İSA'NIN KEFENİ

Amerikalı 40 bilim adamının laboratuvarda modern yöntemler kullanarak İsa'nın Kefeni üzerinde yaptıkları olağanüstü çalışma

Kenneth E. Stevenson & Gray R. Habermas

Müjde Yayıncılık

İçindekiler

Önsöz

Çevirenin Önsözü

Birinci Bölüm: GERÇEKLER

1 Kefen Fenomeni

2 Kefen ve Kayıtlı Tarihi

3 Kefene Sarılı Adam

4 İncil ve Kefen

5 1978'den önce Bilim ve Kefen

6 Bilim ve Kefen: 1978'den Sonra

İkinci Bölüm: OLGULARA GÖRE SONUÇLAR

7 Sahtecilik ve Kefen

8 Kefenin Gerçekliliği

- Resimler

9 İsa mı?

Üçüncü Bölüm: KEFENİN ANLAMI

10 İsa'nın Ölümü: Yeni Önemli İpuçları

11 İsa'nın Dirilişinin Kanıtları mı?

12 Doğal ve Doğaüstü Tartışması: Mucizeler Var mıdır?

13 Sonuç: İsa'nın Kefeni

Sonsöz

Ek Notlar

Bibliyografik Notlar

ÖNSÖZ

1978 yılındaki bilimsel araştırmanın amacı hakkında ne yazık ki son derece büyük karışıklık ortaya çıktı. Bazı kişilerin kafasında araştırmacılar Kefenin gerçek olduğunu ispatlamaya özen gösterecek teknik açıdan donanımlı bir grup din fanatiğinden başka bir şey değildi. Buna karşılık basında çıkan bazı makaleler amacımızın Kefenin sahte olduğunu ispatlamak olduğunu iddia ediyordu. Bizim amacımız sadece bu ilginç fiziksel nesne üzerinde elimizdeki sınırlı zaman içinde ve durumlar çerçevesinde gözlem yapmak ve çok şey öğrenmek, sonra da incelemelerimizin sonuçlarını mümkün olduğunca objektif bir biçimde yorumlamaktı.

Bu sorunla ilgilenen insanların çoğu için bir tek önemli soru ortaya çıkmaktadır: Torino Kefeni Mesih İsa'nın gerçek kefeni midir yoksa değil midir? Yüzyıllar boyunca Kefenin gerçek olduğunu iddia edenlerle karşı olanlar arasındaki tartışma hiç son bulmadı. Bu tartışma sürüp gideceğe benzer çünkü bilim buna bir cevap bulmadı ve galiba da hiç bir zaman bulamayacak. Buna son noktayı koymak galiba tarihçilere kalacak. Bu bilim adamlarının hiçbir şey öğrenmedikleri anlamına gelmez. Tersine, bir çok bulgular ortaya çıkardık ve bu kitabın konusu da, bir kısmı ile elimizdeki bilimsel bilgilere şöyle bir göz atmaktır.

"Kefenin sorunu" doğrusunu söylemek gerekirse çok boyutludur. Fizik, kimya, tip gibi çeşitli alanlara ait uzmanlar ve resimlerin çoğaltılması her biri kendi açılarından önemli katkılar getirdiler. Stevenson ve Habermas bu değişik alanlardaki teknik sonuçları ellerinden geldiği kadar objektif bir şekilde davranarak ve halkın anlayacağı basit terimlerle anlatmaya çalıştılar. Her ne kadar bir fizikçi olarak ancak sorunun fiziksel ve kimyasal yönüne değinen kısımlarıyla ilgili başarılarına garanti verebilsem de, şundan aşağı yukarı eminim ki okur genel görüş noktamız hakkında doğru bir izlenim edinmiş olmalı.

Kuşkusuz birçok şey öğrendik, ama bazı sorulara yeterince cevap bulamadık. Figür Keten beze nasıl çıkmıştı? Şimdiye dek bilimsel göstergeler hiçbir hipotezi ispatlayamadı; hiçbir şeyden emin olamayız. Bununla birlikte, bu kitapta, Stevenson ile Habermas sorunu bazı tarihi, filozofik aynı zamanda bilimsel argümanlar ışığı altında yeniden incelediler ve doğaüstü bir müdahaleye dayanan bir açıklama getirdiler. Bu belki de bazı kişileri şoke edecektir ama eğer yazarların hipotezi elde bulunan bulgularla bağdaşıyorsa bu açıklama makul karşılanabilir. Stevenson ve Habermas haklı olarak yorumlarında ihtiyatı elden bırakmadılar. Okurun açık görüşlü olması ama ihtiyatı ve eleştiriyi de elden bırakmaması gerekir. İyice düşünülüp taşınılmış her sonuçtan da kendimizi yoksun bırakmamalıyız ve kendi sonucumuzu da bulguların ışığı altında çıkarmalıyız.

LAWRANCESCHWALBE,PH.D.

Los Alamos National Scientific Laboratory

Torino Kefeni Üzerinde Araştırma Projesi Fizikçisi

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Bu kitapta dünyada yankılar uyandıran, inanan inanmayan birçok kişinin ilgisini çeken, İsa'nın Kefeni olduğu iddia edilen Torino Kefeni'nden (İtalya'nın Torino kentinde ortaya çıkarılan ünlü kefen) söz ediliyor.

Torino Kefeni... İsa'nın İtalya'nın Torino kentinde bulunan kefeni'. Birçok bilim adamının yıllarca yaptıkları araştırmalarla elde ettikleri bulgulara göre birinci yüzyıla ait olan kefen.

Kefen 1978 yılında 40 Amerikalı bilim adamı tarafından çağımızın en gelişmiş cihazları ile incelendi; üzerinde çeşitli testler yapıldı. Çekilen son derece hassas fotoğraflar en gelişmiş bilgisayarlarda, elektromikroskoplarda incelendi. Bu kitap Kefenin gerçek bir kefen olduğunu ortaya çıkartan araştırmaların sonuçlarını belirtiyor. Ayrıca çağımızda hiçbir Kutsal Emanetin bilim adamlarınca bu kadar derinlemesine incelenmediğini vurgulamak isterim.

Kefenin fotoğrafları ilk kez 1898 yılında Avukat Secundo Pia tarafından çekildi. Filimler banyo edildiğinde, filmin negatifinde, Kefende çıplak gözle görünen şekilden çok daha net bir pozitif resmin çıktığı görüldü. Yani koyu renkler açık, açık yerler ise koyu çıkmıştı. Bu da, Kefenin üzerinde görülen şeklin negatif bir şekil olduğunu göstermektedir. Kısacası Kefenin kendisi bir fotoğraf negatifi gibiydi. Bu ilginç fotoğraflar kısa zamanda Kefeni dünyaca ünlü kılmaya yetti. Bu olay bilimsel araştırmaların başlangıç noktası oldu. Ta ki olumsuz bir karar gibi gözüken C 14 testine kadar.

Kefen, boyu 4.36 m genişliği 1.10 m olan ketenden yapılmış bir bez parçasıdır. Üzerinde, yakından bakıldığında bulanık ve belirsiz görünen, uzaklaşıldığında ise netleşen çıplak bir adamın gayet düzgün hatlı şekli bulunmaktadır.

En şaşırtıcı tespitlerden biri de Kefendeki şeklin üç-boyutlu verilere sahip olduğunun bulunmasıdır. John Jackson ve Eric Jumper adındaki iki fizikçi, Kefendeki şeklin parlaklığı ile vücut ile bezi ayıran mesafe arasında matematiksel bir orantı olduğunu fark ettiler. Vücudun beze değmiş olduğu yerlerde kefen daha parlaktı, örneğin burun, alın, kaşlar gibi yerler. Doğrudan temas etmeyen yerlerde ise parlaklık daha azdı, örneğin göz yuvaları, avurtlar gibi yerlerde. Bu bulgular Kefenin üzerindeki şeklin üç boyutlu bir nesne tarafından ortaya çıkarıldığını göstermektedir. Kefendeki şekil insan vücudu ile doğrudan temasla ortaya çıkmış olamazdı, çünkü vücudun bezle temas etmediği yerlerde de şeklin devam ettiği görülüyor. Bu yerlerin parlaklığı da beze olan uzaklıklara göre değişmektedir. Vücutla Kefen arasındaki oran matematiksel olarak kesin bir biçimde hesaplanabildi. Ve VP-8 görüntü analizleyicisi denilen bir bilgisayarda Kefendeki adamın üç-boyutlu bir kopyası çıkartıldı. VP-8 görüntü analizleyicisi uzaydaki yıldızların ve gezegenlerin fotoğraflarını görüntülemede kullanılmaktadır. Bu araç iki-boyutlu bir fotoğraftan üç-boyutlu bir görüntü çıkartamamaktadır, çıkartsa bile bu son derece bozulmuş bir görüntü olmaktadır. Oysa Kefenin iki boyutlu fotoğrafından üç-boyutlu bir görüntü çıkartmıştır. Bilginleri hayrete düşüren de budur. Kefendeki şeklin bu üç-boyutlu kopyasının incelenmesinden de çok önemli bulgular ortaya çıktı. Kefendeki adamın gözlerinin üzerinde para olduğu fark edildi. 1. yüzyılda Yahudiler ölülerinin gözlerinin üstüne para koyarlardı. Yeni bir yöntem olan «İzoyoğunluk» yöntemi ile yapılan incelemelerde bu paraların üzerindeki şekil ve yazı belirlendi. Paranın üzerinde bir Romalı başı ve «Tiberius Caesar» yazısının bulunduğu anlaşıldı.

Kefendeki adamın elleri bilekten çivilenmiş, ikonalarda gösterildiği gibi avuç içinden değil; öyle çakılmış olsaydı vücut ağırlığı nedeniyle el kasları yırtılırdı. Çivi ancak «Destot bölgesi» denilen noktadan çakılırsa bilek kemiklerine zarar vermez. Bu noktanın varlığı anatomistler tarafından 19. yüzyılda bulundu. Buraya giren çivi başparmağı hareket ettiren medyan sinirini zedeler, bu nedenle de başparmak iç tarafa doğru bükülür. Kefendeki şekilde başparmaklar görünmemektedir. Ancak son zamanlarda yapılan analizlerin bilgisayarlarda incelenmesinden başparmakların yerinde oldukları saptanmıştır.

Kefendeki adamın boyu 1.78 m dir.

Adam sakallıdır, uzun saçları arkadan toplanmıştır.

Adamın vücudunda 90 ila 120 kırbaç yarası vardır; adam iki kişi tarafından kırbaçlanmış, kırbaçlayanlardan biri daha uzun boylu ve daha sadistmiş.

Sakalının bir bölümü yolunmuştur.

Bacakları kırılmamıştır.

Sakalı ikiye ayrılmış gibi, bu da çenesini kapatmak için bir çenebağı kullanıldığını gösteriyor.

Kefen üzerinde 50 çeşit çiçek tozu (polen) bulunmuş; bunlardan bazıları sadece Türkiye'de bulunuyor.

Keten dokusunun arasında pamuğa rastlanmış; Avrupa'da pamuk yetişmez.

Karnı şişmiştir, bu da adamın haç üzerinde boğularak öldüğünü gösteriyor.

Ayaklarından da çivilenmiş olduğu görünmektedir.

Başına dikenden bir şey geçirildiği başındaki yara izlerinden belli olmaktadır.

Böğrünün sağ tarafında 5. ile 6. kaburga kemikleri arasında 4.5 cm'ye 1.5 cm'lik oval biçimde mızrak yarasını andıran bir yara görülüyor.

Dizleri yara bere içindedir.

Omzunda zedelenme vardır.

Ortaçağda Kefenin üzerindeki şeklin yağlı boya bir tablo olduğu sanılıyordu, çağımızda ise bilim adamlarının yaptıkları araştırmalar Kefenin üzerinde en ufak bir boya maddesinin olmadığını gösterdi.

Mikrospektrofotometri denen bir yöntemle şekildeki renkli kısmı oluşturan bileşiğin hemoglobin olduğu ortaya çıktı. Bilim adamları buradan demiri ayırarak kanın bir bileşiği olan porfirini yalnız bıraktılar. Porfirinin morötesi ışınlar altında kırmızı flüoresan durumuna geçme özelliği vardır. Böylece bezde porfirin olduğu saptandı. Ayrıca morötesi ışınlarla çekilen flüoresanlı fotoğraflarla plazmanın da varlığı saptandı.

Kefende kan izlerinin bulunduğu yerlerde kanın bir bileşiği olan proteinlere de rastlandı. Kısacası Kefen üzerinde kan lekeleri vardır.

Kefendeki şeklin, kefen bezini oluşturan keten dokusunun liflerindeki sararmadan ileri geldiği öne sürüldü. Mikroskopla yapılan incelemeler sadece üstte bulunan birkaç lifin sararmış olduğunu gösterdi. İnceleme sararmanın her yerde aynı oranda olduğunu gösteriyor. Gözle görülen renk farklılıkları gerçekte sararan liflerdeki yoğunluk farkından başka bir şey değildir. Yani daha koyu görülen kısımlarda sararan daha çok lif var demektir. Bu yoğunluk farkı bez ve beden arasındaki uzaklıkla orantılıdır. Bu da bilim adamlarını hayrete düşüren Kefenin üç boyutlu özelliğini göstermektedir.

Bazı kan sızıntılarının kefendeki adamın ölümünden sonra Kefene akmış olduğu görülüyor. Baştaki yaralardan ölmeden önce, böğürdeki yaradan ise ölümden sonra sızıntı olmuştur. Kalp atmaya devam etmiş olsaydı, kanın bu yaradan fışkırması gerekirdi, oysa kan delinmiş bir çuvaldan akar gibi basınçsızca akmıştır.

Bazılarına göre yüreği çevreleyen dış yürek zarında bir miktar sıvı bulunmaktadır. Haça gerilmenin sonucu olarak bu zarın içindeki sıvı artmış ve patlamıştır. Romalı askerin mızrağı dışzardan yüreğin sağ tarafına girmiştir, yürek içinde insan öldükten sonra bile kan bulunur. Mızrak geri çekildiğinde yaradan kan ve plazma akmıştır.

Kefen üzerinde, kefene sarılmış cesedin çürüdüğünü gösterir en küçük bir ize rastlanmamıştır; bu da cesedin uzun süre Kefende kalmadığını göstermektedir.

Bilimsel araştırmalar Kefendeki şeklin doğrudan vücut temasından ileri gelmediğini göstermiştir.

Cesedin Kefenden nasıl çıkarıldığını bilim adamları açıklayamamaktadırlar. Başkalarının gelip Kefeni cesedin üzerinden sıyırmış olması imkânsızdır. Çünkü o zaman kan pıhtıları parçalanır, bozulurdu. Oysa böyle bir şey görülmemektedir. Kefen adama sarıldığında otomatik olarak yara yerlerine temas etmiş olmalı. Kefeni cesetten ayırmak için mutlaka kan pıhtılarını zedelemek gerekir. Bu olmadığına göre, cesedin Kefenden başka bir yolla ayrılmış olacağı geliyor insanın aklına. Bilim adamları Kefendeki şeklin ancak hafif yanma ve ısı dalgasıyla oluşmuş olacağı iddiasındadırlar. Bütün öteki varsayımlar çürütülmüş durumda.

Ceset, bilim kurgu filmlerinde seyrettiğimiz türden bir ışınlanma sonucu Kefenden çıkmış ve bu ışınlanmanın sonucunda da Kefene resmolmuş olabilir, tabii bu da bir varsayım.

Varılan sonuca göre Kefen gerçek bir kefendir; ayrıca bu kefen işkence görmüş, haça gerilerek öldürülmüş bir adama aittir. Bu adamın başına gelenlerle İncil'de İsa hakkında anlatılanlar arasında büyük benzerlikler vardır. Amerikalı bilim adamlarının sözcüsü Stevenson'a göre Kefendeki adamın İsa'dan başka biri olma olasılığı 82.944.000'de 1'dir.

Bu kitap yayımlandığında Kefen henüz Karbon-14 testinden geçirilmemişti. Bu testle Karbon-14 radyoaktif izotopun bozulma yüzdesine bakılarak organik nesnenin yaşı tespit ediliyor. Yaşayan her madde bundan az miktarda bulundurur. Yaşayan madde ölünce, bilinen bir hızla bozulmaya başlar. Ketenden bir kumaş olan Kefen'in durumunda ise, Karbon-14 bozulmaya keten kesildiği andan itibaren başlar.

Daha önce Kefen üzerinde C 14 testi yapılmasına, Kefenin zedeleneceği gerekçesiyle izin verilmemişti. Kilise en sonunda Kefenin C 14 testine tabi tutulmasına izin verdi.

1980'li yıllarda sürdürülen en önemli deneyler hatasız olarak görülen C 14 testiyle kefenin yaşının hesaplanması oldu. Bilim adamları açık bir tavırla kefenin sahte olduğunu kanıtlamak için araştırmalarına başladılar. 21 Nisan 1988'de Kefenden alınan küçük numuneler üzerinde C 14 testi yapıldı. Numuneler Arizona Üniversitesine, Oxford Üniversitesine ve Zürich Politekniğine gönderildi.

Kefenin radyokarbon ile yaşının tespit edilmiş olması gazete makaleleriyle, uzmanların röportajlarıyla, radyo ve televizyonlar aracılığıyla bütün dünyaya duyuruldu. "Nature" dergisinde çıkan makalede şöyle yazmaktadır:

"Arizona, Oxford ve Zurich'te elde edilen radyokarbon sonuçlarına göre Kefenin yaşı M.S 1290 ila 1390 tarihleri arasındadır. Bu da Kefenin radyokarbon testi sonucuna göre Ortaçağa ait olduğunu gösteriyor.

Böyle bir açıklamanın doğruluğu şimdiye kadar yapılan ve Kefenin gerçek olduğunu gösteren öteki bilimsel bulgular karşısında tartışma götürür.

Torino Başepiskoposu Kardinal Ballestrero 13 Ekim günü yaptığı bir basın toplantısında Kefenin yaşının % 95 doğruluk oranıyla 1260 ila 1390 yılları arasında olduğunu açıkladı. Test sonuçlarına göre Kefen sahteydi, çünkü görülüyordu ki Kefen 1260 ile 1390 yıllarında dokunmuştu. Aynı zamanda bilim adamları da Kutsal Kefenin sahte olduğunu duyurdular, milyonlarca inanan bu yankı uyandıran haberle sarsılmış, Havarilerden bu yana inanılan Hıristiyan inançlarını şüpheye itmişti. İnananlar şaşırdı, inanmayanlarsa zafer nutukları attılar.

Torino başepiskoposu yukardaki açıklamasında «bu sonuçların değerlendirmesini bilime» bıraktığını söylüyordu. Ayrıca İsa'nın kendisine olduğu gibi ikonasına da sevgi ve saygı gösterilmesi gerektiğinin altını çizdi. Sözlerine şunları ekledi; «Kefendeki resmin kaynağı ve günümüze kadar korunabilmiş olması ile ilgili soruların çoğu henüz cevaplanamamıştır». «Soruların cevaplanabilmesi için çalışma ve araştırmaların sürdürülmesi gerekiyor. Kilise gerçeğe olan saygısı nedeniyle yaş saptamak için C 14 testine izin verdiği gibi bu konu hakkında gelecek her türlü mantıklı ve yapıcı programlara aynı açıklığı gösterecektir.»

Radyokarbonculara göre kefen sahtedir. Birçok bilim adamının yıllarca yaptıkları araştırmalar kefeni asıl olarak gösterirken radyokarboncular sahte olduğunu söylemektedirler. Bir bilim adamı şöyle diyor: Kefen gerçek değil de sahte çıkarsa bu daha büyük bir mucize olur.

Ne var ki her yıl yapılan sempozyumlara katılan bilim adamlarının getirdikleri beklenmedik yeni bulgular Torino Kefeninin gerçekten Mesih İsa'ya ait olduğunu kanıtlamaya devam ediyor.

C 14 adı verilen bilimsel inceleme yöntemi ile elde edilen bu sonuca karşın Torino Kefenine ilişkin birçok soru hâlâ açıklığa kavuşmayı beklemekte.

Dünya ikonografi tarihinde bir benzeri olmayan bu ikona hakkında henüz son söz söylenmiş değildir.

Kefenin tarihçesi üç İncil yazarının anlatılarıyla başlar.

Matta şöyle yazıyor: Akşama doğru Yusuf adında zengin bir Aramatyalı geldi. Yusuf İsa'nın cesedini aldı, temiz keten beze sardı.» (Mt 26,57-59)

Markos şöyle yazıyor: «Yusuf keten bez satın aldı, cesedi çarmıhtan indirip beze sardı ve kayadan oyulmuş bir mezara yatırdı.» (Mk 15,46)

Yuhanna da Petrus ile birlikte mezara nasıl koştuklarını anlatıyor:

«Petrus'tan daha hızlı koşarak mezara önce vardı. Eğilip içeri baktı. Ardından Simun Petrus geldi ve mezara girdi. Yerde duran bezleri ve İsa'nın başına bağlanmış mendili gördü. Mendil keten bezle birlikte değildi, ayrı bir yerde dürülmüş duruyordu.» (Yu 20,1-4-6-7)

İncil yani Tann'nın sözü İsa'nın cesedine sarılmış bu büyük bezin varlığını kabul ediyor. Ya sonra ?... XII. yüzyılda İstanbul'un haçlılar tarafından yağmalanmasından önce «Mandylion» adlı bir ikonanın varlığından söz edilmekte. Kefenin izine 1357 yılında kesin olarak Fransa'da Troyes yakınlarında rastlanıyor. İki episkopos Kefenin gerçek olmadığını açıklıyorlar. Kilise ne önce ne sonra ne de günümüzde bu kefenin gerçek olduğuna ilişkin herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Asırlar boyunca Kefen el değiştirdi. İtalya'daki Savoy ailesi 1578 yılında Kefen Torino'ya getirildiğinde onun sahipliğini yaptı. 1983 yılında Kefen II. Umberto Savoy'un vasiyeti üzerine Vatikan'a bırakıldı.

Kefendeki insan şekli üç boyutludur, kesintisizdir, suya ve yüksek ısıya dayanıklıdır. Kefen üzerindeki izler boya ile yapılmamıştır. Kefenin dokularında hemoglobine rastlanmış; işkence görmüş bu adamın kan grubu AB Rh + tir. Son yıllarda keşfedilmiş hemodinamik yasalarına da tamamen uymaktadır.

Son olarak, da bu Kefen Ortaçağda bilinmeyen bir anatomik mükemmelliği belgelemektedir.

Dahası var. C 14'e göre yaşı 1300'lere dayandığı saptanmış bu bezin üzerinde günümüzde artık yok olmuş, ancak İsa'nın zamanında var olan ve Kızıl Deniz'de, Kudüs'te, Filistin'de ve Türkiye'de bulunan bazı bitkilerin polenlerinin bol miktarda bulunmasını nasıl açıklamalı? Kefen'deki polen (çiçek tozları üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar 25 çeşit bitkiye ait olan polene sadece Kudüs'te, 11 çeşidine sadece Ölü Deniz civarında, 18 çeşidine Anadolu'nun Urfa yöresinde diğer bazı polenlere de benzer şekilde İstanbul, Lirey ve Kefenin bulunduğu diğer yerlerde rastlanmaktadır. Elektronik mikroskoplar ve bilgisayarlar aracılığıyla Kefendeki adamın gözlerinin üzerine 'lepton' denilen Roma paraları konulduğu ve bu paraların çıkardığı izler saptanmıştır. Peki bunu nasıl açıklamalı? I. yüzyılda Yahudiler bu üç gramlık paralardan ölülerinin gözlerinin üstüne koyarlardı. Bu adet ikinci yüzyılda terk edilmiştir.

İlk yüzyıllardan beri Doğu-Batı Hıristiyanları arasında yaygın halde bulunan İsa'nın yüzünü resmeden klasik ikonografi ile Torino'daki bu Kefenin fotoğrafının negatifi arasındaki büyük benzerliğe ne demeli ve bunu nasıl açıklamalı?

Ortaçağda yaşamış bir ressamın bu kadar geniş tarih, kimya, anatomi ve bilim bilgisine, çağdaş bilimin ancak yeni yeni keşfettiği ve hâlâ deşifre edemediği şeylerin bilgisine sahip olabilmesi imkânsızdır.

Çeşitli bilim adamlarının çalışmalarından çıkardığımız yukardaki sonuçlar Kefenin yaşının saptanması ile ilgili son bilgilerin güvenirliğini zayıflatacak nitelikte görünmekte.

Kefen üzerinde söylenecekler henüz bitmedi. Kefenin bilimsel olarak kaç yaşında olduğunun tespit edilmesi bu karmaşık soruna bir nokta koymuyor, tersine bu konuya yeni bir hız kazandırıyor.

Seçilen bu ciddi bilimsel araştırma merkezlerine karşın, Torino'daki Kefenin yaşını saptayan C 14 testinin ilerde yerini belki daha kusursuz başka yöntemlere ve cihazlara bırakabileceğini de göz önünde bulundurmak gerek.

Hiçbir inanlı Kefeni İsa'nın dirilişini gösteren 'bir işaret' olarak görmez. İsa'nın dirilişinin kanıtları başka türdendir. Bilimsel laboratuvar sonuçlarından sonra Hıristiyanlar için hiçbir şey değişmemiştir, hem zaten Mesih İsa'ya inanmayanlar için de hiçbir şey değişmemiştir. Kuşkusuz Kefenin tarihi birinci yüzyıla dayansaydı da yine bir şey değişmeyecekti.

Ancak araştırmalar sürdürüldü ve birkaç yıl sonra bu testin sonuçlarına olan güvenirlik azalmaya başladı. Bir Rus bilim adamı olan Dimitri Kuznetsov keten kumaşın fazla ısıya maruz kaldığında daha çok karbon içerdiğini, bu şekilde daha yeni gibi göründüğünü kanıtladı. 1532 senesinde Kefen halen Chambery'deyken büyük bir yangından kurtarılmış olduğundan tabi ki karbon oranı da değişime uğramıştı. Bu nedenle C 14 testi eski güvenirliğini yitirmiştir.

Her şeyin yeni baştan gözden geçirilmesi gerekecek. "Torino'daki Kefen ile ilgili yapılan sayısız deney mevcuttur" diyor Profesör Pierluigi Baima Bollone. "Bilim adamları her konferansa şaşırtıcı bulgularla katılıyorlar. Çağımızın modern imkânları sayesinde Kefenle ilgili olarak pek çok sonuca varmaya başladık; bütün bunlar Kefenin gerçek olduğunu ortaya çıkaracaktır. Bizleri bu sonuca götüren sayısız veri olmasına karşın aksini ispatlayacak hiçbir bulguya rastlamadık."

Özellikle yirmi yılı aşkın bir süredir Kutsal Kefen üzerinde çalışma yapan bir bilim adamının bu açıklamayı yaptığı düşünülürse, bu açıklamanın ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

Paris'de kurulan Uluslararası Torino Kefenini Araştırma Merkezi adı verilen derneğin bir üyesi, Kefen üzerinde bir uzman ve aynı zamanda da bir arkeolog olan Profesör Maria Grazia Siliato ise: "Kefen üzerindeki yüzün İsa'ya ait olduğundan her geçen gün biraz daha emin oluyoruz." diyor. Kefenin orijinalliğini bu araştırma merkezinde çalışanların keşfettiği çok daha önemli bir dokümandan anlayabiliriz. Bu doküman Budapeşte'de "Dua Kodu" olarak adlandırılır 1000 yıl öncesine ait Macarca yazılan ilk belge olarak da bilinir. Bu belgede Kutsal Kefeni gören bir hacı Kefeni tarif edip Kefen üzerine "L" şekli oluşturan dört küçük yanık izini çizmiştir. 1532 Chambery yangınından önce de Kefen alev alıp ciddi bir şekilde zarar görmüş. Bu sebeple "Dua Kodu" kefendeki küçük yanıkların Chambery yangınından 500 yıl öncesinde bile var olduğunu gösteren güçlü bir kanıttır. Aynca M.S. 1000 yılında halen İstanbul'da bulunduğu sırada Kefen üzerinde bazı küçük yanık izlerinin bulunduğu güvenilir kaynaklarca da belirtiliyor. C 14 testinin bu sebepten hiçbir güvenirliği yoktur, bu testin sonuçları bilimsel olarak da çürütülmüştür.

1988 yılında karbon testi sonuçlarına göre Kefenin 1260 ila 1390 yıllarında ketenden yapıldığı ortaya çıkınca Kutsal Kefenle ilgili tartışmaların bittiği, tarihe karıştığı düşünüldü, çünkü

Kefen bu durumda İsa'nın olamazdı. Ancak bu test sonuçları üç önemli nedenden ötürü güvenirliliğini yitirmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a) Teste tabi tutulan Kefenin parçaları Kefenin kenar kısımlarıydı. Genellikle sergilendiğinde kenarlarından asıldığı için daha fazla hasar görmeye maruz kalan bu kısımların sık sık onarıldığı ve pekiştirildiğine hiç dikkat edilmedi. Gözle görülemeyen bir teknikle bu işlem yapılmış olsa da Kefenin son dört yüzyılı aşkın bir süredir en az dört kez onarılmış olduğu kanıtlanmıştır. Yani pek çok C 14 eklenerek Kefenin bilimsel testlerde çok daha yeni görünmesine sebep olmuştur.

b) Karbon testi sonuçlarının duyurulmasından çok kısa bir süre sonra Rus bilim adamı Dimitri Kuznetsov diğer bilim adamlarına radyokarbonun keten bitkisine nazaran keten kumaş üzerinde farklı biçimde etki ettiğine dikkat çekti (insan vücudunda kalsiyumun deride değil kemiklerde toplandığı gibi). Bu bilgi de mesela Manchester Müzesindeki M.Ö. 1770 yılından kalma mumyanın sargılarına karbon testi yapıldığında sargıların mumyadan bin yıl sonrasına ait izlenimi vermesinin nedenini açıklıyor.

c) Prof. Kuznetsov ayrıca herhangi bir keten kumaşın alevlere yakınlaşması gibi çok yüksek ısıya maruz kalması halinde daha önceleri bilinmeyen kimyasal bir değişime uğrayarak radyokarbon oranında artış meydana geldiğini keşfetti. Böyle bir kumaş parçasını yaşını hesaplamak için teste tabi tutarsak olduğundan daha yeniymiş sonucuna varırız. Unutmamalıyız ki Kutsal Kefen, izleri hâlâ mevcut olan 1532 yılında Chambery'de bir yangın atlatmıştı. İsrail Tarihi Eserler Bakanlığı Kuznetsov'a 2000 yıllık olduğu bilinen kefen örnekleri sundu. Rus bilim adamının Chambery yangınına benzer durumlar altında yaptığı testler sonucunda teorisinin doğruluğu kanıtlandı ve en az 2000 yıllık olduğu bilinen keten kumaş parçaları yüzyıllar sonrasına ait izlenimi verdi. Bu üç nokta gösteriyor ki Kutsal Kefenin Ortaçağa ait olduğunu söylemek güvenilir bir bilimsel gerçek olamaz.

Onca bilim adamı tarafından yapılan yığınla incelemeden sonra Hıristiyanlık âleminin en kutsal emanetlerinden biri olan ve İsa'ya ait olduğu iddia edilen kefen esrarını korumaya devam etmektedir. Bu Kefenin üzerindeki insan figürü ilginçliğini sürdürmektedir. Kutsal Kefenin sırrı yapılan onca inceleme ve araştırmaya karşın bir türlü çözülemedi. Bu kitapta, ileri sürülen birçok hipotez bilim ışığında çürütülmüştür. Bütün bu araştırmalar İncillerde yazılan haça germe işleminin nasıl olduğuna ilişkin bir açıklık getirmektedir. Ne var ki bilim adamları Kefene insan figürünün ya da İsa'nın görüntüsünün nasıl çıktığını açıklayamadılar. İsa'nın vücudunun görüntüsü, sanki bir fotoğrafın negatifi gibi sarıldığı kefene çıkmıştı. Yukarda da belirttiğimiz gibi Kefen üzerine yapılan C 14 testi de güvenirliğini yitirmiş durumdadır.

Uzmanlar 13 Ekim 1988'de BBC'de kefenin Ortaçağa ait olduğunu açıkladıktan sonra Kefenin İsa'nın ölümü ve dirilişi esnasında onu örten bez olduğuna hâlâ inanan kişiler isterik, fanatik ya da akıldan yoksun olarak görülmektedirler.

Kefenin yaşının Ortaçağa ait çıkması ne yazık ki Kefenin sahte olduğunu göstermiştir. Sahte bir kefene saygı göstermek doğru mudur?

Önemli dinsel emanetlerin saygın koruyucuları vardır, o zamanlar Kefenin koruyucusu ya da bekçisi Kardinal Ballestrero idi. Kardinal uzmanların ortaya çıkardığı ekspertiz raporunu benimsemiş ve kefenin "yalnızca bir ikona" olduğunu açıklamıştı. İşin can sıkıcı yanı Kefenin üstünde İncil'de yazıldığı şekilde işkence görmüş, haşmetli görünüşlü bir adamın figürü bulunmaktadır. Hatta figüre 'beşinci İncil' bile denmektedir. Çok eski bir geleneğe göre figürün arkeiropoietik (insan eliyle yapılmamış), ama İsa'nın Dirilişi esnasında kefene çıkmış olduğuna inanılıyor. Bilim adamlarınca figür esrarengiz bir ışıma sonucu oluşmuş, bir insana ait kan lekeleri ile lekelenmiş olduğu kabul ediliyor. Açıklanamayan, paradoksal, taklit edilemeyen bir figür... Çözülemeyen bir giz... Evet, Kefendeki figür gerçek bir giz ve ona yaklaşan herkesi, hasımlarını bile büyülüyor.

Figür acaba dirilişin "flaş"ıyla mı oluştu? Bilim adamları bu konuyu bildiğimiz radyokarbon testi sonucu açıklanıncaya dek ciddi bir şekilde araştırıyorlardı. Radyokarbonculara göre Kefen sahteydi. Onlara göre önemli olan kumaşın yaşı idi; o da yapılan analizlere göre Ortaçağa ait çıkmıştı.

İşin tuhafı, yani ekspertiz raporlarının istisnasız hemen hepsi radyo-karboncularınkiler dışında Kefenin gerçek olduğu yönündeydi.

Burada şu soru akla gelebilir, acaba hata radyokarbon analizlerinde olmasın: Radyokarbon uzmanları Kefen ile ilgili sempozyumlara davet edildikleri halde katılmadılar. Onlar için sorun bitmişti. Radyokarboncular ayrıca kendi yöntemlerinin tüm öteki yöntemlerinden üstün olduğunu iddia ediyorlar. Buradan deneylere dayanan bilimin mutlak olduğu sonucu çıkmaktadır. Radyokarboncular bilim adına kendi yöntemlerinden kuşku duyulamayacağını belirterek diyaloga girmeyi reddetmektedirler.

Radyokarbonu deneylere dayanan bir bilim dalı olarak mı, yani göreceli bir bilim dalı, yoksa mutlak bir bilim dalı olarak mı, yani kutsal bilim dalı olarak mı göreceğiz.

Kefenin yaşının nasıl saptanmış olduğunu anlayabilmek için radyokarbonu, istatistik hesapları, çeşitli düzeltmeleri vs. incelemek gerekir.

Burada söz konusu olan iki bilgi biçiminin, iki din biçiminin çatışmasıdır.

Bu iki karşıt kavram, Torino Kefeninin C 14 yaş belirlemesi ile günümüzde yeniden karşı karşıya gelmiştir. Bu bir tesadüf değildir. Radyokarbonculara göre Kefende figürü bulunan adam bir mitten başka bir şey değildir. Yanılmış olabileceklerini kabul etmek, o adamın tarihin merkezinde olduğunu, peygamberler tarafından çok önceden geleceği bildirilen yeni Adem'i görünmez Tanrı'nın görünümünü, bütün yaratılışların ilk doğanı, başlangıç olan ve ölüler arasından ilk doğan olduğunu kabul etmeleri demektir. Dirilişi sırasında figürünü Kefenin üzerine çıkarmış olması bu bilim adamları için kabul edilemez bir olgudur.

Radyokarbon testi yanlış yaş tespiti yapmaktadır. Bunu radyo-karboncular da bilmektedir. Aslında bu kırk yıldır bilinen bir gerçek. Radyokarbonun dışındaki modern tekniklerle elde edilen Torino Kefeni üzerindeki bulgular insanı normal olarak İsa'nın Dirilişinin fiziksel gerçeğini kabul etmeye götürmektedir.

Bir nükleer bilim adamı olan Pere J.B. Rinaudo'nun ortaya attığı hipoteze göre Kefenin Ortaçağa ait çıkmasına radyokarbon satışı, radyokarbon artışına da bir nötron akışı neden olmuş olabilir. Rinaudo İsa'nın dirilişi sırasında ortaya çıkan 'termik nötronlar' C 14'deki artışı sağlamıştır diyor. Bu hipotezin gerçekliği kolaylıkla aynı anda oluşan Ca 41 ve C1 36 izotopların ölçülmesi ile saptanabilirdi. Oxford laboratuvarlan fizikçileri böyle bir teste girişmeyi reddettiler. Radyasyonlardan başka etkenler de C 14'ü artırabilir. Bu etkenler arasında 1989-1999 yılları arasında yapılan Kefen ile ilgili araştırmaları "Radyokarbon Torino'daki Kefene Karşı' adlı kitabında toplayan Belçikalı Profesör Marie-Claire van Oostenvyck-Gastiche'in ısı ve suyun birlikte tekstil üzerinde C 14'ü artırdığını ileri sürdüp hipotezi ne yazık ki daha şimdiye dek hâlâ tam olarak test edilmedi. Bilim adamlarının çoğu (radyokarboncular hariç) kefendeki yanıklaşma fenomenini dirilişi esnasında bedenin nükleer parçalanmasına (desin-tegrasyonu) bağlıyorlar. Son olarak bir İtalyan kanalında bir Amerikalı bilim adamının kefen üzerinde özellikle figürün el ve bıyık bölgelerinde radyoaktivite saptadığını gösteren bir program izlemiştim.

Şöyle bir sonuca varabiliriz: Bir kez daha ışıktan Varlık "karanlıkların çocukları" tarafından anlaşılmadı.

Burada söz konusu herhangi alelade bir kumaş parçası değildir. Kendisine, "Tanrı, Tanrı'nın Oğlu diyen ve bunu söylediği için Pontius Pilatus zamanında ölen ve gömülen ve üçüncü gün dirilen Mesih İsa'nın kendi kefenidir.

Dominik Pamir

BİRİNCİ BÖLÜM

GERÇEKLER

1

Kefen Fenomeni

Torino Kefeni (İtalya'nın Torino kentinde ortaya çıkarılan ünlü kefen), daha ilk anda ciddi bilimsel bir araştırmaya ve dinsel bilgilendirmeye pek elverişli olmayan bir nesne gibi görünüyor. Bu kefen tarihi belli olmayan, birçok Hıristiyan tarafından İsa'nın Kefeni olarak kabul edilen Aramatyalı Yusuf ile Nikodim'in İsa'nın vücudunu sarmalayıp mezara koydukları eski bir bez parçasıdır. Bunun hiç mümkün olmadığı görülüyor. Üstelik bezin üzerine bir şeklin izi çıkmış. Çıplak gözle, bu şeklin ayırtılarını seçmek oldukça zor. Şekil belirsiz, tayflıdır, üstelik yaklaştıkça flulaşmaktadır. İsa mezarda yatarken, kendisinin oldukça ayrıntılı usa yatkın bir portresi mi söz konusu acaba?

Bununla birlikte İsa'nın Kefeni dikenden taç, çarmıh çivileri ve Musa'nın asâsı gibi ilginç ama sahte kalıntılar sınıfına atılmayacaktır. Ortaçağ episkoposları belki de İsa'nın Kefeni'nin boyanmış olduğundan emindiler, ancak kefeni inceleyen XX. yüzyıl bilginleri kefenin boyanmış olmadığından tamamen eminler.

Kaderin bir cilvesi olarak, bilim adamları en karmakarışık aletlerle kefeni inceledikçe, kefen de gizini o kadar derinleştiriyor. 1898'de, kefenin ilk kez fotoğrafı çekildiğinde kefendeki görüntünün kendisi bir fotoğraf negatifi gibiydi: Koyu ve açık kısımlar banyoda ters olarak çıkmıştı. Fotoğrafta kefendeki silik görüntü yerine bir adamın son derece ayrıntılı düzgün hatlı şekli ortaya çıktı. Daha sonra, 1970'li yılların ortalarına doğru bez üzerinde mikroskopla yapılan bir incelemede, bez üzerinde en ufak boya maddesi, mürekkep ve tentüre ya da bir ressamın bu şekli boyamak için kullanacağı herhangi bir maddeye rastlanmadı. O sıralarda bilgisayarla yapılan bir analiz sonucunda Kefen'deki görüntünün üç-boyutlu bilgiler içerdiği bulundu; bu beklenmedik ve şaşırtıcı keşfin tatmin edici bir açıklaması hâlâ yapılabilmiş değil.

Görüntünün negatif fotoğrafları tüm dünyada kitaplarda, dergi ve gazetelerde yayınlandığında milyonlarca Hıristiyan bu olayı heyecanla karşıladılar. Bu klişeler çarmıha gerilmiş bir vücudu olağanüstü ayrıntıyla açığa çıkarıyorlardı. İster inanmış ister inanmamış olsun herkes kırbaç izlerini, böğürdeki kanlı bir yarayı gözlemleyebilir, bileklerinde ve ayaklarındaki delikleri ve yüzündeki darbeleri görebilir. Kefen'deki adam aynen İncillerde anlatılan işkencelere benzer şekilde uğramış, acı çekmiş ve aşağı yukarı Nasıralı İsa gibi ölmüştü.

Kefen fenomeni işte böyle başladı. Bu XX. yüzyılın olayıdır. Modern bilimsel araçlarla incelenmeye başlayana dek Kefen'in öteki kalıntılardan farkı yoktu. Araştırmaların akıl almaz bir sonucu oldu: İsa'nın Kefeni üzerinde bilgilerimiz arttıkça, bu kefenin gerçekten de söylendiği şey olduğu ortaya çıkıyor, yani Mesih-İsa'nın Kefeni.

Kefenin fenomeni büyük bir çoğunlukla kefenin gerçek olabilme olasılığı üzerinde yapılan yoğun tepkilere dayanıyor. Eğer arkeologlar Akdeniz çevresindeki harabelerde yaptıkları kazılarda,

bilinmeyen bir kişinin gizemli şeklinin üzerinde çıktığı bir bez bulmuş olsalardı, bu buluş büyük olasılıkla daha sınırlı bir merakla karşılanırdı. Torino'daki Kefen'in üzerinde Mesih İsa'nın görüntüsü olduğu söyleniyor. İnsanların dinsel değeri olan bir nesnenin I. yüzyıldan beri günümüze kadar gelmesi olasılığı üzerinde ölçülü bir şekilde düşünmeleri gerekir. İnsanların görüşleri genelde düşündüklerini yansıtır. Bu tepkilerin bazılarını daha yakından incelememiz gerekir.

En yaygın olanı hemen inanmadığını göstererek bu kefen gerçek olamaz demektir. XX. yüzyılın başında, Dr. Yves Delage, ünlü anatomi ve bilinemezci (agnostik) profesörü Fransız Bilimler Akademisi'nde meslektaşlarına sunduğu bulgularında Kefenin gerçekten İsa'nın olduğuna ikna olduğunu söyledi. Bu bildiri alayla karşılandı. Kefeni ciddi bir şekilde inceleyen bilginlerin hepsi bu tepkinin bir versiyonu olan ani, içgüdüsel inançsızlıkla karşılaştılar.

Bu görüş açısı - Kefen'in kesinlikle gerçek olamayacağı ilkesi - bilimsel akıl yürütmeden başka bir şeye dayanmaktadır. Ayrıca, vücudunun ayrıntılı izlerini taşıyan İsa'nın gerçek kefeninin Torino'daki katedralin bir şapelinde bulunmasına inanmak ta gerçekten o kadar zor. Bununla birlikte arkeolojik bulgular, kefenler dâhil, çok eski zamanlardan günümüze dek gelmişlerdir, hem sonra dünyada bir bezin üzerindeki gizemli şekilden daha acayip şeyler vardır. Ani inançsızlığın olası nedeni, İsa'nın Kefenle bir ilişkisi olma ihtimalidir, kefenin ve üzerindeki figürün korunmasında mucizevî bir şeylerin olmasıdır. Kısacası Kefen çağdaş dünyayı rahatsız etmekte, hatta öfkelendirmektedir.

Bazı kişiler Kefen'e karşıdırlar. Amerikalı tanınmış ateist Madeleine Murray O'Hair 1981 yılının Paskalyasında yaptığı bir konuşmada (İsa'ya ve Kilise'ye saldırarak) Kefen'i bir yutturmaca olarak göstermiştir. Kefen'e karşı olanlar çoğu zaman Hıristiyanlığa ve Hıristiyanlık inancına sahip insanlara da karşıdırlar. Bazı kişiler Kefen'i heyecanlarından ileri gelen inançsızlıklarının nesnesi olarak görürler. Ateistlerin inançsızlığı örgütlenmiş ateizm nasıl örgütlenmiş Hıristiyanlığı örnek alıyorsa o şekilde Hıristiyan inancını taklit eder.

Hıristiyanların çoğu Kefen'e kuşku ile bakar ve onun ne ifade ettiğini konuşmaktan çekinirler. Bu insanların çoğunluğu Protestan'dır -aynı zamanda tutucu ve liberallerdir - bazıları da Katolik'tir. Kefen'in Hıristiyanları Hıristiyan yaşamının en önemli görünümleri olan Kutsal Kitap'tan, Tanrı sevgisinden, sakrömanlardan, Tanrı'ya olan coşkulu inançtan uzaklaştırmasından yakınırlar. Pek haksız da sayılmazlar. Kalıntılar hiçbir zaman Hıristiyan inancını güçlendirmemiştir, çoğu zaman inananları en önemli şeylerden uzaklaştırmış ve yanıltmıştır. Bununla birlikte buna çare tüm kalıntıları kökünden silip atmak değil, ama onları elverişli bir biçimde kullanmaktır. Torino'daki Kefen Hıristiyan tarihinin en önemli kalıntısı, gerçekse imanı pekiştirebilir. İsa'nın haça gerilmesi ve ölümü, Hıristiyanlık inancına göre insanlığın esenliği için İsa'nın kendini feda etmesiyle insanların günahların günahlarından kurtulması hakkında birçok ayrıntıyı açığa çıkarabilir. Öteki uç noktada Kefen'e büyük bir saygı gösteren Hıristiyanlar da vardır. Bazılarına göre Kefen Kutsal Kitap'tan, dogmadan, Tanrı sevgisinden ya da Hıristiyan yaşamının herhangi bir görünümünden daha da önemlidir. Bu Hıristiyanlar, aynen Kefen'den kuşku duyanlar gibi Kefen'i doğru bir şekilde kendi Hıristiyanlıklarına sokmak zorundalar, tabi gerçekten asılı ise. Belki de anlamlı bir şey hissediyorlar, ama Kefen'in kendisini bir inanç nesnesi yapmakla yanılgıya düşüyorlar.

Bu tepkilerin yoğunluğu yeterince anlaşılırdır. Kefen önemli bir konudur. Girişimler başlatılmıştır. Kefen'in İsa'ya ait olma olasılığı heyecanlı tepkiler uyandırdığı gibi, acele sonuca varmamayı ya da

işi hafife almamayı da zorunlu kılmaktadır. Kefen'in gerçekliğini gösteren her sonuç inandırıcı gerçeklerin hepsine dayanmalıdır. Kefen'in gerçek olma olasılığı karşısında İhtiyatı da elden bırakmamak gerekir. Kefen gerçekten İsa'nın kefeni ise, onu inancımız ve Hıristiyan yaşamımızın çerçevesine nasıl sokacağımızı iyice tartmamız gerekecektir.

Bu gerçek bilimsel ve dini sorunlar Kefen fenomenini tam olarak açıklamaya yetmiyor, çünkü konunun bir de tinsel kökleri var. Kefen İsa'nın İncil'de anlatıldığı gibi öldüğünü gösteriyor sanki. Bu durumda, İncil'in dediği gibi ölüler arasından dirilmiş olmalı. İsa dirilmiş ise, o zaman ölümü yenmiş ve hâlâ yaşıyor demektir. O zaman dediği gibi Tanrı'dır ve bizden şimdi ve yeryüzünde yürüdüğü zamanki gibi itaat beklemektedir. Bazılarının düşündüklerine göre işte Torino'daki Kefen'in zincirleme sonuçları. İster kadın ister erkek olsun hiç kimse bu sonuçları hafife alamaz ya da soğukkanlılıkla karşılayamaz. Kefen'deki figüre baktığımızda, bu şekil hakkında düşündüğümüzde ya konuştuğumuzda Hıristiyanlık inancının gerçek olduğunun olası kanıtını göz önünde bulundurmuş oluruz. Girişimler böyledir.

Şimdiki yüzyıla kadar Torino'daki Kefen yalnız Katolikleri ilgilendiriyordu, onu seyretmeye gidiyorlardı, onun hakkında yazılar yazdılar, onu incelediler, ona büyük saygı gösterdiler ve onu muhafaza ettiler. Bununla birlikte son zamanlarda Kefen birçok başka kimse için, özellikle Protestanlar ve bilim adamları için ilginç bir nesne olup çıktı. Kefeni inceleyen bilginler arasında çok bilinemezci (agnostik) bulunuyordu, halk arasında da inananlar kadar inanamayanlar da büyük ilgi gösterdi. Geleneksel olarak Katolik Kilisesi'ne ait olan bir nesneye karşı gösterilen bu ilgi nereden geliyor?

Bu ilginin bir nedeni de Katolik dindarlığının gelişim göstermesi olabilir. Eskiden Kefen'e ve başka kalıntılara mal edilen mucizevî güçlerin artık günlük Katolik yaşamında daha az önemde yer almasıdır. Aynı zamanda Protestanlar da Kefen eğer gerçekse Mesih İsa hakkında değerli bilgiler içereceğini ve bu bilgilerin sonuçlarının çağdaş dünyada İncil'in amacına hizmet edeceğini anladılar. Doğru şekilde incelenirse Kefen imana köstek değil destek olabilir.

İşin komik tarafı Kefen'e duyulan bu yeni ilginin başlıca nedeni bilimsel gelişmedir. Bilim birçok Hıristiyanın inanışlarını sarsabildi ama Torino'daki Kefen'i çevreleyen sır perdesini daha da derinleştirmekten başka bir şey yapamadı. 1970 yıllarında yapılan yoğun araştırmalar Kefen'in sahteliğini göstereceği yerde onu daha ilginç kıldı. Halkın ilgisi daha da arttı, kimyacılar, fizikçiler ve teknisyenler şeklin kefende nasıl çıktığını anlayamadıklarını ve şaşkınlık içinde olduklarını itiraf etmek zorunda kaldılar. Çağdaş bilime eşlik eden basit kuşkuculuk, Hıristiyanlar arasında, tuhaf bir biçimde Kefen'in dinsel değeri konusunda ciddi bir ilgi uyandırdı. Gerçekliliği her zamankinden daha da önemli oldu. Ortaçağda, Kutsal Kefen'in ancak kişilerin kişisel dindarlığı için bir değeri vardı. Kilise inanlıları Kefen'den yararlanarak Mesih İsa'nın çektiği acılar ve ölümü üzerinde meditasyon yapmaları için teşvik ediyordu, ancak Kilise resmen bunun İsa'nın Kefeni olduğunu ileri sürmemiştir. Diyebiliriz ki, Kefen kendisinin gerçek olduğuna inanamayanlara İsa'nın ölümü ve dirilişi üzerindeki fiziksel kanıtları getirerek meydan okuyor sanki. Çağdaş kuşkucu ruh bu tür kanıtları kabul etmeye elverişlidir, özellikle de kuşkucu olduğunda. Bazıları için , belki de, tek bu şey inandırıcıdır.

Kefen'in bu kadar önem kazanmasının nedeni budur. Çağımızın doğaüstü ve mucizevi olanı reddetme özelliği vardır; bu kuşkuculuk Kilise'ye bile bulaşmıştır. Hıristiyanların çoğu - hatta Tanrıbilimciler, yorumcular, pastörler - Mesih İsa'nın fiziksel olarak dirildiğinden kuşku duyuyorlar. "Bilimsel akıl yürütme" İsa'nın gerçekten ölüler arasından dirildiğine inanmaya engel oluşturmaktadır. Birçoğu İsa'nın dirilişini "tinsel" bir fenomen olarak görmektedir: İsa havarilerinin akıllarında kalktı ve günümüzde de ona inananların "bellek"inde yaşamaktadır.

"Bilimsel" görüş açısından Kefen adeta meydan okuyor. Bundan daha etkili meydan okumayı hayal etmek zordur. Kefen gerçekse, İsa'nın vücudunun hatlarını taşıyan, bundan başka da bu vücudun açıklanamaz bir biçimde kefenden çekildiğini düşündüren bulgular bu kefenin belki de İsa'nın kefeni olduğunu gösteriyor. Kefen, çağımızda Tanrı'nın bir işareti olabilir mi? Bilimin İncil'e olan inancı zorlaştırdığı çağımızda, bilim İncil'in geçerli olduğunu gösterecek kadar ileri gidebilir.

Ama acele etmeyelim. Kefen'in gerçekliğini gösteren kanıtları çıkarmadan, bunu da daha sonraki bölümlerde yapacağız, Kefen'in ifade ettiği şeyi düşünemeyiz. Çok ihtiyatlı bir yol ilerleyeceğiz, hatta kuşkulu; olgular yetersizse ya da yorumlaması zorsa, bunu söyleyeceğiz. Ancak Kefen'le ilgili her şeyi ortaya çıkarmaya çalışacağız ve olguların ne ifade ettikleri konusunda fikir yürüteceğiz. Amaç bir doğruya varmaktır. Bilim ve tarih Torino'daki Kefen'in İsa'nın kefeni olduğunu ispat edemezler, ancak , "akılcı kuşkunun ötesinde" olası bir sonuca ulaşmak mümkün. Karmaşık fenomenlerdeki sonuçların çoğu gerçekte olasılık yargılarıdır. Bilim adamları bulguları bir araya getirirler, daha sonra bulguları açıklayacak teoriler üretirler. Bu teoriler bulgular değildir. Bilim adamları bir sonuca ulaştıklarını söylediklerinde, genelde belirli bir teorinin saptanan bulguların en elverişli açıklaması olduğunu belirtmek isterler. Bizim amacımız Torino'daki Kefen'in bilinen bulguları üzerinde bu türden sonuca ulaşmak olacaktır.

Kefeni incelemiş olanların çoğu gibi, bu kitabın yazarları dabaşlangıçta kuşkucuydular. Stevenson Kefen'den söz edildiğini ilk kez U.S. Air Force Academy'de harbokulu öğrencisiyken duydu. Daha sonra fakültesine profesör olarak döndü. Academy'deki arkadaşlarının Kefen üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalar onu bulguları daha özenle incelemeye itti, en sonunda Torino Kefenini Araştırma Projesi'ne soktu.

Habermas 1965'te Kefen'le ilgili bir kitap okudu. Öykü onun ilgisini çekti, merakını uyandırdı, ancak o zamanki bulgular kefenin gerçekliği konusunda onu ikna edemedi. Bu kuşkuculuk 1970'teki bilimsel analizlerin sonuçları yayınlandığında değişmeye başladı. 1978'deki bilimsel araştırmanın çıkardığı özellikle kesin görgül (empirik) veriler kefenin gerçekliliğine ikna etti ve kefenin ne ifade ettiği konusundaki gelecek çalışmanın yolunu açmış oldu.

Bu kitabı bilimsel bilgileri ve Kefen'in olası önemi hakkındaki enikonu düşünülmüş sonuçlarını halkın anlayacağı bir şekilde sunmak için yazdık. Bu kitap birçok bakımdan eşi benzeri olmayan bir kitaptır. Torino Kefenini Araştırma Projesi tarafından 1978'de gerçekleştirilmiş analiz ve araştırmaların sonuçlarını ayrıca araştırma sırasında çekilen fotoğrafları içeren tek kitaptır. Her iki yazar da ekipte yer almışlardır; Stevenson ekibin içinde Habermas da araştırma konusunda danışmandı. Ayrıca, yazarlar Hıristiyan inancını daha derinden anlamak için Kefen'in ne ifade ettiği konusunda ısrarcılar. Kefen gerçek ise Hıristiyan inancının geçerliliğini pekiştireceğine inanıyoruz.

Kefen gerçekse İsa'nın haça gerilmesi ve ölümü hatta dirilişi ile ilgili birçok ayrıntıyı açığa çıkaracaktır.

Kefen bir bilimsel çalışma için alışılmamış bir nesne olduğundan, gerçekleri tahmin edeceğimiz ve sunacağımız çerçeveyi açıkça anlamamız gerekir. Kefen'in gerçek olma ilkesinden yola çıkmayacağız, şeklin mucizevî bir açıklamasını da yapmaya çalışmayacağız. Aynı zamanda biz -ve okur - *a priori* doğaüstü olayların gerçekleşmeyeceğini göze alarak mucize olanı atarak çalışmamızı tehlikeye sokmayacağız. Başka deyişle, bu konuyu incelememiz dengeli olacaktır. Gerek tüm gerçekleri Kefen'in gerçek olduğunu gösteren bir kanıt olarak gören dinsel yaklaşımdan, gerek meseleleri objektif olarak incelemeyi reddeden kuşkucu yaklaşımdan uzak kalacağız. Çıkaracağımız sonuçların kesinlikle bilinen gerçeklere dayanması için elverişli verileri dengeli bir biçimde incelemek niyetindeyiz.

Bu amaçla, okurdan kitabı dikkatle okumasını ve kanıtları tartmasını rica ediyoruz. Sizi yanıltacak kalıntılara karşı antipati ya da mucizelere karşı kuşku duymaya kendinizde yer vermeyin. En iyi sonuca ulaşmak için olguları mümkün olduğu kadar yansızca göz önünde bulundurun.

Bu kitap üç ana bölümden oluşuyor. Birinci ana bölümde özellikle Kefen'le ilgili bilimsel verilere ve öteki gerçeklere yer veriliyor. Kefen'in I. yüzyıla kadar çıkıp çıkmadığı sorusu araştırılıyor (1. bölüm). Daha sonra kefene sarılan adamın betimlemesine geçeceğiz (3. bölüm). 4. bölümde Kefen'i İncil'de İsa'nın mezara konuşunun zikredildiği metinlerle karşılaştıracağız. Son olarak, bu birinci ana bölümün son iki bölümünde bilimsel araştırmaların sonuçları sunulacak: 5. bölüm Ekim 1978'den önceki araştırmaları; 6. bölüm 1978'deki incelemelerin sonuçlarını ve onu izleyen analizleri.

İkinci ana bölüm birincideki bilgilere dayanan sonuçları çıkarıyor. 7. bölümde Kefen'in aldatmaca mı, sahte mi, yoksa hileli mi olduğu araştırılıyor. Daha sonra Kefen'in gerçek arkeolojik bir eşya mı olduğu araştırılıyor (8. bölüm). Daha sonra, Kefen İsa'nın cesedine gerçekten sarıldı mı esas sorusuna geçiyoruz (9. bolüm) . Üçüncü ana bölüm Kefen'le ilgili gerçeklerin ne ifade ettiğine değiniyor. 10. bölüm İsa'nın ölümüyle ilgili fiziksel nedenleri üzerindeki olası açıklamaları inceliyor. 11. bölümde en temel sorulardan birini ele alacağız: Kefen İsa'nın dirilişine bilimsel bir kanıt getirebiliyor mu? 12. bölüm kısaca doğalcılık ile doğaüstücülük arasındaki tartışmayı anımsatıyor, kendimize acaba Kefen bu tartışmaya bir son verebilecek mi diye soruyoruz. Son olarak, genel birkaç gözlemi bir araya getiren bir tartışmayla kitabı noktalıyoruz (13. bölüm).

İki yazar Kefen meselesine kendilerinden önce gelenlerin değişik eğitimlerini tatbik ettiler. Stevenson, bir mühendis olarak, Torino'da Ekim 1978'deki incelemeler dâhil, bilimsel araştırmalara katıldı, Torino Kefennini Araştırma Projesi'nin basın sözcüsü idi. Stevenson bilimsel araştırma için gerekli malzemelerin baş sorumlusu durumundaydı.

Habermas tarih ve felsefe savunucusu bir profesördür. İsa'nın dirilişinin tarihi bir araştırması üzerine iki kitap yazmıştır. Bu kitapta, her şeyden önce Kefen üzerinde bilinen gerçeklerden çıkan sonuçlarla ilgileniyordu.

Bununla birlikte şu noktayı açıklamakta yarar var, her iki yazar da kitabın bütününde birlikte çalıştılar ve tamamen tutarlı bir kitap çıkmasını sağladılar. Bu birlikte disiplinli çaba sayesinde,

kitap bilimsel, tarihi ve felsefi bilgilerin toplamı olarak Kefen üzerinde yapılan eksiksiz bir çalışmayı gösteriyor.

2.

KEFEN VE KAYITLI TARİHİ

Torino'daki Kefen'in kayıtlı karmaşık tarihi tarihçileri bir sorunla karşı karşıya bırakıyor. İsa'nın haça gerilmiş vücudunun izlerini taşıyan kefeni yüzyıllara dayanarak ayakta kalmışsa, tanınmış olurdu. Hıristiyanlık tarihinin en kutsal kalıntısı olurdu ve varlığının iyice belgelenmiş olması beklenirdi.

Ama durum böyle değildir. XIV. yüzyıl ortalarından önce kefenin adından söz eden çok az tarihsel belge bulunuyor. Hatta VI. yüzyıldan önceki kaynaklarda bir kefenden söz edildiği çok ender olarak görülüyor. İncillerde kefenden şöyle bir söz ediliyor, litürjide İsa'nın kefenine yapılan birkaç anıştırma o devirlerde Kefen'in varlığını kanıtlayacak bir kanıt oluşturamaz. Üstelik var olan referanslar arasında en sansasyonel ayrıntıya, kısacası Kefen'deki figüre değinen çok az referans vardır. Kötümserler haklı olarak neden böylesine önemli bir ayrıntıdan hiç kimse söz etmedi diye soruyorlar. Kefen'in gerçekliğinden kuşku duyanlar uzun süre bu tarihsel referans eksikliğini tartışmanın en zayıf noktası olarak gördüler.

Kefen'in tarihsel bir eşya olarak ortaya çıkmasına neden olan koşullar kuşkulu göründükçe, kefenle ilgili sorunlar ağırlaşmaktadır. Kefen Paris'in güney-doğusunda, 160 kilometre uzağında yer alan sakin bir kasaba olan Lirey'in ahşap küçük kilisesinde 1357'de sergilendikten sonra tanınmaya başladı. Kefenin sahibi Geoffroy de Charny, bir yıl önce Poitiers savaşında İngilizler tarafından öldürülmüştü. Yoksullaşmış olan dul eşi Jeanne de Vergy, yerel kilisede İsa'nın kefenini sergileyerek, hacıları çekmeyi ve onlardan bağış elde etmeyi umuyordu. Çok sayıda insan gerçekten de akın etti, ama sadece bir süre için. Troyes episkoposu Henri de Poitiers, aniden köyde yaşayan görünüşte önemsiz soylu bir Fransız ailesinin İsa'nın gerçek kefenine sahip olmasından kuşku duyarak kefenin sergilenmesini yasakladı.

Jeanne de Vergy ve Charny ailesinin öteki üyeleri Geoffroy de Charny'nin böylesine efsanevi bir eşyayı nasıl elde etmiş olduğunu hiçbir zaman açıklamadılar. Bu soru günümüzde de yanıtsız kalmıştır (ama, göreceğimiz gibi, makul bir açıklaması bulunuyor). Kefen yirmi beş yıl sonra yeniden sergilendiğinde, Henri'nin halefi episkopos Pierre d'Arcis bunun sahte olduğunu ilan etti ve skandalı önlemesi için Papa VII. Clemens'a başvurdu. Kefen ancak daha sonra, güçlü Savoie ailesinin eline geçince, İsa'nın gerçek kefeni olarak kabul gördü. Bu da yavaş yavaş oldu. Zaten, Katolik Kilisesi hiçbir zaman Kefen'in gerçek olduğunu iddia etmiş değildir. Günümüzde, XX. yüzyılda, bilim adamları kefenin gerçekliğini, Ortaçağ'daki Hıristiyanlardan daha çok kabul etmektedirler.

Bu tarihi arşiv eksikliği açıklanabilir mi? Kefenin Lirey kasabasında ortaya çıkmasından önce varlığını kanıtlayacak herhangi bir kanıt yok mu? Tarihi gerçekliğini gösterir kanıtlar bulmak mümkündür. Bunlar özellikle dolaylı olacak ve gerçeksi ve muhtemel temellere dayanacak ve eksiklikleri olacaktır. Ama yine de makul bir varsayımdır.

Sanat Tarihindeki göstergeler

Tarihi anketimiz Kefen'deki insan figürünün iziyle başlayabilir. Sakallı, Samî ırkından bir tip, uzun saçlı, bu figür sanatçıların İsa'yı resmettiklerine oldukça benziyor. Bu kitabın yazarlarından biri olan Stevenson yolculuklarında çoğu zaman Kefen'deki adamın bilgisayar analizleri sonucunda elde edilen üç boyutlu reprödüksiyonunu da yanında götürüyor. İnsanlar İsa'nın sanatta gösterilen alışılmış figürüne benzediği için İsa'yı hemen tanıyorlar. Herkes onu daha önceden görmüş. Kefen'deki yüz İsa'yı yüzyıllar boyunca resmetmeye çalışan sanatçıların çoğunu etkilemiş, çoğuna da esin kaynağı olmuştur.

Neden? Kuşkucular bu benzerliğin sahteciliği ele verdiğini söylüyorlar. Taklitçi büyük olasılıkla XIV. yüzyılda, o devirdeki sanatçıların kafalarında hayal ettikleri İsa'nın figürünü resmetmiş olacak. Ama Kefen yedi yüzyıldan daha eski, bu benzerlik onun gerçek olduğunun lehine bir işarettir. XIV. yüzyıldan önce mevcut olsaydı, o zaman İsa'nın sanattaki klasik portresinin çıkmasına etki etmiş hatta belirlemiş olurdu.

Kefen'deki yüz ile İsa'nın portreleri arasındaki benzerlik üzerine dikkati ilk çeken kişi Paul Vignon adındaki Fransız biolojist ve ressamı oldu. Daha sonra başka araştırmacılar, özellikle Edward Wuenschel, Maurus Green ve şu yakınlarda da Britanyalı tarihçi İan Wilson, Kefen'deki resim ile eski ikonalar özellikle de Bizans ikonaları arasında eksiksiz kıyaslamalar yaptılar(1). "İkonografi Varsayımı" dedikleri bir tasarı sonucunda Kefen'in sanatçılar tarafından VI. yüzyıldan beri tanındığını, ve bu kefenin İsa'nın klasik resimlerine esin kaynağı olduğunu çıkardılar.

Bu sanat dedektifleri çok özenli çalıştılar. Vignon ve Wuenschel Kefen'deki resmin özgünlüğüne benzeyen Bizans fresk, yağlıboya resim ve mozaiklerde yirmi " tuhaflık" bulduklarını düşündüler. Wilson bunların arasında on beş tanesinin varsayımı desteklemeye yeterli olacağını düşünüyordu (2). Kefen'deki yüzün derinlemesine yapılan bir incelemesi, örneğin, alnında enlemesine yatay bir izi, kaşlar arasında üç kenarda bir "kare" biçimini, burnun sivri ucunda "V" işaretini, boğazda enlemesine yatay bir çizgiyi ve alnın üst tarafında iki saç tutamını ortaya çıkarıyor. Bu ayrıntılara Bizans ikonalarında rastlıyoruz. En önemli işaret incelenen ikonaların yüzde sekseninde görülen burun ucundaki "V" ile kare kombinezonudur. Wilson örnek bir grup ikona üzerindeki başka işaretlerde daha önemli yüzdelere ulaştı. Bu yüksek sıklıktaki benzerlik Kefen'deki yüz ile İsa'yı gösteren Bizans ikonaları arasındaki bir ilişkiyi gösteriyor.

Uzman bir sanatçı neden bir portre üzerinde bu ayrıntıları yeniden yapma ihtiyacını duysun? Hiç kuşkusuz, çünkü, herhangi bir nedenle, onların orada olmaları gerektiğini düşünüyordu. Wilson ve başkalarına göre sanatçılar bir resmi, İsa'nın gerçek olduğu kabul edilen ve saygı gösterilen kutsal bir betimlemesini kopya ediyorlardı.

Bu resim, var olmuş olsaydı, Hıristiyan sanatını VI. yüzyıldan itibaren etkisi altına alırdı. O çağda İsa'nın resimde görünüşü toptan değişti. VI. yüzyıldan önce İsa'nın portreleri arasında az benzerlik vardı. En eski resimler İsa'yı sakalsız ve kısa saçlı olarak gösteriyorlar (3). İnciller İsa'yı betimlemiyorlar, Yahudiler ve ilk Hıristiyanlar dinsel resimleri yasaklayan Yahudi Şeriatı yüzünden İsa'yı resimle betimlemekten kaçınıyorlardı.

Bununla birlikte, V. yüzyıla doğru, İsa'nın klasik resmi görünmeye başlar. Torino'daki Kefen'deki ölünün gizemli, esîrimsi şeklinde görülen bazı özel ayrıntıları, en azından bazı özel ayrıntıları bu betimlemelerin büyük çoğunluğu da gösteriyor. İsa sakallıdır, hatta Kefen'deki adamdaki gibi sakal

iki uçludur. Bu betimlemelerin çoğunda sağ kaş kalkıktır, sanatçı vücudun iziyle ortaya çıkan şeklin ters olacağını anlamış gibi bazen de sol kaş kalkıktır. Bizans ikonalarının çoğunda Kefen'nin katlanma yerindeki izlere tekabül eden alnın enlemesinde ve bir de boğaz kısmının enlemesinde bir işaret bulunmaktadır. Hemen hepsi burun ucundaki tuhaf kareyi ve "V" işaretini belirtmişler.

Bu nasıl açıklanabilir? Kefen'deki resim Hıristiyan sanatını VI. yüzyıldan itibaren mi etkilemiştir? Böyle ise, tarih neden İsa'nın kefeni ile ilgili daha fazla bulguya sahip değildir? Bu esrar Torino'daki Kefen'in XIV. yüzyılın ortalarından önce var olduğunu göstermeye yardımcı olabilir, tabii ki, VI. yüzyıldan itibaren, İsa'nın gerçek portresi olarak saygı gösterilen, gerçekte başka görünümdeki Kefen olan kutsal bir resmin izine rastlanmak koşuluyla.

Kutsal Mandylion

İsa'nın VI. yüzyıldaki sanatsal betimlemelerdeki değişikliğin nedeni bir giz değildir. Hıristiyan sanatını değiştiren resim tarihçe bilinmektedir. Bu resim İsa'nın yüzünü betimleyen " Édesse'deki resim" ya da " Kutsal Mandylion" adıyla bilinen bir resimdir. Mandylion 525 yılında Édesse kenti, şimdi Türkiye'nin güney doğusundaki Urfa, surlarının batı kapısının üstündeki bir mağarada bulunan bir kumaş parçasıdır. Mandylion 944 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Constantinopolis'e götürüldü, orada İsa'nın gerçek portresi olarak saygı gördü. Resim çok ender olarak halkın görmesi için sergileniyordu; eski bir Bizans ezgisi bu resmin görülmek için çok kutsal olduğunu dile getiriyor. Yine de, sanatçı rahipler kuşkusuz bunu görüp örnek alarak ikonalara İsa'nın resmini yapmış olmalılar. Sonra, 1204'te, Mandylion, Constantinopolis'in batı Avrupa'nın hırsız bir Haçlı grubu tarafından yağmalanması sırasında ortadan kayboldu. Tarihçi bir Haçlı olan Robert de Clari, resmin kaderi üzerinde bir anket yaptı, sonuçta "Ne Yunanlılar ne Fransızlar resme ne olduğunu bilmiyorlardı".

Édesse'deki kutsal resmin kökeni efsanelere dayanıyor; bu efsanelerde belki biraz gerçek payı vardır. I. yy.daki Édesse kralı, V. Abgar'ın cüzama yakalandığı söylenir. Filistin'deki peygamber-şifacı Nasıralı İsa'ya Édesse'e gelip kendisini iyileştirmesini yazar. İsa'nın da ona kendisinin gelemeyeceğini ama yerine bir havarisini göndereceği şeklinde cevap verdiği söylenir. Sonunda İsa'nın ölümünden ve dirilişinden sonra bir havarinin Kurtarıcının resminin basılı olduğu kutsal bir kumaşla birlikte gelir. Kumaştaki resmi görür görmez Abgar iyileşir, böylece Hıristiyanlık Édesse'in dini olur (4).

Bazı anlatılara göre, bu havari Tadeuslu Yahuda'ydı. Stuart McBirnie bunun havari Yahuda olduğuna garanti veriyor. Bu durumda, Mandylion'un taşıyıcısı Rabbe yakın, hatta onun bir akrabası olmalı. Başka uzmanlar Tadeuslu Yahuda'yla havari Yahuda'nın aynı kişi olmadığını söylüyor ve Édesse'li elçinin yetmiş öğrenciden biri olduğunu düşünüyorlar.

Bu olay tarihi gerçekleri içeriyor. V. Abgar gerçekten yaşadı ve Édesse yöresi İsa'nın bu dünyadan gidişinden hemen sonra Hıristiyanlaştı. Bir gelenek, Édesse'in Hıristiyanlaşmasında bir resmin katkısı olduğunu söylüyor.

Édesse'deki Kutsal Resim Tarihten çok çabuk bir şekilde ortadan kalktı. V. Abgar'ın oğlu Man'nu putperestliğe düştü ve Hıristiyanlara zulüm etmeye başladı. Kumaş ortadan kayboldu ama anısı belleklerde kaldı, özellikle de II. yüzyılın sonlarına doğru o yöreye Hıristiyanlık yerleştikten sonra.

Yaklaşık beş yüz yıl sonra, 525'te, Mesih'in resmini taşıyan bir kumaş Édesse'in batı kapısının üstündeki bir mağarada bulundu. Tarihçiler, özellikle de Ian Wilson, bunun V. Abgar zamanından kalma olduğunu düşünüyor. Édesse'li Hıristiyanlar kutsal resmi Man'nu'nun kendilerine zulmetmeye başladığı sırada kentin surlarına saklayabildiler. Bu işi, Man'nu ve kiralık adamları tarafından kovalandıkları sırada, kendilerini büyük bir tehlike içindeyken, aceleyle yapmış olmalılar. Kumaşın gizlediği yeri bilenlerin hepsinin öldürülmüş olma olasılığı fazla, hayatta kalanlar da bu kutsal eşyanın anısını korudular.

Hıristiyanlar kutsal resmi saklamışlarsa, bundan daha iyi saklanacak yer bulamazlardı. Surdaki mağara karanlıktı, doğal afetlerden, özellikle de belirli aralıklarla Édesse'i basan sel felâketlerinden korunuyordu. Resmin bulunuşu surların restorasyonu sırasında oldu. Resmin yeniden ortaya çıkmasıyla kutsal resim yeniden saygı görmeye başladı ve resmin sanat üzerine etkisi bu andan itibaren başladı. İmparator Jüstinyen kumaş için bir kutak ve katedral inşa ettirdi. Resim VIII. ve IX. yüzyıllarda sık sık patlayan tasvir düşmanlığı sırasında birçok ikona ve dinsel resimlerin yok edilmesine karşın ayakta kalabildi (5).

Kutsal resim Wilson'un "tarihin en tuhaf askeri misyonlarından biri" diye adlandırdığı harekâtın sonrasında Konstantinopolis'e getirildi. Yaşlı ve boşinançlı Bizans İmparatoru Romanus Lecapenus Mandylion'u, doğu Ortodoksluğun merkezi olan Konstantinopolis'e götürmeye karar verdi. Ünlü dinsel eşyanın Tanrı'nın koruyuculuğunu kentin üzerine çekeceğini düşünüyordu; kuşkusuz Müslümanların bulunduğu bölgede yer alan bir kentten onu alıp getirmeyi umuyordu. Romanus en iyi generalini, kumaşı ele geçirmek için, Küçük Asya'ya gönderdi. Ordu Édesse önlerine gelince, general emire tuhaf ama çekici bir teklifte bulundu. Resme karşılık, ordu Édesse'e girmeyecek, 200 Müslüman esir serbest bırakılacak, bedel ödenecek, her türlü saldırıya karşı kentin dokunulmazlığı korunacak. Emir bu teklifleri kabul etti ancak Romanus'un ordusu bu kez de Édesse'li azınlık Hıristiyanları karşısında buldu. Édesse'li Hıristiyanlar, doğal olarak, saygı gösterdikleri resmi vermek istemiyorlardı. İki kez, Hıristiyanlar, sahtelerini sokuşturmaya kalktılar, ama sonunda Romanus'un askerleri özgün resme el koyup tantanayla Konstantinopolis'e götürmeyi başardılar (6).

Orada iken kumaş Mandylion adı ile biliniyordu, Mandylion Arapça kökenli ve örtü ya da mendil anlamına gelen bir sözcüktü. Mandylion ortadan kaybolduğu 1204 yılına kadar Ortodoks dinsel eşyaları arasında en çok saygı gören ve en kutsal olanıydı. Bu yüzyıllar boyunca, Mandylion'un Mesih'in tipik Bizans portresi üzerinde belirgin bir etkisi olmuştur.

Mandylion bir yağmalama sırasında ortadan kayboldu. Dördüncü Haçlı seferine çıkmaya hazırlanan ve Konstantinopolis'te konaklamış bir Avrupa ordusu Müslümanlarla savaşmak yerine Hıristiyanlara saldırmayı yeğ tuttu. Bu Batı dünyası tarihinin en utanç verici sayfalarından biridir. Haçlılar evleri, sarayları, Ortodoks kiliselerini yağmalamaya başladılar. Tanrı'nın şanı için savaşmaya hazırlanmış bir Hıristiyan ordusu, ölümcül darbesini dünyanın en büyük Hıristiyan kentlerinden birine indirdi.

Kefen ile Mandylion

Kefen ile Mandylion ikisi de aynı şey midir? Sanat Tarihi aralarında sıkı bir ilişki görüyor ama bağ o kadar kesin değil ve ortaya birçok soru çıkıyor. En birinci soru: İsa'nın havarileri neden Rablerinin kefenini vermeyi kabul etmişler?

Bunu kesin bir şekilde bilmemiz mümkün değil, büyük bir olasılıkla havariler İsa'nın kefenine bizim, bugün baktığımız gibi bakmıyorlardı. Hıristiyan Yahudiler için böylesi bir kumaşın en önemli görünüşü, bu kumaşın bir kefen, murdar bir nesne olarak gördüklerinden ve buna dokunan herkesin de şaşmaz bir şekilde murdar olacağıydı. Üstelik, Yahudi yasaları dinsel resimleri yasaklıyordu; bu resim korkunç bir kırbaçlanmayı, bir haça gerilmeyi, bir suçlunun cezalandırılmasını gösteriyordu. Kısacası, havarilerin İsa'nın kefeninden çok söz etmemelerinin yeteri kadar geçerli nedeni bulunuyordu; onu özenle saklamış olmalılar.

Mandylion'un 1204'te ortadan kayboluşuyla Kefenin 1357'de Fransa'da ortaya çıkışı arasındaki boşluğu doldurmak gerekir. Konstantinopolis'in yağmalanmasından sonra Mandylion'a ne olduğu hakkında elimizde bir bilgi yok. Édesse'deki resim tarihçilerinin bazıları kumaşın öteki alıntı dinsel eşyalarla birlikte Avrupa'ya götürüldüğü, sonra da Fransız Devrimi'nde yok edildiğini iddia ediyorlar. Bir Haçlı, dukanın onu Venedik'e gönderdiğini ancak geminin yüküyle birlikte battığını düşünüyordu. Dördüncü Haçlı Seferi yazarı, Robert de Clari, Kutsal Mandylion'un başına ne geldiğini kimse bilmiyor, diyor.

Ian Wilson Mandylion ile Kefen'i birbirine bağlamak için ilginç bir varsayım öne sürüyor. Ona göre, 1204'ten XIV. yüzyılın başlarına kadar, Kefen-Mandylion ortaçağ Kilisesinin en gizemli hayır kuruluşlarından biri olan Templiers'lerin elinde bulunmuş olmalı (7).

Templier Şövalyeleri Konstantinopolis'in yağmalanmasından yaklaşık seksen yıl önce haçlıların Kutsal Topraklardaki topraklarını korumak amacıyla kurulmuş şövalyelerden oluşan dinsel bir tarikattı. Tarikatlarına güçlü dostları ve soylu kişileri çekiyorlardı, çünkü Ortaçağın iki büyük tutkusunu, dinsel coşkuyu ve savaşçı kahramanlıklarını bir araya getiriyordu. Tarikata üye olanlar yoksulluk, iffet ve itaat yemini ediyorlardı, ayrıca savaşlardaki yiğitlikleri dillere destandı. Hiç geri çekilmemek için yemin ediyorlardı ve Haçlıların ellerindeki toprakları büyük bir yüreklilikle savunuyorlardı. Konstantinopolis'in yağmalanması sırasında, çok güçlü duruma gelmişlerdi. Kutsal topraklarda ve Avrupa'da zaptedilemez kaleler yaptılar ve bu dünyanın kendilerini güvende hissetmeyen büyükleri ve prensleri değerli eşyalarını korumaları için Templier Şövalyelerine teslim ediyorlardı. Bu değerli eşyalar arasında birçok dinsel eşya da vardı.

Templier Şövalyeleri tartışmasız Mandylion-Kefen kadar ünlü bir dinsel eşyayı korumak konusunda yeterince motive olmuş ve yeterince güçlüydüler. Onu elde edecek seviyedeydiler ve sınırsız servetleri dinsel eşyaları yeniden satmalarına engel oluyordu. Yerini şato ve kaleler ağında kolayca saklayabilirlerdi.

Şu halde, Templier Şövalyeleri Mandylion-Kefen'i elde edip onu yüz elli yıl boyunca sakladılar mı? Mümkündür. Tarihin suskunluğundan çıkarılan tarihsel kanıtların en zayıfı olan kanıtlar dolaylı hatta eksiktir. Kefen ile Mandylion aynı şeyse ve kumaş yüz elli yıl boyunca Avrupa'da ya da Yakın Doğu'da gizli kalmışsa, çok gizli bir tarikat olan Templier onu gizleyecek tek gruptur.

XIII. yüzyılda gizli giriş ritleri ve dinsel ayinleri ile ilgili etrafta dolaşan söylentilerden ortaya ilginç bir ipucu çıkıyor. Bugün bile, bu gizemli toplantılarda nelerin geçmiş olduğu tartışılmaktadır. Templier Şövalyelerinin çok sayıdaki düşmanları, onları her türlü günahı işlemekle, haça tükürmekle, Mesih'i reddetmekle, oğlancılıkla ve putlara tapmakla suçluyordu. Uzmanların çoğu bu suçlamaların asılsız olduğu görüşünde. Templier Şövalyeleri Kilise'ye şahane bir şekilde hizmet

veren iyi Hıristiyanlardı. Ama yine de, tarikata giriş rit ve ayinlerinde başkalarının putperestlik olarak gördüğü örf ve adetleri olabilir.

Törenleri sırasında gizemli bir "kafaya" taptıkları söyleniyordu. Tarikata giriş töreninde, genellikle bu tören Mesih'in mezarının bir eşinin yanında yapılıyordu, Şövalye üzerinde İsa'nın haça gerilmiş vücudunu sembolize eden bir kırmızı haç bulunan bir pelerin giyiyordu, Wilson'a göre tarikata girmiş üyeler için özel bir tören düzenleniyordu, bu törende bir süre için Tanrı'nın yeryüzünde görülebilecek yüce bir görüntüsünü görüyor ve önünde secde kılıyorlardı" (8).

Bu görüntü Mandylion-Kefen olmasın? Bu olasılığı aydınlatacak bir ipucu İngiltere'deki Templecombe köyünde Templier harabeleri arasında 1951'de bulunmuş bir tablodur. Tablo Mandylion'un Bizans'a özgü kopyalarına benzemekte ve Templier tarikatına giriş ritlerinde öylesine önemli bir rol oynayan "kafanın" bazı silik betimlemeleriyle bağdaşmaktadır.

Templier Şövalyeleri ile Mandylion arasındaki bu mümkün bağ onlarla Kefen arasında mümkün bir ilişki ile bir paralellik oluşturuyor. 13 Ekim 1307'de, Templier Şövalyelerin en dişli düşmanı Fransa Kralı Philippe le Bel, tarikatı ortadan kaldırdı. Üyelerini hapse attırdı onları engizisyona ve işkenceye tabi kıldı. 19 Mart 1314'te, Fransız Templier Şövalyelerinin önde gelenleri Notre-Dame de Paris'in önünde direğe bağlandı, orada işkenceyle itiraf etmeye zorlandılar. Lider Jacques de Molay ve arkadaşlarından biri itiraf etmeyi reddetti, tersine tarikatı savundular ve öldürülme tehdidi altında yalan ifade verdiklerinden dolayı pişman olduklarını söylediler. Kral aniden onları Seine nehri üzerindeki küçük bir adaya gönderip orada onları canlı canlı yaktırdı. Molay can verirken Tanrı'nın lanetini Kral Philippe'e ve Templier tarikatının yıkılmasına rıza gösteren papa üzerine gelmesini istedi. Her ikisi de o yıl içinde öldüler.

Odun yığını üzerindeki Molay'ın arkadaşı Normandiya Şövalyelerinin lideriydi. Bu şövalyenin adı Geoffroy de Charnay'dı. Bu ad, kuşkusuz, Kefen'in ilk sahibinin adını, Lireyli Geoffroy de Charny'yi anımsatıyor. Ortaçağ'da özel adların yazılışları uyduruktu. Kesin olarak kanıtlanmamış olsa da, Şövalye Geoffroy de Charnay'ın 1350 yıllarında gizemli bir şekilde Kefen'in sahibi olarak ortaya çıkan Geoffroy de Charny ile aynı aileden gelmesi çok mümkündür.

Bu ilginç küçük tarihi araştırma Kutsal Mandylion ile Torino'daki Kefen arasındaki mümkün ilişkiyi kuruyor. Birincisi varlığı ve 525 ila 1204 yılları arasında nerede olduğu belli tarihi bir nesnedir; ikincisinin varlığı 1357'den beri bilinmektedir. Mandylion'daki resmi, örnek alarak İsa'yı resmetmeye çalışan sanatçılar Kefen'deki yüze acayip benzeyen ikonalar yapmışlardır. Peki öyleyse?

Mandylion ile Kefen'i ayırdetme konusunda çok ciddi bir itiraz mevcuttur. Kefen'in boyu 4,36 m ve genişliği 1,10 m'dir ve bir ölünün hem önden hem de sırttan görüntüsünü taşımaktadır. Édesse'deki kutsal resim, Mandylion ise, sadece bir yüz şeklidir, daha önce de belirttiğimiz gibi, Mandylion sözcüğü Arapça'dan geliyor ve örtü ya da mendil demektir. Mandylion Kefen'le aynı şey ise, gerçek hali yüzyıllar boyunca gizlenmiş olmalı.

Wilson da bunu söylüyor. "Başlangıçta sadece şeklin yüz kısmı sergilenecek bir şekilde Kefen ikiye ve dörde katlanmıştı. Zanaatçılar Kefen'i işlenmiş bir kafese koyarak çerçeve içine almışlardı. Bu kafesin izleri Mandylion'un bazı Bizans kopyalarında görülüyor. Katlama ve dekorasyon Kefen'in

gerçek halini bin yıl boyunca belki de bir Templier Şövalyesi'nin çıkıp da, XIII. yüzyılın başında Konstantinopolis'in kutsal dinsel eşyasını yakından inceleyerek ne olduğunu hayretler içinde keşfedene dek gerçek kimliğini gizlemiş olabilirler.

Kefen bu şekilde neden kamufle edildi? Daha önce de belirttiğimiz gibi, I. yüzyıldaki Yahudilerin çoğu, hatta Yahudi Hıristiyanlar da, kefenleri murdar eşyalar olarak görüyorlardı. Birçoğu bir haça gerilme ve vahşice kırbaçlanmanın izlerini taşıyan kanlı bir kefeni görmekten rahatsız olmuş, hatta dehşete kapılmış olabilirler. Kumaşın içerdiği gerçek görüntüyü bu nedenle saklamaya karar vermiş olabilirler.

Bizanslı Hıristiyanlar Mesih'in çektiği bu korkunç acıları ve işkenceleri paylaşmış gibi görünüyorlar. Kefen'in ilk tarihçilerinden biri olan Edward Wuenschel haça gerilmeyi gerçekçi bir şekilde tasvir eden resimlerin ancak XIII. yüzyılda ortaya çıktığına ve bunların sadece Hıristiyan Batı'da bulunduğuna dikkat çekiyor. Buna karşılık, Bizans'ın Yunanlı sanatçıları kral Mesih'i görkemi içinde ya da bir sembol altında, insanlığı kurtarmak için yaptığı fedayı gösterebilmek için kuzu biçiminde betimliyorlardı (9). En basit ihtiyat Mandylion'u muhafaza edenlerin, onun gerçek hali üzerinde bildikleri konusunda sessiz kalmayı gerektirirdi.

Kefen'in üzerinde yapılan fiziksel inceleme Wilson'un "çift kez dörde" katlanma varsayımının makul olduğunu gösteriyor. Amerikan Hava Kuvvetleri'ne mensup bir fizikçi olan John Jackson, kıvrımların şemasını yeniden tasarladı. Kefen'in fotoğrafları ve aynı ebattaki bir kumaş parçasıyla, önce ikiye sonra dörde katlayarak yaptığı denemede yüzün bulunduğu kısmın ortaya çıktığını saptadı. Üstelik, Jackson Kefen'in yeni bir dizi fotoğrafında gözle görülen, Wilson'un varsayımına tıpatıp uyan sekiz kıvrımlı bir şema ortaya çıkardı. Jackson bu kıvrımların Kefen'e bakıldığında zor görülebildiğini de saptadı. Kuşkusuz insanlar çıplak gözle vücudun flu ve belirsiz resmini seçmekte zorluk çektiklerinden kumaş üzerindeki öteki ayrıntıları gözden kaçırmış olmalılar. Şaşırtıcı ama bazıları göze çarpıyor, bunlar su ve yangının neden olduğu hasarlardır. Birçokları için, Kefen'in incelenmesi, İsa'nın şeklinin ustaca siyah beyaz motiflere gizlendiği Rorschach'ın diyagramlarının ya da ticari kartların deşifre edilmesine benzer. Kıvrım izleri gözün reddettiği şekillerdendir.

Yüzyıllar boyunca Kefen'deki şeklin sadece yüz kısmı sergilenmişse, şimdi açılıp sergilendiği halde nasıl oluyor da gözle görünür değil? Eğer ömrünün yarısı kadar bir zaman için Kefen Mandylion idiyse, Mesih'in yüzünün çevresinde geri kalan kısımdan daha sarı dairesel bir alan olmalıydı. Belki de Mandylion rengi atacak kadar bir süre için, açık havaya ve güneşe hiç çıkarılmadı. Kefen Mandylion ile aynı şeyse, sımsıkı bir şekilde beş yüzyıl boyunca Édesse'in surlarında kapalı kaldı, daha sonra da Édesse'te yılda iki kez ve Konstantinopolis'te bir kez çıkarıldığı bir kutuda muhafaza edildi. Yüksek orunlu ve sanatçı kişilerin yaptığı özel tasvirler güvenilir yerlerde yapılmış olmalı. Şu halde, kefen on iki yüzyıl boyunca sadece birkaç yüz gün açık havada ve güneşte sergilenmiş olmalı (10).

Mandylion'la Kefen'in aynı şey olduğunu gösteren başka belirtiler de var. Daha önce de gördüğümüz gibi, Kefen'deki şekil özellikle yakından bakıldığında flu ve belirsiz görülüyor. Bir Bizanslı X. yüzyıl tarihçisi şekli "resim sanatı olmayan renksiz nemli bir salgıya" benzetiyor (11). Mandylion Konstantinopolis'e getirildiğinde, İmparator Romanus'un oğulları hayal kırıklığına uğradılar, çünkü Mesih'in hatlarını ayrıntılı seçemiyorlardı. Bu kutsal ama belirsiz şeklin kefen

üzerinde nasıl oluştuğuna ilişkin söylentiler kulaktan kulağa dolaşıyordu. Bizanslı Yunanlılar Mesih'in Gethsemani bahçesinde bezle terini silerek mucizevi bir şekilde yüz hatlarını beze çıkartmış olduğuna inanıyorlardı.

Bu öyküler Veronika'nın Başörtüsünün efsanesinin doğmasına neden oldu. Anlatıldığına göre Kudüslü dindar bir kadın olan Veronika, İsa Kafatası Tepesine götürülürken yolda ileriye atılmış. Başörtüsünü çıkartıp kan ve tere bulanmış yüzünü silmesi için İsa'ya vermiş, geri aldığında bazı izlerin mucizevi bir şekilde başörtüsüne geçmiş olduğunu görmüş (12). Veronika adi bile efsanenin kaynağını ele veriyor: Veronika gerçek benzerlik demektir. Édesse'teki şekil de "gerçek benzerlik" olarak betimlenmişti. Gerçek benzerlik insan eliyle yapılmamış anlamındadır.

Kefen'in öyküsü tam değildir. Torino'daki kefen ile Édesse ve Konstantinopolis'deki Mandylion'un aynı nesne olduğunu gösterir kanıt hiçbir zaman elde edilememiştir. Bununla birlikte her iki bezin de kimliği ile ilgili varsayım inandırıcıdır. Verilerden birçoğu, ayrıntılarda, değişik yorumlara açıktır, ama bütünde ikisi arasındaki ilişki son derece aklayatkın hatta mümkündür.

Bilimsel çalışmalar

Tarihi çalışmanın dışında, çağdaş bilimsel anket Kefen'in kökeninin I. yüzyıla çıktığını gösteren başka kanıtlar getirdi. Son on yıl içinde gerçekleştirilen birçok çalışma Kefen'in 1357 yılında ortaya çıktığında bile çok eski olduğunu gösteriyor.

1973'te, bir İsviçreli kriminolojist olan Max Frei, 1969 çekilen Kefen'in fotoğraflarının gerçek olup olmadıklarını incelemekle görevlendirildi. Botanik üzerine eğitim görmüş olan Frei, kefen bezi üzerinde polen sporları tespit etti, bunun üzerine bazı örnekler almak için izin aldı. Aylar boyunca değişik sporları özenle ayıkladı, fotoğraflarını çekti, botanik katalog ve el kitaplarına başvurarak onları bitkileriyle kıyasladı.

49 değişik bitki sporlarının kimliğini saptadı (13). Bu bitkilerin çoğu Avrupa'da yetişiyordu, bunda şaşılacak bir yan yoktu çünkü Kefen Fransa ve İtalya'da açık havada birçok kez sergilenmişti. Ancak Frei sadece Filistin'de ve Türkiye'nin güneyinde yetişen bitkilerden gelen başka sporların varlıklarını da saptadı. Kefen 1357'de Lirey'de ortaya çıkmasından sonra Avrupa'yı hiç terk etmemişti. Şu halde Frei'ın kılı kırk yaran çalışması Kefen'in belli bir döneminde Filistin'de ve Türkiye'de açık havada sergilendiğini gösteriyor, aynen Wilson'un Mandylion-Kefen varsayımının istediği şekilde.

İki başka çalışma da Kefen'in 1357'den önce de var olduğunu gösteriyor. Belçika'daki Gand tekstil Teknoloji Endüstri Profesörü Gilbert Raes, 1973'te bilimsel bir ekiple bezin üzerinden aldığı iplikleri inceledi. Dokumanın I. yüzyılda Orta Doğu'da yaygın olan bir dokuma türü olduğu sonucuna vardı. İlginç bir ayrıntı da dikkatini çekti: Keten telleri arasında pamuk izlerine rastladı. Kumaşın pamukluların da dokunduğu bir dokuma tezgâhında dokunmuş olacağını düşündü. Pamuk, kuşkusuz Avrupa'da değil Orta Doğu'da yetiştirilir (14). Raes'in buluşu Torino Üniversitesinde Mısıroloji kürsüsü profesör yardımcısı ve 1973'teki İtalyan komisyon üyesi Silvio Curto tarafından da onaylandı. Kefen'in dokusu İsa'nın yaşadığı devre kadar çıkabilir (15). Kefen sahte ise, o zaman bu işi yapan sahtekâr Orta-Doğu kökenli eski kumaşı bulmak için epey çaba harcamış olmalı.

Kefen'in yaşı üzerindeki son çalışma, üçboyutlu veriler içeren 1976'daki deneylerin sonucudur. (Bu buluşu ayrıntısıyla 5. bolümde inceleyeceğiz.)

Kefen üzerindeki şeklin üçboyutlu olduğunu keşfeden fizikçiler John Jackson ile Éric Jumper, Kefen'deki adamın gözleri üzerine konmuş nesneler fark ettiler. Bu nesnelerin madeni paralar olabileceğini düşündüler. Bu durumda, bu şekillerle aynı boyda olan, düğmelere benzeyen eski para M.S 14 ila 37'de basılmış olan Pontius Pilatus'un *lepton* 'u olmalı. (16). Chicago'da Loyola Üniversitesi İlahiyat Profesörü Francis Filas bu şekillerin madeni para şekilleri olduğunu ve bu paraların da leptonlar olduğundan emin. Ona göre, bilgisayarla yapılan analiz sonucu nesnelerin Pontius Pilatus tarafından 29 ila 32 yılları arasında basılan bir para ile birbirine uyan boyut, durum, seçme, düzen ve açı bakımından 24 benzerlik göstermiş (17). Kefen üzerinde araştırma yapan bazı uzmanlar bekleyiş içinde kalmayı tercih ediyorlar ancak Filas tarafından ortaya çıkarılan gerçekler Kefen'in I. yüzyıla ait olduğu gerçeğini uyandırıyor.

Kefen karbon-14 testinden geçirilmedi. Bu test karbon-14 radyoaktif izotopun bozulma yüzdesine bakarak organik nesnenin yaşı tespit ediliyor. Yaşayan her madde bundan az miktarda bulundurur. Yaşayan madde ölünce, bilinen bir hızla bozulmaya başlar. Ketenden bir kumaş olan Kefen'in durumunda ise, karbon-14 bozulmaya keten kesildiği andan itibaren başlar.

Karbon-14 testi bir gün mutlaka Kefen'e uygulanacaktır; tekniğin ilerlemesi çok küçük numunelerde bile yaşı belirliyebiliyor. Bu işlem yıkıcı olduğundan engeller bulunuyor. Kefen'in sahibi ve onu muhafaza eden kişi bezden en küçük bir parça bile alınmasına karşı çıkıyor. Bazı bilim adamları bir numuneyle alınacak sonuçların önemli büyüklükte parçalar gerektiren eski yöntemlerde olduğu gibi olmayacağından kuşku duyuyorlar. Yaşını kesin saptayabilmek için numune yeterince temizlenebilecek mi diye soru soranlar da bulunuyor. Ama uzmanların çoğu bu engellerin aşılabileceği görüşünde.

Kefen'in öyküsünün devamı

Kefen'in öyküsü, 1357'den sonra iyice belgelenmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kefen ilk kez Jeanne de Vergy tarafından, eşi Geoffroy de Charny'yi Poitiers savaşında yitirince, ailesini yoksulluğa düşmekten kurtarma umudu ile ilk kez sergilenmişti. Hacılar Kefen'i görmek amacıyla Lirey'e akın ettiler, ancak Poitiers episkoposu Henri Kefen'in sergilenmesini yasakladı. Charny ailesinin hiçbir üyesi Kefen'e nasıl sahip olduklarını hiçbir zaman açıklamadı. Templier Şövalyeleri ile olan bağ dinsel eşyanın ilk kez tarihi ortaya çıkışını çevreleyen giz perdesinin büyük bir bölümünü açıklıyabilirdi. Geoffroy de Charny idam edilen Templier Şövalyeleri lideri Geoffroy de Charnay'in ailesinden gelmiş olabilir. Charnay tarikatın şövalyeleri, Paris'te, 1307'de Philippe le Bel'e karşı direnirlerken, Kefen'i çaktırmadan araklayarak ailesine emanet etmiş olamaz mı? Charny de Lirey Kefen'e bu şekilde sahip olduysa, bununla övünmemesi için birçok nedeni vardı. Templier şövalyeleri putperestlikle suçlanıyorlardı; Kefen bir put muydu? Fransa kralının sadık ve yürekli bir hizmetkârı olan Charny kral ile Templier şövalyeleri arasında kavgaya karışmaya pek niyetli değildi herhalde.

Henri de Poitiers'nin halefi Troyes episkoposu Pierre d'Arcis'in de, 1389'da sergilendiğinde aynı şekilde Kefen üzerinde kuşkuları vardı. Jeanne de Vergy ile oğlu II. Geoffroy de Charny, Arcis episkoposunu devre dışı bırakarak doğrudan papa VII Klementus'tan izin alma yolunu seçtiler.

Episkopos kendini aşağılanmış hissederek, papaya Lirey'deki Kefen'in sahte olduğunu belirten öfkeli bir mektup yazdı. (Bu "Arcis memorandum"unun içeriği 7. bölümde ayrıntısıyla verilecektir). Papa Clemens Pierre d'Arcis'in itirazlarını reddetti ve ona tamamen susmasını emretti, aksi taktirde afaroz etmekle tehdit etti. Bununla birlikte, bir karar alarak, Jeanne ile Geoffroy'dan dinsel eşyanın gerçek kefenin sadece bir tasviri olduğunu belirtmelerini rica etti.

Daha sonra, Charny ailesi zor günler yaşadı. II. Geoffroy 1398'de öldü, kızı Marguerite'in çocuğu olmadı. Kefen'in muhafaza edildiği Lirey ormanındaki küçük kilise harabeye dönüşmeye başladı. Yaşamının son günlerine doğru Marguerite de Charny, ölümünden sonra kuşkusuz Kefen'in geleceğinin belirsiz olacağının farkında olmuş olacak ki, onu emanet edebileceği bir aile aramaya başladı. Seçimini İtalya'nın kuzeyinde, İsviçre'de ve güney-doğu Fransa'da toprakları bulunan güçlü ve dindar Savoie Ailesi üzerinde yaptı. Kefen'i 1453'te Louis de Savoie'ya devretti. Savoie Ailesi o günden beri Kefen'in sahibi olarak kaldı.

Margueritede Charny çok akıllı bir karar almıştı. Savoie Ailesi savaşta ve politikada çok büyük zaferler kazandı en sonunda da aile reisi İtalya kralı oldu. Günümüzde Kefen'in yasal sahibi, genelde sanıldığı gibi Katolik Kilisesi değil, ama Portekiz'de sürgünde bulunan son İtalya kralı II. Umberto'dur. Kefen üzerinde yapılacak her araştırma ya da Kefen'in her sergilenişi için kral Umberto'nun aynı zamanda Kefen'i muhafaza eden Torino başepiskoposunun izni gerekmektedir.

Savoie'nın sahipliği altında, Kefen İsa'nın gerçek kefeni olarak gün geçtikçe daha çok tanınmaya başladı. 1464'e doğru, Papa IV. Sixtus kefeni gerçek olarak gördüğünü açıkladı, Savoie dükleri de başkentleri Chambéry'de Kefen için bir şapel yaptırdılar. 4 Aralık 1532'de, şapelde çıkan bir yangın Kefen'in muhafaza edildiği gümüş kutuda hasarına yol açtı. Yangın madeni kısmen eritti; erimiş bir damla gümüş katlanmış bez üzerinde aktı ve onu delerek yaktı. Savoie dükünün danışmanlarından biri ve iki Fransisken rahibi tutuşmuş kutuyu dışarı çıkardılar ve ateşi söndürmek için üzerine birkaç kova su döktüler. İyi ki, Kefen üzerinde şekil yangından etkilenmedi, ancak yangının ve suyun bıraktığı izleri Kefen günümüzde hâlâ üzerinde taşıyor. Bununla birlikte, daha ilerde de göreceğimiz gibi, Chambéry şapelindeki yangın bilim adamlarına şeklin Kefen üzerinde oluşması ile ilgili çeşitli varsayımları denemek için düşledikleri bir deney olmuştur.

1578'de Savoie'la Kefen'i yeni başkentleri Torina'ya naklettiler. Orada, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki altı yıllık bir devre hariç uzun süre kaldı. Altı yıl süresince İtalya'nın güneyinde dağlar arasında insanlardan uzak bir manastırda muhafaza edildi.

Kefen'in öyküsünün son evresi Secondo Pia adlı bir İtalyan fotoğrafçının Kefen'in halka açık sergilendiği ender günlerin birinde Kefen'in fotoğrafını çekme iznini aldığı 1898 yılında başlar. Pia büyük bir şaşkınlıkla Kefen'deki şeklin aslında bir negatif olduğunu keşfetti. Flu ve belirsiz hatlar filmde birden şekil ve canlılık kazandılar. Bilim adamları Pia'nın klişelerinin önemini hemen kabul ettiler. Birçokları o zamana dek Kefen'in Ortaçağdaki onca dinsel eşya gibi sahte olduğunu düşünüyordu. Ama bir sahtekâr XIV. yüzyılda neden *negatif* bir resim yapmak istemiş olsun ki? Fotoğrafın XIX. yüzyılda icadından önce negatif kavramı bilinmiyordu.

Secondo Pia'nın fotoğrafları gitgide daha ayrıntılı olan ve 1978'deki Torino Kefenini Araştırma Projesi'nin başlatılmasıyla sonuçlanan bir dizi bilimsel araştırmayı başlattı. Pia'nın fotoğraflarını inceleyen tıp doktoru bilim adamları şeklin üzerinde XIV. yüzyılın tıp bilimini çok aşan epey sayıda

anatomik ayrıntı keşfettiler. Uzmanlar İsa'nın haça gerilmesi ve gömülmesi hakkında bilinenler ile Kefene sarılı haça gerilmiş adam arasındaki uygunluğa dikkat çektiler. 1976'da, Amerika Hava Kuvvetlerine mensup bir grup bilim adamı resmin üç boyutlu veriler içerdiğini fark ettiler. Bilgisayarla yapılan inceleme sayesinde resmin üç boyutlu bir kopyasını oluşturulabildiler.

Kefenin en derin sırları iki bin yıl boyunca insanların onları bulup ortaya çıkartacak yeterince geliştirilmiş bilimsel aletler geliştirene dek gizli kalmış gibi görünüyor. Bilim çağı belki de en çok Kefendeki adamla yüzleşmek ihtiyacında olduğu çağdır.

Kefendeki bu adamın başına ne geldi? Bu bezin sarmaladığı bu beden hakkında ne söylenebilir? Kefenin İsa'ya ait olduğunu gösterir ne gibi kanıtlar var. Şekli incelemekle işe başlayalım.

3.

Kefene sarılı adam

Kefeni incelemiş Britanyalı bir yazar olan Geoffroy Ashe şöyle diyor: "Kefen eskiden başına olağandışı işler gelmiş bir adamın bedenine sarılmış ise açıklanabilir. Başka türlü onu açıklamak mümkün değildir (1)."

Bu tez, defalarca, tıp doktorları ve patolojisiler tarafından desteklendi. Bu tıp doktorlarından birincisi Sorbonne'da kıyaslamalı anatomi profesörü ve inanmış bilinemezci (agnostik) olan Yves Delage'dır. Şeklin mükemmel anatomisi Delage'ın kafasını karıştırmıştı. 1902'de, ayrıntılı bir incelemeden sonra, elde ettiği tıp verileri Kefendeki adamın İncil'de sözü edilen tarihi kişi Mesih İsa'dan başkası olmadığına ikna olduğunu rapor etti (2). Yıllar boyunca, öteki tıp doktorları, aynı sonuca vardılar.

Örneğin Los Angelos Eyalet adli tabibi yardımcısı Dr. Robert Bucklin, Delage tarafından açıklanan tıbbi ayrıntılar hâlâ geçerliliğini koruyor.

Delage raporunu Paris Bilimler Akademisi'nde sunarken bir eleştiri duvarına çarptı, Delage'ın arkadaşları hakarete uğradı ve Akademi onun buluşlarını yayımlamayı reddetti.

Bu ciddi karşı tavır karşısında Delage'ın yaptığı tek şey buna ılımlı cevap vermek oldu. Bir meslektaşına yazdığı yazıda vardığı sonucun "bir yığın hatırı sayılır olasılığı" ortaya koyduğunu belirtiyor ve özellikle de şunları söylüyordu:

"Kendiliğinden tamamen bilimsel olan bir sorun üzerine dinsel bir soru gereksiz yere takıldı, bunun sonucu kefene karşı olanlar olduğu gibi akılsız insanlar da vardı. İsa yerine bir Sargon, bir Aşil ya da firavunlardan biri olsaydı, hiç kimse itiraz bile etmeyi düşünmezdi … Ben bu sorunu incelerken herhangi bir dinsel tarafın çıkarlarını zedeler miyimin endişesini taşımadan gerçek bilim ruhuna sadık kaldım… İsa'yı tarihi bir kişilik olarak biliyorum ve yeryüzünde yaşamıyla ilgili hala maddi izler bulunmasından dolayı öfke içine girilmeyi anlayamıyorum (3)."

Delage kendisini çok etkileyen bir resim görmüştü ve bu resmi kendi değişmez ve kesin agnotizmine ve profesyonel ününü kesin olarak riske atmasına karşın Mesih İsa ile özdeşleştirdi. Gerçekte Delage ve ötekiler ne görmüştü?

1,78 boyunda sakallı bir adamın şeklini. Bez gözle görünür bir şekilde onun üzerine sarılmış, başından geçirilmiş ve sırtını ayaklarına kadar kaplamış, böylece hem önünü, hem arkasını baştan ayaklarına kadar gösteren bir şekil ortaya çıkmış. Adamın tahmin edilen yaşı 30 ila 35 arasıdır, kilosu da yaklaşık 79 kilodur. Adam adaleli ve güzel vücutludur, elleriyle çalışmaya alışmış bir adamdır. Vücudundaki çeşitli izler vahşice öldürüldüğünü gösteriyor; vücudunda yırtıklar, bereler, çürükler, bıçak yarası, derin yaralar bulunuyor ve karnı şişmiş durumdadır. Bütün bu yaralar İncil'de söz edilen İsa'nın yaralarına tıpatıp uyuyuyor. En önemlisi de bilimsel olarak hepsi de anatomik olarak, şaşırtıcı bir ayrıntı düzeyinde doğrudur. Çok belirgin anatomik kesinlemeler içermektedir, kan lekelerinin etrafındaki ayla kan ile serumun ayrılmasını, doğal kanamalara benzeyen akıntılar ve sıvılar, karnın şişkin olması haça gerilme sırasında ölüme neden olan boğulmayı gösteriyor. Bütün bu tıbbi ayrıntılar ve daha başkaları XIV. yüzyılda bilinmiyordu. Daha ilerde göreceğimiz gibi, Kefendeki şeklin birçok görünümü adamı Ortaçağdaki İsa'nın tasvirlerinin tersi bir şekilde resmediyor. Üstelik, vücut ceset katılığında olduğu ve ölüm kanıtları taşıdığı halde en ufak bir bozulmuşluk göstermiyor.

Adamın boyu üzerindeki değerlendirmeler yayımlanınca, bazıları boyunun o çağ için çok uzun olduğunu ileri sürdüler. Bununla birlikte, arkeologların belirttiğine göre bulunan I. yüzyıldaki bir Yahudi mezarlığındaki insanların boy ortalaması yaklaşık 1,77'dir (4). Eski zamandaki erkek ve kadınların boylarının bizlerden kısa olduğu görüşü, günümüzde müzelerde sergilenen ve o zamanki insanların boylarını belirten Ortaçağ zırhlarını yanlış gözlemlenmesinden geliyor. Gerçekte, günümüze kadar gelen zırhlar ergin şövalyelere değil de soylu delikanlılara aitti.

Smithsonian Doğal Bilimler Müzesi'nden T. Dale Stewart, Kefendeki adamın sakalı, saçı ve hatlarının Yahudi ya da Samî ırkıyla uyuştuğunu belirtiyor. Yunan-Roma kökenli olmadığı kesin. Kefeni inceleyen araştırmacılardan birçoğu eski Harvard Profesörü etnolog Carleton Coon'un açıkladığı şu sözleri bunu belirtiyorlar: "Tasvir edilen kişi kim olursa olsun, bu kişi çağdaş dünyada sefardim Yahudileri ve soylu Araplara benzeyen bir tip." (5). Birçok Ortodoks Yahudi uzmanı ve hahamının bize söylediğine göre şekildeki adamın sakalı ve saçı o devirdeki Yahudilerinkilere uygunmuş.

Şekildeki en tuhaf görünümlerden biri de, uzun tutam bir saçın başın tepesinden kürekkemiğine, sırt izine kadar düşmesidir. Bu tutam saç bozulmuş bir saç örgüsüne çok benziyor. Britanyalı tarihçi İan Wilson, bu ayrıntı üzerine dikkati çeken ilk kişidir. Bu ayrıntıya "Kefenin en çarpıcı Yahudi görünümü" diyor (6). Alman uzman Gressman ile Daniel-Rops'un belirttiğine göre, Yahudi erkeklerin saçlarını enselerine örgü yapmaları İsa'nın zamanında modaymış (7). Hahamlar ve okumuş Ortodoks Yahudiler bunun böyle olduğunu onaylıyorlar. Bu ayrıntı şeklin, Hıristiyanların İsa hakkındaki geleneksel düşüncelerine ters gelen birçok ayrıntısından biridir. Bir sahtekâr büyük olasılıkla İsa'nın saçlarını böyle örgü yaptığını bilemezdi, XIV. yüzyılda da kuşkusuz buna dayalı bir resmi yapmazdı.

Şimdi de yaraları ayrıntısıyla tek tek inceleyelim. En göz alıcıları ise baş, ayaklar ve önkollar hariç bütün bedeni kaplayan halter biçimindeki izlerdir. Bunlardan çok vardır ve değişik yoğuluklardfadır, hafif bereden derin yaraya kadar. Genelde üç ya da dört gruplar halinde görülüyorlar. Yaraların ebadı ve biçimi Roma *flagrum* unun uçlarına benzemektedir. Flagrum uçlarına kemik ya da kurşun tutturulmuş birçok kayıştan oluşan bir kırbaçtır. Yuhanna'ya göre İncil'de anlatılan İsa'ya karşı kullanılan kırbaç böyle bir kırbaçtır. Flagrumla kırbaçlamak öylesine vahşice bir şeydi ki, Roma yasaları Romalı vatandaşların flagrumla kırbaçlanmalarını yasaklamıştı.

Kırbaçlanma izleri önemli ayrıntıları ortaya çıkarıyor. İri düzlemler sıyrıkları ve yırtıkları gösteriyor, sanki kırbaç bilenmiş ya da sivri kenarları varmış gibi. Yaraların çevresindeki geometri çalışması kırbaçlanmanın iki cellat tarafından (ya da yerini değiştiren bir cellat) yapıldığı tahmin ediliyor, çünkü kırbaçlanma yönünün sırtı gösteren şekilde soldan sağa yapıldığını gösteriyor. Aynı incelemeler cellatlardan birinin daha boylu ve daha sadık, ayaklara vurma eğilimi olduğunu gösteriyor. Akan bazı kanların açı değişimleri Kefendeki adamın iki pozisyonda kanamalı yaralar edindiğini gösteriyor. Bir direğe eğilmiş pozisyonda kırbaçlanmış olabilir (8). Bedeninde 90 ila 120 arasında kırbaç izi var. Bazıları bunun fazla olduğunu belirtiyorlar çünkü Yahudi yasası kırbaç sayısını 39'la sınırlamıştı. Bununla birlikte Romalıların Yahudileri kırbaçladıkları zaman bir sınırları yoktu. İsa'nın olayında olduğu gibi İbrani yasasına uymuş olsalar bile, üç kayışlı kırbaç bile tek başına yaklaşık 120 yara açmaya yeterdi.

Omuz bölgesindeki kırbaç izleri iki büyük aşınma bölgesi nedeniyle yayılmış ve kısmen silinmişler. Bu da ağır bir nesnenin, kabaca kare biçimine sokulmuş, zaten sıyrılmış deriyi soymuştur (9). Bu da olayla bağdaşıyor, haça gerilmeye mahkum olanlar, İsa da dahil, haçın yatay parçasını ölüm cezasının uygulanacağı yere kadar taşımak zorundaydılar. Bir mahkumun hem kırbaçlanıp hem de haçı taşıması o kadar yaygın bir şey değildi ama İsa'nın başına bu geldi.

Kefendeki adam son derece ciddi bir kırbaçlanmaya uğramıştı. Bu kırbaçlanma ölümüne neden olabilirdi ya da onu ölüme götürebilirdi. Bir Amerikalı patolojist olan Anthony Sava, uzman olarak diyor ki, göğüs kafesi bölgesinde vahşice, tekrar edilen bir kırbacın şiddetli çarpması bir iç kanamaya neden olmuş olabilir. Göğüs kafesi boşluğu bu durumda kanla dolmuş olacak, çiğerlere basınç uygulayacak ve boğulma sonucu ölümü çabuklaştıracaktır (10). İncil'e göre İsa haça gerilen öteki kurbanlardan daha çabuk ölmüştür. Buna uğradığı korkunç kırbaçlanma neden olmuş olabilir.

Kırbaç darbeleri nedeniyle göğüs kafesinde dolan kan, iki tabakaya ayrılmış olabilir, ağır kan hücreleri aşağıya, daha hafif olan serum da yukarıya. Göğüs delinmiş olursa, sıvı iki halde akmış olurdu, önce kan sonra da daha hafif olan serum halinde. Kefendeki şekil adamın göğsünün yanından yaralandığını ve bir sıvının aktığını gösteriyor, özellikle de sırt şeklinde, iki bileşkesine ayrılmış olarak (11). Bu, Yuhanna'nın anlattığı kan ve su olmasın (Yu 19, 34)? Yan taraftaki yara oval biçimindedir ve ölçüleri yaklaşık 4,5 cm ile 1,5'tur; bu yara bedenin sağ tarafında beşinci ile altıncı kaburga arasında bulunmaktadır. Bu biçim aynen bir başka Roma silahı olan mızrağa tamamen uymaktadır.

Şeklin daha aşağısında, dizlerde yırtıklar ve çürükler görünüyor, özellikle de sol dizdeki bir iz adamın düşmüş olduğunu gösteriyor. İncil'e göre İsa Kafatası tepesine çıkarken düşmüş işte bunun içindir ki haçı taşıması için Kireneli Simun bulunmuştur. (Mt 27, 32; Mk 15, 21; Lk 23, 26).

Kefende haça gerilme nedeniyle oluşan sadece üç yara net olarak gözükmektedir, şeklin ön kısmında sol bilekteki delik ve sırt kısmında iki ayağın delinmesi. (Sağ bilek sol el tarafından örtülüyor, ama her şeye karşın kan sızıntısı görülüyor). Ayaklar birbirinin üzerine binmiş ve bir tek çivi her iki ayağa birden çakılmış. Bu da ağırlığı bir tek noktaya yüklemiş oluyor, ama yine de bacakların bedeni taşımalarına izin veriyor. Eller bedene haç üzerinde iki pozisyona izin verecek şekilde bilekler arasından çivilenmiş. Birincisinde, ağırlık kollar üzerine yüklenir ve beden yığılıp kalır; göğüs adaleleri ciğerlere baskı uygulayarak soluk almayı zorlaştırır. Kefendeki adamın soluk almayı daha da çekilmez hale sokan akciğer boşluğunda bir kan birikmesi vardı. İkinci pozisyonda, akciğerlere yapılan baskıyı gidermek ve soluk almak için bacaklar bedeni kaldırırlar.

Şekilde bilekteki kanın, haçtaki iki pozisyona denk düşen iki yöne aktığı görülüyor. Bilek, el bölgesinde vücudun ağırlığını ve yer değiştirmelerini kaldırabilecek tek yerdir. Hıristiyan geleneği İsa'nın ellerinin avuç içi bölgesinden çivilendiğini söylüyor ve hemen bütün sanatçılar da İsa'yı bu şekilde tasvir etmişlerdir. Ama anatomi açısından eller yırtılır ve beden haçtan düşerdi, Ortaçağ sanatçıları bunu bilemezlerdi.

İncil'in Yunancası bu konuda kesin değil. İsa Gerçekte, İncil İsa avuç içinden çivilendi demiyor. 22 Mezmur'da 16 ayette kullanılan mesihin kehanetiyle ilgili İbranice *yad* sözcüğünün koltuk altı dahil birçok anlamı var (12). Bileklerinden çivilenmiş elinin ve bileğin ve önkolunun herhangi bir yerinden çivilenmiş olma olasılığı mümkündür.

Çivi bileğe üç kemik arasındaki "Destot alanı" denilen miniskül yerin dışında kemikleri kırmadan çakılamazdı. Bu alan anatomistler tarafından ancak XIX. yüzyılda bulundu, ancak bu alanın eski zamanda cellatlar tarafından bilindiği sanılıyor. Bu açıklıktan çakılan çivi, açıklığı açtığı için hiçbir kemiği kırmadan girer. Kemiklerle çevrili olduğu için de, haç üzerindeki bedeninin ağırlığını taşıyabilir (13).

Destot alanına çakılan bu aynı çivi, başparmağın bükülmesine izin veren medyan sinirini zarara uğratır ya da yırtar, bu da başparmağın içe dönmesini sağlar (14). Kefendeki şekilde başparmaklar görünmüyorlar. Analiz edilmiş fotoğraflar üzerinde bilgisayarlarla yapılan yeni araştırmalar başparmakların mevcut ama elin iç tarafına bükülmüş olduklarını gösteriyor. Hangi sahtekâr I. yüzyılda cellat ya da XIX. yüzyılda anatomist olmadıkça Destot alanını bilebilirdi? Destot alanına çakılan bir çivinin medyan sinirini yırtacağını ve başparmağı içe doğru bükeceğini nasıl bilebilirdi? Kefeni inceleyen birçok anatomist bu ayrıntıyı Kefenin gerçek olduğunu gösteren bir kanıt olarak görmektedir.

Şekil Kefendeki adamın ölümü üzerine daha birçok şey demektedir. Herkes ağır ağır boğulmadan başka bir şey olmayan haça gerilme olayı konusunda aynı fikirde: Kurbanın can çekişmesi caydırıcılık etkisi ve en ürkünç sahne olsun diye herkesin gözü önünde olurdu. Fiziksel durumları iyi olan mahkumlar uzun süre canlı kalabilirlerdi, bunun üzerine cellatlar ölümü özellikle vahşi bir şekilde çabuklaştırırlardı. İşaret verildiğinde *crucifragium* 'u uygularlardı, bu ağır bir tokmakla vurarak bacakları kırma işlemiydi. Böylece kurbanın vücudunu desteklemek için dizlerini germek gibi bir imkanı ortadan kalkmış oluyordu; birkaç dakika içinde boğulma oluşuyordu. Kefendeki adamın, İsa'da olduğu gibi bacakları kırılmamış. Bu işleme gerek kalmamıştı, çünkü zaten ölmüştü. Karnının şişmiş olması bunun açık bir kanıtı (15). Haça gerilmeyi işleyen birçok ressam ve

heykeltıraş İsa'yı içe kaçmış bir karınla resmederler. Sanatçılar haça gerilen birinin karnının şiştiğini bilmiyorlardı.

Kefendeki adamın yüzüne doğru çıkarken, sayısız yara bere ve şişlikle karşılaşıyoruz. Bu yaraların en belirgin olanı sağ gözü kapatan ve burun kemiğinin kırılmasına neden olan bir yırtılmadır. Birincisi adamın yüzüne vurulduğunu gösteriyor, öteki ise haçın ağırlığı nedeniyle burun üstüne düşmesinden olabilir. Sakaldan kopartılmış, birçok yerde deri izleri var. İncillerde bu işkence aktarılmamış, ancak Yahudiler tek küfür suçu işlemiş olanlara, Mesih İsa'yı da bunla suçluyorlardı, bu işlemi uyguluyorlardı. Mesihle ilgili kehanette özellikle şöyle deniyor: " Vuranlara sırtımı, saç yolanlara yanaklarımı verdim; yüzümü hakaretlerden ve tükürükten gizlemedim" (İş 50, 6).

Şekli incelemiş birçok kimse için, başlıca yaralar başın bütün saçlı kısmındaki sayısız derin iğne izleridir, bu, kefendeki adam ile Mesih İsa'yı özdeşleştirmeye yarıyor. Geleneksel Hıristiyan sanatında, dikenden taç bezek kordonu ya da bir bant olarak gösterilmiştir. Bazı sanatçılar başı örten bir taç çizmişlerdir, ama bu stile Kefenin bilindiği devirden önce ender rastlanıyor. Mgr Guilio Ricci'nin işaret ettiğine göre dikenli taç giydirme tarihte tektir (16).

Kefendeki adama uygulanan işkence, İsa'nın acılarını ve ölümünü anlatan İncil yazarların betimlemelerine olağanüstü anatomik ve patolojik kesinlikle benzerdir. Vignon şunu yazıyor: " Hiçbir ressam, en titiz çalışmasında bile, böylesi bir kesinliğe hiçbir zaman erişememiştir" (17).

Bir ressam Kefendeki resmi yapmış olabilir mi? XIV. yüzyıl dahi sanatçısının ne gibi ayrıntıları bilmesi gerektiğine bir göz atalım. Sanatçı bir resmi negatif haliyle en ince ayrıntısına kadar yapabilecek kadar bütün zamanların en ünlüsü olmalıdır. Bu sanatçının ayrıca, anatomistler ve patolojistler tarafından, daha önce de belirttiğimiz: Göğse vurulacak kırbaç darbelerin göğüs boşluğunda kanamaya yol açacağı, bu kanın ağır kan ile hafif serum denilen iki tabakaya ayrılacağı; beşinci ve altıncı kaburgalardan yapılacak bir delme sonucu boş bölgelere bir sıvının boşalacağı; haça gerilmiş birinin karnının şişeceği; haç üzerinde vücut ağırlığı ancak eğer kollar bileklerinden Destot alanından çivilenirse tutunabileceği; çivinin medyan siniri parçaladığını, bu nedenle başparmakların elin içine doğru büküldüğü gerçeğini yüzyıllar öncesinden bilmesi gerekiyordu. Varsayılan bu sanatçının geleneksel Hıristiyan sanatından saparak İsa'yı çırılçıplak olarak bileklerinden çivilenmiş, başını tamamen örten dikenden bir başlıkla, 120 kırbaç darbesi ve örgülü saçlarıyla resmetmesi için yeterince yürekli olması gerekiyor. Bu sanatçının elinde ayrıca, eski silahlara tamamen uyan yaraları resmetmesi için bir mızrak, bir de Roma *flagrum* 'u olması gerekiyor. Kefenin sahte olup olmadığını daha ayrıntısıyla 7. bölümde inceleyeceğiz.

Yves Delage'ın profesyonel ününü Kefendeki adamın İsa olduğu sonucuna bağlaması şaşırtıcı değildir. Ayrıntıların birbirleriyle karşılıklı bağıntılı olmasıyla ikna olmuştu. Kuşkusuz, kanıtlar dolaysızdır, ama Vignon, Barbet, Sava, Bucklin ve başka inanmış ya da inanmamış tıp uzmanlarının hepsi aynı sonuca vardılar. Beklerken, kanıtların sayısı artmaya devam ediyor. Dostlarımızdan biri, bir bilim adamı şöyle bir açıklamada bulunuyordu: " Kefen gerçek değil de sahte çıkarsa bu daha büyük bir mucize olur."

4.

İncil ve Kefen

Kefendeki figür söz konusu adamın nasıl öldüğü ve kefene konduğu hakkında epey bilgi içeriyor. İncillerin İsa'nın haça gerilmesi ve mezara konulması hakkında söyledikleriyle bu bilgiler nasıl bağdaşıyor? Soru gerek bilimsel gerek dinsel açıdan çok önemlidir. İnciller imana layık güvenilir kaynaklardır; Romalıların haça germe yöntemleri ve Yahudilerin ölülerini gömme adetleri hakkında birçok şeyi İncil'den biliyoruz. Eğer, şeklin belirttiği gibi, Kefendeki adam Romalılar tarafından haça gerilmiş bir Yahudi'yse, ölümünün ve mezara konuşunun ayrıntıları İncillerin bize söyledikleriyle bağdaşması gerekir.

Bu kıyaslamaların dinsel nedenleri kesindir. Kefen gerçekten İsa'nın Kefeni ise, o zaman İncil'deki metinlerle bağdaşmalıdır. Bu, bezin İsa'nın Kefeni olduğunu saptamak için mutlaka yerine getirilmesi gereken bir koşuldur.

Haça gerilme

Kefendeki adamla Romalıların haça germe yöntemleri arasında bazı paralellikleri önceden belirtmiştik. Bu paralellikler üzerinde yapılacak dikkatli bir inceleme ilginç karşılıklı bir bağlantı olduğunu ortaya çıkarıyor. İncil'deki metinlerle Kefendeki şeklin ayrıntılarını karşılaştıralım.

O zaman Pilatus İsa'yı tutup kamçılattı. (Yu 19,1; bak Matta 27, 26 ve Markos 15,15)

Kefendeki adamın üzerinde 120 kırbaç izi görülüyor, büyük bir olasılıkla Romalıların flagrum'u ile kırbaçlanmış. Flagrum birkaç kayıştan oluşan her darbede et koparmak amacıyla tasarlanmış bir kırbaç. Kırbaçlanma öylesine sert yapılmış ki, ölüm nedenlerinden biri olmuş en azından ölümü çabuklaştırmış.

Başına bir kamışla vuruyor, üzerine tükürüyorlardı… (Markos 15, 19, ve *Matta* 27, 29 ve *Yuhanna*19, 22.*)*

Kefendeki adamın yüzü yara bere ve şişliklerle tanınmaz hale gelmiştir. Sağ göz neredeyse tamamen kapanmış ve burun şişmiştir. Adamın yüzüne vurulduğu kesin.

Dikenlerden bir taç örüp başına koydular… (*Matta* 27, 29, ve *Markos* 15, 17-20 ve *Yuhanna* 19, 2.)

Kefendeki adamın başının saçlı kısmı birçok yerinden dikenlerle delinmiş ve bu deliklerden bolca kan akmış. Buna kafatasının üstüne ve kenarlarına geçirilen dikenden bir başlık neden olmuş olabilir.

İsa, haçını kendisi taşıyarak, kentin dışına vardı… (*Yuhanna* 19, 17.)

Omuzlardaki bere izleri Kefendeki adamın ağır bir nesne taşıdığını gösteriyor. Bu olay kırbaçlanmadan sonra oluyor çünkü omuzdaki sürtünme kırbaç izlerini hafifçe silmiş.

Askerler İsa'yı götürürken, kırdan gelmekte olan Simun adında Kireneli bir adamı tuttular, haçı sırtına yükleyip İsa'nın arkasından yürüttüler. (*Luka* 23, 26, ve *Matta* 27, 32 ve *Markos* 15, 21.)

İncil'in anlatmaya çalıştığı, darbelerin etkisiyle zayıf düşmüş olan İsa haçı, mahkûmların götürmek zorunda oldukları yere kadar taşıyamayacak durumda olmasıydı. Cellatları haçı İsa'dan alıp taşıması için Simun'a vermeden önce İsa'nın düşmüş olması büyük olasılık. Kefendeki şekilde iki dizde de, sert bir zemin üzerine kötü bir düşüşü gösteren yırtıklar olduğu görülüyor.

Onun ellerinde çivilerin izini görmedikçe, çivilerin izine parmağımla dokunmadıkça ve elimi böğrüne sokmadıkça inanmam. (*Yuhanna* 20, 25, ve *Luka* 24, 39).

Havari Tomas'ın bu sözleri İsa'nın haça çivilendiğini açınlıyor. Kefendeki şekil de adamın bileklerinden çivilendiğini gösteriyor. Ayaklarının da çivilendiğini belirtiyor. Tıp uzmanları Kefendeki adamın İsa gibi haça gerildiğinden hiç kuşku duymuyorlar.

Ama İsa büyük bir çığlık atarak canını verdi. (*Markos* 15, 37, ve *Matta* 27, 50; *Luka* 23, 46 ve *Yuhanna* 19, 30.)

Kefendeki adamın karnının şişkin olması, haça gerilen kurbanlar gibi boğularak öldüğünü gösteriyor.

Askerler İsa'ya gelince Onun ölmüş olduğunu gördüler. Onun için bacaklarını kırmadılar. Bununla birlikte, askerlerden biri Onun böğrünü mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve su aktı. (*Yuhanna* 19, 33-34).

Kefendeki adamın bacakları kırılmamış. Şekilde de bir böğür yara izi vardır ve buradan kan ve su karışımı çıkmıştır.

Kefendeki adam İsa gibi haça gerilmiştir. İncil ve Kefendeki şekil noktası noktasına uyuşmaktadır.

Mezara konuş

Kefendeki şekille İsa'nın mezara konuşunu kıyaslamak gerçekten büyüleyici. İncillerde İsa'nın ölümü üzerinde İsa'nın mezara konuşundan daha çok bilgi bulunuyor. Aynı şey Kefendeki şekil için de geçerli. Kıyaslama daha özenli incelemeler gerektirdiği gibi Yunanca İncil'deki anahtar sözcüklerin anlamlarını da bilmeyi gerektiriyor.

Kıyaslamanın birinci noktası bezin kendisidir. İnciller bir kefenden söz ediyorlar; oysa Torino Kefeni de tıp uzmanlarının eskiden içinde bir ölü taşıdığını belirttiği bir kefendir. Kefendeki şekil sırt üstü yatmış, ayakları birleştirilmiş, dirsekleri ayrılmış ve elleri leğen kemiğinde çapraz hale getirilmiş bir adamı gösteriyor. Kefenin cesedi önden ve arkadan boydan boya sarmaladığını tahmin edebiliriz.

Yahudi ölüyü gömme adetleri

Bu tür kefenleme İncil'in anlatılarına uygun mudur? Kutsal Kitap ötesi kaynaklardan bildiğimiz Yahudi adetlerine uygun görünüyor. Kûmran'da bulunan yeni arkeolojik bulgular Essenienlerin ölülerini Kefendeki şekilde gösterildiği gibi gömdüklerini keşfetmemizi sağladı. Birçok iskelet dirsekleri ayrılmış elleri pubis üzerinde çaprazlanmış şekilde bulundu (1) Dirseklerin açılmış olması Mısır usulü ilaçlamanın İsa'nın durumunda da olasılıktan oldukça uzak olduğunu gösteriyor.

İbrani Yasa Kuralı da çok eğiticidir, bu kural hükümet tarafından ölüme mahkum edilen her kişinin kefenlenmesi için sadece bir tek çarşaf kullanılmasını öngörür (2). Bu Kefenle paralellik gösteren bir yeniliktir.

İncil'de I. yüzyıldaki tipik bir Yahudi gömme adeti ayrıntısıyla anlatılmamış ama yine de bir fikir vermektedir. Ceset yıkanmıştır (Havarilerin İşleri 9, 37) , eller ve ayaklar sargılarla bağlanmıştır (Yuhanna 11, 44). Bir bez (Yunanca *sudarion*) yüzün üzerine ya da yanına konmuştur (Yuhanna 11, 44; 20. 7). Daha sonra beden güzel kokular sürülmüş bir kefene sarılır ve mezara konurdu. İbrani Yasa Kuralı genelde kefenleme yapılmadan önce Yahudilerin baştaki saç ve sakalı tamamen tıraş edilmesini ve tırnakların kesilmesini öngörüyor (3).

Ancak İnciller İsa'nın gömülme işleminin tamamlanmadığını da söylüyor. Sept günü hazırlıkları başlayacağından, İsa haç üzerinden alınıp alelacele bir mezara kondu. Bunun içindir ki, kadınlar pazar sabahı mezara geri döndüler. İsa'nın vücudu için baharat ve aromalar hazırlamışlardı, onları İsa'nın vücuduna sürmek için mezara gittiler (Luka 23, 54-56). İsa'nın dirileceğini kuşkusuz beklemiyorlardı (Luka 24, 3-4 ve Yuhanna 20, 12-15). Sept gününden önce başladıkları işi bitirebilmek için mezarın girişindeki koca taşı bizim için kim yana yuvarlayacak diye aralarında konuşuyorlardı (Markos 16,3).

İnciller kefenleme işleminin nerede kaldığını kesin olarak belirtmiyorlar. Yuhanna sadece İsa'nın cesedinin Yahudilerin gömme geleneğine uygun olarak baharatlı keten bezlere sarıldığını ve yüzüne de bir bezin konduğunu söylüyor (Yuhanna 19, 40). İncil yazarları kalan yapılması gereken şeyleri belirtmedikleri gibi cesedin yıkanıp yıkanmadığını da belirtmiyorlar.

Kefendeki adam, görünüşte, Yahudi olmasına rağmen, tamamen Yahudi gömme adetlerine göre gömülmedi. Bütün Yahudiler gibi bir kefene sarıldı ama vücudu yıkanmadı. Kan sızıntıları vücudun şekli üzerinde hatta bezin üzerinde bile görülüyor. Saçları da kesilmemişti. Gömme işlemi alelacele yapılmış olmasına karşın, ceset sağlam bir kefen kumaşına sarılmıştı. Cesedin bir beze sarılması
I. yüzyıldaki Yahudi geleneğine uygundur.

Sarılma

İncillere göre İsa'nın cesedinin kefene sarılması ile ilgili kesin yöntemi belirlemek çok zordur. Dört İncil yazarı bu işlemi betimlemek için değişik Yunanca fiiller kullanıyorlar. Markos (15, 46) İsa'nın keten beze sarıldığını söylüyor (eneilesen), Matta (27, 59) ve Luka (23, 53) İsa'nın beyaz keten beze sarıldığını (enetylixen) söylüyorlar. Yuhanna da (19, 40) İsa'yı keten bezlerle bağladıklarını söylüyor (edesan). Yunanca sözcükler birbirine benzerler ama tam yöntemi açıklamıyorlar (4).

McDowell ve bazı başkaları cesedin nasıl "bağlandığını" betimlemek için Yuhanna'nın kullandığı fiilde bir problem bulup ortaya çıkarıyorlar (5). İsa'nın cesedinin bir Mısırlı mumya gibi sargılarla sarıldığını varsayıyorlar, Kefen kadar iz bırakmayacak bir usul. Bu mumyalama fikrinin büyük bir bölümü Yuhanna'ya göre İncil'de yer alan çeşitli derslere dayanmaktadır. Geç bir elyazması 19, 40'da cesede sarılan bir bağı anımsatan bir fiil kullanmış. Ancak buradaki doğru fiil edesan'dır, sarmak ya da yeniden katlamak anlamına gelmektedir, öteki sinoptik İncillerdeki fiillerle tamamen uyum içindedir. Ne var ki Yuhanna'nın İsa'nın dirilttiği Lazarus'un mezardan çıkışıyla ilgili

betimlemesiyle uyuşmuyor (Yuhanna 11, 44). Yahudi adetlerine göre gömülen Lazarus, kendiliğinden çıkmak için her ne kadar sargılarından kurtulmak zorunda kaldıysa da, çünkü elleri ve ayakları sargılarla bağlanmıştı, adetlere göre ne tamamen sarılmış ne de örtülmüştü (6).

Başka bir deyişle, Kefende gözlemlenen sarmalama türü Yahudi gömme tekniğiyle uyuşuyor, özellikle de Essenien mezarının ortaya çıkardıkları ve İbrani Yasa Kuralında belirtilenler Kefenin lehindedir. Lazarus'un dirilişini anlatan bölümle birlikte, bu kaynaklar Kefende uygulanan sarma türünün İsa'nın zamanında İsrail'de uygulandığını hatta en yaygın olanı olduğunu gösteriyor. İsa'nın mumyalanıp gömüldüğünü iddia etmek mümkün değildir.

Bezler

İsa'nın sarılmış olduğu bezleri betimlemek için İncil yazarlarının kullanmış oldukları sözcüklerle ilgili bir başka soru. Sinoptik İnciller bir *sindon*'dan söz ediyorlar, *sindon* kefenleme dahil her işte kullanılabilecek bir çarşafı belirten Yunanca bir sözcük. Yuhanna ise İsa'nın othonia'ya sarıldığını söylüyor, Yunanca çoğul bir sözcük, anlamı belirsiz. Kutsal Kitabin bir İngilizce çevirisinde othonia sözcüğü "bezden sargılar" olarak yorumlanmış, bu da cesedin hem önünü hem arkasını sarmalayan yaklaşık 4,50 m boyundaki bir kefenle uyuşuyor. Büyük bir olasılıkla othonia gömme işleminde kullanılan bütün bezleri, büyük sindonu (kefen), aynı zamanda çeneyi, elleri ve ayakları bağlayan sargıları belirtiyordu. Bu yorum Luka'nın bu sözcüğü kullanımıyla onaylanmış oluyor. Luka (23, 3)'te İsa'nın bir sindona sarıldığını ama daha ilerde de (24, 12) de Petrus'un dirilişten sonra mezarda kalan othonia'ları gördüğünü söylüyor. Luka'ya göre, othonia sindon dahil bütün bezleri belirten çoğul sözcüktü.

Yuhanna'nın othonialarının (sargı bezleri) belirttiği fikir Yahudilerin gömme adetleriyle uyuşmuyor. Yahudiler ölülerini mumyalar gibi sargı bezleriyle sarmalamazlardı, ama Yuhanna'ya göre İncil'de anlatıldığı gibi, Essenien usulüne ve İbranı Yasa Kuralına göre bir kefene koyarlardı. Yuhanna'nın kendisinin de belirttiğine göre İsa'nın durumunda Yahudi adetleri uygulandı (19, 40). Böylece, kutsal metinlerde İsa'nın mezara bir kefene sarılarak konduğunu belirten yeterince kanıt bulunuyor.

Bir tek bez mi yoksa birçok bez mi söz konusudur? Bunu söyleyebilmek zordur. Bir tek bez söz konusuysa, bu kuşkusuz kefendir. Bununla birlikte, Luka (ya da en eski geleneklere göre) daha önce tekil olarak kullanılan (23, 53) "bez" terimini çoğul olarak (24, 22) kullanmakta zorluk çekmiyor, bu terim ayni zamanda bir tek kumaş parçası için de söylenebilirdi. Öte yandan birçok bez parçasına anıştırmada bulunuyorsa, bu aynı zamanda Yuhanna'nın (11, 44 ve 19, 40) da belirttiği gibi kefen ve başa ellere ve ayaklara sarılan sargı bezleri olabilir. Burada bir noktanın altını çizmekte yarar vardır, Kefen bu sargı bezlerinin izlerini taşımaktadır. Her ne olursa olsun, mantıklı bir şekilde İncillerde en azından büyük bir bez parçasının zikredildiği sonucunu çıkarabiliriz.

Havarilerin Paskalya sabahı mezarda gördükleri bezlerin betimlemesi başka bir problemi ortaya koyuyor. Bunu Luka ve Yuhanna anlatmaktadır. Luka Petrus'un mezara girdiğini ve othoniaları gördüğünü söylüyor, bütün bezleri belirten jenerik bir terim: Kefen ve çeneyi, elleri ve ayakları tutturmak için kullanılan sargı bezleri. Yuhanna, Petrus ile kendisinin gördüklerini başka bir versiyonla anlatıyor, bu anlatıya yeni bir terim sokuyor: Mezara girerken othoniaları yerde, sudarionu da ayrı bir yerde katlanmış gördüler. Yuhanna sudarionun İsa'nın başını örten bez olduğunu ekliyor.

Sudarion mendil ya da ter bezi anlamına gelir. Kısacası bu çok küçük bir bezdir. Bu bez mezarda İsa'nın yüzüne konmuşsa, bu kefenin gerçekliğini yalanlamış olur. Bazı Hıristiyanlar Kefenin Kutsal Yazılarla uyuşmadığını göstermek için bu bölümü bir kanıt olarak ele aldılar.

Öte yandan, birçok uzman sudarionun bir mendil ya da İsa'nın yüzüne konan bir bez olmadığını düşünüyorlar. Örneğin, İbrani Yasa Kuralı cesedin çenesini bağlamayı öngörür (8). Lazarus'un yüzü bezle sarılıydı (Yunanca perideo), çeneyi tutturmak için daha uygundur. Üstelik Yuhanna (20, 7) İsa'nın mendilinin boş mezarda bir kenarda dürülmüş (Yunanca entulisso) vaziyette bulunduğunu söylüyor, bu da çeneyi tutturmak için kullanılan sargı bezine uyuyor (9). İncil'in bir Britanya yorumcusu olan John A. T. Robinson sudarionun en akla yatkın açıklamasını veriyor: Büyük bir olasılıkla, çene altından ve yüzden geçirilen ve başın üzerinde bağlanan bir çenelik, dürülmüş uzun bir bez parçası. Bu bez parçasının görevi ceset katılığı oluşmadan önce çeneyi kapalı tutmaktır. İncil'de bu bez parçasının yalnız örtmek için yüze konmadığı değil aynı zamanda İsa'nın başına sarılmış mendil olduğu(Yuhanna 20, 7 ve 11, 44) söyleniyor, bu da Kefendeki betimlenen duruma uygundur.

Çene bağları hep bu amaçla kullanılmışlardır, her şey I. yüzyılda Filistin'de böyle olduklarını gösteriyor. Bu çene bağının varlığının kanıtını Kefendeki adamın üç boyutlu şeklinde buluyoruz. Saçları yanaklarından ayrılmış gibi görünüyor; soldaki saç bir nesnenin, büyük olasılıkla bir sargının kenarının üzerinden sarkıyor gibidir (10).

Yuhanna neden sudarion hakkında bu ayrıntıyı vermektedir? Buna büyük bir önem verdiği görülüyor. Mezarda gözleriyle gördüğü şeyi anlatmaktadır. Yuhanna bezleri yerde ve sudarionu da ayrı olarak dürülmüş halde görmüştür. Gördüğünü ve inandığını sözlerine eklemektedir.

Yunanca metine bakarak, bezlerin durumuna bakarak neyin imanı meydana getirdiğini söylemek öyle kolay değildir (Yuhanna 20, 9), ama Robinson'un buna akla yatkın bir açıklaması bulunuyor. Bize dendiğine göre havariler mezara girmiş kefeni ve öteki bezleri yerde yatar bulmuşlardır. Ama sudarion dürülü oval biçimini korumuş olmalı aynen çeneyi kapalı tutmak için İsa'nın başını çevrelediği zamanki gibi. Mezarın girişindeki taşın yuvarlanmış olduğunu görünce cesedin çalınmış olabileceğini haber veren Mecdelli Meryem'in aksine bu sahnede mezar soyucuların cesedi çalamadıklarını gösteren bir şeyler havarileri ikna etmiş olacak. İncil'in belirttiğine göre, o ana kadar havariler İsa'nın dirileceğini idrak edememişlerdi. Ama mezardaki bezleri görünce buna inandılar.

Yıkanmamış ceset

İsa'nın yıkanmamış cesedi, İncil - Kefen ilişkisinde bir başka sorudur. Kefendeki şekil yıkanmamış bir cesede ait olduğu tartışma götürmez, bu can alıcı ayrıntıdan İnciller söz ediyor mu bunu öğrenmeliyiz. Yahudiler gömmeden önce ölülerini yıkıyorlardı, bugün neredeyse bütün kültürlerde bu yapılmaktadır. Her ne kadar kutsal metinler İsa'nın cesedinin yıkanmış olduğuyla ilgili kesin bir şey söylemiyorlarsa da, cesedin yıkanmamış olduğunu düşünmek için çok geçerli nedenlerimiz var.

İnciller bize Sept gününün başlamak üzere olması İsa'nın gömme işlemlerini kısalttığını söylüyorlar (Luka 23, 54-56). Mishnah Sept günü bir cesedin ilaçlanması ve yıkanmasına cesedin hiçbir bölümünün yerinde çıkmamış olması koşuluyla izin vermektedir. Şu halde, bu cesedi

yıkamamak için yeterli bir nedendi, çünkü bütün işlemler Sept başlamadan önce bitirilemeyecekti. Kadınların hazırlamış oldukları baharatlarla cesedi meshetmeye geri geldiklerini unutmayalım (Luka 24, 1 ve Markos 16,1). İnciller yıkamadan söz etmediklerine göre, yıkanma işleminin yapılmadığını ama Sept gününden sonra kadınlara bırakıldığı düşünülebilir (11).

Bir kez daha, İbrani Yasa Kuralı yardımımıza geliyor. Bu yasaya göre, Yahudilerin gömme adetinde normal prosedür cesedi yıkamak saçları ve tırnakları kesmekti, ama bu prosedür hükümet tarafından ölüme mahkum edilen ve işkence görerek ölenlere uygulanmıyordu (12). İsa madem ki ölüme mahkum olmuş ve vahşice ölmüştü, burada çift yasakla karşı karşıyayız, cesedin yıkanması ve saçların kesilmesi yasağı ile.

İsa'nın cesedinin yıkanmamış olduğunu gösteren çok iyi nedenimiz daha var. Yuhanna bize cesedin yanında mezara konmadan önce 30 litre kadar karışık mür ve sarısabır özü olduğunu söylüyor (19, 39-40). Sinoptik İnciller kadınların pazar sabahı cesedi baharatlarla meshetmek üzere mezara geri döndüklerini yazdıklarına göre, birinci meshetme ile ikincisi arasındaki farkı belirtmek gerekir.

Buradaki en akla yatkın açıklama 30 litre kadar hoş kokuların cesedin yanında taslarda durduğudur, çünkü ceset henüz yıkanmamış olduğu için gömülme işlemi tamamlanmamıştır. Bu büyük miktardaki güzel kokular, büyük olasılıkla kuru halde, kadınların Sept gününden sonra cesedi gerektiği gibi meshedene dek çürümeyi önleyici temizleyici madde rolü oynamış olmalı. Kadınların Paskalya sabahı beraberlerinde getirdikleri güzel kokular sıvı haldeydi, cesedi yıkadıktan sonra bunları adetlerine göre uygulayacaklardı. Ama İsa'nın cesedi mezarda yoktu, mezara konmadan önce cesedin sarmalanması tek meshetme olayıydı.

İncil güzel kokuların ne şekilde hazırladığını kesinlikle belirmiyor. Gerçekte, İncillerle Kefen arasında hiçbir çelişki bulunmamaktadır.

Son soru kısa olacak. İncillere göre İsa'nın elleri haçın üzerine çivilendi (Luka 24, 39; Yuhanna 20, 20 ve 25, 27), oysa Kefen çivilerin bileklerden çakıldığını göstermektedir. Burada da iki nedenden dolayı çelişki yoktur. Birincisi Yunanca el sözcüğü bileği de içermektedir. İkincisi, Kefendeki adam avucunun dibinden çivilenmiştir, bu da aynı sözcüğün bütün bir bölgeyi gösterdiğini işaret eder. Oysa uzun zamandır bilindiğine göre, Kefen olmasa bile, haç üzerinde ölüme mahkum edilenler haça bileklerinden çivilenirlerdi, çünkü başka türlü çivilenmede bedenin ağırlığını eller taşıyamazdı.

Sonuç

İncil ile Kefen arasında yaptığımız bu kıyaslamadan ne gibi bir sonuç çıkarabiliriz? Birinci sonuç tarihidir. Kefendeki adamın gömme işlemleri İncille, İbrani Yasa Kurallarıyla ve Essenien arkeolojik bulgularla bildiğimiz I. yüzyıl Yahudi gelenekleriyle uyuşuyor. Bütün bu kaynaklar, o devirde Yahudilerde ölüler mumyalar gibi sargılanmıyor ama bir kefene sarılıp mezara konuyordu. Kefendeki adam da bu şekilde gömüldü. Bunlar çok genel sonuçlar. Kefendeki adamın gömülme tarzı I. yüzyılda Filistin'de genel bir adet olduğunu kesinlikle iddia edemeyiz. Bununla birlikte, Bu çalışma bir kefene sarılmanın olası bir prosedür olduğunu gösteriyor. Mishnah ve Kural, ve Essenien adetleri özellikle de İncil metinleri, özellikle de Yuhanna 11, 44 ve 20, 7 gibi metinler Kefendeki adamın olayında uygulanan gömme yöntemi I. yüzyılda Yahudiler tarafından kullanılan, en azından mümkün bir seçimdi.

İkincisi, Kefendeki adamın gömülmesi I. yüzyılda yaşamış bir Yahudinin, yani çok iyi tanıdığımız Mesih İsa'nın gömülmesine benziyor sonucunu çıkarabiliriz. Yahudi yasasında belirtilen ölülerle ilgili bazı ritler İsa'nın durumunda, mezara konulmasından sonra bitirilmemiş, olaylar bunu engellemiştir. Büyük olasılıkla İsa'nın olayında olduğu gibi Kefendeki adamın cesedi de yıkanmamıştır.

Üçüncü önemli bir sonuç daha çıkartabiliriz. İncil'de Kefendeki adamın İsa olmadığını gösterir hiçbir şey yoktur. İncil I. yüzyıldaki yaygın Yahudi gömme adetlerinden söz ettiği halde İsa'nın durumunda kullanılan tam prosedürlerden söz etmiyor. Yorum Kefendeki adamın İsa olduğunu ispat edemez ama İncil'in haça gerilme ve mezara konma konusunda bize öğrettikleriyle Kefendeki şeklin belirtici bir şekilde farklı olduğu da kabul edilerek bir sonuca varılamaz. Kefen bu betimlemeye açıklık getiriyor. Kefendeki adam İsa'nın haça gerilmiş olduğu gibi haça gerilmiş, metinler üzerinde yapılan derin bir araştırma İncil'deki gömülmesini anlatan sahne ile herhangi bir uyuşmazlık göstermiyor.

Burada bir noktaya açıklık getirmek gerekir. Torino Kefeni gibi bir tasvir bir Ortaçağ sahtekârının, gayet doğal olarak, İsa'nın mezara konuşunu anlatan İncillerdeki betimlemelere dayanarak yapmasını bekledikleri bir tasvir değildir. Büyük bir olasılıkla sudarion'un en açık şekli olan Yüzü örtmeye yarayan bir bez üzerine resmini yapardı, Yuhanna'nın 20, 7'deki sudarionu pek açık değil. Yıkanmış bir cesedin resmini yapardı, çünkü Havarilerin İşleri 9, 37'de Hıristiyanlar mezara koymadan önce Tabhita'nın cesedini yıkadılar diyor. Bir mumyanın resmini yapardı. Episkopos John A. T. Robinson Kefenden kuşku duyma doğal eğiliminin özellikle İncil'de sözü geçen ölü bezleri üzerindeki anlatıyla hiçbir şekilde uyum olamayacağı için sarsıldığını belirtiyor" (13).

Ama yine de, Kefenin gerçek olma sorununu sonuçta başka bir alanda, bilimsel incelemeler alanında çözmek gerekiyor. İncillerin önemli Yahudi metinleriyle ve o zamanın adetleriyle uyuştuğu bilindiğine göre ciddi bilimsel analizler de bunu geçerli kılarsa, o zaman Kefenin gerçek olduğunu gösterir güçlü kanıtımız olacak demektir.

5.

1978'den önce

Bilim ve Kefen

Torino Kefeni üzerinde inceleme yapmak üzere Araştırma Projesi'ne mensup 40 bilim adamının kefenle birlikte bir salona kapandıkları duyulur duyulmaz basında bir karikatür çıktı. Karikatür beyaz önlüklü bir grup bilim adamını, bir laboratuvarda, uzay çağı aletleriyle Kefeni incelerken gösteriyordu. İncil'de şöyle bir söz vardır: "Ne mutlu görmeden inananlara " (Yuhanna 20, 29). Karikatürün pek dürüstçe olduğu söylenemez, ama iğneleyici noktaları da yok değildi. En iyisi bunu iman alanında bırakmak olurdu diye düşünen Katolik, Protestan birçok kimse, bu araştırmayı bilimin gizlere inmek için yaptığı kurumlu bir girişim olarak gördüler.

Bununla birlikte, Torino Kefenini kendiliğinden Bir Hıristiyan inanç nesnesi değildir, bunu inceleyen bilim adamları da imanın akla bağımlı olduğunu göstermeye çalışmıyorlar. Nitekim Kefen seksen yıldan fazla bir zamandır bilimsel araştırmaların konusu olmaya devam ediyor. Bütün bu çalışmalara rağmen, şekli incelemiş olan bilim adamları birçok konuda inançlarıyla bilimi birbirinden iyice ayırmayı başarmışlardır.

İlk çalışmalar : 1898'dan 1969'a

1898 yılından önce Torino Kefeni karanlıkta kalmış bir dinsel eşyaydı. Kurtarıcı İsa'nın kefeni olması ününe karşın, ona çok az mucizevi iyileşme mal edildi, kefen öteki ünlü dinsel eşyaların tanınmışlığına pek sahip değildi. XIX. yüzyılda ancak beş kez halka sergilendi. 1898 yılında düzenlenen son sergilenmesi sırasında, fotoğraf alanındaki gelişmeler heyecan verici bir şekilde Kefenin bu az tanınmışlığına son verdi.

Sergilenmenin sonuna doğru, mayıs 1898'de, Secondo Pia adlı bir avukat Kefenin ilk fotoğraflarını çekme iznini aldı. İlk denemesinde başarısızlığa uğradı, ancak 28 Mayısta iyi klişeler çekmeyi başardı. O akşam Pia'nın karanlık banyo odasında Kefenin en büyük sırları ilk kez ortaya çıkmış oldu. Yıkamaç plakayı çektiğinde, negatifinin aslında pozitif olduğunu gördü, çıplak gözle görünenden son derece daha net bir deneydi. Bu, Kefendeki şeklin bir negatif olduğunu gösteriyor. Banyo sırasında, koyu alanlar daha açık oluyordu ve vice versa.

Bu ilginç fotoğraflar Kefeni ünlü kıldılar; Kefen ilk kez bilimsel bir çalışmanın nesnesi oldu. Fotoğraflar bedeni çok ayrıntılı netlikle gösteriyordu. Fotoğrafları inceleyen adli tıp doktorları ve öteki tıp uzmanları kefendeki adamın ölümüne neden olan çektikleri hakkında çok şey öğrenmiş oldular. Örneğin bilim adamları sırt kısmındaki kırbaçlanma izlerinin merkezindeki sıyrıkları ayırdederek, Kefendeki adamın sırtının her iki yanında duran iki adam tarafından kırbaçlanmış olacağını söyleyebildiler (bak 3. bölüm).

Pia'nın buluşunun en önemli bilimsel sonucu Kefenin aşikâr sahte bir kefen olmadığıydı. XIV. yüzyıldaki bir sahtekâr neden negatif bir resim yapmış olsun ki? XIX. yüzyıldan önce hiç kimsenin aklına en ufak negatif ve fotoğrafçılık (modeline benzeyen hassas bir kağıt üzerine boş film

arasından ışık sayesinde yansıtılan açık ve koyu değerlerin ters olduğu bir resim) fikri bile gelmemişti. Bunu XIV. yüzyılda birinin bilme olasılığı çok az görünüyor, bir ressamın İsa'nın vücudunu kefene resmetmek için ancak beş yüz yıl sonra fotoğrafçılığın keşfedilmesiyle ortaya çıkacak bir sanat yardımıyla yaptığını söylemek gerçekten gülünç olur.

Ama Secondo Pia'nın fotoğraflarının sonuçları üzerinde düşünen bilim adamları çok çabuk temel bir sorunla karşı karşıya kalırlar: Bu şekil kefene nasıl çıktı? Yüzyılın başında Fransız sanatçı ve biyoloji bilgini olan Paul Vignon keten beze şeklin izleniminin nasıl çıktığını bulmak için bir dizi deney yaptı. Bu deneyler şeklin bir tablo olamayacağı konusunda onu ikna etti. Eski keten bezleri üzerine resim yapmak için yağlı boya ve suluboya kullandı, ama bir kez aynı Kefende olduğu gibi katladığı zaman kurumuş pigmentlerin toz haline geldiğini gördü. Vignon dokulara nüfuz edebilmek için çok hafif boyamayla boyama olasılığını düşündü. Şekildeki açık ve koyu değerlerin tersine dönüşüp bir negatif resim oluşturmasının tek açıklama biçimi olabilecek şey şeklin yıllar boyunca kimyasal bir prosesüsten geçmiş olmasıydı.

Vignon'un aklına başka bir fikir geldi, vücut bir bakıma kendi şeklini beze yansıtmış olacak. Bunun üzerine bir varsayım tasarladı. Kefen Yahudilerin gömme işleminde kullandıkları kokulardan olan mür ve sarısabır zeytinyağı solüsyonunda Kefene karışmıştı. Durum böyleyse, doku alkalin buharların etkisiyle esmerleşecektir. İsa'nın cesedi (ya da herhangi haça gerilen birinin cesedi) böylesi buharlar çıkarmış olmalı. Can çekişen birinin teri yüksek oranda üre içerir. Üre fermante olduğu zaman karbonat amonyağa dönüşür, işte bu karbonat kokular ve zeytin yağa tabi kılınan Kefeni lekelemiş olacak. Vignon bu işlemi laboratuvarda hiçbir zaman gerçekleştirememiştir, ancak "gaza tutma ya da pürkürtme varsayımı" şeklin Kefende oluşmasını açıklayan başlıca varsayımlardan biri olmuştur (2).

1931'de, Kefen yeniden sergilendi, İtalya'nın en ünlü fotoğrafçısı olan Guiseppe Enrie tarafından çok iyi fotoğrafları çekildi. Bu fotoğraflar daha ileri bilimsel çalışmaların yapılmasına olanak sağladı. Bazıları ayrıntılı büyültülmüş fotoğraflardı, hiçbirinde pigment izi bulunmuyordu. Bu klişelere dayanan, tekstil uzmanları bu kumaşın İsa'nın zamanında Filistin'de büyük bir olasılıkla yaygın bir kumaş olduğunu, ama XIV. yüzyılda Avrupa'da bulunmadığını düşündüler. Sonuçta, XIV. yüzyılda Fransa'da, bir sahtekâr kendi sanat şaheseri için kutsal Topraklardan bir kumaş parçası getirmek için epey zorlanmış olsa gerek. Enrie'nin fotoğrafları Kefendeki adamın çektikleri ve yaraları hakkında ayrıntılı çalışmalar yapılmasına olanak sağladı. Bu çalışmaların en ünlüsü birçok kitabın yazarı bunlar arasında *cerrahlara göre İsa'nın çektikleri* (Issoudun 1950)adlı kitabı bulunan ünlü bir Fransız cerrah olan Dr. Pierre Barbet tarafından gerçekleştirilendi.

Enrie'nin fotoğraflarını herkes gördü; bu fotoğrafların kalitesi Torino Kefenini Araştırmalar Projesi'nin 1978'deki fotoğraflarına kadar tartışılmazdı.

Kefen üzerindeki yeni bilimsel veriler 1968'de beklenmeyen bir kaynaktan geldi. İşçiler Kudüs'te bir yapının temelini kazarken Romalılar tarafından 70 yılındaki büyük isyanda haça gerilmiş bir Yahudi'nin kalıntılarını buldular. Arkeologlar hatta adamın adının mezarda yazılı olduğunu da buldular: Yohanan. İsrailli arkeologların adamın iskeleti üzerinde yaptıkları çalışmalar araştırmacılara Kefendeki adamın aynen Romalıların haça germe uygulamalarına uygun bir şekilde haça gerildiğini gösterdi. Yohanan üzerindeki çalışmalar 8. bölümde özetlenmiştir.

1969'daki gizli komisyon

1933'teki sergilenmesinden sonra Kefen otuz altı yıl boyunca kutusunda kapalı tutuldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında güney İtalya dağlarında altı yıl kalması dışında, Torino katedralinin bir şapelinin küçük bir mahzeninde gözlerden ve bilim adamlarından uzak kilitli ve koruma altında tutulmuştur. Hıristiyanlığın en ünlü dinsel eşyasını korumakla görevli Torino Kilise yetkilileri, kefeni incelemek ve analiz etmek isteyen bilim adamlarının baskısına karşı uzun süre direndiler. Birçok kimse için, Kilise'nin ihtiyatlı ve biraz da kaçamak tutumunun nedeni bilimin Kefenin sahte olduğunu ortaya çıkaracak korkusundan kaynaklanıyordu. Bu mümkündür, ama Kilisenin başka nedenleri de vardı. Kefen, her şeyden önce milyonlarca Hıristiyan tarafından saygı gören dinsel bir eşyaydı. Sahte olsa bile, kefenin İsa'ya uygulanan işkenceleri ve dünyayı günahlarından kurtarmak için uğradığı ölümünü ayrıntısıyla anlattığı için dinsel bir değeri vardır. Bilim adamlarıyla gazeteciler bu görüş açısını hiçbir zaman değerlendiremediler.

Dinsel yetkililerin bazıları Kefene karşı ilgisiz kalmakta ve sadece acil kendi papazlık görevleriyle meşguller. Torino başepiskoposu Kardinal Michele Pellegrino, 1969'dan önce Kefeni görmek zahmetine bile girmedi, ancak yıllar sonra Kefenin başlıca korucularından biri oldu. En sonunda, etkili Katolik papazların baskısıyla, Kilise'nin Kefen üzerinde yapılacak bilimsel çalışmalara olan direnci zayıflamaya başladı. Bu papazların arasında uzun yıllar ABD'lerinde bulunmuş İtalyan kökenli bir papaz olan Peter Rinaldi de vardı. O ve başkaları Kefen eğer gerçekse Katolik Kilisesinin böylesi önemli bir eşyayı daha fazla saklamaya hakkı olmadığını açıkladılar. Kefenin gerçek olup olmadığını saptamak riskine girmek gerekiyordu.

1969'da Kardinal Pellegrino on erkek ve bir kadından oluşan bir komisyon kurdu, bunların arasında Kefeni inceleyecek beş bilim adamı bulunuyordu. Onlardan gelecekteki bilimsel bir araştırma için, Kefeni gitgide artan hava kirliliği içindeki bir çağdaş sanayi kentinde uğrayacağı yıpranmadan koruyacak özel önlemleri saptamak için öneriler sunmaları istendi. Komisyon 1969'daki denetim sırasında çok bilimsel araştırma gerçekleştiremedi. Bu komisyonun üyelerinden çoğu Kefeni hiç incelememiş ve Kefen hakkında çok az şey biliyordu. Bununla birlikte, komisyonun saptadığına göre, Kefen çok iyi korunmuştu. Bundan başka, komisyon Kefen bakmak ve üzerinde konuşmaktan fazla bir şey yapmış değil. Komisyon çok büyük bir gizlilik içinde çalışıyordu, bu komisyonun raporu ancak 1976'da yayımlandı. Bu sırada, çok daha önemli bir dizi çalışma gerçekleşmişti bile (3).

1973 yılı çalışmaları

Kardinal Pellegrino ile Kefenin sahibi sürgündeki İtalya kralı, 1973'te Kefenin televizyonla yayınlanmasına izin verdiler. Bilim adamlarının istekleri doğrultusunda başka bilimsel araştırmalar yapmak üzere Kefenden birkaç lîf almalarına izin verdiler. Bu deneyleri koordone eden ekip iyi organize olmamıştı bu nedenle elde ettikleri sonuçlar oldukça düş kırıcı oldu. Ama yine de, bu ekip birkaç ilginç buluşta bulundu ve 1978'te yapılacak daha derin araştırmanın yolunu açmış oldu.

1973'te elde edilen en ilginç sonuç Kefendeki seklin doğasıyla ilgiliydi. İtalyan bilim adamları Kefende ne pigment ne de boya izine rastladılar. Kefendeki şekli mikroskopla inceleyen bilim adamları şeklin yüzeysel olduğunu, yani Kefenin argaçının sadece üst lîflerine dokunduğunu saptadılar. Şeklin " sarı lifçiklerden" oluştuğunu ilan ettiler. Sarı renk bir ressam tarafından

uygulanan bir boyada ya da bir pigmentte olduğu gibi ne lîflere girmiş ne de onların içine işlemiş. Bu gözlem vücut tarafından üretilen yoğun amonyaklı ter kumaşa bir pigment ya da bir boya gibi girmiş olmasıyla ilgili Vignon'un gaza tutma ya da püskürtme kuramını da saf dışı bırakıyor.

Bu gözlemleri inceleyen ve Los Alamos bilimsel laboratuvarlarında çalışan Amerikalı bir kimyager olan Ray Rogers, 1532'de Kefenin bir bölümünü tahrip eden yangının şeklin oluşumuyla ilgili ortaya atılan çeşitli varsayımların gelişmesine neden olan yapılmış bir deney olarak görülebileceğini düşündü. Yangın sırasında büyük sıcaklık farklılıkları ortaya çıkmış olacağını ortaya attı; Kefenin bazı bölümleri kararmış, yanıklaşmış ya da ciddi bir şekilde renksizleşmiş olmasına rağmen başka bölümleri hiç etkilenmemiştir. Doğal ya da yapay olarak uygulanan organik moleküller Kefendeki şekli oluşturmuşsa, o zaman yangın sırasında alevlerin mesafesine göre renk değiştirmiş olmalıydılar ya da farklı bir şekilde yanmalıydılar. Gözle görünür bir farklılık olmalıydı. Ne var ki şeklin rengindeki yoğunlukta hiçbir değişiklik gözlenmiyor. Rogers yanmış bölgelerle temas halinde olan şeklin bölümleri görünüşte " renksizleşmiş alanlara maksimum uzaklıkta bulunan şeklin bölümleriyle aynı renk değerine ve yoğunluğuna sahip olduğunu saptadı" (4). Bu gözlem bir pigment kullanılmış olmaolasılığını yüksek derecede ortadan kaldırıyor.

Rogers aynı gözlemlerin şeklin vücudun doğrudan temasıyla oluşmuş olma olasılığını da uzaklaştırdığını düşünüyordu. Böyle bir şekil alevlerin uzaklığına göre farklı biçimde yanmış ve renk değiştirmiş organik moleküller tarafından oluşmuş olabilirdi. İtalyan bilim adamları "kılcallığı", lîflerdeki şeklin madde emiciliğini mikroskobik düzeyde incelememişlerdi. Bu, mürekkep gibi organik olmayan bir karışımı devre dışı bırakmak demek olurdu.

1973'teki İtalyan komisyonu "kan lekelerinde" kana da rastlamadı. Yaygın bir hemoglobin analizi hiçbir sonuç vermedi. Kan bulup ortaya çıkarmakla ilgili başka deneyler de negatif sonuç verdiler. Kefene karşı olanlar bazıları bu sonuçların Kefenin sahte olduğunu gösterdiğini söylediler, İtalyan uzmanlarının kendileri, aynı şekilde onların çalışmalarını inceleyen başka bilim adamları bu analizlerin kesin bir kanıya vardırıcı olmadıklarını saptadılar. Kan proteinleri iki bin yılda çürümüş olmalı, 1532'deki yangında ciddi bir şekilde harap olmuş olmalılar; Kefenin tarihi boyunca yaşamış olduğu öteki yangınlar kanın kimliğini saptamaya yarayan özelliklerini yitirmiş olabilir. Kefendeki kanla lekeli bölgelerdeki telleri inceleyen bir İtalyan bilim adamı olan profesör Giorgio Frache, analizler kanın varlığını orta çıkarmış olsalardı kesin bir kanıya vardırıcı olabilirlerdi diyor. Kanın varlığını saptayamadıklarına göre sorun askıda kalmaya mahkum (5).

Kefenin yaşını tespit için yapılan 1973'le ilişkili deneyler söz konusu olan kumaşın çok eski bir kumaş olduğu, belki de iki bin yıllık olduğu doğrultusundadır.

Gand tekstil Teknoloji Enstitüsü profesörü Gilbert Raes Kefenden alınmış telleri inceledi ve dokumanın ve kumaşın İsa'nın zamanında olan bir tür olduğu sonucuna vardı. Profesör Raes başka bir şey daha saptadı: Yün lîfler arasında pamuk izleri. Kefenin pamuk da dokunan bir dokuma tezgahında dokunduğuna karar verdi (6). Bu buluş Kefenin imal edildiği yeri daha iyice yerelleştirmemize yarar; Avrupa'da pamuk yetişmez ama Orta Doğu'da bolca var.

İsviçreli bir kriminoloji uzmanı ve biyoloji bilgini olan Max Frei başka çalışmalar yaptı. Kefen üzerindeki polen tohumlarının mikroskobik incelemesinde sadece Filistin'de ve Türkiye'de yetişen

bazı bitkilerin varlığını saptadı (7). Bu da Kefenin tarihi boyunca bu bölgelerde bulunduğunu gösterir (2. bolüme bak, Frei'ın çalışmaları).

1973'teki İtalyan araştırma ekibinin en önemli sonucu bilim adamlarının bu probleme eğilmelerini sağlamak oldu. Geriye gerçekleştirilmesi gereken çok büyük ciddi bir bilimsel çalışma kalıyordu. İtalyan komisyonu son raporunda kesin sonuçlar belirtmekten kaçındı ve en ilginç bazı sorunları da es geçti. Örneğin, şeklin yüzeysel olduğu buluşuyla kendisine avantaj sağlamadı. Komisyon üyeleri şekil numune lîflerde görüldüğü gibi gerçekten yüzeysel mi diye kumaşı tersten incelemek zahmetine bile girmediler. İtalyan bilim adamları Kefende kan izleri bulmayı düşünmüyorlardı bile, kana o kadar benzeyen kahverengimsi lekelerin cinsini saptamaya çalışmadılar. Bu eksiklikler komisyonun organizasyonundan ileri geliyordu; kendi alanlarında uzman olan üyeleri, Kefeni hiç incelememiş, birlikte hiçbir zaman çalışmamışlardı. En kesin buluşları Kefenin sanıldığından sonsuz derecede karmaşık olduğuydu ve sırlarını öyle kolaylıkla açığa vurmayacağıydı.

Torino Kefenini Araştırma Projesi

Bir dizi önemli buluşu 1977'de *Torino Kefenini Araştırma Projesi'ni* kuran bir grup bilim adamına borçluyuz. Enrie'nin fotoğrafları ve 1973'deki İtalyan komisyonunun çalışmaları üzerinde çalışan bu bilim adamları bir yandan kefenin gizini daha derinleştiren, öte yandan gelecekteki kesin deneyler için oturmuş kuramlar ortaya koyan buluşlarda bulundular.

Bu buluşlardan en şaşırtıcı olanı Kefendeki şeklin üç boyutlu veriler içerdiğiydi. Bu buluş, sayısız gizin birçok açıdan en açıklanamaz ve en şaşkına çeviren buluşuydu. Bu buluşu, boş zamanlarında Yeni Meksika'daki Albuquerque hava Kuvvetleri'ndeki ordu laboratuvarlarında Kefeni incelerken Amerika Hava Kuvvetleri'nde fizikçi olarak çalışan iki subay olan John Jackson ile Eric Jumper gerçekleştirdi. Laboratuvarda çalıştıkları Bill Mottern ile birlikte Kefendeki şeklin parlaklığının vücut ile bez arasında uzaklıkla matematiksel bir ilişki içinde olduğunu gördüler. Vücudun kumaşa değdiği yerde şekil daha parlaktı, örneğin burun, alın ve kaşlarda. Doğrudan temas olmayan alanlarda daha az yoğundu, göz ve yanak çukurlarında. Bu, Kefendeki izin üç boyutlu bir nesne tarafından oluşturulduğunu, aynı zamanda şeklin, kumaşı daha önce pigmentleştirilmiş bir vücudun ya da bir heykelin üzerine koyarak oluşturulan şekildeki gibi temas sonucu oluşmadığını gösteriyor. Buradaki sır, vücudun kumaşa değmediği bölümler de şekilde çıkmıştı ve bu bölgelerin parlaklığı kumaşın uzaklığına göre değişiyor olmasıydı (8).

Vücut ile kefen arasındaki ilişki matematiksel olarak, kesin bir şekilde ifade edilebildiğine göre, Jackson ile Jumper Kefendeki adamın üç boyutlu kopyasını yeniden oluşturabildiler. Bilim adamları nesne astronomun merceğinden epey uzaktaysa, buna benzer bir şeyi uzaklığı alınan parlak resmin şiddeti ile ölçülebilecek biçimde etkileyebilsin diye yıldızların ya da gezegenlerin fotoğraflarıyla yapabilirler. Ancak normal bir fotoğraftan yola çıkarak o fotoğrafın negatif ya da pozitif üç boyutlu bir kopyası oluşturulamaz. Objektifler, filmler ve modern fotoğraf kağıtları üç boyutlu bir nesnenin değişik noktalarından yayılan ışık şiddetinin sonsuz varyasyonlarını iki boyutlu bir resim üzerinde yeniden oluşturmak için yeterince hassas değillerdir. Kefendeki şekille aynı biçimde analiz edilen fotoğraflar üç boyutlu bilgiler veremediler. Çıkıntılı gözler, basık burun ve öteki deformasyonlar grafik olarak Kefendeki şeklin eşi benzeri olmayan görünümünü kanıtlıyor.

Jackson ile Jumper üç boyutlu kopyalarını bir VP-8 görüntü analizleyicisi kullanarak oluşturdular; VP-8 görüntü analizleyicisi astronomi fotoğraflarını analiz etmek için geliştirilen bir bilimsel cihazdır. İki boyutlu bir fotoğraftan üç boyutlu bir resim yaratabilmek teknik bakımdan olanaksız bir şeydi buna rağmen bunu başardılar bu da bilim açısından yeni bir şeydi. Bu üç boyutlu şekil yeni bir tür incelemelerin açığa çıkmasını sağladı. Yüzün sol tarafındaki saçlar görünmez bir nesnenin kenarından düşüyormuş izlemini veriyordu. Kefendeki adamın uzun sakalı bir şeyle bölünmüş gibiydi. Jackson ile Jumper bu nesnenin bir çenelik, çeneyi kapalı tutmak amacıyla çenenin altına konulan ve başın üzerinde tutturulan bir sargı bezi olduğunu tahmin ettiler. Eğer böyleyse, bu Yahudilerin gömme adetleriyle ve İncillerde anlatılan İsa'nın mezara konma şekliyle uyuşuyor.

Kefendeki adamın başının üç boyutlu şeklinde başka bir sürpriz vardı: Ölünün gözlerine konmuş düğme şeklinde küçük nesnelerin konmuş olduğu görünüyordu. Jackson ile Jumper bunların madeni paralar olabileceğini düşündüler. I. yüzyıldaki Yahudi mezarlarında kafataslarında paralar bulunmuştu (9). Büyük bir olasılıkla o devirde kapalı kalsınlar diye ölünün gözlerine para koyma adeti vardı. Chicago Loyola Üniversitesi teoloji profesörü Francis L. Files bu paraların ne parası olduğunu bulduğunu düşündü. Ona göre, Kefendeki adamın sağ gözünü kapatan madeni para Pontius Pilatus zamanında bastırılmıştı (10). Oysa başka araştırmacılar yeni sonuçları bekliyorlar, Kefendeki adamın gözlerinde nesnelerin bulunması onun aynen Yahudilerin iki bin yıl önce ölülerini gömdükleri gibi gömüldüğünü gösterir.

Uzay çağı teknolojisiyle gerçekleştirilen bir başka çalışma şeklin yapılmış olma olasılığını en aza indirgedi. Pasadena Jet Propulsion Laboratuvarında çalışan bilim adamları Jean J. Lorre ile Donald J. Lynn Kefendeki resmi bilgisayar yardımı ile 1976'da Viking uzay aracıyla Mars'ın yüzeyinden alınmış fotoğrafları incelemek için kullanmış oldukları bazı yöntemlerle incelediler. Lorre ile Lynn şekil üzerinde hiçbir "yönlenme" bulup ortaya çıkaramadılar, bu da şeklin tuvalin üzerine yönsüz ve rastlantısal biçimde uygulanmış olduğunu ispatlar (11). Bir sahtekâr tarafından boya ya da mürekkep yardımıyla elle yapılmış bir resim, sanatçının çalışmasını saklamak için yapacağı bütün çabalara rağmen böylesi karakteristik bir şema ortaya çıkarırdı.

Torino Kefenini Araştırma Projesi tarafından yürütülen çalışmalarda bulunan bu buluşların sonuçları meraklı bilim adamlarını ve Kefen araştırmacılarını şaşkınlık içinde bıraktı. Resim sadece negatif değil ama aynı zamanda bir yüzey üzerine basılmış ve üç boyutlu veriler içermekteydi. Boyanarak yapılmış olması son derece uzak bir ihtimaldi. Sonuçta, şekli oluşturan işlemin kaynağı organik ya da doğal olamayacağı gibi sonuca varıldı, zira organik olmayan paralar üzerinde olduğu kadar cesetler üzerinde de işlem etkisini göstermişti. Bilim adamları böylesi bir şeklin XIV. yüzyılda ya da XX. yüzyılda nasıl oluşmuş olabileceğini düşünemiyorlardı.

1977'nin eylül ayında Proje ekibinden sekiz üye Torino'ya gitti, kefenin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini önerdi. Bu çalışma tahrip edici olmayan çeşitli elektromanyetik yöntemlerden oluşan enfraruj ışınlarda X ışınlarına kadar varan bir dizi analizden ibaretti. Chicagolu Walter McCrone ve meslektaşları, karbon-14 testi için farklı bir öneri getirdiler. Öneriler başlıca önemi haiz üç soruya cevap vermeyi amaçlıyordu: 1) Kefendeki şekil neden oluşmuş? 2) Şekil nasıl oluşmuş? 3) Kefen üzerinde kan izi var mı? Amerikalılar, 1977'de, Albuquerque'da düzenlenen araştırma konferansının asıl nüshalarının kopyalarını getirdiler. Asıl nüshalarda yer alan ciddi bilimsel çalışmalara ek olarak

Kefendeki adamın üç boyutlu bir kopyasını da getirdiler. Amerikalıların önerilerinin çok şey vadettiği İtalyan yetkililerince kabul gördü.

Yeni çalışmaya hazırlanmak için Torino Kefenini Araştırma Projesi ekibi (STRP: Shroud of Turin Research Project) Kefen üzerinde önceden ne biliniyorsa onları özenle analiz etti. Zor bir problem üzerinde çalışan bilim adamları gibi daha önceki araştırmaların üzerine eğildiler: Secondo Pia ile Guiseppe Enrie'nin fotoğrafları, 1969'daki gizli komisyonun gözlemleri (bu komisyonun raporu ancak 1976'da yayımlandı), 1973'te İtalyan ekibinin üyelerinin analizleri ve bu analizlerin sonuçları, ayrıca kendi çalışmaları.

STRP'nin analizcileri önce şeklin nasıl oluştuğu sorununa el attılar. Kefen üzerindeki yeni analizleri kabul ettirmek istiyorlarsa, çalışmanın ana konusu bu olmalıydı. Şeklin oluşmasıyla ilgili çok sayıdaki varsayımın bunlara uygulanabilip uygulanmayacağını kendilerine sorarak bilinen özelliklerin dökümünü yaptılar. 1978'deki araştırmadan önceki Kefendeki şeklin ana özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

Yüzeysellik . Şekil tuvalin yüzeyindeki lîflerin renksizleşmesiyle oluşmuş gibi görünüyordu. Derinlere işlemiş gibi görünüyordu, ne var ki yüzyıllar boyunca tuvalin arka yüzü incelenmemiş.

Ayrıntı . Şekil son derece ayrıntılıdır. Örneğin bilim adamları adamın sırtına kaç kırbaç darbesi yediğini sayabiliyorlardı, hatta bu izlerin içlerinde çok küçük sıyrıklar fark edilebiliyordu.

Termik açıdan kalımlı . Kefendeki şekli oluşturan şey sıcağa karşı duyarsızdır. Şeklin 1532'deki yangında oluşan yanıklara en yakın yerlerin rengi en uzak yerlerindekilerle aynıdır.

Pigment izi yok . Hiçbir pigmentin resmi oluşturmadığı gözleniyor, Şekil başka bir şekilde oluşmuş olacak.

Üç boyutlu . Bu özellik kuşkusuz en şaşırtıcı ve en gizemli olanıydı. Şeklin netliği vücut ile tuval arasındaki uzaklığa göre değişiyordu. Matematiksel orantı öylesine belirgindi ki bilim adamları Kefendeki adamın üç boyutlu bir kopyasını yeniden oluşturdular.

Negatif . Resim bir negatifti, yani banyo edildikten sonra belli olan daha ayrıntılı bir resim.

Yönsüz . Şekli oluşturmuş işlem etkisini tesadüfen gösteriyordu. Elle yapılmış bir çalışmada olduğu gibi yönsel bir şemaya göre oluşmamıştı.

Kimyasal denge . Şekli oluşturan sarı renk hareketli kimyasal etkenler tarafından değiştirilmiş ya da renksizleştirilmiş, bozulmuş olamaz.

Sudan etkilenmemesi. Kefen 1532'de yanmakta iken suya sokuldu, ne var ki sekil bundan etkilenmemiş gözüküyor. Şekil sıcaklıktan, kimyasal bileşiklerden ve sudan etkilenmemiş gözüküyor.

Bu bilinen özellikler daha sonra şeklin oluşum işlemi üzerindeki çeşitli varsayımlarla karşılaştırıldı. Bu karşılaştırmayı kolaylaştırmak amacıyla bunları birbiri ardına bir şema şeklinde sıralayabiliriz:

Şeklin oluşumu üzerindeki varsayımların şeklin özellikleriyle karşılaştırılması

Şeklin oluşumu üzerindeki varsayımların şeklin özellikleriyle karşılaştırılması

VARSAYIMLAR:	Boya mürekkep pudra	Doğrudan temas	Buharlar temas ve ışık	Doğrudan buharlar	Sıcaklık
Özellikler :					
Yüzeysel	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Ayrıntılar	Hayır	Hayır	Hayır	Mümkün	Mümkün
Termik denge	Hayır	Mümkün	Hayır	Mumken	Evet
Pigment yok	Hayır	Mümkün	Evet	Evet	Evet
3 Boyutlu	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet
Negatif	Evet	Mümkün	Mümkün	Mümkün	Evet
Yön yok	Mümkün	Mümkün	Evet	Evet	Evet
Kimyasal denge	Mümkün	Mümkün	Hayır	Hayır	Evet
H2O dengesi	Mümkün	Mümkün	Hayır	Hayır	Evet

Şunun altını çizmekte yarar var, şeklin kefen üzerine nasıl olmuşmuş olacağıyla ilgili görüş bildiren bilim adamlarının şahsen Kefeni incelemiş değiller. Bu bilim adamları özellikle de 1973'deki İtalyan komisyonunda yer alan başka bilim adamlarının gözlemlerine ve fotoğraflara dayanarak sonuçlar çıkarıyorlardı. Bütün bu varılan sonuçlar sınamadan geçirilmelidir; bu varılan sonuçlar büyük çoğunluğuyla 1978'deki derinlemesine yapılacak araştırmalara taslak hipotezlerden başka bir şey değildi.

Kuşkusuz, bu tabloya göre şeklin yağlıboya olması en az olan olasılıktır. Bir ressam negatif bir resim yapmış olabilir, yüzyıllara boyunca dayanabilecek ve sudan etkilenmeyecek malzemeler kullanmış olabilir. Her ne kadar olasılıktan uzak olsa da, ressam boyaları öyle ince darbeler vurarak kullanmış ki, bilgisayarla yapılan inceleme ressamın elinin hangi yönde hareket ettiğini saptayamamıştır. Ama bütün öteki noktalarda hipotez geçersizleşmektedir. Boyamaddeleri yüzeydeki lîflerin derinine girmiştir, bir ressam bu kadar ayrıntıya giremezdi, yağlıboya resim 1532 yangınında gözle görünür bir hasara uğramış olmalıydı ve bir ressam eserine üç boyutlu veriler katamazdı. Yağlıboya tabloların çoğu sıcaktan, sudan ve kimyasal eriyiklerden etkilenmeden kalamazdı.

Vücudun *doğrudan teması* hipotezi de bilimsel araştırmalarla uyuşmuyor. Kefen'deki şeklin gerçek bir mezar içinde bezle gerçek bir ceset arasında oluşan kimyasal reaksiyonla ya da usta bir sahtekâr tarafından bir cesedin ya da önceden işlemlerden geçirilmiş bir yontunun üzerine konulan bir kefen üzerine oluşmuş olacağı ileri sürüldü. Doğrudan temasla oluşturulan bir şeklin üzerinde boya izlerinin yönü olmazdı, suda değişmez, ve oluşturulmamışsa boyamaddesi olmazdı ve belki de negatif biçiminde olurdu, ancak son derece bozulmuş bir halde. Bunun doğruluğunu kömür kalemle bir resim karalayıp üzerine bir bez bastırarak görebilirsiniz. Elde edeceğiniz resim bir yüzü

bile andırmayacak ve elbette üç boyutlu veriler içermeyecektir. Temas sonucu oluşturulan bir resim Kefen'de bulunan bütün bilgileri içermeyecek, üstelik yüzeysel de olmayacaktır. Boya ya da yağlıboya konusunda olduğu gibi kimyasal ve termik nedenler yüzünden de elemine olacaktır. Böyle bir resmi oluşturan organik moleküller yangında etkilenmiş olmalılar. Bir bedene ya da bir yontuyla doğrudan temasla sonucu kabul edilebilir bir resim oluşturma girişimleri başarısızlığa uğramıştır. Üç boyutlu bir nesnenin iki boyutlu bir alanda kabul edilebilir bir izlenimini elde etmenin mümkün olmadığı görülüyor.

Paul Vignon'un *gaza tutma ya da püskürtme* hipotezi sahte ve doğrudan temasla ilgili hipotezlerdeki aynı zayıflıkları gösteriyor. Vignon daha önceden gördüğümüz gibi Kefen'deki şeklin terdeki amonyak ile kefene sürülen zeytinyağı ile sarısabırın kimyasal reaksiyonu sonunda oluştuğunu ileri sürüyordu. Ama böyle oluşmuş bir resim 1532'de ateşte ve suda gözle görünür bir biçimde tepkirdi. Üstelik yüzeyde kalmaz, ayrıntılı ve üçboyutlu olmazdı.

Etkilerin bir kombinezonudur da diyemeyiz; örneğin doğrudan temas ve buharlar da resmin nasıl oluştuğunu açıklayamıyor. Eric Jumper bu hipotezi test etmek için deneyler yaptı ve kabul edilemez sonuçlara ulaştı (12). Buharın doğrudan-temas deneyi en ufak net bir resim oluşturmadı. Jumper bu deneylerde oluşturulan lekelerin bütün dokuya girdiğini saptadı, bu da resmin yüzeysel olmaması gerekiyordu. Akla Kefen'deki adamın gözleri üzerine konulmuş gibi görünen nesneler sorunu da geliyor. Şeklin buharla oluşmuş olduğunu kabul edelim, öyleyse bozuk paraların şekli nasıl oluştu? Böylesi bir kombinezon da üç boyutlu bir şekil veremez.

Şeklin oluşmasıyla ilgili ileriye sürülen bütün bu hipotezler şeklin doğasının etrafında dolanan problemleri gündeme getiriyor.

İleri sürülen ama hemen reddedilen hipotezler de bulunuyor, örneğin "Kirlian Etkisi"; oldukça tartışılan bir teori. Bu teoriye göre her canlı varlığın etrafını gizemli bir biçimde çevreleyen "aura"sının uygun bazı durumlarda fotoğrafları çekilebilmektedir. Bu teoriye çok az bilim adamı inanmaktadır. Ayrıca bu teori Kefen'deki resmin nasıl oluşacağını gösterir makul bir açıklama da getirmiyor. Başka bilim adamları termo-nükleer patlamaların etkileri üzerinde durdular; bilindiği gibi Hiroşima'ya atılan atom bombası duvarlarda kurbanların gölgelerini yansıttı, ama bunlar ayrıntılı resimler değil sadece gölgeydi, gölge görünümlerdi. Nükleer bir patlama gerek Kefeni gerek çevresini yok ederdi.

Burada *yanık teorisi* devreye giriyor. Bu teori ilk kez 1966'da Britanyalı bir yazar olan Geoffrey Ashe tarafından ortaya atıldı. Bir bezi yayılmakta olan bir sıcaklığa koyarak Kefen'e benzer bir resim elde etti (13). Çıplak gözle bakıldığında deneysel olarak yaratılan yanık Kefen'deki şeklin sepya rengini anımsatıyor. Sepya yanmaya başlayan kumaşın aldığı renktir.

Amerika Hava Kuvvetlerinde fizikçi olan John Jackson ellerinin altında yanık hipotezine tamamen uyan bir örnek olduğunu fark etti. Kefen 1532'deki yangında hasar görmüştü. Resmin rengi kefendeki yanık bölgelerdekine uyuyorsa o zaman resmin bu şekilde oluştuğunu söyleyebilecektir. Jackson'ın Kefen'in renkli bir fotoğrafını, bir fotoğraf levhası ya da film üzerindeki şeklin yoğunluğunu ölçen bir mikrodansimetre ile incelerken keşfettiği de bu oldu. Alet şeklin rengiyle yanık bölgelerdeki renk arasında hiçbir farkın olmadığını gösterdi. Ama Jackson deneyde bir kefen'in yerine bir fotoğrafını kullanmış olduğunu belirtti, bu fotoğraf da bilimsel bir amaca uygun

bir şekilde çekilmemişti. Bu buluşlar daha derin bilimsel araştırmalar yapılana dek varsayımsal kalmaya mahkum (14).

Ama yine de, resmin nasıl oluştuğunu açıklayan en gerçekçi hipotez bu yanık hipoteziymiş gibi görülüyor. 1977'deki bir bilimsel konferansta Ray Rogers argümanları kendi lehine özetledi. Şeklin rengi ile yangından hasar görmüş olan bölgelerin renginin aynı olduğunu belirtirken Jackson'ın deneyine değindi. Şeklin kefenin yalnız bir yüzünde olduğuna dikkat çekti. Başka bir etkenden de söz etti: Resmin yoğunluğunun beden ile bez arasındaki mesafeyle bir ilişkisi varmış gibi görünüyor, bu o görülmedik üç boyutlu etkidir. Sonuçta, bütün bunlar hızlı bir ısınmanın sonucunda resmin oluşturduğunu gösteriyor. Ray Rogers ayrıca gelecekte yapılacak analizlerin sonucunda kumaş üzerinde kumaşı doğal olarak lekeleyebilecek hiçbir boyamaddesi saptanamazsa, hiç kimse organik izler bulamazsa işte o zaman yanık hipotezi elde kalan tek hipotez olacaktır.

Hava Kuvvetlerinde görev yapan başka bir fizikçi olan Eric Jumper Kefen'de yanık iziyle sekil oluşmuşsa bu ancak çok yüksek radyasyon enerjisinin çok kısa deşarjı ile oluşabilir diye düşünüyordu. Jackson'la birlikte bez parçalarını lazerde yakarak deneyler yaptılar. Çok çabuk biçimde kumaşın arkasında da yüzeyindeki kadar koyu bir resmin oluştuğunu gördüler. Jumper bunun bu yöntemi kullanarak kefenin sahtesini yapma olasılığını ortadan kaldırdığını düşündü. Bronzdan bir yontuya da ısıtıp üzerine bir çarşaf atmış olsaydı, resim çarşafın tersinden de görülmüş olacaktı. Jumper ile Jackson'ın deneyleri keten lîflerin yalnız yüzeylerinin etkilenebilmesi için enerji boşalmasının son derece hızlı ve yoğun bir şekilde gerçekleşmiş olduğunu gösterdi (15).

John Jackson şeklin oluşması ile ilgili çeşitli hipotezlerce ortaya konan bir başka problemi de ortaya çıkardı. Yanıltıcı bir matematik işlemi kullanarak hiçbir normal bir fiziksel işleyişin hem üç boyutlu hem de son derece ayrıntılı bir resmi oluşturamayacağını kanıtladı. Netlik kazanmak için bu defa üç boyutlu görünümden ödün verilmiş olacaktı. Tersi durumda ise üç boyutlu resim kefendeki kadar ayrıntılı olamazdı. Bu bulgular Kefendeki resmin bazı doğal işlem sonucu kimyasal karışımların gaza dönüşme olasılığını şüpheli kılıyordu. Ayrıca, bezi termik radyasyona tabi kılarak oluşturulan basit "yanık"la da üç boyutlu bir resim elde edilemez. Bununla birlikte, Jackson'ın dediğine göre bu hipotez en akla yatkın olanıdır, zira yanık termik radyasyondan başka bir nedenle de oluşmuş olabilir (16).

1978'den önce yapılan bu bilimsel araştırmalar gizi sınırlamış görünüyordu. Yanık hipotezi en geçerli hipotez olarak görünüyor, bu durumda ise ellerinde tek bir örnek bulunduğundan bilim adamları bezin nasıl bu biçimde yanık izi bıraktığını açıklayabilmekten uzaktılar. Sonuç olarak, her ne kadar bu hipotez en geçerli hipotez olmasına karşın problemsiz değildi. En önemlisi de oluşumu oluşturacak doğal işlemlerin mevcut olmaması. Bununla birlikte, henüz pek iyi bilinmeyen çok sayıda enerji formları olduğu için, sorun askıda kalmaya mahkum. Ama yine de, bir yanıklaşma izi Kefen'deki resmin bilinen belirtici niteliklerinin çoğuna uyuyor.

Şu sıralar Kefen ile ilgili sorunlar ne durumda. Bu ilk çalışmaların en önemli sonucu hiç kuşkusuz çeşitli kurumlarda görevli seçkin bilim adamlarından oluşan kırk kişilik bir ekibin son zamanlara kadar sahte gözüyle bakılan bir "kefen"in büyüsüne kapılarak yaptıkları çalışmalarının sonucudur. Bu bilim adamları kendiliklerinden ve kendi paralarıyla bezi ayrıntısıyla incelemeye aldılar. Sonunda Torino'da bir dizi deney yapmak amacıyla hazırlanmaya, ekip halinde toplanmaya karar

verdiler. Dahası, her yeni bulgu karşısında, çabalarının alan kapsamını genişleterek sorunun bütün yönleriyle gözlemlenmesini güvence altına aldılar. Bu işin ardını bırakmamaları başka bilim adamlarının ve kurumlarının ilgisini çekti ve hatta onların desteğini sağladı.

1978'deki araştırma için geçirilen iki yıllık hazırlık devresi inancın objektif ve dürüst bilimsel çalışmalardan korkmaması gerektiğini açıkça gösterdi. Bu bilim adamlarından hiçbiri bulgularından dolayı gözleri kendi üzerlerine çekmeye çalışmadı. Hepsi de, heyecan verici buluşlarına karşın kendi dinsel inançları ile bilimi ayrı tutmasını bildiler. Torino Kefeni Araştırma Projesi basına heyecan uyuandırıcı bilgiler vermedi. Araştırma Projesi bilimsel sorunları ve kesin bulgu ve hipotezleri gözler önüne sermekle yetindi. Yorumlama işi daha sonraya, daha kesin çalışmaların yapılacağı gelecek çalışmalara ve kişisel tercihlere bırakıldı.

Kefen üzerindeki 1978'den önceki araştırmalar gerek dine gerek bilime yararlı olmuştur. Bilim ve din bir arada gitmiyordu ama birbirlerine de savaş ilan etmemişlerdi.

6

Bilim ve Kefen: 1978'den sonra

Torino Kefeni Araştırma Projesi üyelerinin ekim 1978'de Torino'ya gelmeleri her bakımdan olağandışı bir olay sayıldı. Şimdiye dek hiçbir kefen bilim adamları tarafından böylesine eksiksiz bir biçimde incelenmemişti. Kilise de üzerine dindarca saygı gösterilen bir nesnenin modern bilimin nötr analiz araç ve gereçleriyle incelenmesine şimdiye dek izin vermemişti. Bu durumun birbirini tutmayan niteliği. milyonlarca dolar eden ultra gelişmiş bir malzemeyi Maison de Savoie'nın krallık sarayının görkemli Renaissance resepsiyon salonunda ambalajından çıkaran bilim adamlarının çoğunun gözünden kaçmıyordu. Kilise'den gerekli izni alabilmek için elinden geleni yapan İtalyan kökenli bir papaz olan Peter Rinaldi, Amerikalı bilim prenslerinin prenslere yaraşır bir ortamda çalışmalarına kendilerini vermelerini iyi buluyordu.

Bununla birlikte Proje üyelerinin daha pratik düzeyde kaygıları bulunuyordu. Her biri o kadar çok beklenen deneylere bir an önce başlamayı arzuluyordu. Ekibin projeleri üzerindeki aylar süren zorlu görüşmeler, ekipten önce Torino'ya ulaşmıştı bile. Kilise Kefen üzerinde yapılacak bu bilimsel analiz olayını öylesine hassas buluyordu ki, ekibe yapılacak denemeleri onaylamaları ya da yalanlamalarına izin bile vermiyordu. Bilim adamlarının gelişinden önce gümrükte zorluklar yaşandı, fotoğraf malzemelerinin kayboluşu ve basının tedirgin edici davaranışı. Torino Başepiskoposu Mgr Anastasio Ballestrero, bilim adamları Kefendeki resmin sahte olduğu gibi bir görüşe sahip olurlarsa bunu ilk kendisinin öğrenmesi koşuluyla çalışmalara onay vermişti. Ekibin bazı üyeleri daha şimdiden bu kötü haberi başepiskoposa vermek üzere bir delegasyon kurmayı düşünüyorlar ve deney sonuçlarının dünyada bu kutsal eşyaya saygı gösteren milyonlarca inanlıda göstereceği tepkiden endişeleniyorlardı. Bilim adamlarının çoğu Kefen üzerindeki incelemelerin Kefenin gerçek olmadığını ortaya çıkaracağından emindi.

Ne var ki ekip hiçbir sahtekârlık bulup ortaya çıkaramadı. Daha önceki bilimsel incelemelerden çıkan sonuçlarda olduğu gibi 1978'deki sonuçlar da Kefenin sahip olduğu gizemi derinleştirmekten başka bir işe yaramadı.

Ekip ekim 1978'deki beş günlük çalışmasından çok cuzi bir sonuç ortaya çıkardı. Avrupa ve ABD'deki onlarca bilim adamının bu verilerden sonuç çıkarabilmek için, bu verileri yaklaşık üç yıl boyunca labaratuvarlarında incelediler. Bu bölümde bu incelemelerin neticeleri ve varılan sonuçları anımsatılmaktadır.

Kefendeki resmin genel özellikleri

Kefenin 1978'deki mikroskobik incelemesi şeklin ilk tam teknik tasvirini verdi. Çıplak gözle görülen şekil Kefenin keten kumaşının dokusunu oluşturan liflerin hafif bir renksizleşmesinden başka bir şey değildir. Her iplik bu liflerden on ya da on beşinin birbirinin içine geçmesiyle oluşmuş. İpler ortalama 0,5 mm çapındadır. Şekil tamamen yüzeyseldir, kısacası şekil tarafından kaplanan bölgelerdeki her ipliğin sadece üst lifleri renksizleşmiştir. Bu renksizleşme ipliklerin içine işlemiyor. Şeklin hemen her yanında renksizleşme sadece iki ya da üç lif kalınlığındadır.

Mikroskobik inceleme şeklin tekrenkli olduğunu ortaya çıkardı; sarıya çalan renksizleşme her yerde aynıdır. Çıplak gözün farklı renkler olarak algıladığı şey aslında renksizleşmiş liflerin yoğunluk farkıdır. Başka bir deyişle, şeklin "koyu" kısımları daha sarı değildir. Daha koyu görülmesinin nedeni daha açık kısımlardan daha çok renksizleşmiş lif içermesindendir.

Bu yoğunluk farkı bez ile kapladığı beden arasındaki mesafe ile orantılıdır. Bu, şeklin o benzersiz üçboyutlu özelliğidir. Örneğin, alın gözçukurlarından daha koyudur. Bu görünüş 1978'de çekilen mikrofotograflarda tamamen teyit edilmiştir. Bu özelliğin 1931'de Giuseppe Enrie'nin çekmiş olduğu siyah beyaz fotoğrafların bir özel durumu olduğu sanılmıştı (1). Kaliforniya, Santa Barbara Fotoğraf Enstitüsüne bağlı ekibin fotoğrafçısı Verne Miller, 1978'de kontrollü koşullar altında yüksek kaliteli fotoğraflar çekti. Bu klişelerin, görüntü analizleyicisi VP-8 tarafından analiz edilmesi, birkaç yıl önce Eric Jumper ile John Jackson'un 1931'de çekilen fotoğraflar üzerinde inceleme yaparken keşfettikleri beden ile bedeni kaplayan bezin arasındaki mesafe ile orantılı aynı değişimleri verdiğini gösterdi.

Bilim adamları şeklin flu görünüşünü de not ettiler; şekil uzaktan yakından olduğundan daha iyi görülmektedir. Kefene birkaç santimetreden bakan bilim adamları şekil ile fon arasındaki farkı ancak fark edebiliyorlardı. Ama şekle beş ya da altı metreden bakınca yaklaşık bütün ayrıntılar fark edilebiliyordu. Bu garip fenomen insan gözünün özelliğinin bir neticesidir. Kefendeki şeklin kesin çevre çizgisi yoktur, insan gözü kenarlardaki kontrastı görecek şekilde koşullandırılmıştır. Gözün bu özelliğinin teknik terimi "yanal sinirsel tutukluk"tur (2). Göz tüm görme alanının küçük bir bölümüne yoğunlaşmışsa flu şeklin kenarlarını Kefene uzaktan bakıldığında olduğu gibi görebilir. Ama yakından aynı şekil belirsiz görülür.

Şeklin genel özellikleri üzerinde yapılan bu gözlemlerin, oluşum yöntem etüdü konusunda birçok kesin sonucu vardır. Bu yöntem sadece ipliklerin en üst liflerini değiştirir; liflerin renklerinin şiddetini değiştirmekten çok sarı liflerin yoğunluğunu değiştirmesi gerekir; aynı zamanda bezin bedene değmediği yerde de bir şekil yaratması gerekirdi. Sonuçta, yakından bakıldığında şeklin ancak görülebilir olma olgusu bir ressam için şekli resmetmeye çalışırken çalışmasının ilerlemesini kontrol etmesini çok zorlaştıracağı anlamına gelmektedir.

Torino Kefenini Araştırma Projesi bilim adamları Torino'ya geldiklerinde özellikle şu üç soruya yanıt bulmayı düşünüyorlardı: 1) Şekil neden oluşmuş? 2) Şekil hangi yöntemle yapılmış? "Kan lekelerinin" bileşimi nedir? Mikroskobik inceleme ilk soruyu yanıtladı: Şekil sadece Kefeni oluşturan keten ipliklerinin miniskül liflerinin sarıya çalan bir renksizleşmesinden ibarettir. "Kan lekelerinin" bileşimi ayrı küçük bir problem ortaya koyduğu için oluşum yöntemine değinmeden önce ekibin bu alanda yaptığı buluşları inceleyeceğiz.

Kan lekeleri

Şeklin ilk renkli fotoğrafları yayımlandığından beri Kefen üzerindeki "kanlı" bölümler çok büyük bir ilgi odağı oldu. Kanın ayaklardan, bileklerden ve şekildeki adamın böğründen akmış olduğu görülüyordu. Böğrü deşildikten ve bileklerine ve ayaklarına çiviler çakıldıktan sonra kan kaybeden bir adamdan beklenen kahverengi-kırmızımsı sızıntılar anatomik açıdan düzgün görülüyordu. Bu kan sızıntılarının kenarları çok iyi belirlenmiş. Kefen gerçekten gerçek bir cesedi örtmüşse, insan

nasıl oluyor da kefenin cesetten pıhtılaşmış kanı parçalamadan ve yaymadan nasıl çıkarılmış olduğunu kendi kendine sormadan edemiyor.

1978'de Torino'ya gelmeden önce bilim adamları bu lekelerin kan lekeleri olduğundan emin değildiler.1973'deki İtalyan komisyonu kefenin kanlı bölgelerinden küçük bir tutam iplik almış ve hemoglobinin yani kana kırmızı rengi veren demir içeren proteinin varlığını bulup ortaya çıkarmak için bunu incelemeden geçirmişti. Bu analizler olumsuz netice vermiş, ancak İtalyanlar bu neticelerin kesin bir kanıya vardırıcı olmadığını belirtmişlerdir.(3) İki bin yıl boyunca kanın yapısını ayrıştıracak birçok şey geçmiş olabilir; sızıntılar kan ise, hemoglobin bu sızıntılarda analiz sırasında gözden kaçacak kadar az miktarda bulunacaktı. Üstelik, 1532'deki yangın sıcaklıkla bozulan hemoglobini bozmuş olabilirdi.

1978'deki ekip bu kan sorununu lekeli kısımları optik araçlarla ve elektromanyetik tayf aracılığıyla yapılacak deneyler sonucunda kesin olarak çözmeyi umuyordu. En önemli ve en kesin kanıya vardırıcı çalışma New England Enstitüsü'ndeki labaratuvarlarında John Heller ve Alan Adler tarafından gerçekleştirilen çalışmadır.(4) Heller ile Adler "kan"la lekelenmiş lif tutamlarını içeren birçok "yapışan kağıt" eşantiyonlarını incelediler. Bu eşantiyonlar tarafından yansıtılan gözle görülür ışık tayfına mikroskopta baktılar, bu deneye mikrospektrofotometri denir. Elde edilen sonuçlar hemoglobinin figürü oluşturan rengin bir bileşeni olduğunu ortaya çıkardı. Daha ileri bir analiz için eşantiyonlardan demiri elimine ederek kanın bir bileşeni olan ve ültraviyole ışığında bir flüoresan kırmızıya dönüşen porfirini ayırmayı denediler. Kimyacılar tarafından ayrıştırılan madde aynen bu biçimde reaksiyon gösterdi, bu da bu maddenin gerçekten porfirin olduğunu gösterdi, buna göre lekelerin kan lekeleri olma şansı çok yüksek.

Vernon Miller ve Samuel Pellicori tarafından ültraviyole deneyleri ile çekilen flüoresans fotoğrafları Kefen üzerinde kan lekeleri olduğunu gösterdi. Kanın kendisi flüoresan değildir. Ne var ki fotoğrafçılar kendi klişelerini incelediklerinde, birçok kanlı bölgenin çevresinde hafif flüoresan bir çevre gözlemlediler. Bu bölgeler böğürdeki yara bölgesi, bilekteki çivi bölgesi ve sırt kısmı gösteren figürdeki sağ ayaktan akan kan sızıntısı bölgesiydi.

Bu beklenmedik buluşun akla yatkın açıklaması, flüoresan kenarlar kanın renksiz bölümünü oluşturan kan serumuydu. Miller ile Pellicori labaratuvarda örtü üzerindeki kan serumunun gerçekten de birazcık flüoresan olduğunu kanıtladılar. Bu flüoresan kenarlar büyük bir olasılıkla kefendeki adamın ölmeden önce ya da sonra kanından ayrılan serum tarafından oluşturulmuş olmalı.

Yapılan birçok analiz Kefen üzerinde kanın varlığını doğruladı. Kanın bileşenlerinden olan proteinler, kanlı bölgelerde bulunup ortaya çıkarıldı, bu proteinlere Kefenin başka yerlerinde ise rastlanılmadı. X ışınları ile yapılan flüoresan deneyleri, kanın bir başka bileşeni olan demirin lekelerde bulunduğunu ortaya çıkardı. Ekip lekeli bölümlerin gerçekten kan lekesi olduğu sonucuna vardı.(5)

Figürün oluşumu

En karmaşık ve en ilginç sorun figürün nasıl oluşmuş olduğu sorunuydu. Figür keten bezin üzerine nasıl çıkmıştı? Böylesine alışılmamış özelliklere sahip bir figürü ne yaratmış olabilir acaba?

Bilim adamları çeşitli hipotezleri iki gruba ayırdılar: 1) Figürün yapay olarak oluşmuş olduğunu iddia edenler; 2) Doğal bir prosesüsü çağrıştıranlar. Hemen birçok zorlukla karşı karşıya geldiler. Figürün keten bez üzerinde nasıl oluştuğunu kimse bilmediğinden, yapay figür ile doğal figür hipotezleri arasındaki bir başlangıç bölünmesi hiçbir nedene bağlı görünmüyordu ya da en azından prematüre görülüyordu. Ekip tarafından en ciddiye alınan - duyarlığı artırılmış bir yapı gereci figür oluşturmuştu - her iki kategoride de göz önünde bulundurulmuş, çünkü doğal bir prosesüs söz konusu olabileceği gibi bir taklitçinin aracı da olabilir. Bu bölünmenin en çok tartışılan sonucu, ekibin yanıklaşma hipotezini eğer böyle bu durum söz konusuysa, bunun yapay olarak oluşturulamayacağı ilkesinden yola çıkarak yapay figürler grubuna koymasıydı. Yanıklaşma doğal olarak oluşmuşsa, bu durumda bilim adamları bir cesedin nasıl keten bezini yakacak kadar sıcaklık ya da ısı dalgası yaydığını açıklamak zorundaydılar: Bunu açıklamaktan uzaktılar.

Böylece, bu iki kategorideki bu bölünme ekibin doğadışı bir açıklama olasılığını, ya da bunun en azından bilim tarafından, bilimin şimdiki gelişim evresinde anlaşılamayacağı nedeniyle hemen uzaklaştırılmasını zorunlu kılıyordu. Bilim adamları başka şekilde davranamazlar mıydı, ne var ki bu hareket noktasının nihai sonuçlardaki tereddüde katkısı olmuştur. Sonuçta figürün yapay mı ya da doğal mı olduğu ortaya çıkarılamadı. Sonuçlara ulaşmadan önce bilim adamları her olasılığı özenle incelediler.

Hipotez: Figür bir yağlıboya resimdir

Yüzyıllar boyunca, Torino Kefeni üzerindeki ölü bir adamın figürünün usta bir ressam tarafından XIV. yüzyılda yapıldığına inanılıyordu, en azından bazıları tarafından. Bu suçlama 1389'da Pierre d'Arcis tarafından yapıldı ve aynı suçlama XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında entel Katolikler tarafından yeniden ele alındı. Yağlıboya resim hipotezi, bilim adamları figürün özelliklerini daha fazla keşfettikçe zayıflamaktaydı, Proje ekibi üyeleri bu hipotezin herhangi bir geçerliliği olup olmadığını kesin olarak ortaya çıkarmayı umut ediyordu. Buna ulaştılar ve bilim adamları bu konuda en pozitif sonuçlarından birini çıkardılar: Figür, kesin olarak, örtüye dışardan uygulanan herhangi yabancı bir maddeyle oluşmamıştı.

Yağlıboya resim hipotezi yapılan bir dizi mikroskobik ve optik incelemeler sonunda çürütüldü (bakınız tablo 1, ek C). En önemli inceleme doğruda mikroskobik gözlem oldu. Öteki deneyler arasında Kefendeki elementlerin bileşimini ölçmek için X ışınları altındaki flüoresansı ve yoğunluk değişimlerini gözlemlemek için radyografiyi sayabiliriz. Yabancı maddelerin varlığını tespit için foto-elektrik spektrofotometriye , foto-elektrik ve fotoğrafik flüoresansa ve görünür ışık altında Kefenin doğrudan incelenmesine başvuruldu.

Doğrudan mikroskopla yapılan inceleme Kefen üzerinde herhangi bir boya izini göstermedi. 50 X büyültme altında hiçbir boyamaddesi taneciğine rastlanmadı. Liflerin sarımtırak rengi dokuya geçmemişti, en koyu olan bölgelerde bile. Hiçbir yerde lifler boyamaddesinin neden olacağı gibi birbirine yapışmamıştı. Hiçbir kılcallık izi bulunmuyordu, kısacası doku arasından mikroskopik seviyede bir sıvı akışı söz konusu değildi.

Bilim adamları Kefenin her yerinden ayırıp alınan 32 "yapıştırıcı kağıt" örneğini incelediler. Bu yapışıcı şeritler kumaşın üzerine resmin bulunduğu yerde olduğu gibi öteki yerlere de pres edilmişti ve kendilerine yapışmış küçük taneciklerle de birlikte koparılmışlardı. Mikroskop altında yapılan

gözlemlerde Kefenin kendi üzerinde yüzyıllar boyunca çok sayıda yabancı nesne toplamış olduğu gözlemlendi; böcek kalıntıları, polenler, mum, yün, kırmızı ipek, modern sentetik lifler ve birçok kırmızı ve siyah tanecik örnekleri. Yapışıcı şeritler özellikle, başka yerlerden değil de figürün geldiği bölgelerden çıkmış bazıları sarılaşmış lif kalıntılarını ayırıp çıkardı.

Bu şeritler, üzerine yapışmış taneciklerle birlikte, Kefenin kendi üzerinde yapılabilecek en ileri düzeyde mikroskopla yapılan analizlere tabi tutuldular. Bilim adamları keten liflerinin yapısını en ince ayrıntısına kadar inceleyebildiler. Lifler bitki hücrelerinin uç uca gelmesinden oluşmuştu, biraz mikroskopta bambu çubuklarına benziyorlardı. Eklemler çok net ve iyi tanımlanmıştı, en ufak bir boya ya da başka yabancı bir madde izi taşımıyorlardı.

New Englang Enstitüsü kimyagerleri John Heller ile Alan Adler sarımtırak renksizleşmenin kimyasal nedenini daha iyi anlayabilmek amacıyla figürün lifleri üzerinde bir dizi deney gerçekleştirdiler.(6) Proteinlerin varlığını tespit etmek için beş farklı analiz gerçekleştirdiler; "kanlı" bölgelerdeki eşantiyonların dışında hepsi negatif çıktı. Organik olmayan bileşenleri bulup ortaya çıkarmaya yarayan başka analizler demir ve kalsiyumun varlığını ortaya koydu, ancak keten liflerin sararmasını açıklayacak kadar değil. Boya ve organik lekeleri ortaya çıkarmaya yarayan analizler de negatif çıktı. Heller ile Adler asit ile sarı rengi silemediler, renk soldurucular ya da organik eriticiler de güçlü oksidanlarla bunları beyazlatamadılar.

Figürün bir boyamaddesi ya da başka bir yabancı madde uygulamasıyla oluşmadığı ama keten liflerinin bitkisel maddesi selülozun bozulmasıyla oluştuğu sonucuna vardılar. Figürün bulunduğu bölgelerdeki deshidrate olmuş selüloz lifleri, fonun tamamen hidrate olmuş lifleriyle kontrast oluşturuyordu. Birincileri tayfın görünür bölgesinde ışığı hafifçe yansıtıyordu, figürün görünür olmasını da bu sağlıyordu.

Yapışıcı şerit eşantiyonların incelemesi ilginç bir tartışmanın çıkmasına neden oldu. Ekipten olmayan bir araştırmacı olan Walter McCrone'un eline üyelerinden birinden elde ettiği eşantiyonlar geçti. İncelemesi sırasında bazı eşantiyonlar üzerinde kırmızı bir madde yani küçük bir miktar demir oksit saptadı ressamın bu demir oksitten yararlanarak figürü canlandırdığını düşündü. Bütün Kefen üzerinde çok az miktarda bulunduğundan McCrone "kırmızı boyamaddesi"nin çok sulandırılmış bir şekilde kullanılmış olduğunu düşündü. Daha da ileriye giderek, boyamaddesinin hep bir karışımla birlikte kullanılmış olduğunu iddia etti, örneğin mumla ya da yağla. McCrone'un en tartışmalı iddiası da liflerin renksizleşmesinin, boyaya katılan maddenin zamanla sararmasından ileri geldiği iddiasıdır.(7)

Proje ekibinin numuneler ve başka gözlemler üzerindeki incelemesi McCrone'un hipotezini destekleyecek hiçbir şey ortaya çıkarmadı. Bir dizi her yönüyle yaptıkları kimyasal analizleri boyunca, Heller ile Adler bir Ortaçağ ressamının kullanmış olabileceği bir karışımın hiçbir izine rastlamadılar.(8) Mikroskop altında liflerin üzerine uygulanmış her hangi bir sıvının en küçük bir izini bile görmediler. McCrone'un hipotezi X ışınları, enfraruj ve normal ışık altında yapılan deneyler sonucunda kesin bir şekilde kenara atıldı. Bu deneyler resmin yapılması için yeterince demir oksit bulunmadığını gösterdi.(9) Kefenin sahte olduğunu iddia eden öteki hipotezler gibi McCrone'un hipotezi de Kefendeki figürün yönsüz, yüzeysel ve üçboyutlu niteliği plato ya da satürasyon noktalarının olmaması nedeniyle tamamen çürütülmüş olmaktadır. Şu noktayı da gözden

kaçırmamak gerekir, mikronüstü demir oksidi sadece yaklaşık iki yüz yıldır kullanılmaktadır, bu da bunun bir Ortaçağ ressamı tarafından kullanılma olasılığını ortadan kaldırmaktadır (A Ekine bakınız).

Ekibin araştırmalarının özet sonucu demir oksit izlerinin "figürün oluşması sorunuyla bir ilgisinin olmadığı"(10) yönündeydi. Ekip McCrone'u haksız buldu. Demir oksidin varlığı figürü açıklamaya yetmiyor.

Fizikçi John Jackson az miktardaki demir oksidin varlığına mantıkî bir açıklama getirdi. Demir oksidin özellikle "kanlı" bölgelerde bulunduğunu fark etti, bunun da şaşırtıcı bir yanı yok, çünkü kanın bileşenlerinde demir vardır. Jackson'un düşündüğüne göre küçük miktardaki demir oksit, Kefen birçok kez katlanıp açılmış olsaydı basit bir şekilde bütün Kefene yayılabilirdi. Böyle de olmuş olmalı, çünkü bildiğimize göre Kefen 1532 yangını sırasında mahfazasında katlı bir haldeydi. (Günümüzde tomar hale getirilip kırmızı ipek bir astarla korunmaktadır.)

Öteki incelemeler Kefende şekli açıklayacak kadar yeterince yabancı maddeler olmadığını doğrulamıştır. X ışınlı flüoresan testi demir, arsenik, kurşun ya da diğer ağır metalleri içeren inorganik pigmentleri bulup ortaya çıkarırdı; bunların hiç birinin izine rastlanmadı (11). Alçak gerilimli radyografi kumaş kalınlığı üzerinde bir pigmentin neden olabileceği değişimleri ortaya çıkarabilirdi; bu inceleme yoğunluk farklarının ortaya çıkmasını sağladı, ama bunların hiçbiri şekille ilişkili değildi. Bu yoğunluk farklılıkları kumaşın kendi kalınlığındaki hafif değişimlerle ilgiliydi (12). İki farklı araç tarafından Kefen üzerine ültraviyole ışınları yansıtılıp kumaşın değişik kısımlarının ültraviyole tayfı bandında ışığı nasıl yansıttıkları ölçüldü. Boyalar, renk vericiler, pigmentler ışığı belirli bir özellikte yansıtırlar, ne var ki Kefen üzerinde bunların izlerine rastlanmadı (13). Yapılan iki ayrı test ile kumaşın flüoresan özellikleri ölçüldü. Çeşitli malzemelerin varlığı bazen flüoresan özellikleriyle saptanabilir, ne var ki Kefen üzerinde kumaşın kendisinden başka bir maddenin varlığı saptanamadı (14). Oysa, şekil kumaşın flüoresan özelliklerini azaltıyormuş gibi görünüyor, bu dediğimiz üst tabakadaki lifler deshidrate olmuş olsalardı olurdu.

Boya hipotezine karşıt gözlemler ortaya atıldı. Proje ekibinin Torino'ya gelmesinden önce, Ray Rogers'in yapmış olduğu gözleme göre Kefendeki şekil bir yağlıboya resim ise 1532'deki yangının sıcaklığı ve Kefeni söndürmek için kullanılan su şekli büyük bir olasılıkla bozardı. Fotoğraflar üzerinde hiçbir su ve sıcaklık etkileri tespit edemediğinden, yağlıboya resim tezini olasılıktan uzak kabul etmiştir (15). Kumaşın Torino'daki incelemesi Rogers'e hak verdi. Şeklin yanıklara yakın ve en uzak kısımlar arasında hiçbir renk yoğunluk farkı yoktu. Su da şekli bozmamıştı. Bilim adamları hiçbir fırça darbesi ne de yön izi tespit edememişlerdir, fotoğrafların temeli için daha önce ortaya konulmuş olan iki sonuç. (Bakınız ek A).

Kefenin sahte olduğuna dair ileri sürülen tez Kefendeki şeklin yönsüz, yüzeysel ve üçboyutlu olma özelliğiyle ve satürasyon noktalarının ya da plato noktalarının yokluğuyla çürütülmüştür. Sahtecilik özellikle üçboyutlu özelliği açıklayamaz. Yapay bir deney kumaşın bedenle temasının bulunmadığı yerlerde bir şekil oluşturamazdı.

Torino Kefenini Araştırma Projesi Pierre d'Arcis'in yanılmış olduğunu kanıtlıyor: Kefendeki şekil bir yağlıboya resim değildir. Araştırmaların özetinde şöyle yazmaktadır: Kumaş üzerindeki gözle

görünür şeklin boyamaddesi ile oluşturulmuş olacağına dair hiçbir kanıt bulunamamıştır. Bu konuda bütün gözlemler birbiriyle tam olarak aynı görüştedir (16).

Hipotez: Kefen kimyasal karışımlar sayesinde değişikliğe uğratılmıştır.

Ekip, keten selüloz liflerinin sararması konusu ile ilgili boyamaddesi kullanılmasını öngörmeyen başka hipotezleri de inceledi. Bu hipotezlerin çoğuna göre, selülozun kimyasal birleşimi, daha sonra yıkanmış ya da başka bir şekilde ortadan kaldırılmış bir kimyasal karışım tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Bu hipotezlerle karşılaşılan sorun, ne yazık ki Kefen üzerinde yapılan mikroskobik ve elektromanyetik analizler kayda değer miktarda hiçbir kimyasal karışımın varlığını ortaya çıkarmamıştır. Bu hipotezlerin hepsi hemen hemen temelden yoksundu ve denenmeleri için bir hayali labaratuvar çalışması gerektirmekteydi.

Son derece kuramsal bir olasılık da şeklin bir asitle çizilmiş olabileceğiydi. Yoğunlaştırılmış sülfürik asit selülozu sarartır, ancak kumaşa zarar vermemek için bunun hemen nötralize edilmesi gerekir. Kuramsal olarak bu şekilde resim yapmak imkansız gibi görünüyor. Bu tekniği deneyen bilim adamları şeklin yüzeyselliğini ve satürasyonun yokluğunu yeniden oluşturmada epey zorlukla karşılaştılar. Asidin içe işlemesini kontrol altına alamıyorlardı. Üstelik, asitle yapılan resim Kefende gözlenmiş sarı renklenmeden tamamen başka yoğunlukların ortaya çıkmasını sağlıyordu. Asitle yapılan resim üçboyutlu etkiyi de oluşturamıyordu. Bilim adamları bütün bu girişimleri "yeterince düş kırıklığına uğratıcı" buldular.

Santa Barbara'daki Araştırma Merkezi'nden bir bilim adamı olan Samuel Pellicori, kimyasal karışımlar içeren daha karmaşık bir hipotez önerdi (18). "Belirtisiz" bir resmin oluşması için kefenin bir katalizör aracılığıyla duyarlılaştırıldığını düşünerek bir dizi deneye girişti. Bu şekil daha sonra sıcaklığın ya da kumaşın eskimesiyle "gelişerek" gözle görünür bir şekilin oluşmasına neden olmuş olabilir.

Laboratuvarında 150 derecede ısıtılmış fırınına kumaş eşantiyonları koydu, kumaşın güya eskimesini sağlamak için bunları yedibuçuk saat fırında tuttu. Kumaş Kefenin etkilenmemiş bölümlerini andıran flüoresan ve yansıma özellikleri göstererek biraz sarardı. Pellicori daha sonra mürden, zeytin yağından ve alt deri salgısından bir oluşumu numunelerin değişik yerlerine ince bir tabaka halinde sürdü, sonra onları üç buçuk saat fırında tuttu. İşleme tabi tutulan bölgeler renksizleşmiş fon kadar sarardı. Kefen üzerindeki insan derisi salgılarının birçok yüzyıl süren eskime boyunca adım adım bu resmi oluşturmuş olamaz mı? Bir sanatçı bu yöntemi kullanmış olamaz mı?

Pellicori'nin deneyi gözlemlenmiş bazı özellikleri açıklıyor. Şeklin kimyasal oluşumu üzerine ortaya atılan bütün hipotezlerin arasından yalnız onunki bazı maddelerin uygulanmasıyla selüloz liflerinin Kefendeki şekle benzer biçimde sarartabileceğini gösteriyordu. Onun fikri çok ilgi uyandırdı ve bazı ustaca gelişmelere neden oldu. Bununla birlikte, Pellicori'nin deneyi, laboratuvarda gerçek bir cesedin bir kumaş üzerinde kendi izini bırakma yolundan ya da bir sahtecilik tekniğinden daha ilginçti. Birincisi, Kefenin incelemesi şeklin bulunduğu bölgeyi koyulaştıracak hiçbir duyarlı etkeni ortaya çıkarmadı. "Belirtisiz" şekil hipotezi bu karışımların uygulanmasını zorunlu kıldığı kadar onların yokluğu da önemli bir eksikliktir. Önemli bir problem ortaya çıkmaktadır, hatta labaratuvarda bile. İplikleri sadece üst liflerine işlemesi için duyarlılaştırıcı bir etkeni çok ince bir

tabaka sürmek çok zordur (19). Bir sanatçının malzemeyi çok ince bir şekilde sürmesi, ya da bir cesedin, kendisinin ön ve arka tarafını kaplayan bir Kefenin sadece üst tabakasını etkinleştirmesi olasılıktan son derece uzaktır. Yüzeysellik "belirtisiz" şekil hipotezinde bir problem oluşturmaktadır.

Bilim adamları Pellicori tarafından önerilen duyarlaştırıcı etkenin kumaşa nasıl uygulandığını sorduklarında daha ciddi, başka bir problem daha karşımıza çıkmıştır. Zorluk şuradan gelmekteydi, sarı liflerin kefen ile bedenin bölgeleri arasındaki mesafeye göre yoğunluk farkları: Üçboyutlu özellik. Duyarlaştırıcı etkenler ancak doğrudan temasla uygulanabilirler. Bu durumda, oluşturdukları solma işlemi kefenin teması olmadığı yerlerdeki kumaşla beden arasındaki mesafe oranını nasıl belirtebilir? Pellicori'nin kendisi de üçboyutlu özelliği, hipotezinin en büyük engeli olarak görmektedir.

ABD Hava Kuvvetleri Donanım Labaratuvarı'ndan bir bilim adamı olan John German belirtisiz resim fikri ile ilgili çok akıllıca bir öneri sundu (20). Kefenin cesede sarıldığı zaman kaskatı olduğu ama mezarın rutubetli havasında gevşeyip yumuşamış olduğunu düşündü. Belki de, şeklin gözlemlendiği kumaşın bütün bölümleri uygun düşen bedenin bölümlerine değiyordu. Bedenin çıkıntı bölümleri kumaşla daha çok temas halinde olmuş olacağından, çıkıntılar üzerindeki yağ ya da duyarlı daha başka bir etken doku ile birlikte daha uzun süre temas halinde kalmış olmalı. German'ın ileri sürdüğüne göre çıkıntı bölümleri kumaşı temas süresine göre ötekilerden daha yoğun bir şekilde sarartmıştır.

German'ın düşüncesi şekildeki yoğunluk değişimlerini açıklamamaktadır. Kefendeki insan figürü bu hipotezin sınırlarını gösteren iyi bir örnektir. Bütün yüz çok ayrıntılı bir şekilde görünmektedir, buna rağmen bir insan yüzünün çeşitli çevre çizgileri ve planları çok çeşitlidir. German'ın hipotezine göre şeklin yüz bölümünü açıklayabilmek için, kumaşın figürün her bölümüne değmiş olması gerekir. Bunun için, kumaşın son derece esnek olması, Kefenden de esnek olması gerekir. Bu hipotez zaman akışı içinde istisnaî bir belirginliğe sahip bir belirginleştirici etkeni zorunlu kılmaktadır. Kefen çok ince ayrıntılar, çok ince gölgeler göstermektedir. Rutubet karşısında gevşeyecek kaskatı bir kefene uygulanan duyarlılaştırıcı bir etken bu kadar incelikle çalışabilir mi? Bu imkansız gibi görünüyor? Pellicori-German hipotezi Kefendeki şekil üzerindeki saçları da açıklayamıyor. Gözlerin üzerine konmuş nesneleri de? Duyarlılaştırıcı etken ter ya da yağlı salgılama ise, o zaman madeni para ya da çömlek kalıntısı nasıl olur da gözle görülebilir?

Doğrusunu belirtmek gerekirse, Kefendeki şeklin herhangi bir doğrudan temasla oluşmuş olabileceği inanılır gelmiyor insana. Temel problem daha önce ifade ettiğimiz basit deneyle ispatlanabilir. Yüzünüzü odun kömürü ile bulayın, sonra bütün yüzünüze beyaz bir kumaş bastırın ve çekin. Oluşacak şekil büyük ölçüde deformasyona uğramış olacaktır. Doğrudan temasla iki-boyutlu bir yüzeyde üç-boyutlu bir nesneyi yeniden oluşturmak imkansızdır.

Pellicor-German hipotezi bu engeli zaman boyunca doğrudan teması öngerçek olarak ortaya atarak yenmeye çalışıyor, bu hipoteze göre çok küçük miktarda belirginleştirici maddenin kumaşın içine işleyerek çok küçük farklı basınçlar ile ayrıntıları ve gölgeleri oluşturabilir. Başka bir deyişle, hipotez basınca, bedenin kısımları ile kumaş arasındaki temas zamanına dayanıyor.

Ne var ki basıncın kefendeki şeklin oluşmasında önemli bir rol oynamış olduğu düşünülemez. Aynı şekilde hem önü hem de sırt tarafını gösteriyor. Sırt şekli hafifçe daha belirgindir (özellikle ültraviyole flüoresan altında) ama fark o kadar önemli değildir. Ama yine de, kumaş üzerindeki basınç farkları daha fazlaydı.

Kefene sarılmış adam sırt üstü yatıyordu, bütün ağırlığıyla kumaşa baskı yapıyordu. Ön yüzdeki tek basınç kumaşın kendi ağırlığıydı. Şekli oluşturan işlem, belirli bir ölçüde, basınçtan etkilenmiş olabilir, ama daha çok bundan bağımsız oluşmuştur. Şu halde şekli oluşturan basit bir temastan daha başka bir mekanizmadır.

Pellicori'nin hipotezi farklı basınçlara dayandığına göre, şeklin oluşmasını açıklayabilecek nitelikte görünmüyor. Kefenin hangi yolla nasıl sararmış olduğu önerisini getirmeye çalışıyordu, ama belirtisiz şeklin gerek bir sahtekâr tarafından gerek gerçek bir ceset tarafından nasıl oluştuğunu açıklayabilecek makul hiçbir şey demiyor. John Jackson'un açıklamasına göre, "Kefendeki şekli doğrudan temas oluşturmuş olamaz" (21).

Hipotez: Şekil bir "püskürtme"dir

Bunun üzerine bilim ekibi daha eski bir fikirle ilgilenmeye başladı. Kefendeki şeklin bir boya olmadığı kesin olarak ortaya çıktıktan sonra ciddi bir bilim adamı tarafından ilk önerilen fikir olduğundan en eski fikir diyoruz. Bu Paul Vignon'un püskürtme hioptezidir. Fransız biyoloji uzmanı ve sanatçısı olan Paul Vignon, şeklin insan bedenindeki amonyak ile zeytin yağı ve sarısabır karışımının kumaş üzerindeki bir kimyasal reaksiyon sonucu ortaya çıktığını öne sürdü. Kefen sarılmış haça gerilmiş kişi içinde üre bulunan bir can çekişme teri salgılamış olmalı, bu da karbonoksit ve amonyak mayalamış olmalı. Vignon ceset tarafından çıkartılan amonyak kumaşa işlenmiş ve sarısabır ile zeytin yağı ile olan reaksiyonu sonucu bir renklendirme oluşmuştur. Bu hipotezi XX. yüzyılın ilk on yıllarında ortaya attı, bu hipotez genelde Kefenin gerçek olduğunu düşünenler tarafından benimsendi.

Ne var ki bu hipotez bilim adamlarına ciddi problemler çıkartmaktadır. Bu hipotez hiçbir suretle şeklin ayrıntılarının yüksek seviyeli tanımlamasını açıklamamaktadır. Uzaya yayılan buharlar da kesin olamazlar. Doğru çizgi halinde ya da paralel olarak yükselmezler ama havaya yayılırlar. Kimyagerler aynı zamanda can çekişme terinin bir kimyasal reaksiyon oluşturabilecek miktarda olamayacağını düşünüyorlar. Yeteri miktarda olsa da, bu kimyasal reaksiyon kumaşın kalınlığına işlemiş olurdu. Daha önce birçok kez belirttiğimiz gibi, şekil hiçbir doyma izinin bulunmadığı şekilde yüzeyseldir. Sarı renk kumaşın içinden geçerek platolara ulaşmıyor. Üstelik, Vignon'un öne sürdüğü reaksiyonun oluşabilmesi için, kumaşın nemli olması gerekirdi; bu durumda kumaş birçok yerde bedene yapışmış olurdu, şekil de açık şekilde deforme olurdu.

Üstelik, püskürtme hipotezi Kefendeki şeklin kendisine özgü nitelikleriyle, özellikle üçboyutlu doğasıyla, gölgeleriyle ve su ve sıcaklığa olan istikrarı ile. Bilimsel araştırma kimyasal reaksiyonlardan gelen hiçbir yabancı maddeye, hiçbir gazlı difüzyona, ne de bir buharogafiğin oluşturacağı gibi hiçbir kılcallığa rastlamamıştır. Kimyagerler kumaş üzerinde bir renklendirmeye neden olabilecek doğal karışımları içeren başka kimyasal reaksiyonları incelediler. Hepsinin de Vignon'unki gibi aynı sınırları vardı. Hemen hepsi 1532 yangınındaki su ve sıcaklıktan etkilenmiş olurlardı. Bunlar kumaşa işlemiş olurlardı ve hiçbiri şeklin kendisine özgü üçboyutlu niteliklerini ve

açık tanımını oluşturamazdı. Aynı şekilde, hiçbiri net bir şekil yaratamazdı, ve bundan başka bunlar gerekli kimyasal karışımların yokluğundan, aynı şekilde difüzyon ya da kılcallık eksikliğinden çürütülmüşlerdir. Araştırmaların özet bölümünde şu sonuca varıldığı belirtiliyor: "Vignon'un şeklin oluşumunu açıklamak amacıyla ortaya attığı hipotezi kesin bir kanıya vardırıcı yeterince kanıt olduğundan bir kenara itiyoruz" (23). Jumper ve Rogers buna şeklin oluşumu işleminde gazlı difüzyon mümkün değildir" (24) diye ekliyorlar, böylece bu hipotezi ve buna benzer diğerlerini kesin olarak bir kenara atmış oluyorlar (Bakınız ek A2).

Hipotez: Şekil bir yanıktır

Bilim adamlarından oluşan ekip Torino'ya 1978'de geldiğinde şeklin bir yanık olduğundan şüphe ediyordu. Yanık hipotezi kısmen en kabul edilebilir hipotezlerden biri olmuştu, çünkü 1978'den önceki fotoğraflardan şeklin hafif bir yanığa benzediği için diğer hipotezler şüpheli kabul ediliyordu. Selüloz yanığın birinci evrelerinde sararır. Sıcaklık ve sergileme vakti dikkatlice kontrol altına alınırsa, deneysel bir yanıklaşma selülozun liflerini aynen Kefende olduğu gibi sarartabilir.

Üstelik, bilinen bir yanık - yangınınki - kumaşta mevcuttu ve şekil de buna benziyordu. 1978'den önceki renkli fotoğrafların analizi şeklin ve ateşin oluşturduğu yanıkların aynı optik özelliklere sahip olduğunu gösteriyordu, şekilden başkaları da aynı şeye sahipti. 1532'de sıcaklıktan ve ateşi söndürmek için serpilen sudan etkilenmemişti. Ne sıcaklık ne de su yanıklaşmış bir dokuyu değişikliğe uğratamaz (25).

1978'dek gözlemler büyük bir çoğunlukla daha önceki bu hipotezleri doğruladı. Ültraviyole ve gözle görülür ışık altında yapılan yansıma testleri şeklin ve ateş tarafından oluşturulan yanıkların ışıkta aynı şekilde yansıdıklarını gösterdi (26). C ekindeki 2. tablo şeklin ve ateşin neden olduğu yanıkların yansıma özelliklerini kıyaslıyor; iki eğri de deney hata payları içinde uyuşuyor. Şekil ve yanık bölgeler ikisi birden fondaki flüoresansı aynı oranda azaltıyorlar (27).

Bununla birlikte, şeklin ve yanıkların optik özellikleri aynı değildir. Ateşin neden olduğu yanıklaşma beden şeklinden açık olarak daha kızıldır ve bu iki bölgedeki flüoresans ültraviyole ışınları altında hafifçe farklılık gösteriyor (28). Ekip şöyle bir düşünceye vardı: Yanıklar farklı koşullar altında oluşmuşsa bu farklılıklar olacaktır. 1532'de, Kefen madeni bir kutunun içinde kilitli iken yangın tehlikesi atlattı. Bu türlü yanıklar, oksijenden yoksun bir ortamda meydana geliyorsa, daha görünür bir kızıllıktadır ve oksijenin varlığında oluşan yanıklardan farklı flüoresan özelliklere sahiptir. Verne Miller ve Samuel Pellicori bunu zaten deneysel olarak kanıtladılar. Selülozu oksijensiz bir ortamda yaktılar, sonuç olarak Kefenin yangında zarar gören kısımlarına yeterince benzer bir flüoresans elde edildi. Ekipte yer alan birçok bilim adamına göre Kefendeki şekil bir yanıktı, ateşin oluşturduğu yanıktan biraz farklı ama yine de bir yanık (29).

Bu durumda, bu şekil nasıl oluştu? Bu soruya cevap bulmak, bilimsel terimlerle oldukça zor. Problem Schwalbe ve Rogers'in özetinde "teknolojik olarak inandırıcı şekil nakil mekanizması" olarak adlandırdıkları şeyin ne olduğunu ortaya çıkarmaktan ibarettir (30). Bu, 1978'den önce yanık hipotezine karşı yapılan başlıca itirazdı, bu, analiz ve testlerden sonra da öyle kaldı. Bilim adamlarının bu tez üzerinde hepsi aynı fikirde değildi ve ekibin birçok üyesi bir cesedin bir kefeni yanıklaştıracak ışık ve ısı dalgası yayabileceğini düşünemiyordu. Araştırmaların özeti hipotezi

yapay şekil kategorisine koydu. Başka bir deyişle, Bazıları için başlıca problem şekli tam doğal terimlerle ele almaktı. Bunu 11. ve 12. bölümlerde ele alacağız. Bu zor da olsa mümkün görünüyor.

Los Alamos ulusal labaratuvarında kimyager olan Ray Rogers Kefenin hızlı bir ısınma sonunda kızıllılaşmış olabileceğini ileri sürdü (31). İncelemeden sonra bilim adamları bir kısa ve yoğun ışık ve ısı dalgasınmın -parıltı fotolizi hipotezi- kabul edilebilir olmasının zor olduğunu kabul ettiler. Bilim adamları labaratuvarda kabul edilebilir bir kızıllaşmayı flaş lambaları ile, ültraviyole ışınlarla, gözle görünür ışık ya da enfraruj lazerlerle oluşturamadılar. Çok kısa süreli enerji fışkırması kumaşı kızıllaştırdı, ama yüzeysel olarak, ne var ki sonuç hiç de Kefenin üzerindekine hiç bir şekilde benzemiyordu. Aynı zamanda bu parıltı verme deneylerini kontrol etmek zordu ve Kefende saptanmayacak biçimde kumaşa zarar veriyordu.

Azaltılmış bir ısı derecesinde hafif bir yanık oluşturulmuş olsaydı hipotezin daha gerçekçi olacağını düşündüler. Şekil bu şekilde oluşmuş olsaydı, herkes şeklin yavaş yavaş oluşmuş olduğuna inanmaya hazırdı (32).

Bu hipotezin en zayıf noktasının çözülmesi gerekiyor. 1978'deki araştırmadan önce , John Jackson bir ikilemle sonuçlanan bir dizi kuramsal çalışmalara girişmişti: Torino Kefeninin altındaki üç boyutlu bir nesne yanıklaşma ile nasıl şekiloluşturmuş olabilir (33)? Jackson böylesi bir nesne tarafından yayılan basit bir radyasyonun şekil üzerindeki gölge yoğunluklarını ve gözlemlenen tanımlamayı oluşturamayacağını 'un matematiksel olarak ispat etti. Radyasyon kaynağı yoğunlukta değişim gösteriyor olsaydı ya da bez ile beden arasında her hangi bir şey ısı ya da ışık değişimlerine neden olsaydı bu mümkün olabilirdi diye düşündü. Ama o zaman da böylesi bir değişim şekli deforme ederdi. Başka bir deyişle, gölgeler ve kabul edilebilir bir tanımlama oluşturmuş olan bir süreç şekli deforme etmiş olabilir. Net bir şekil oluşturmuş olan bir prosesüs gölgeler ve doğru bir çözülme veremezdi. Bununla birlikte, Jackson'un gösterdiğine göre bu ikilem zorunlu olarak çözülemez çünkü Jackson'un dediğine göre. "şekil bir yanıklaşmanın sonucu olduğuyla ilgili düşünce zorunlu olarak bu neticeye aykırı değildir çünkü termik izotropik radyasyondan başka mekanizmalar kumaşı yanıklaştırmış olabilir" (34).

Şeklin oluşumu üzerindeki sonuçlar

Şekli oluşturmuş yöntem konusunda Torino Kefenini Araştırma Projesi sonuçları daha çok müterediddir. En kesin sonuç olumsuzdur: Şekil bir boya maddesinin uygulanması ile oluşmamıştır. Yapılan analizler şekli açıklayabilecek yabancı bir maddenin varlığını göstermedi. Analizlerin olumlu yanı, ekip şekle boya maddesini, kumaş boyasını, renk vericileri ya da mürekkebi dışlayarak kimyasal bir betimleme getirdi. Şekil bazı deshidratasyon prosesüyle sararmış selülozun liflerinden oluşmuştur.

Bilim adamları bu deshidratasyonun nedeni üzerinde fikir birliğine varamadılar. En ciddi biçimde ele alınmış olan iki hipotez duyarlaştırıcı bir maddenin kumaşa doğrudan teması ile oluşan kimyasal reaksiyon ve yanıklaşmadır. Bu iki hipotez de özenle analiz edildi. Yanıklaşma hipotezi duyarlaştırma ya da "belirtisiz şekil" hipotezinden daha az problem çıkartıyor. Yanıklaşma hipotezi şeklin tanımı ve gölgeleri ile çok iyi bir şekilde bağdaşmıyor, her ne kadar Jackson bu zorluğun her yanık yönteminde ortaya çıkmadığını söylese de şeklin yüzeyselliğini, satürasyon noktalarının

yokluğunu, parlaklığını, netliğini,şeklin nasıl elverişli bir şekilde oluştuğunu düşünmek zor. Üstelik, yağ uygulama ya da kumaşı uyarabilmek için gerekli terleme çok yüksek bir değişim basıncına bağlıdır, ancak Kefen üzerinde gözlenen özellikler her türlü basınçtan bağımsız gibi görünmektedir. Kısacası belirtisiz şekil hipotezi şeklin üçboyutlu özelliğini açıklayamamaktadır.

Kefendeki insan şeklinin tam bir doğal açıklaması bilim adamlarınca yapılamadı. Bütün hipotezlerin ortaya koyduğu en büyük problem "bir şekil transferi mekanizması" olarak adlandırdıkları şeydir. Kefendeki şeklin ne olduğunu yeterince anladıklarından eminler ama tamamen fiziki bir açıklama getirmek başka bireydir. 11. ile 12. bölümlerde göreceğimiz gibi , bu sırf doğal terimlerle açıklanmayabilir.

Ama yine de, yanık hipotezi bize belirtisiz şekil hipotezinden daha mümkün gibi görünüyor, şeklin gösterdiği karakteristikler bir yanığın karakteristikleridir. R. Gilbert ile M. Gilbert'in gözlemleri bunu bize gösteriyor. Heller ile Adler labaratuvarlarında şeklin sıcaklık nedeniyle oluşma olasılığını doğruladılar (35). Orta derece sıcaklıkta (280 dereceden az) sarartılan bir keten kumaş deshidrate olarak bir birleşim ortaya çıkarmaktadır. Oysa deshidratasyon ve birleşim , aynı zamanda oksidasyon Kefendeki şeklin selüloz liflerinin başlıca karakteristiğidir, şu halde bilimsel gözlemler ve karakteristiklerin bilimsel incelemesi şeklin büyük olasılıkla hafif bir yanıklaşma neticesiyle oluşmuş olabileceğini fikrini veriyor.

Bilim adamlarının çalışmalarından sahtekârlığın teorik olarak mümkün olmadığı sonucu çıkıyor. Boyama ihtimalini bir kenara atarak ekip bu şekilde 14. yüzyıl varsayılı sahtekârların elinde bulunan araçları, boya maddesi, kumaş boyası, pudra ve mürekkep dışlamış olmaktadır. Belirtisiz şekil hipotezi şekil üzerinde hemen hemen görünmeyen yağlarla ya da kimyasal oluşumlarla çalışılmış olduğunu gösterecektir. Bir sahtekârın kumaşı yanıklaştırmış olması teknik açıdan inanılır değildir. Araştırma Projesi ekibi Kefendeki adamın kimliği sorununu ele almadı. Tarihi veriler ancak 1532'deki yangın gibi teknik sorunlarla ilgili olduğunda göz önüne alındı. Arkeolojik ya da İncil’le ilgili kanıtlar da dikkate alınmadı. Bu oldukça anlaşılırdır, çünkü fizik, kimya ve tıp bu sorunlarla uğraşmak için değildir.

Şekildeki adamın kimliğini bilmek isteyenler için şu noktanın altını çizmek gerekir , 1978 yılındaki araştırmalar Kefendeki şeklin gerçek bir mezarda gerçek bir ceset (kadavra) tarafından oluşturduğunu gösteren yeterince kanıt veriyor. Bilim adamları bunun "teknik açıdan inanılır" bir şekilde nasıl oluştuğunu söyleyemiyorlar ama bunun oluşmuş olduğu çalışmalarının kaçınılmaz bir sonucudur, şekil bir sahtekar tarafından resmedilmiş olamaz. Yanık hipotezi belirtisiz şekil hipotezinden daha olasıdır. Her ne şekilde olursa olsun , Kefen sarılmış adam bir zamanlar yaşamış, 1. yüzyılda yaşamış bir Yahudi’ydi, İncillere göre Mesih İsa gibi Romalılar tarafından haça gerilmiş biriydi.

İKİNCİ KISIM

Olgulara göre sonuçlar

7.

Sahtecilik ve Kefen

Belgelenmiş tarihi başlangıcından beri, birçok kimse Kefenin gerçekliğinden kuşku duymuştur. Çünkü kumaştaki şekil o kadar belirgindir ki, sahte mi sorusu kaçınılmaz olarak akla gelmektedir. Yüzyılın başında Kefenin gerçekliğinden kuşku duyan İngiliz bir Cizvit olan Herbert Thurston basitçe şu soruyu soruyordu: "Bu Mesih'in izi değilse, bu, bu izi taklit edilmek için yapılmış olmalı. Dünya yaratıldığından beri bu ayrıntıları başka hiç kimsede doğrulayamayız (1)."

Bu ilginç resim sahte olabilir mi?14. yüzyıl Kilise adamlarının çoğu böyle düşünüyordu. İsa'nın haça gerilmiş bedeninin Kefende iz bırakmış olma düşüncesinden söz etmeden Kefeninin bu zamana dek gelmiş olması olanak dışı görülüyordu. 20. yüzyılda, bilimsel araçların ve çözümsel tekniklerin keşfedilmesiyle düşünen insanlar ancak Kefenin gerçekliği üzerinde yeni yeniciddi bir şekilde düşünmeye başladılar.

Şimdiye dek bu kitapta gördüğümüz kadarıyla usta bir ressamın, yetenekleri ne olursa olsun Kefendeki şekli 14. yüzyılda yapmış olmasını düşünmek zor, şekil bir yağlı boya resim ise Ortaçağ Hıristiyan sanat geleneklerinden radikal bir biçimde uzaklaşmaktadır. Daha önemlisi de, şekil o çağda kimsenin bilmediği tıbbî ve anatomik bilgiler içermesi. İncil de Kefenin gerçekliğine tanıklık etmektedir: Kefendeki şekil İncil yazarları tarafından İsa'nın ölümü ve mezara konuşu konusunda anlatılanlara uymaktadır. Romalıların haça germe ve Yahudilerin cenaze tören gelenekleri hakkında bilinenlere de uymaktadır. Ayrıca şeklin kendine özgü ilginç özelliği de vardır. Bu özellik tektir. Bu bir negatiftir, bir fotoğraf denemesinde daha kolay görülmektedir, ayrıca şekil üçboyutlu özelliğe ve alışılmamış başka bilimsel karakteristiklere sahiptir.

Kefendeki figür o kadar inanılmaz ki, figürün sahte olduğunu ispatlamaları sahte olduğuna inananlardan istenebilir. Bununla birlikte bu kumaş bezinin şaşırtıcı gizinin ne bilimsel ne de tarihi bir açıklaması olması bu sahte olma konusunu açıkça değinmemizi zorunlu kılıyor.

Bu suçlama üç kaynaktan geliyor. Birincisi, tarih 1389 yılında Kefenin sahte olduğunu ve bunun bir yağlı boya resim olduğuna ilişkin ciddi bir suçlama yapıldığını kaydediyor. İkincisi, bilimsel buluşlarda bir belirsizlik sürüp gitmektedir. Üçüncüsü, bazı kişiler figürü oluşturabileceklerini iddia ettiler. Bu bölümde bu üç sorunu incelemeye çalışacağız, dördüncü soruna da - tinsel bakımdan sahte olma sorununa da 13. bölümde değinilecektir.

Tarih: Arcis'in Memorandum'u

Belgeli tarihinin ta başlangıcından beri kefen sahte olarak görülmüş. İlk kez 1537'de Lirey'de sergilendiğinde Troyes episkoposu Henri de Poitiers bu dini eşyanın sergilenmesini yasaklamıştır.

Tarih bize yasaklanma nedenini söylemiyor, ama kuşkusuz episkopos Geoffroy de Charny gibi gösterişsiz bir şövalyenin İsa'nın gerçek Kefenine sahip olabileceğine inanamıyordu.

Bu, otuz iki yıl sonra patlayacak ünlü Kilise davasının ön belirtisiydi. Kefen 1389'da yeniden sergilenince, Henri de Poitiers'nin halefi , Troyes episkoposu Pierre d'Arcis, Papa VII. Clemens'e öfkeli bir mektup yazarak bu serginin yasaklanmasının istedi ve büyük bir suçlamada bulundu: Episkopos Henri de Poitiers'nin Kefenin ilk sergilendiği 1357'de bir anket yaptırdığı ve Kefenin sahte olduğu sonucunu çıkardığını iddia ediyordu. Hatta bu resmi yaptığını iddia eden sanatçıyı da bulmuştu.

Yüzyıllar boyunca, uzmanlar "Arcis'in Memorandumu" denilen şeyi Kefenin yağlı boya resim olduğunu gösteren bir kanıt olarak gördüler. Mesih İsa'nın Kefeni aradan bin üç yüz elli yıl sonra bir Fransız eyaletinin bir köyünde neden ortaya çıksın ki? Dini eşyaların kopyası ve yapımı Ortaçağda çok yaygındı ve bu eşyaların alışverişi büyük zararlara neden oluyordu, Hıristiyan Kilise tarihine az çok yabancı olmayanların bildikleri gibi . Tarihçiler Arcis'in Memorandumu'nun Torino Kefeninin bu sahte dini eşyalarından biri olduğunu kanıtladığını sanıyorlardı. 1902'de, Secondo Pia'nın sansasyonel fotoğrafları yayımlandıktan sonra İngiliz Cizvit uzman Herbert Thurston Catholic Encyclopedia'da yazdığı bir makalede Kefenle olan hesabını sonuca bağladı(2). Thurston'ın görüşü, 1899 ila 1903 yılları arasında yaptığı bir dizi etüt sonucunda Kefeni reddeden saygıdeğer Ortaçağ Fransız beyefendisi Ulysse Chevalier'ninkiyle bağdaşıyordu. Her ikisinin de dayandığı belge Pierre d'Arcis'in Papa VII. Clemens'e yazdığı mektuptu.

Arcis'is Memeorandumu'nu incelemek şart. Söylemiş olduğunu neden söylemiş olabilir acaba?

O zamanki tarihi havanın bunda büyük rolü var. Episkopos Henri de Poitiers'nin 1357'de Kefenin ilk sergisini yasaklamasından sonra Geoffroy de Charny'nin dul eşi Jeanne de Vergy Kefeni yeniden sergilemek için otuz yıl bekledi. Yeniden evlenmiş, eşi de VII. Clemens'in amcasıydı. Papa mezhep çatışmalarının olduğu sırada Avignon'da bulunuyordu, kısacası amcası sayesinde teyzesi durumunda olan Jeanne'a tam yardım edecek durumdaydı. Kimbilir belki de, Kefenin yeniden sergilenmek ve Kefenin gerçek olduğu inancını yeniden yerleştirmek için onunla teyzesi arasında bir "uzlaşma" ya varılmış olabilir.

Böyle mi oldu? İkinci sergilemedeki iki tarihi olgu tartışma götürmez. Jeanne ile Kefenin bilinen ilk sahibinin oğlu II. Geoffroy de Charny gizli gizli ikinci sergiye hazırlanıyorlardı. Daha sonra Lirey'de bulunan diosezin episkopos Pierre d'Arcis'e başvurmadan doğrudan papadan izin aldılar.

Bu serginin 1389'un nisanında açılması itirazlara(yuha) neden oldu, sonunda buna papa ve Fransa kralı da katıldı. Otoritesine meydan okunmasından incinen ve o zamanlar Kefenin bir "tasviri"olarak adlandırılan bu Kefeni görmeye akın akın gidildiğini görünce şok olan Arcis Episkoposu hemen serginin kaldırılmasını emretti. Lirey papazları PapaVII. Clemens'e çağrıda bulundular ve sergi kaldırılmadı. Papa otoritesini gösterdi ve episkoposa Kefen konusunda ebediyen susmasını söyledi.

Pierre d'Arcis susmadı. Gidip daha önce sergi için onay veren kral VI. Charles'a dert yandı. Kral onayını geri alarak bir görevliyi Kral adına Kefene el koymak amacıyla Lirey'e gönderdi. Köylüler ve papazlar Kefeni vermeyi reddettiler. O sırada, episkopos kendi ünlü Memorandumu'nu durumu

kötüleştiren Episkopos Henri de Poitiers'nin Kefenin sahte olduğunu gösteren kararını da ekleyerek papaya gönderdi. Suçlamasını aşağıdaki bölümde şöyle yapıyordu:

„Dindarlığı ile anılan , o zamanlar Troyes episkoposu olan Henri de Poitiers hazretleri, bunu biliyor ve birçok dindar kişinin önlem alması gerektiği konusundaki baskısı sonucu, hem kendisinin yargılama alanına girdiği için bu davanın gerçekliğini aramak için yoğun bir çalışma içine girdi. Çünkü birçok teolog ve bilim adamı bu Kefenin İsa‘nın gerçek Kefeni olamayacağını belirtiyorlardı, Kefen Kurtarıcı İsa‘nın görüntüsünü taşımasına karşın , Kutsal Kitaplar böylesi bir görüntüden söz etmemektedir, Kefen gerçek olsaydı İncil yazarlarının bundan söz etmemeleri mümkün olamazdı, ya da bu şimdiye dek gizlide kalmış olurdu. Sonuçta, özenle yapılmış bir anketten ve araştırmadan sonra Kefenin sahte olduğunu meydana çıkardı ve sözü geçen kumaşın ustaca boyandığı, bu gerçek de bunu yapan sanatçı tarafından onaylanmıştır; şöyle ki , bu insan eli tarafından meydana getirilmiş bir sanat eseridir, mucizevi bir biçimde yapılmış ya da oluşmuş değildir. Sonuç olarak, bilgili teolog ve kanun adamlarının değerli bilgilerine başvurduktan sonra bu işi daha fazla yürütmenin gerekli olmadığına , bu yanlış inancı kökünden atmak için sözü geçen bu duayen ve suç ortakları hakkında gerekli prosedürlerin işlemesine karar vermiştir. Onlar ise, bayağılıklarının ortaya çıktığını görünce sözü edilen örtüyü o kadar iyi saklamışlardır ki, Kurul onu bulamamıştır, bu yıla gelinceye dek yaklaşık olarak otuz dört yıl saklamışlardır. (1389) (4).

Arcis Episkoposunun Kefenin „ustaca resmedilmiş" olduğunu söyleyerek yaptığı suçlaması ciddiye alınmalı, ama şüpheci olmak için birçok neden bulunmaktadır. Bu mektubu papaya yazdığında aşırı öfkeliydi. Charny ailesi ve Lirey‘deki papazlar diyosezdeki otoritesine meydan okuyorlardı. En kötüsü de meydan okumayı kazanmışlardı. Arcis Episkoposunu atlayarak şahsen papadan Kefenin sergilenmesine dair izin almışlardı, hatta Fransa kralına karşı meydan okumayı başarmışlardı. Kuşkusuz Kefenin sergilenmesi ile ilgili yolsuzluklar olmuştur. Her şeye karşın , Kefen resmen İsa‘nın gerçek kefeninin „tasviri"ydi sadece; ancak mümin köylüler Kefene İsa'nın gerçek kefeniymiş gibi saygı gösteriyorlardı. Episkoposun öfkelenmek için haklı nedenleri vardı.

Bu suçlamalarda zayıf noktalar bulunuyor. En ciddi zayıf nokta da Kefenin boyayla yapılmış olduğunu gösterir hiçbir kanıt getirmemesidir. Kefenin gerçekliği üzerinde Episkopos Henri de Poitiers‘nin gerçekleştirmiş olduğu bir anket ile ilgili hiçbir iz bulunmamaktadır. Arcis de papaya yazmış olduğu mektupta bu konuyla ilgili hiçbir kanıt göstermemektedir. Bu anketin ne zaman yapıldığı, kimin tarafından yapıldığı, üstelik sahte resmi yapanın adı belirtmemektedir. Troyes‘deki Arcis‘nin halefi Episkopos Louis Raguier, Kefenin gerçek olduğunu doğruladı. Kefenin sahte olduğuna karar veren kişi olarak bilinen Henri de Poitiers de Charny ailesinin bir dostu gibi görünüyor. Papa Clemes‘in Arcis‘in mektubuna verdiği cevap sahtelikle suçlamaya da kuşkuyla bakılmasına izin veriyor. Papanın saygıdeğer bir episkopos tarafından yapılan suçlamanın ardından çarçabuk bir anket yaptırdığı düşünülebilir. böyle olmakla birlikte Arcis‘i aforozla tehdit ederek susmasını ve Kefenin Lirey‘de sergilenmesini buyurdu (5).

Öfkesinden kuduran Pierre d‘Arcis gerçekten uzaklaştı. Sahtelik suçlaması büyük bir olasılıkla uydurma bir suçlamaydı, ama episkopos bunun doğru olduğuna inanıyordu. Bunu papaya yineledi. Ne var ki, Arcis‘in sözünü ettiği ve Episkopos Henri de Poitiers‘nin bir soruşturma yaptırmış olduğuna dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

Ian Wilson daha yumuşak bir açıklama önerir. Onun dediğine göre Pierre d‘Arcis Charny‘nin Kefeninin bir kopyasına değinebilirdi. O devirde Avrupa‘da birçok sahte kefen elden ele dolaşıyordu. Tarihçiler Ortaçağ boyunca kırktan fazla „gerçek kefen" saptadılar. Bazıları hâlâ mevcut ve açıkça Lirey Kefeninin kopyaları. Ressamların onları kopya etmiş oldukları kesin. Bunların gerçek olup olmadığını sormak günümüzdeki gibi o zamanki basit ve dindar kalkın aklına gelmiyordu. 14. yüzyılda yaşayan inanlılar papa tarafından sergilenmesi onaylanmış bir dini eşyanın gerçekliğinden hiç kuşku duymazlardı. Pierre d‘Arcis‘in suçlamasının temeli buna dayanıyordu. Papaya yaptığı açıklamada sorumsuz ve para için her şeyi yapabilen kişilerin sahte dini bir eşyanın sergilenmesine izin vermesi için papanın iyi niyetini kötüye kullandıklarını dile getiriyordu. Papa VII. Clemens‘in davayı soruşturmamış olması, ama Arcis‘i susturmuş olması ve Kefenin sergilenmesine devam edilmesine izin vermesi son derece anlamlı.

İlk bakışta. Arcis‘in Memorandum‘u etkiliymiş gibi görünüyor. Olayların ağırlığından çökmeye başlamıştır. Bu suçlamalar kesin olarak çağdaş bilim tarafından çürütülmüştür. Kefen yağlı boya ile yapılmış olsaydı, sahtekârın çalışması 20. yüzyılın en gelişmiş analitik teknolojisini kullanan şüpheciler tarafından bulup çıkarılamazdı!

Bilimsel veriler

Bilim, kelimenin tam anlamıyla, bir taklit olasılılığını gözönünde bulundurarak birçok alanda araştırma yapabilir. Her şeyden önce kefende boya, tentür, pudra, asit ve doğal ya da yapay renklendirici maddeler var mı? Sonra, yukarda sözü geçen maddelerin karışımı kullanılarak uygulanmış olduğuna dair bir kanıt var mı? Üçüncü olarak, bir ressamın ellini kullandığını , fırça izleri, baskı ya da parmak izlerini belirten işaretler var mı? Son olarak, 1 ila 14 yüzyıl arasındaki sahtekârlığın teknolojik özelliklerini koruyarak Kefenin bütün özelliklerini gösteren bir röprodüksiyon oluşturulabilir mi?

1978‘deki bilimsel tespitleri daha önce hatırlattık. Şimdi Proje ekibinin kefenin sahte olması konusunda çıkarmış olduğu sonuçları bir daha gözden geçirelim.

Boya maddesi ile boya maddelerinin karışımı sorusu negatiftir. Kılı kırk yaran analizler sonucunda hiçbir boya, pudra, tentür, asit ya da bilinen herhangi bir renklendiriciye ve bunların karışımı olabilecek bir maddenin izine rastlanmadı. Figür sararmış bez liflerinden oluşuyor. 14. yüzyılda ya da günümüzde bilinen hiçbir renklendirici bu lifçikleri açıklayamamaktadır. Sarı miktarı boyanmış olması durumunda olduğu gibi şeklin koyu bölgelerinde artmamaktadır. Şeklin yoğunluğu artmaktadır: Sadece koyu bölgelerde daha çok sarı lifçik bulunmaktadır. Bu özellik şeklin, özellikle yakından bakıldığından neden böylesine flu ve belirsiz oluşunu açıklamaktadır.

Bilim adamları boyayla yapılmış olma hipotezlerini düşünmüş ve reddetmişlerdir. Bir boya maddesi beze tatbik edilmiş ve daha sonra bez üzerine dağıtılmış olsaydı, izine rastlanırdı. Hiçbir boya kalıntısı bulunmamıştır, bir karışım maddesi izine de rastlanmamıştır. Herhangi bir yağdan nasıl yararlanıldığını da düşünmek zordur. Çünkü şekil liflerin yüzeyinde bulunmaktadır (mikronla ölçülebilecek bir derinlikte) ve liflere geçmemiştir. Bu, bir sıvı maddesinin içindeki her türlü boya maddesi olasılığını dışarıda bırakmaktadır; bir sıvı liflere nüfuz eder ve lifler arasından akardı, ve varlığı da bulunup çıkarılırdı.

Kefenin 1978‘deki incelemesine katılmayan ama „yapıştırıcı kağıt" üzerinde bezden numuneleri Proje ekibinden biri tarafından elde eden bir araştırmacı olan Walter McCrone demir oksidin varlığını saptadı. Onun iddiasına göre bir ressam kumaş üzerine çok küçük miktarda boya maddesi uygulayarak bezin üzerinde önceden var olan ya da belki de çizilmiş bir şekil üzerinde rötuş yapmak için kullanmış olabilir. Araştırma yapan ekip bunun imkansız olduğunu belirledi. Kefen üzerinde mevcut demir oksit miktarının son derece küçük olduğunu gözlemledi. 1978‘deki inceleme bir şekil oluşturacak yoğunlukta demir bulamadı. Üstelik, demir oksidin iyi rengi de yoktur; şeklin lifçikleri sarıdır oysa demir oksit kırmızıdır.

Demir oksidin varlığının en gerçekçi açıklaması, başlarda kırmızı bölgelerde „kan izlerinin" var olmasıydı, bu da bezin öteki bölgelerine yüzyıllar boyunca katlandığı sırada bulaşmış olmasıydı. Bazı iplikler üzerinde demir oksidin küçük miktarda toplanması Kefenin kutusundan çıkartılıp ritüel yıkanışı ve fırçalanması sonucunda oluşmuş olabilir. O zaman bile, yoğun bir şekilde demir içeren bu iplikler şeklin özelliği değildir.

Bilim adamları McCrone‘nin tezini çok gelişmiş mikrokimyasal metotlarla özgül olarak incelediler ve demir oksidinin figürü oluşturamayacağı sonucuna vardılar. Üstelik bu sübmikron oksitten sadece iki yüzyıldır yararlanabil iniyor, bu yüzden Kefendeki figürü yapmak için kullanılmış olamaz. McCrone‘un araştırmasının onaylanmamış olması o kadar da şaşırtıcı değil.

Kaliforniya‘daki Pasadena Jet Propulsion Laboratuvarında bilgisayarla yapılan bir analiz boya iddialarına karşı çıkmıştır. Bilgisayar şeklin olduğu bölgelerde argaç ve zincir çizgilerinden başka hiçbir yönlendirme çizgisi bulamamıştır bu şu demektir: Şekil üzerinde ne fırça, ne parmak ne de başka herhangi bir yapay yöntem işareti vardır. Hatta bilgisayar fotoğraftan yatay ve dikey dokuma çizgilerini ortadan kaldırdıktan sonra da şekil bozulmamış halde kaldı. Kısacası, hiçbir şey bir sahtekarın, kullandığı yöntemlerin karışımları ya da boya maddelerini desteklemiyor.

Kefenin tarihçesi bile her türlü boyayı reddetmektedir. 1532‘deki yangın kefenin yüz tarafındaki boya maddelerini yakarak boyayla yapılmış resmi renksizleştirirdi. Ateşi söndürmek için atılan su şekli „aktırırdı". Böyle bir şey olmamıştır.

Bununla birlikte, sahtecilikle ilgili hipotezleri (McCrone‘unki dahil) en iyi çürüten olgular şeklin üçboyutlu ve yüzeysel özelliğidir, aynı zamanda her türlü düzlük ya da doyum noktasının yokluğudur. Bilimsel analiz Kefendeki şeklin boyayla yapılmış bir resim olmadığını gösteriyor.

Taklit olduğunu göstermeye çalışan modern girişimler

Şüphecilere Kefenin nasıl yapılmış olabileceğini göstermek kalıyor. Kefenin aynısını yeniden oluşturabileceğini iddia edenlerin en ünlüsü amatör detektif ve hokkabaz olan Joe Nickell‘dir. Taklit hipotezi ile epey ses getirmişti (6). Acaba hipotez gerçeğe uyuyor mu?

Nickell Kefen yarı kabartma bir yüzeye serilmiş üzerine de mir ve sarısabır tozu karışımı sürülerek elde edildiğini söylüyor. Bunun kanıtı olarak da fotoğraflarının cilalanması sonucunda elde edilmiş son derece deforme olmuş negatif ve pozitif bir resmi gösteren Bing Crosby‘nin kabartma röliyefini ortaya koymuştur.

1973‘te İtalyanlardan oluşan komisyon Kefenin üzerinde madde „tanecik ve yuvarlakçıkların" varlığını rapor etti, ne var ki İtalyanlar bu maddenin ne olduğunu saptayamadılar. Nickell‘in iddiasına göre, hipotezinin belirttiği gibi, bu mir ve sarısabır karışımıdır. Ancak İtalyanlar bunu reddettiler, üstelik , bunun şeklin kendisiyle hiçbir ilgisi olmadığını sadece bir madde tanecikleri olduğunu rapor ettiler. Nickell‘in tekniğinin temeli şeklin bulunduğu bölgede taneciklerin yığılmasını öngördüğüne göre ve mikroskobik incelemelerin bunun hiçbir kanıtını bulamadığınagöre, onun hipotezi imkansız gibi görünüyor.

Hipotez estetik açıdan da boşa çıkmaktadır. Yaptığı röprodüksiyonlar Kefenin ne tanımına ne de açıklığına sahiptir. Nickell‘in hipotezini sunduğu Popular Photography‘deki makalesinde ayrıca Proje‘nin hatalarla dolu önceki çalışmalarına ve araştırmalarına uzun uzadıya saldırılarda bulunuyor. Doğruya aykırı olarak ya da metin dışından 1977 raporlarından alıntıları aktarmaktadır, en az sekiz kez kendisiyle çelişkiye düşerek yanlış olarak hiçbir kan izi bulunmadığını anlatmaktadır (Bakınız ek A). Haksız olarak iddia etmektedir ki, bilim adamları ve onların selefleri Kefene ulaşamamışlar ve bu yüzden bezin üzerinde hiçbir doku boyası bulamamışlardır.

Nickell‘in hipotezi başka bir neden yüzünden de çürütülmüştür. 1532‘deki ateş ve su organik maddelerle oluşmuş bir şekli bozardı. Mikrofotoğrafların ortaya çıkardığına göre Nickell‘in şekli gibi bir şeklin yüzeysel olması imkansızdır. Karışım halindeki her nesne gibi mir ve sarısabırdan oluşan karışımı ortaya çıkardı, bu şeklin yüzeysel olmadığını gösterir. Toz halinde sürülmesi halinde bir yön ün ortaya çıkması gerekirdi, ne var ki Kefendeki şekil yönsüzdür. Nickell‘in hipotezini tarihi olgularla kıyaslandığında daha zor problemlerle karşı karşıya kaldığı görülür. Hangi heykeltıraş bu yönteme uygun Kefeni yapmak için gerekli temel reliyefi yaratmış olabilir? Fransa‘da 14. yüzyılda böylesi anatomik realizme sahip heykeltıraş bilinmiyor . Üstelik doğru diye öne sürdüğü teknik 19. yüzyıldan önce hiç kullanılmadı.

Şeklinin Vp-8 analizörü ile yapılan incelemelerinin sonuçları tezini daha da çürütmektedir: Onun şekli üçboyutlu değildir. Kefenin bu haçlı görünümünü yeniden oluşturmayı başaramadı. Nickell tarafından Kefenin kopyasının oluşturma denemesi başarısızlığa uğramış birçok girişimlerden bir tanesidir. Ortaçağda ressamlar Kefeni kopye etmeye çalıştılar, bu resmedilen kefenlerin hiçbiri uzaktan yakından orijinalinin niteliğine yaklaşamadı bile. Bunların hepsi o devrin kopya kefenleri olarak bilindi.

Bu durum taklit karşıtı tezi daha çok destekleyen ilginç bir soruyu gündeme getiriyor. Dini eşyalar Ortaçağ halkının dindarlığında önemli bir rol oynuyordu. Bu dini eşyalara gereken saygıyı göstermek konusunda acele eden hacılar için, bunların gerçekliği bizler kadar onları ilgilendirmiyordu. Böyle bir durum hiç kuşkusuz sahtelerinin yapımına izin sağlıyordu, o zamanlar sahte yerine „kopyası" kelimesi kullanılmasına karşın bu sanat faaliyeti zorunlu olarak sahteciliğe girmiyordu Kefen kadar etkileyici bir şeklin aynısını yapacak kadar yetenekli bir sanatçı her halde bunun bir çok kopyasını yapardı. Bu seviyedeki kalitede kopyalar epey para ederdi. Sanatçının kullanmış olduğu heykel ya da bas-reliyef nerede? Bu yontu bir katedralin övünç kaynağı olurdu ve efsaneleşirdi. Sahtesini yapmış bu sanatçıya ölümünden birkaç yüzyıl sonra, fotoğrafın ve modern analitik tekniklerin bulunuşundan sonra ancak hakkı verilirdi daha önce değil.

Temel gerçek olduğu gibi durmaktadır: Ne Nickell ne de herhangi bir sanatçı ya da bir sahtekâr hiçbir zaman Kefendeki adamın bütün karakteristiklerini gösteren bir resim yapamadılar. Çünkü bunların hiçbiri üçboyutlu, yüzeysel ve yönsüz özelliğe sahip değil.

Fotoğrafçıların iddia ettiklerine göre böylesine nazik bir resmi fotoğraf açısından sahtesini yapmak imkansızdır. Wilcox tarafından belirtildiğine göre içlerinden biri şöyle yazmıştı: „ Karmaşık sayısız prosesüsde hazır bulundum, size şunu söyleyebilirim ki, hiç kimse bu figürü oluşturamadı. Günümüzde de, elimizdeki bütün teknolojik imkanlara rağmen bunu kimse yapamaz. Bu mükemmel bir negatiftir. Son derece kesin fotoğrafik bir özelliğe sahip (7). „ Birkaç yıl önce Büyük Britanyalı şüpheci bir sanatçı ve fotoğrafçı Kefendeki figürü fotoğrafçılıktaki en modern teknikleri kullanarak oluşturmaya çalıştı. BaşlangıçtaTorino Kefeninin bir düzmece olduğuna inanıyordu. Sonuçta elde ettiği sonuçların bir filmde, „The Silent Witness", kullanılacak kadar oldukça iyi olmasına rağmen, orijinalinden oldukça uzaktı. Bir insanın Kefendeki figürü oluşturabilmesinin imkansız olduğu sonucuna vardı. Gerçekten de, Kefen hiçbir zaman başarıyla taklit edemedi, hatta modern teknolojinin yardımıyla bile, birçok cesurca girişime karşın.

Özetlemek gerekirse, Kefendeki figürün sahte olması gücül olarak imkansızdır. Sahteliği lehindeki tek kanıt Arcis‘in Memorandum‘udur, ancak bu mektup da bir suçlamadan öteye gitmiyor; hiçbir kanıt içermiyor, hatta Torino Kefeninin kopyasına bile anıştırmada bulunamıyor. Böyle sahte bir figür için gerekli teknik donanımlar bir Ortaçağ sanatçısının yeteneklerini hayda hayda aşıyor, ayrıca modern röprodüksiyon girişimlerin hepsi başarısızlığa uğradı (bakınız ek A).

Torino Kefenine sarılmış adamın oluşturduğu figürün kökenini açıklayabilecek elimizde üç netice var:

1.Bu insan dehasının benzeri olmayan bir fenomenidir. Biri bu figürü XIV. yüzyılda oluşturdu. XX. yüzyıl bilimi bu resmi nasıl yaptığını açıklamaktan aciz. Bu kişi bilinmeyen bir yöntemle, bilinmeyen bir maddeyle çalışmış olmalı, eserini tahkik etmek ve sonuçlarını bilmek imkanı yoktur.

2.Doğanın benzeri bulunmayan bir fenomenidir. Bilinmeyen ama doğal bir kimyasal prosesüs haça gerilmiş bir kurbanın figürünü mezarda oluşturmuş olmalı. Meddenin beze geçirilme yolu da bilinmemektedir.

3.Figür tarihin bilinen bir devresinde tanınan birinin - Nasıralı İsa‘nın - izidir. Figür hafif bir yanık olabilir. Günümüzde bunun nasıl oluşmuş olabileceği bilinmemektedir, belki de hiçbir zaman bilinmeyecektir. , çünkü burada doğa yasalarının ötesinde Tanrı‘nın parmağı söz konusudur.

Birinci neticeyi bir kenara atabiliriz. Şundan eminiz ki, modern bilim bir eser ile sahtesini birbirinden ayırabilecek durumdadır Torino Kefeni üzerinde Araştırma Projesi raporu üçüncü neticenin doğruya en yakın netice olduğunu ciddi bir şekilde göz önüne almadı. Ama yine de, en mantıklısı gibi görünüyor, bir yanığın oluşturduğu mekanizma „teknik açıdan inanılır" değil bahanesini öne sürerek bu konuyu göz önüne almayı reddetmek pek bilimsel değildir.

Bununla birlikte, ikinci netice bile - bilim adamlarının en çok yeğledikleri netice- Kefenin büyük bir olasılıkla kaçınılmaz olarak gerçek olduğunu belirtiyor. Şimdi değineceğimiz konu bu olacak.

8.

Kefenin gerçekliliği

Bizler şimdi Kefen üzerinde bir yargıya varmaya çalışacağız. Kefenin Mesih İsa'nın kefeni olduğu söyleniyor. Kanıtlar yeterince ikna edici midir? Kefen gerçek midir? Gerçekten İsa'nın kefeni midir? Kefene sarılmış insanın figürü Mesih İsa'nın figürü müdür? Tüm bu sorulara bu bölümde ve daha sonraki bölümlerde cevap vermeye çalışacağız.

Bu kitapta şimdiye kadar ortaya konulan bilimsel ve tarihsel veriler Torino Kefenindeki insanın İsa olduğunu gösterir kesin bir kanıt getirmemiştir; ancak bir veriler üzerindeki çalışmalarımız Kefenin en azından sahte değil de gerçek olduğunu doğruluyor.

İnsanın ustalığı bu figürü oluşturmuş olamaz. Bilim adamları kefenin bir zamanlar bir ceset taşıdığı, bu cesedin kendi figürünü öyle görünüyor ki, bir çeşit yanık prosedürü sonucunda kefene bıraktığı konusunda aynı fikirdeler. Bez üzerindeki kan izleri gerçek kanmış gibi görünüyor. Kefenin tarihçesi tam olmamasına ve bilimsel olarak İsa'nın yaşadığı zamana ait olduğu saptanmamış olmasına karşın tarihsel bilgiler örneğin kumaşın cinsi, gözlerin üzerine konmuş madeni paralar ve polenler kumaşın birinci yüzyıla ait olma olasılığını gösteriyor.

Bununla birlikte bu tarihsel ve bilimsel kanıtlar, her ne kadar göz kamaştırıcı ve telkin edici olsalar da Torino Kefeni üzerinde bilmek istediklerimizin hepsini bize öğretemezler. Örneğin, bize Kefendeki adamın İsa olup olmadığını söyleyemezler. Araştırma Projesinin en olumlu sonucu Kefenin ne sahte ne de yağlı boya bir tablo olduğudur. Figür bir çeşit yanıklaşma sonucu çıkmış gibi görünüyor, ancak bilim adamları bir cesedin kefeni nasıl sararttığı ve üzerinde istisnai ayrıntılı özelliklere sahip bir figür bırakmış olabileceğini açıklayamamaktadırlar. İşte bunun içindir ki, bazı bilim adamları kesin sonuçlar çıkartmaktan kaçınıyorlar. Problemin tam çözümünü bulmak istiyorlar; oysa Kefenin ve üzerindeki figürün tamamen bilimsel tam bir açıklaması yok.

Bilimin bu konudaki sınırları daha da sınırlı. Bilim adamları Kefenin tarihini kesinlikle tespit etseler ve figürü oluşturan prosedür hakkında daha çok şey bilseler bile, hiçbir zaman kesin olarak Torino Kefeninin Mesih İsa'nın kefeniyle özdeş olduğunu ortaya çıkaramayacaklardır. İsa üzerindeki gerekli bilimsel veriler mevcut değil; Mesih İsa'nın elimizde bir fotoğrafı yok, hangi kan grubuna ait olduğunu, dijital izlerini vb., bilmiyoruz. Bilim, İsa'dan başka Isa gibi acı çeken ve bedeni çektiği acıların anısını gizemli bir biçimde kefeninin üzerine bırakmış olan bir insanın mevcut olmaması nedeniyle mantıkî bir sonuç çıkaramaz. İyi ki, yine de bir yargıya varmak mümkün. Fizik bilimi başvuracağımız tek bilgi kaynağı değil. Tarih ve arkeoloji de var. Tarihi gerçekliği ispat edilmiş eski belgeler olan İnciller Nasıralı İsa'nın çektiği acılardan, ölümünden ve mezara konuluşundan söz ediyorlar. Arkeolojik veriler de Kutsal Kitapların doğruluğunu, haça gerilme uygulamalarını, gömme geleneklerini ve Kefenin daha başka görünüşlerine doğru olup olmadığını saptamamızı sağlıyorlar. Şu halde İncil'in tanıklığı ile Kefendeki figürü kıyaslayabiliriz.

Neticelerimizi iki kez çıkartacağız. Birinci sorun Kefenin gerçek olup olmadığıdır. Kefen göründüğü şey midir: şiddete maruz kalan bir adamın figürünü taşıyan eski bir kefen midir? Bu bölümde Kefenin gerçekliğini inceleyeceğiz. İkinci sorun Kefendeki adamın Mesih İsa olup olmadığıdır. Kefendeki adamın kimliğini bir sonraki bölümde inceleyeceğiz.

Arkeoloji ve Kutsal Yazılar

Kefendeki adam İsa'yla, ancak İsa'nın İncil'de anlatılan haça gerilmesi, ölümü ve mezara konulması ile özdeş kılınabilir. Kefendeki figürü İncillerle karşılaştırmadan önce, kendi kendimize acaba tarih açısından onlara güvenebilir miyiz sormalıyız. Arkeolog ve diğer uzman kişilerin çalışmaları bunu kuvvetlice destekliyor.

Uzun zamandır arkeologlar arkeolojik araştırmaların Kutsal Yazıların tarihe uygunluğunu doğruladığını kabul ediyorlar. Orta Doğuda uzun zamandır çalışmış olan ünlü bir arkeolog Nelson Glueck bize şunları diyor:

"Şunu kesin olarak açıklayabiliriz ki, şimdiye kadar yapılan hiçbir arkeolojik keşif herhangi bir Kutsal Kitap bölümünün tersini göstermedi. Düzinelerce kazı açıkça ya da tam olarak Kutsal Kitabın tarihsel açıklamalarını ayrıntısıyla doğru olduğunu gösterdi (1). "

Hiç kuşkusuz bu keşiflerle ilgili sorular da soruldu, ancak Millar Burrows'un belirttiğine göre:

" Bununla birlikte, bütününde, arkeolojik çalışmalar tartışmasız olarak Kutsal Yazıların gerçekliğine olan güveni güçlendirmiştir. Filistin'de yapılan kazılar sonucunda birçok arkeologun Kutsal Kitaba olan saygısı artmıştır (2)."

Başka arkeologlar buldukları bulguların Kutsal Kitabın metinlerini doğruluğunu çok özel olarak teyit ettiğini söylüyorlar. William F. Albright şöyle bir açıklamada bulunuyor: "Arkeolojinin Eski Ahit'in tarihe uygunluğunu özlü bir şekilde teyit ettiği kuşku götürmez (3). " Sir Frederick Kenyon da bu bilim dalının, Kutsal Kitabın gerçekliğini reddetmeye yeltenenlerin niyetlerini boşa çıkararak Eski Ahit'in otoritesini daha da sağlamlaştırdığı görüşünde (4).

British Museum'un eski müdürlerinden olan Kenyon'un belirttiğine göre modern arkeolojik araştırmalar Kutsal Kitap anlatıları ile eski tarihsel anlatıları arasındaki görünürdeki çelişkileri aydınlatarak Kutsal Yazıların inanılırlığını güçlendirmiştir. Bir örnek Babilon Kralı Baltazar'ın öyküsü ile ilgili. Danyel'in(5) belirttiğine göre Medler ve Persler Babil İmparatorluğunu el geçirdikleri sırada öldürdüler. Eski tarih bu konuda Kutsal Kitapla çelişkiye düşmüş gibi görünmektedir. Başka belgeler ise Babil'in en son kralının Nabonit olduğunu söylemektedir ve imparatorluğun çöküşü sırasında öldürülmediğini belirtmektedir. Kutsal Kitaptaki değinmeden başka Baltazar hakkında hiçbir şey bilinmediği için, son yüzyıldan önce, bu örnek Kutsal Yazılarda sözü edilen tarihsel belirsizliklere örnek olarak gösteriliyordu.

Ne var ki arkeoloji Kutsal Kitabı doğruladı. XIX. yüzyılın sonunda Asurolog Theophile Pinchges eski Babil'de bulunan kilden sayısız tabletleri inceledi. Bu tabletler alışılmamış bir öykü anlatıyorlardı. Bu tabletler Baltazar'ın adını zikretmekle kalmayıp onunla Nabonit arasında bir bağ kuruyorlardı ve onu kralın oğlu olarak adlandırıyorlardı. Bir tablet yeminlerin hem Nabonit hem de Baltazar adına yapıldığını belirtiyordu. O zamanki Babilon geleneğine göre baştaki kral adına yemin edilirdi. Yale Asurologlarından Raymond Dougherty tarafından yapılan daha geniş araştırmalar Nabonit ile Baltazar'ın birlikte krallık yaptıklarını ortaya çıkardı. Nabonit krallılığının son dönemlerinde zamanının çoğunu Babil'den uzakta Arabistan'da geçiriyordu, tahtını oğlu Baltazar'a bırakmıştı. Medler ve Persler Krallığı ele geçirdiler, Nabonit'i emekli ederek Baltazar'ı öldürdüler (5).

Arkeologlar Kutsal Kitabın son derece kesin olduğunu fark ettiler bunun üzerine çalışmalarında yol gösterici olarak kullandılar. En tanınan örnek de Nelson Glueck'in Süleyman'ın liman kenti Eziongeber'in bulunmasıdır. Glueck Kutsal Kitabın 1 Kral 9, 26 ve 10, 22 'de belirtilen kent üzerinde kazılar yaptı ve kenti buldu, aynen metinde belirtildiği yerde (6). Antik kent Niniva 1849-1850 yıllarında Austen H. Layard tarafından kazıldığında Kutsal Kitapta bu kentle ilgili görkemli betimlemelerin tarihe uygun olduğunu gördü (7).

Arkeolojik ve tarihsel araştırmalar Yeni Ahit'in de tarihe uygunluğunu teyit etti. Britanyalı ünlü metin yorumlayıcısı F.F. Bruce *The New Testament Documents: Are They reliable?* (8) kitabında bu bağımsız doğrulamaların bir listesini vermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır. Yuhanna'ya göre İncil'de belirtilen Bethesda çeşmesi, eski Kudüs kentinin kuzey batısında yer aldığı belirtiliyordu. Yapılan kazılar Yuhanna'nın betimlemesine tamamen benzer bir havuzun varlığını ortaya çıkardı. Paulus Romalılara Mektubunun sonunda Korint kentinin veznedarı Erast'a selamını ekliyor. 1929'da arkeologlar Korint harabelerinde kentin veznedarı olan Erast adını taşıyan bir kapaklık buldular. Havarilerin İşleri ve Luka İncil'inin yazarı Luka bilinçli olarak bir tarihçi gibi yazıyordu. Modern tarihçilerin saptadığına göre Luka örneğin Paulus'un Hıristiyanlaştırdığı Filistin ve Orta Doğu'nun öteki bölgelerindeki çeşitli sivil otoritelerin adları gibi pek önemli olmayan konularda bile çok hassastı. Luka'nın yazdıklarının tarihe uygunluğunu birkaç kez gözden geçirdikten sonra Bruce şu sonuca varıyor:

"Bütün bu doğru kanıtlar tesadüfi olamaz. Teyit edebileceğimiz sorularla doğru yazdığı gösterilebilen bir adam yazılarını teyit etmemizin olanak dışı olduğu durumlarda öyle görünüyor ki açık ve kesindir. Doğru söylemek aklın bir biçimidir, ve tecrübeyle bildiğimize göre, bazı insanların iyi ya da kötü doğru söyleme alışkanlığı vardır, oysa başkalarının söylediklerinden genel olarak kuşku duyulabilir. Luka genelde doğru sözlü biri olarak kabul edilebilir (9)."

Bunlar Y.A'in doğruluğunu gösteren bir kaç örnektir. Bruce'un altını çizdiği gibi elimizde bulunan Y.A.'in elyazmaları özgün eserin tarihine başka her türlü klasik eserin tarihinden daha yakındır. Y.A. 'in başka herhangi bir eski eserin kopyalarından daha çok kopyası bulunmaktadır. Y.A.'in kopyalarının doğruluğunun olasılığı daha büyüktür. Üstelik, Tacite ve Tite Live gibi öyküler büyük bölümüyle kayıptır, oysa Y.A. tamdır Tarihi kaynak açısından Y.A. bilindiği gibi tamdır (10).

Arkeolojinin Kutsal Yazılarda geçen tarihsel açıklamaların doğruluğunu kabul ettiğini belirtmek önemlidir. Doğruluğu el yazmaları ve tarihi araştırmalarla da teyit edilmiştir. İnciller İsa'nın belirli biçimde haça gerilip mezara konduğunu anlatıyorlarsa, bu ayrıntılardan, sadece tarihsel bahaneyle , üstelik arkeoloji ve eski tarihi kaynaklar bu alanlarda İncil anlatılarını ispat edeceğimiz gibi teyit ederken kuşku duymanın hiçbir geçerli nedeni yoktur.

Arkeoloji ve haça germe

Arkeolojinin Kefenin gerçekliği konusundaki araştırmamızda daha doğrudan bir ilişkisi vardır. Önemli bir buluş 1. yüzyılda uygulanan haça germe şeklini bize açıklamaktadır. 1968'in haziran ayında yeni yerel binaların yapımı için Kudüs'ün bir bölümü kazıldı. İşçiler Eski Şam Kapısı'ndan beş yüz metre uzaklıkta eski bir Yahudi mezarlığı ortaya çıkardılar. Arkeolog Vassilius Tzaferis siteyi inceledi ve etlerin çürüdükten sonra geriye kalan iskeletlerin konulduğu on beş taş sanduka buldu (10). Bu sandukaların içinde 70 yılında Roma'ya karşı ayaklanma sırasında öldürülmüş 35

Yahudinin kalıntıları vardı. Bu Yahudilerin bazıları çok şiddetli işkencelerden sonra ölmüşlerdi: Bir çocuk okla öldürülmüş, ve iki kişi de canlı canlı yakılmıştı. Diğer üç çocuk açlıktan ve bir yaşlı kadın da ölünceye dek dövülmüştü.

İskeletlerden biri haça gerilmiş bir adama aitti. Adı Aramice olarak kemikliğin üzerine yazılmıştı: Yohanan Ben Hagalgol. Yohanan 1.70 boyunda, 24 ile 28 yaş arasında biriydi ve damağı bec-de-lievre ile yarılmıştı. Hiç kullanılmamış 17 cm lif bir çivi topuklarına çakılmıştı. Bu da ayaklarının ve bacaklarının haça çakılması için bükülmüş olduğunu gösteriyor. Çivi önce akasya ağacının bir kabuğunu delmiş, sonra topukları en sonunda da haçın dik kısmını. Çivinin üzerindeki odun kopuntuları haçın zeytin ağacından olduğunu gösteriyor. Çivinin ucu bükülmüştü, ya bilerek ya da kütükteki bir boğum tarafından bükülmüş.

Kudüs İbrani Üniversitesinden İsrailli bir patalojist olan Dr. Nihu Haas Yohanan'ın iskeletini inceledi (11). Çivilerin tam bilek üstünden radius ile ulna arasından çakılmış olduğunu buldu. Bu bölgedeki radius kemiği yalnız hafifçe sıyrılmış değil aynı zamanda zedelenmişti de, büyük olasılıkla sürekli bir sürtünme sonucunda, Yohanan soluk almak için sürekli olarak kendini kaldırmak zorunda kalıyor ve yeniden yığılıyordu.

Patolojist bacaktaki kemiklerin kırılmış olduğunu da fark etti, özellikle de iki baldır kemiği ile kaval kemiği. Sert bir darbe sonucu kırılmış gibi görünüyorlar: Yuhanna tarafından zikredilen *Crurifragium* (19, 31-32) İsa'nın iki yanında haça gerilmiş haydutlara ölümlerini çabuklaştırmak amacıyla uygulanmış yöntem. Yohanan'ın bacakları daha sonra haçtan çıkarmak için kesilmiş.

Yohanan'ın iskeleti arkeoloji tarafından Kutsal Yazıların doğrulanmasının bir başka örneğidir. Bu örnek İncillerde anlatılan haça gerilme olayının ayrıntılarını saptamaya yardımcı olmaktadır. Kurbanlar haça ya ayaklarından ya da topuklarından ve bileklerinden çivileniyorlardı. Cellatlar çabukça ölmeyenlerin ayak bilek çıkıntılarını kırıyorlardı, iki haydutta olduğu gibi. Romalı tarihçi Tacitus haça germe konusunda aynı ayrıntıları yeni bir doğrulama getirerek zikretmektedir(13). Bu örnekler İncildeki İsa'nın haça gerilmesi ve gömülmesi ile ilgili anlatılara neden güvenmemiz gerektiğini göstermektedir.

Arkeoloji ve Kefen

Birinci bölümde Kefenin gerçekliği ile ilgili çeşitli sorular sorduk ve bunları cevapladık. Bilimsel araştırma özellikle 1978'den beri yapılan araştırma, bu nesnenin gerçekliğini inceledi. Kefendeki figürün yağlı boya, kumaş boyası ile, ya da toz ve başka maddelerin beze uygulanması ile ya da yabancı bir maddenin doğrudan teması ile oluşmadığı ispat edilebilir (bakınız bölüm 5-7). Şu halde, bu bir sahtekârın işi değildir. Figürün oluşumunda doğal bir prosesüs söz konusuysa buharların difüzyonu figürün oluşmasında herhangi bir rol oynamamıştır.

Sonuç olarak Kefen gerçek bir arkeolojik kalıntıdır. Geriye bu kefenin İsa'nın bedenini sarmalayıp sarmalamadığı ve İsa'nın ölümü ve dirilişi ile bir ilgisi olup olmadığını ortaya çıkarmak kalıyor. Bununla birlikte, Kefeni inceleyen bilim adamları , hatta şüpheciler ve ateistler bile hepsi bunun gerçek bir arkeolojik keşif olduğunda hemfikirler. Böyle bir sonuç daha olanak içinde ve doğruluğu saptanmış olayların ağırlığı ile desteklenmiştir.

Şimdi Kefeni bir arkeolog gibi incelememiz gerekir. Antropolojik ve arkeolojik veriler acaba Kefendeki adamı tanımlayabilirler mi ve kefenin gerçekten gerçek olduğunu saptayabilir mi?

Uzmanların belirttiğine göre yüz hatları adamın bir beyaz olduğunu gösteriyor. Ünlü bir etnolog olan Carlton Coon'un belirttiğine göre bu bir Arap ya da Yahudi olabilir (14). Sakalı ve ortadaki ayrılma çizgisi ile uzun saçları adamın bir Yahudi olduğunu göstermektedir. Üstelik, ensesindeki saç örgüsü I. yüzyılda Yahudilerde çok yaygın olan bir saç şekliydi (15). Öyleyse haça gerilen adamın bir Yahudi olduğundan hemen hemen eminiz.

Cellatları büyük olasılıkla Romalıydı. Kırbaçlanma sonucu oluşan yaralar üzerinde yapılan derin araştırma kullanılan kırbacın her birinin halter biçiminde bir metal ya da kemikle sonlanan birçok kırbaç ucu bulunduğunu ortaya çıkardı. Şu halde her darbe deride birçok yırtılmaya neden oluyordu. Flagrum denen bu alet çağımızın birinci yüzyılında Romalılar tarafından kullanılıyordu. Bu korkunç kırbacın ucunda metal ya da kemik parçaları bulunan kayışlar vardı, kurbandan et parçaları kopartmak için kullanılıyordu. Roma İmparatorluğunun her yerinde bunu Hıristiyanları şehit etmek için kullandılar. Flagrum eski Roma paraları üstünde resmediliyordu, hatta bir örneğini de Herculanum harabelerinde bulundu. Flagrum, başka antik halklar tarafından değil de yalnız Romalılar tarafından kullanılıyordu. Bu da Kefendeki adamın Romalılar tarafından kırbaçlanmış olduğunu gösteren arkeolojik bir kanıttır (16).

Üstelik, kırbaçlanma süresi ve yoğunluğu adamın bir Roma vatandaşı olmadığını gösteriyor. Roma vatandaşları bu kadar ciddi bir şekilde dövülmez hatta flagrumla hiç.

Kefendeki adamın Romalılar tarafından haça gerildiğini gösteren başka belirtiler de var. Romalılar ölüm cezası için çoğu kez haça germeyi tercih ederlerdi (17). Yohanan'ın iskeleti, daha fazla olarak da Kefendeki adam Romalıların nasıl haça gerdiklerini anlamamızı sağlıyor. Kefendeki adamla Yohanan her ikisi de bileklerinden çivilenmişler. Her ikisi de ayaklarından çivilenmiş, Kefendeki adam ayağın üst ve tümsek yerinden, Yohanan ise topuklarının yanından. Yohanan'ın ayak bilek çıkıntısı ölümünü çabuklaştırmak amacıyla kırılmıştı, Kefendeki adamın bacakları ise kırılmamıştı. Ancak böğürdeki mızrak yarası aynı amacı gütmekteydi, mahkûmun ölü numarası yapmayıp gerçekten ölmesini sağlamak için yapılmıştı. Bu da Romalıların Kefendeki adamı öldürdüklerini gösterir yeni bir belirtidir. Böğürdeki yara yaklaşık 4,5 ila 1,5 cm'dir. Bu yara tam olarak bir Roma mızrağının ucunun ölçüsüne uymaktadır, Roma mızrağı uzun ince demirden yaprak biçimindedir (18).

Arkeoloji Yahudilerin gömme adetleri üzerinde yeni bilgiler getirmiştir. 1970 yılının sonlarına doğru, Jeriko'yu çevreleyen tepelerdeki eski bir Yahudi mezarlığında yapılan kazılar yapıldı. Bu büyük şehir mezarlığı I.Ö. I. yüzyıldan Jeriko'nun 68 yılında yıkılışına kadar kullanılıyordu. Arkeologlar birçok tahtadan tabut ve taştan kemiklikler buldular; Yohanna gibi bazılarının adları taş sandukalara yazılmıştı.

Mezarlık, belirsiz yarım daire biçiminde, merkezi giriş aralığı çevresinde yıldız biçiminde uzaklaşan yatay oyuklar halinde kayalara oyulmuş mezarlardan oluşuyordu (19). Bu giriş aralıklarının boyu 1.80 civarındaydı, ya da biraz daha fazla. Görünüşte bir kişinin ayakta durmasına yetecek kadardı, bu da I. yüzyılda yaşamış Yahudilerin ortalama boyu hakkında bilgi veriyor bize.

Bu da Kefene sarılı yaklaşık 1,77 m boyundaki adamın I. yüzyılda yaşamış bir Yahudi olabileceğini gösterir genel bir belirtidir.

Daha özel bir doğrulama da başka bir mezarlıktan geldi. Kafataslarının birinde iki madeni para bulundu; bu paraların tarihi Herodes Agrippa'nın hükümdarlığı sırasına (41-44) rastlıyor, bu paralar tartışma götürmez biçimde ölünün gözlerinin üzerine konmuştu (20). Fotoğraflar Kefendeki adamın gözleri üzerinde para konmuş olduğunu gösteriyor. Bu da o zamanlar bunun Filistin'de bir adet olduğunu gösteriyor.

Sonuç

Bu gözden geçirdiğimiz antropolojik ve arkeolojik veriler Kefenin güçlü bir şekilde gerçek olduğunu gösteriyor. Bezin gerçek bir cesedin izini taşıyan eski bir kefen olduğundan kuşkuya düşülecek hiçbir neden yoktur. Tarihsel ve arkeolojik belgeler Kefenin gerçekliği üzerindeki bilimsel araştırmaları sadece desteklemektedir, aynı zamanda da kefeni ve içine sarılmış insanın kimliğini çıkartacak pozitif verileri bize vermektedir. Arkeolojik çalışma adamın Romalılar tarafından haça gerilmiş ve Yahudi gömme adetlerine göre gömülmüş bir Yahudi olduğunu gösteriyor.

Başka önemli nokta da, bu arkeolojik veriler Kefenin I. yüzyıl uygulamalarına uygun olduğunu ve eskiliğini kesin olarak desteklemektedir. Arkeoloji ve 1978'deki bilimsel araştırma her ikisi de Kefenin sahte olmadığını ama gerçek arkeolojik bir keşif olduğunu gösteriyor.

Arkeoloji bir bölüm sonra soracağımız soruya da yanıt vermemize yardımcı olmaktadır: Kefendeki adam Mesih İsa mıydı? Arkeoloji Romalılar tarafından I. yüzyılda bir Yahudi'nin haça gerilmesi ile ilgili yeterince ayrıntıyı veren İncillerin tarihi gerçekliğini doğrulamaktadır.

XIV. yüzyılın ortalarından önce Kefen neredeydi? Bizans sanatı bize bunu gösteriyor. VI. yüzyıldan önce İsa'nın yüzü değişik biçimlerde resmediliyordu, daha sonra ressamlar onu Kefendeki adam figürüne benzer şekilde resmetmeye başladılar. Kefen ile Yunanistan'daki Dafni'de bulunan Pantocrator Mesih mozaiği (yukarıdaki) arasında ilginç benzerlikler bulunuyor: Burun tepesindeki

"V" şekli, çok belirgin gözler, alındaki enlemesine çizgi, alt dudak ile sakal arasındaki sakalsız bölge, saçların sakalda olduğu gibi ortadan ayrılması. Bu belirtici özellikler Konstantinopoli'nin (İstanbul) Haçlılar tarafından 1204 yılında alınması sırasında kaybolan Mandylion'un (Mendil) bir kopyasında da görülüyor. Bazı tarihçiler Mandylion ile Kefenin aynı şey olduğunu düşünüyorlar. Kefen Avrupa'ya Tapınak Şövalyeleri tarafından götürülmüş olabilir. Bu hipotezin 1951 yılında İngiltere'de ortaya çıkarılan Tapınak Şövalyeleri'nden geldiği sanılan bir resimle gerçekliği ortaya çıkarılabilir (aşağıda solda).

Gözü yükseklerde ve dindar bir prens olan Savoie (Savoy) Dükü Louis Kefeni soylu bir Fransız dulundan aldı. Günümüzde Kefenin yasal sahibi dük Louis'nin soyundan gelen sürgündeki italya Kralı II. Umbeto'dur. Savoie dükleri Kefeni başkent yaptıkları Torino'ya getirdiler. 1694 yılında Kefeni Torino'daki kralların şapeline koydular. (yukarıda). Güvenlik nedeniyle Kefen ender çok ender olarak sergileniyordu.

Tekstil uzmanları balık sırtı örgü stilinde yapılan dokumanın (altta) çok pahalı bir dokuma olduğunu belirtiyorlar. Bu stil dokumaya birinci yüzyılda başka dokumalarda da, ama pek yaygın olmadan rastlanıyor. 1976 yılında Belçikalı bir bilim adamı yün ipliklerin arasında pamuk izlerine rastladı, bu, Kefenin aynı zamanda pamuk dokumaya yarayan bir tezgahta dokunduğunu gösteriyor. Pamuk Avrupa'da yetişmediğine göre Kefen büyük olasılıkla Orta Doğuda dokunmuş olmalı.

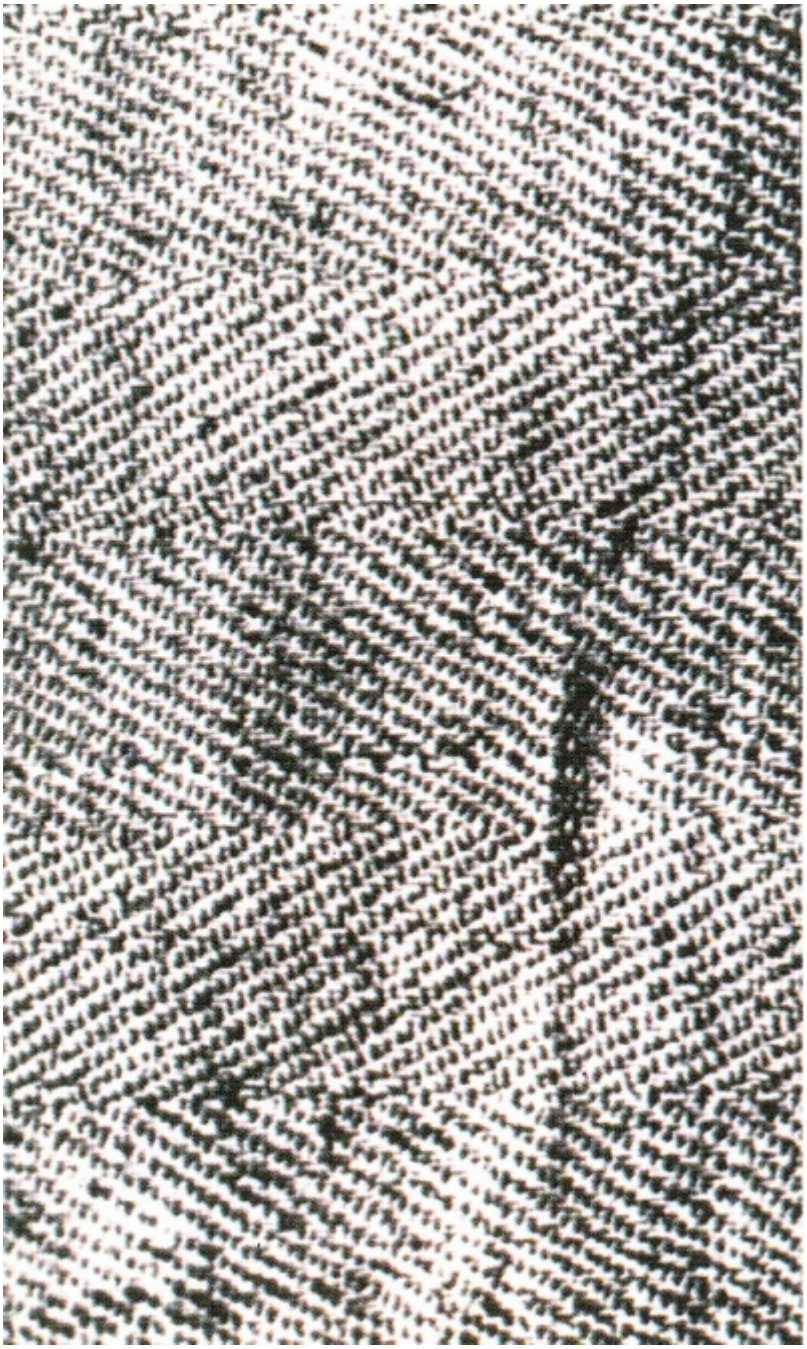

Kefendeki adam, birinci yüzyılda Yahudilerin adetine göre gözleri üzerine bozuk paralar konularak gömülmüş görünüyor, Chicago Loyola Üniversitesi'nden François L. Filas Kefenin yaşını bir leptonu (Yunanlıların kullandığı çok küçük bozuk para) bu gözlerin üzerine konulan nesnelerle kıyaslayarak tespit edebileceğini düşünüyor. Bu lepton (yukarıdaki) Pontius Pilatus zamanında Filistin'de 31-32 yılları arasında basılmış. Aşağıdaki fotoğrafta ise sağ gözün üzerine konmuş bir paranın büyütülmüş hali görünüyor. Bu büyütülmüş halde bir asanın flu çizgileri ve yukarıda solda Yunanca harfler ve yukarıda sağda bir kenarın açısı görülüyor. Eğer adamın gözünün üzerindekiler leptonlar ise, bu yalnız Kefenin 1. yüzyıla ait olduğunu göstermekle kalmaz aynı zamanda resmi oluşturan prosüsün cansız nesneleri de etkilediğini gösterir.

UCAK
11 mm.

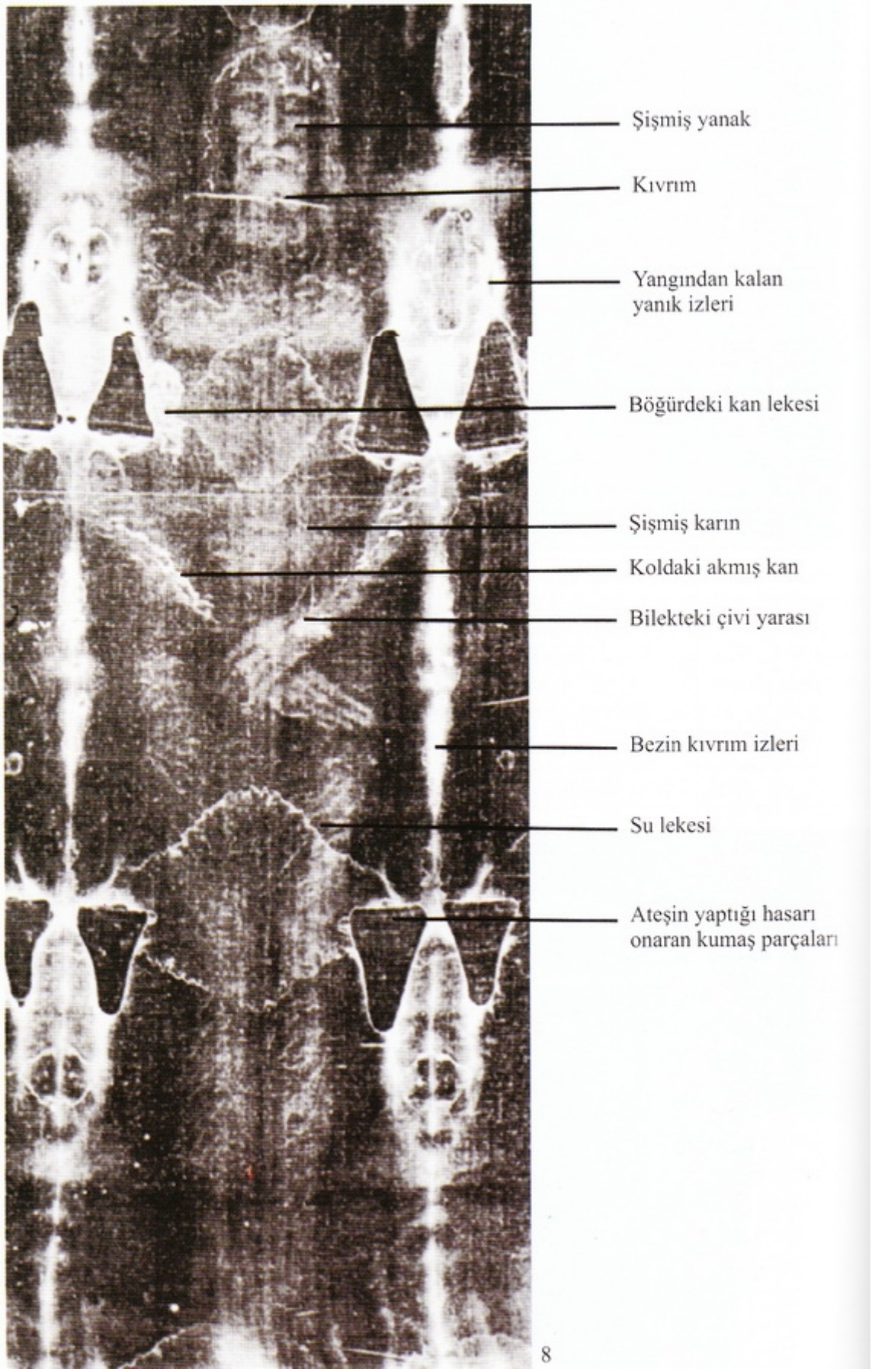
Şişmiş yanak
Kıvrım
Yangından kalan yanık izleri
Böğürdeki kan lekesi
Şişmiş karın
Koldaki akmış kan
Bilekteki çivi yarası
Bezin kıvrım izleri
Su lekesi
Ateşin yaptığı hasarı onaran kumaş parçaları

8

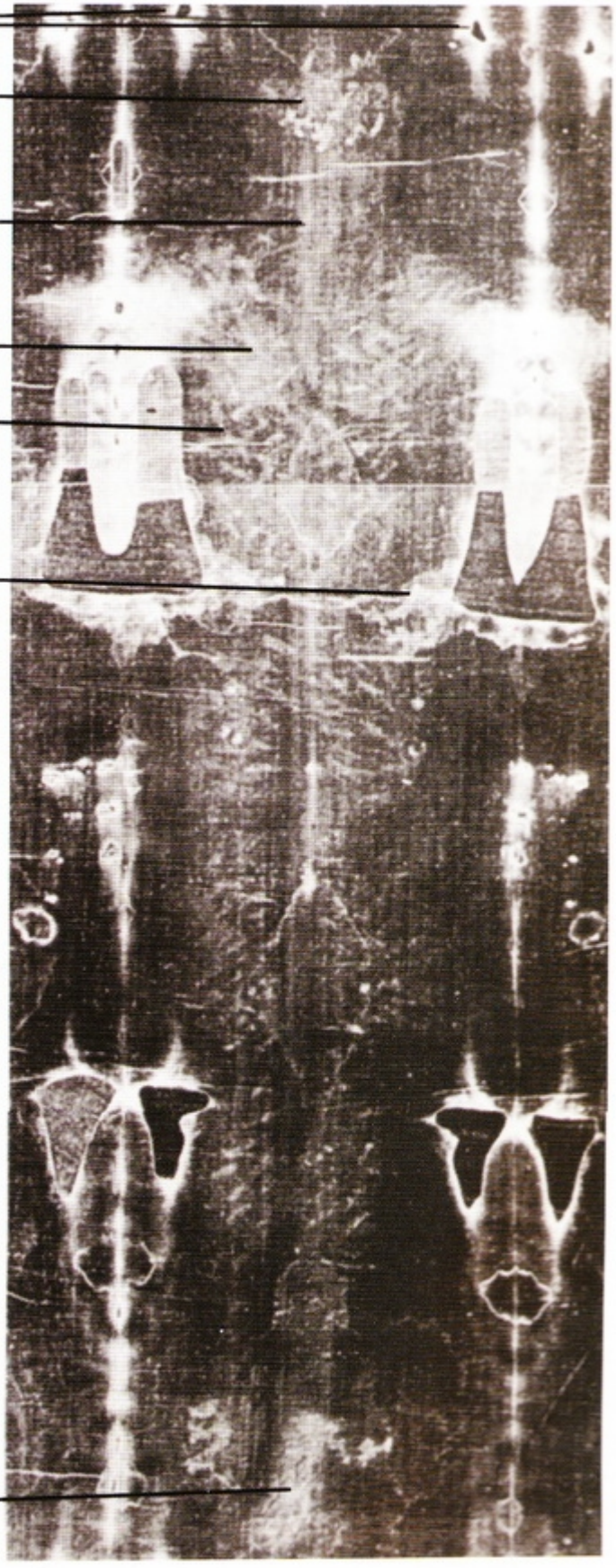

1978 yılında çekilen bu negatif fotoğraflar Kefendeki figürün detaylarını açıkça gösteriyor. Bilekteki ve ayaktaki çivi yaraları adamın haça gerildiğini, karnın şişmiş olması da büyük bir olasılıkla haç üzerinde ölüm nedeninin boğulma sonucu olduğunu gösteriyor. Başın saçlı kısmındaki iğne izleri, kırbaçlama izleri, omuz üzerindeki sıyrık ve böğürdeki yara izi hepsi resimde görülüyor, bütün bunlar Nasıralı İsa'ya fazladan yapılmış işkencelerle benzeşiyor. Kefen iki yangında hasara uğramıştır, ancak Kefendeki figür bozulmamıştır. Kefende ayrıca kıvrım ve yangında söndürme işleminde kullanılan su leke izleri bulunuyor.

9

Kefen üzerindeki kan izleri *gerçekten* 1978'de yapılan incelemenin gösterdiği gibi kan lekeleridir. Böğürdeki yaradan ültraviyole ışınla çekilen bir fotoğraf (üstte) yaranın çevresinde çok ince bir flüoresans çerçeve oluştuğunu gösteriyor. Kuruyan kan flüoresans değildir sadece kan serumu flüoresanstır. Flüoresans çerçeve büyük olasılıkla kan pıhtılaşınca kandan ayrışan renksiz bir madde olan serumdur. Başka incelemeler göstermiştirki, kanlı bölgeler ayrıca kanın bir bileşeni olan porfirin içermektedir. Bilekteki yaranın renkli bir fotoğrafı Kefendeki adamın bileklerinden çivilendiğini gösteriyor. Figürde başparmakların görünmemesinin nedeni çok az bilinen bir anatomik ayrıntı ile açıklanıyor. Figürde görüldüğü şekilde kişiyi bilekteki radyus kemiğinden çivilemek eldeki orta sinire arar veriyordu, böylece başparmaklar istemsiz olarak avuçlara doğru çekiliyordu.

Kefendeki adamın yüzüne vurulmuş şiddetli darbe izleri görülüyor. Kaş kemerleri ve yanaklar şişmiş durumdadır, burun kırılmış olabilir, başın saçlı kısmındaki iğne izlerinden kan akmış. Kan izleri Kefenin solda görünen renkli fotoğrafından çok kolayca görülebiliyor. Diğer ayrıntılar önden çekilmiş siyah beyaz negatif fotoğrafta daha belirgindir (üstte).

XVI. yüzyılda Giovanni Battista della Rovere Kefenin cesedin iki yüzünü de örtecek şekilde nasıl konulduğunu resmetmiş.

Romalılar Kefendeki adamı haça germeden önce vücuttan et parçaları kopartan uçları demir ya da kemikli iki dilli Roma kırbacıyla kırbaçladılar.

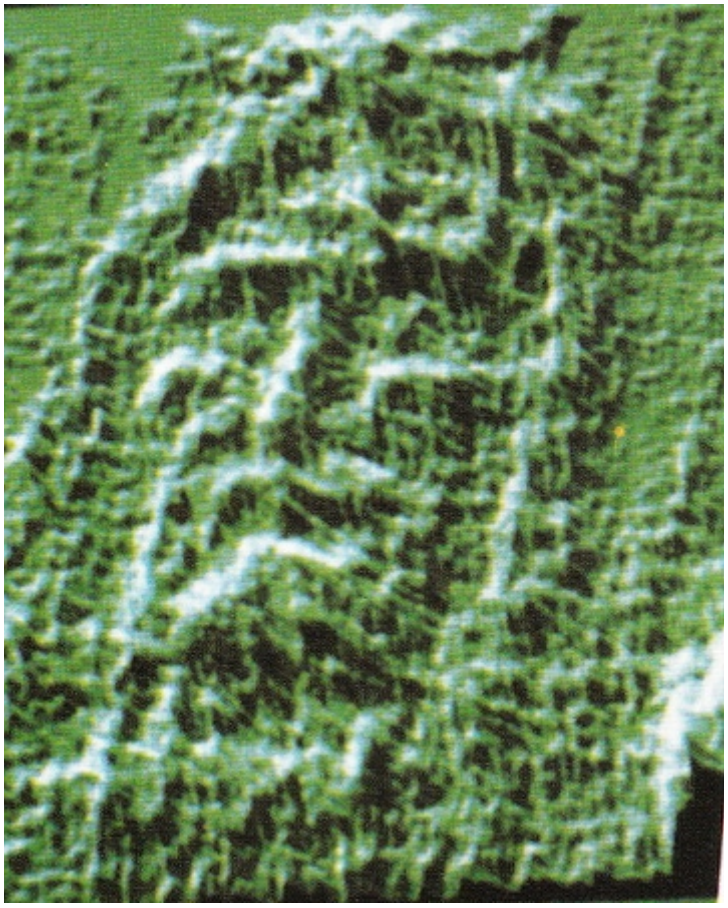

Uzay teknolojisi 1970 yıllarında Kefenin sırlarını ortaya çıkardı. Bilim adamları Kefendeki figürün yoğunluğunun bezle bezin kapladığı vücut kısımları arasındaki mesafeye göre değiştiğini saptadılar. Bu ilişki matematik olarak belirgin bir şekilde belirtilebildiği için, bilim adamları adamın üçboyutlu bir figürünü yeniden oluşturabildiler. Yüz figürü (yukarda) gözlerin üzerindeki nesneleri gösteriyor. Sakal kıvrılmış durumdadır, bu da çeneyi kapalı tutmak için bir çeneliğin başın çevresine geçirildiğini gösteriyor. Üçboyutlu ön cephe figürü (üstte) ölüme boğulmanın neden olduğunu gösteren şişmiş karnı gösteriyor.

Gözlerin üzerindeki nesneler yeni bir yöntem olan isodansite ile yapılan bir bilimsel fotoğrafın üzerinde çok güzel ortaya çıkıyor. Bu yöntem figürün değişik yoğunluklarını çıkartarak ayrıntıların ortaya çıkmasını sağlıyor.

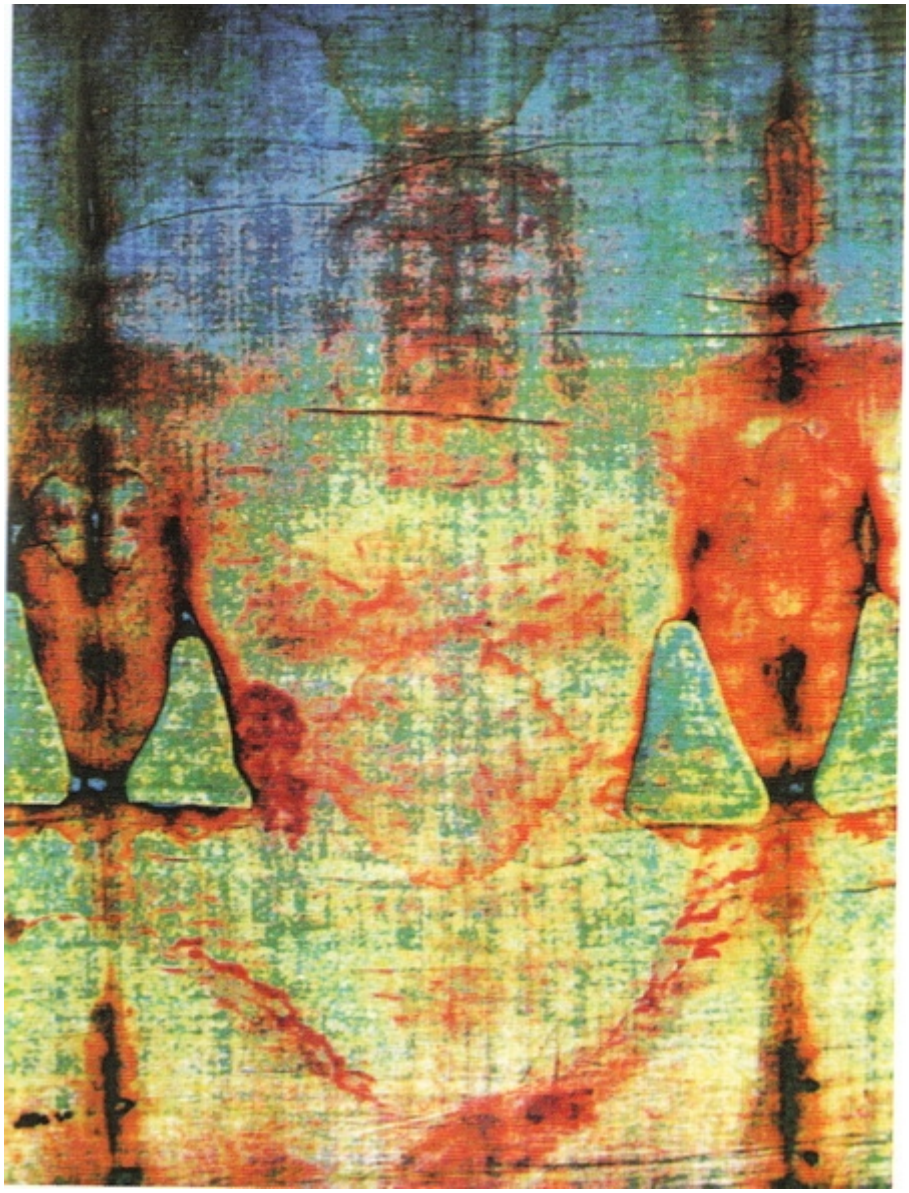

Bilgisayarla kodlanmış bir fotoğrafta çıplak gözle ya da normal fotoğrafla görülmeyen ayrıntılar ortaya çıkar. Uzayda çekilen fotoğrafları yorumlamak amacıyla geliştirilmiş kodlama işleminde resmin yoğunluk farklılıklarını sayılara dönüştürmek için bir mikrodansimetre kullanılıyor. Bilgisayar bu sayıları okuyarak resmi oluşturuyor. Özel bir ayırıcı ile istenen renklerin ilginç ayrıntılarını belirginleştiriyor. Yukarıdaki resimde kan izlerini ortaya çıkarmış. Kırmızı ile belirtilen tüm ayrıntılar böğürdeki yara ile aynı tayf renklerini gösteriyor.

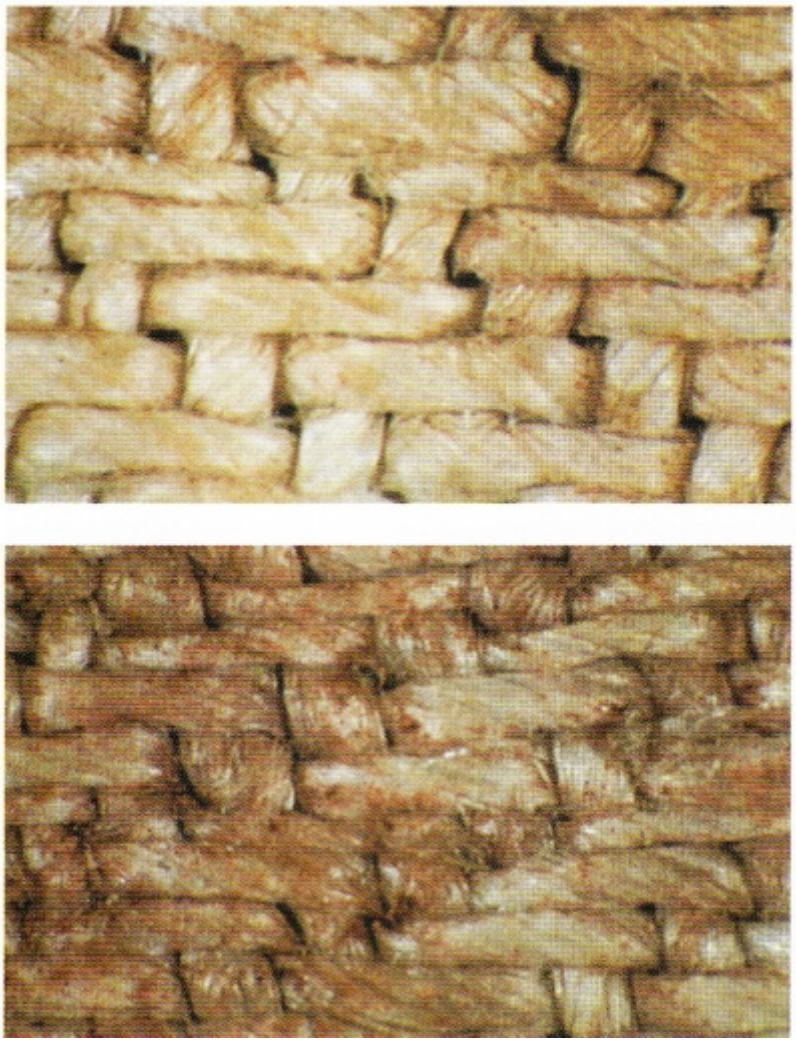

Bilgisayar tarafından çıkarılmış fotoğrafta ince mavi ve canlı sarı renkler (altta) vücut görüntüsünü daha gerçekçi kılıyor. Bilim adamları vücutla ilgisi olmayan birçok ayrıntıyı elimine etmek için analojik (örneksemeli) bir bilgisayar kullandılar. Sarı vücudun beze değdiği ya da bezle uzun süre temas halinde kaldığı kısımların en yoğun bölgelerini gösteriyor. Mavi rengin nüans farkları daha az yoğun olan bölgeleri gösteriyor. Fotomikrografi (yukarda) 1978 yılındaki incelemede en çok başvurulan yöntem oldu. Yukarıdaki fotoğrafta figürün büyük bir alanının kefenin beyaz iplikleriyle kontrast oluşturacak sararmış lifçiklerden oluşmuş olduğunu gösteriyor. Aşağıdaki fotoğraf ise hem figürün bir bölümünü hem dem kan izlerini gösteriyor. Bu klişeler şeklin yüzeysel olduğunu gösteriyor, yani sarı lifçikler sadece bezin üst tabakalarında bulunuyor. Kan iplikler arasından sızmış oysa figür hiçbir şekilde kumaşı geçmemiştir. Yapılan mikroskobik incelemeler bezin üzerinde hiçbir boya izini tespit edememiştir. Bilim adamları Kefendeki figürün bir yağlı boya resim olmadığı sonucuna varmışlardır.

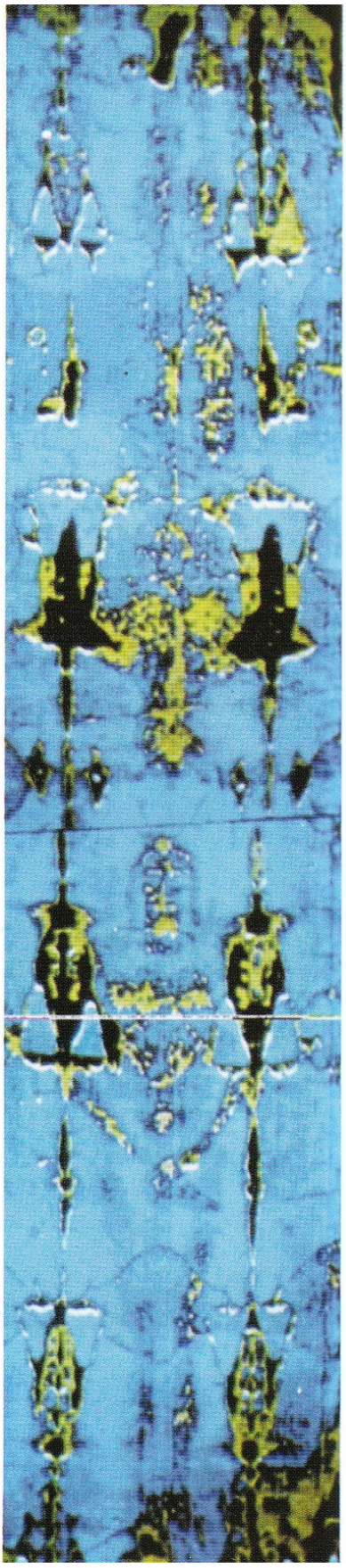

Bilim adamlarının Kefendeki figürün tek ve gizemli doğası karşısında kafaları karıştı. Kefenin çok kesin üçboyutlu özelliği Kefendeki adamın bir heykelinin yapılmasına olanak sağladı (üstte). 1976 yılında Jet Propulsion Laboratory'deki bilim adamları bir bilgisayar kullanarak şeklin yüz bölgesinde bir ressamın bırakmış olabileceği izleri araştırdılar. Elde ettikleri şekil (aşağıda) figürün yönsüz olduğunu gösterdi, yani figür bir fırça ile değil ama örtmüş olduğu vücut tarafından oluşturulmuştu. Daha dikkatli bir inceleme şeklin ne sıcakla ne de suyla etkilenmediğini gösterdi. Göğüs kafesi bölümünde (altta) yangının yanık izleri, su lekeleri ve şekil birbirlerine yaklaşmışlar. Ama yine de ateş figürü yakmamış, su da onu soldurmamış.

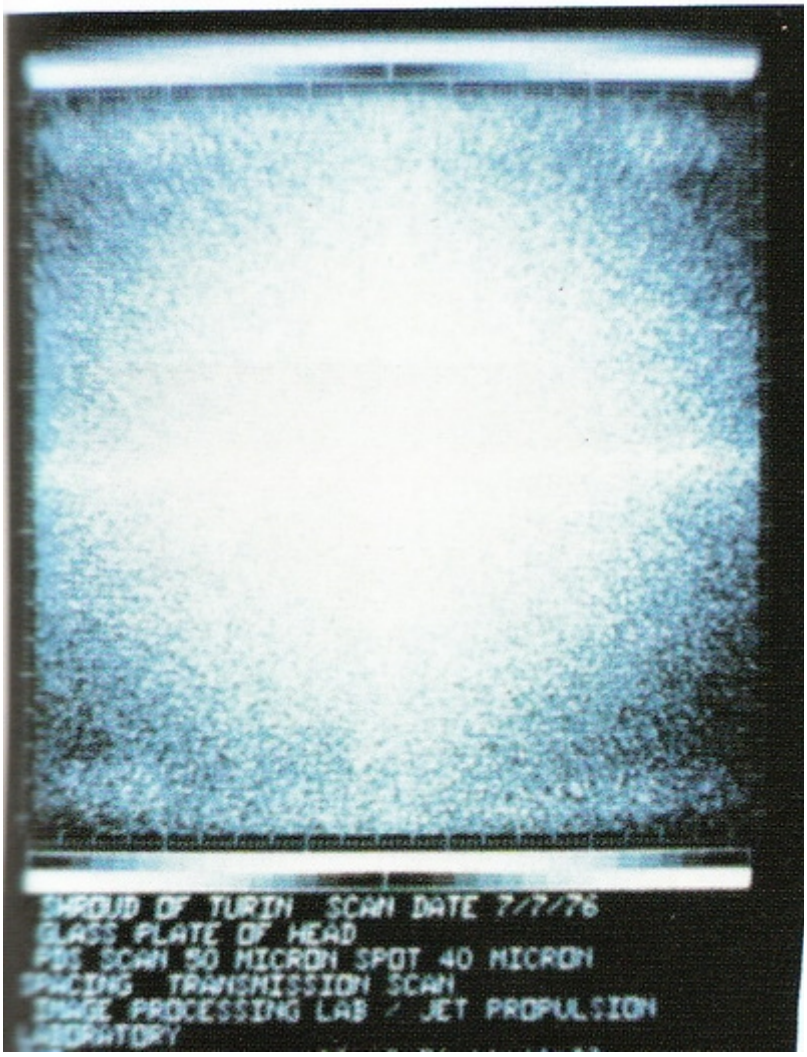

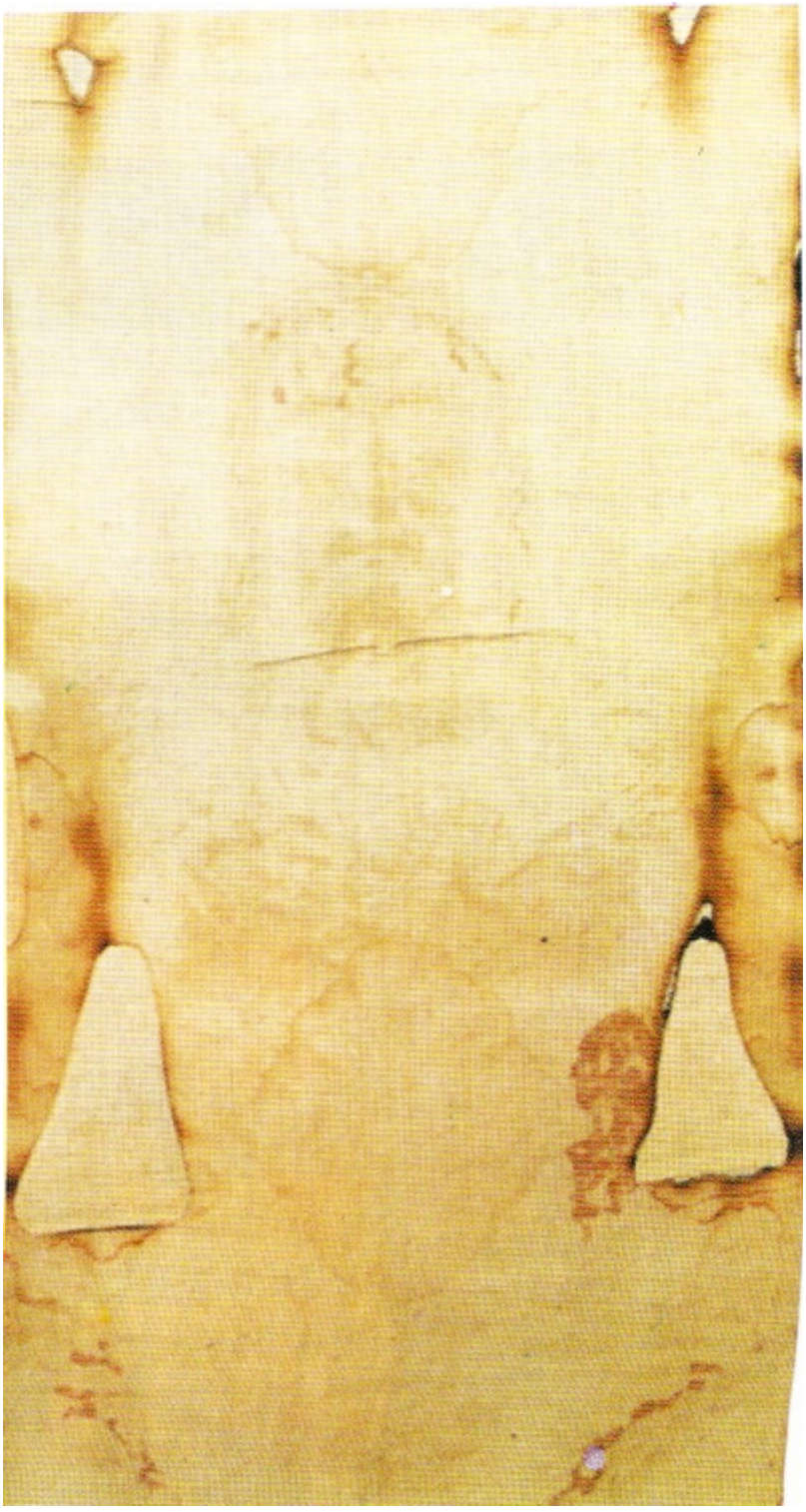

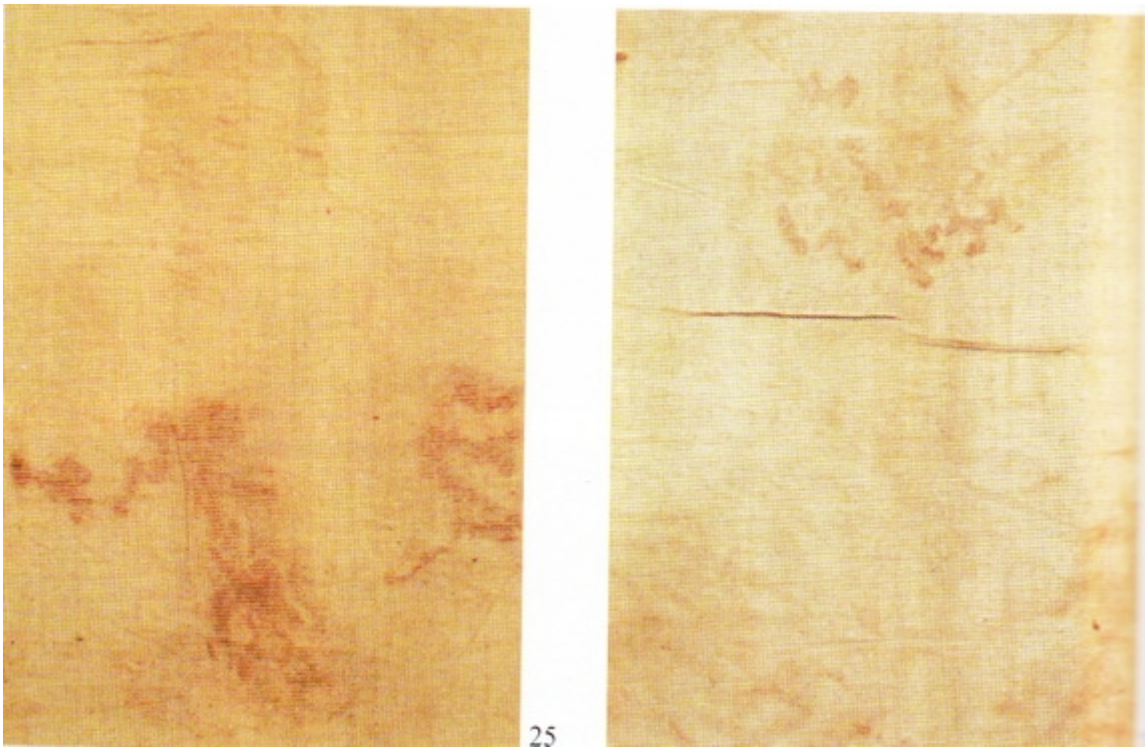

25

Ültraviyole fotoğraflar kan lekelerinin ayrıntılarını açığa çıkarıyor. Ayaktaki yaraları gösteren fotoğrafta (yukarıda) adamın ayaklarına iki çivi çakıldığı görülüyor. Fotoğraf sol ayağın ayak tarağındaki bir yarayı, bir yaranın da topuğunda olduğunu gösteriyor. Baş ve sırt kısmındaki yaralar (yukarıda) adamın kırbaçlanmış olduğunu ve başının saçlı kısmına büyük bir olasılıkla dikenden bir taç konulduğunu belirtiyor. Son zamanlara kadar omuzdaki belirgin sıyrıkların ağır bir şeyin örneğin bir haçın enlemesine olan parçasının taşınmasından ileri geldiği düşünülüyordu. Yeni bir hipoteze göre mezarın sert döşeme taşından da ileri gelebileceği ileri sürülüyor. Santa Barbara Araştırma Merkezi'nden araştırma ışın araştırma uzmanı Samuel Pellicori (altta) 1978 yılında yapılan incelemede Kefeni incelerken görülüyor.

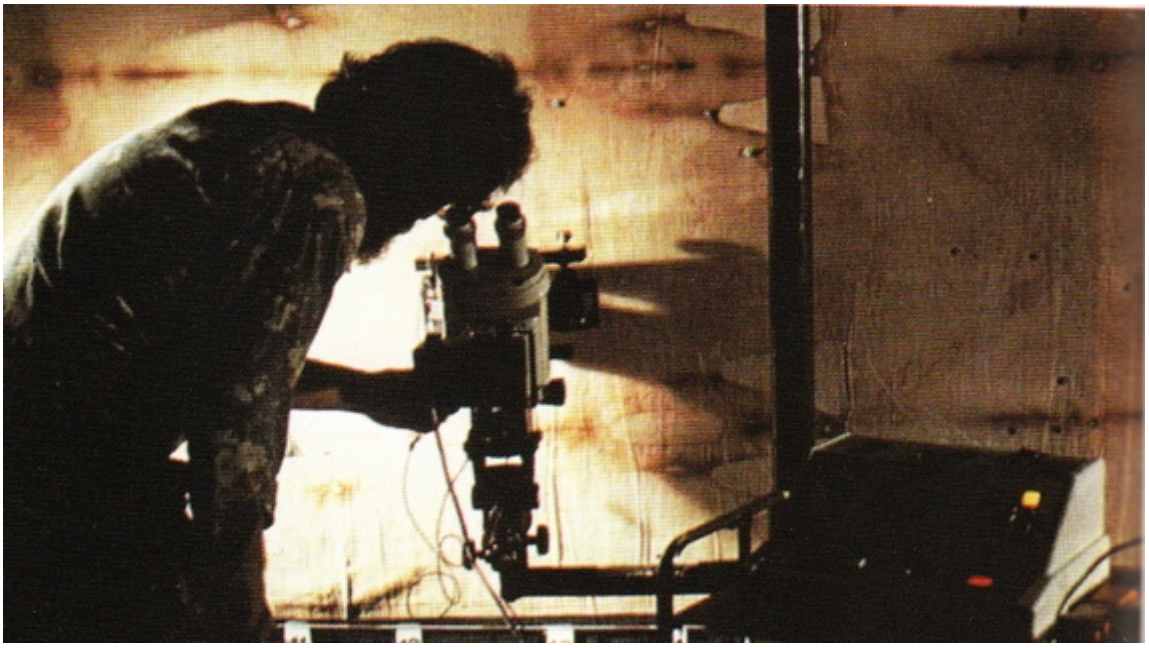

Bilim adamları A.B.Devletleri'nden yanlarında Kefeni incelemek üzere 72 ayrı kasada ultra modern aleti Torino'ya getirdiler.

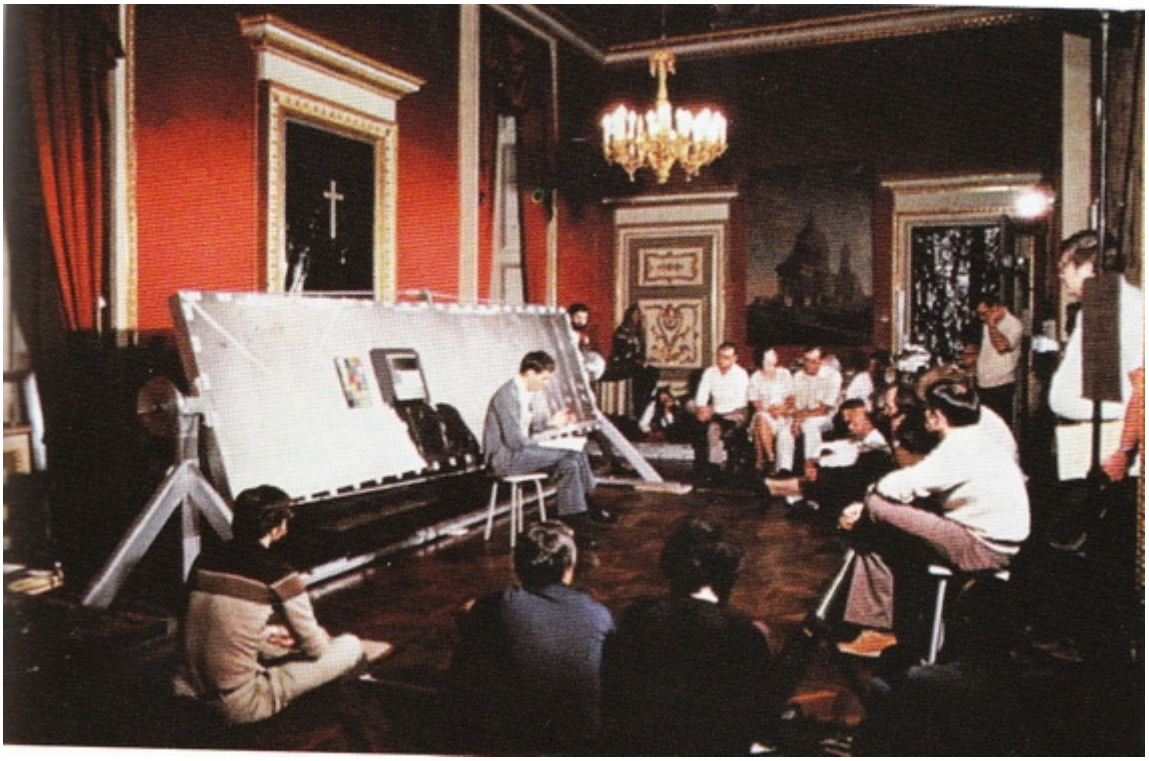

Amerikan Hava Kuvvetleri'nden ve Torino'daki Kefeni inceleme ekibinin başı olan bilim adamı John Jackson ekibi ile birlikte toplantı halinde. Onun arkasında Kefeni inceleme boyunda tehlikesiz bir şekilde tutan özel olarak yapılmış bir masa bulunuyor. Masrafların bir kısmı bağışlarla sağlanmıştır.

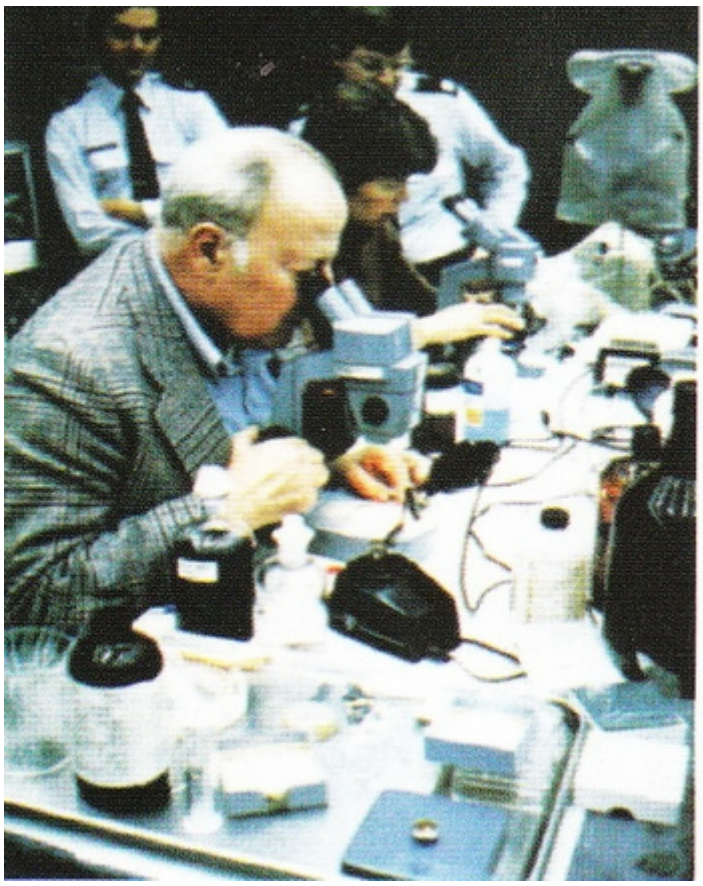

New England Institute'den John Heller ve Los Alamos'daki National Scientific Laboratory'den John Janney Kefenin kimya araştırmasında Kefendeki lifleri içeren bir parçayı inceliyorlar.

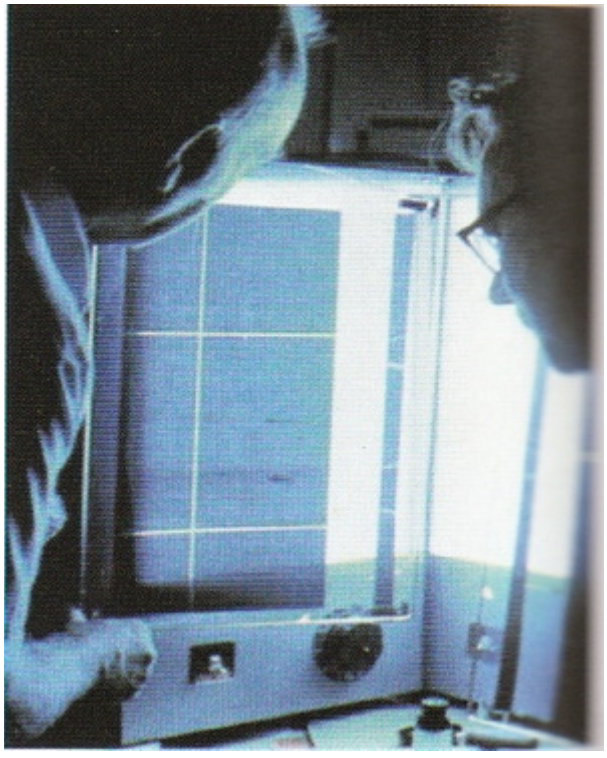

Solda Robert W. Mottern ve Ronald London Kefenin bir radyografısini inceliyorlar. X ışınları bezin üzerinde boya maddesini (pigment) bulup ortaya çıkaracaktı, amahiçbir şey bulunamadı.

400 yıldan beri ilk kez Kefenin arka tarafı incelendi. Bilim adamları şeklin hiçbir izini bulamadılar, bu da şeklin sadece üstteki ipliklere girdiğini gösteriyor. Sağdan sola: Vernon Miller, Brooks Institute of Photography, Eric Jumper ve John jackson ve Torino'dan Giovanni Riggi.

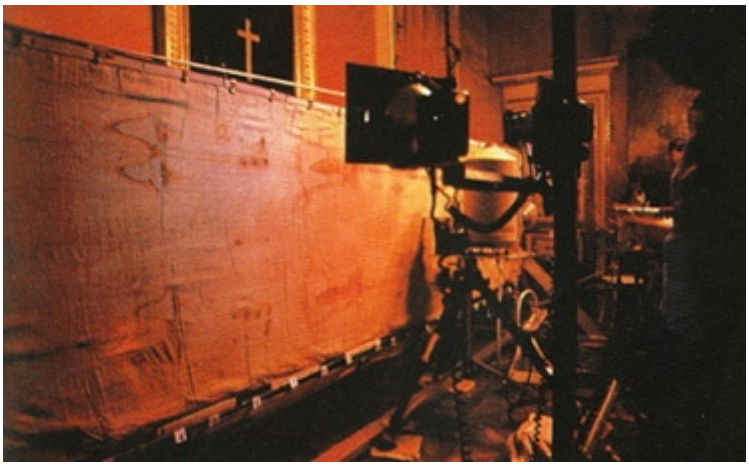

Beş gün boyunca yapılan incelemede, bilim adamları Kefenin, kızılötesi ışınlarla, normal ışıkta, ültraviyole ışınlarla ve X ışınlarıyla elektro manyetik tayfını incelediler.

Sandia Laboratuarlarından Robert W. Mottern X ışın kaynağının yüksekliğini ölçüyor. Mottern şeklin üç boyutlu özelliğini keşfedenlerden biridir.

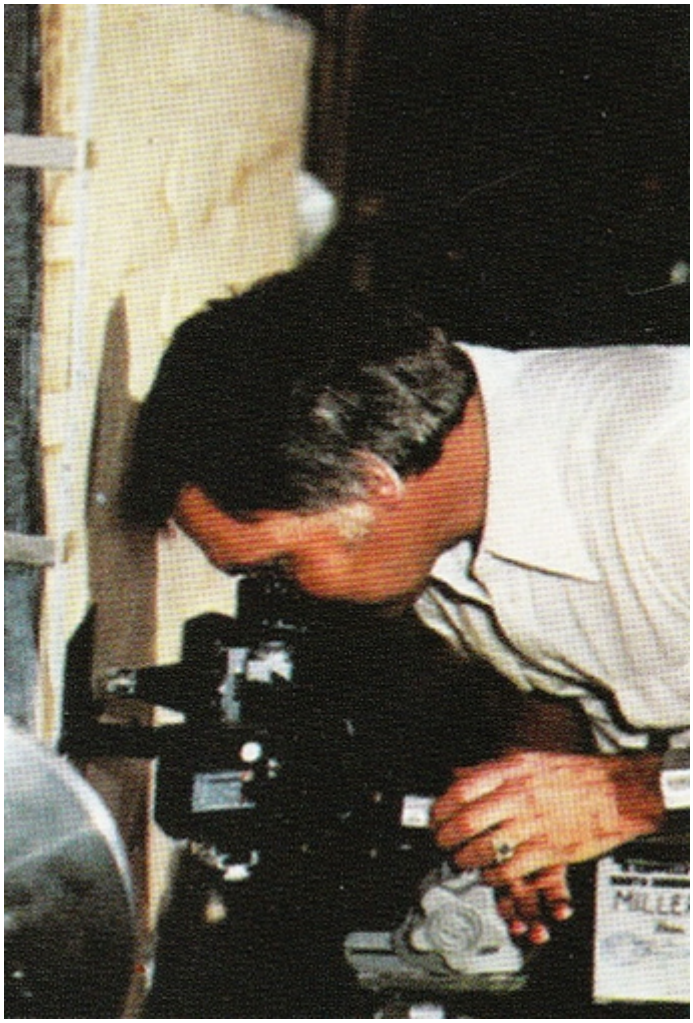

Brooks Institute of Photography'den Vernon Miller, spektografik bir inceleme için verileri bir araya getiriyor. Miller ve arkadaşları Kefenin yüzlerce resmini çektiler.

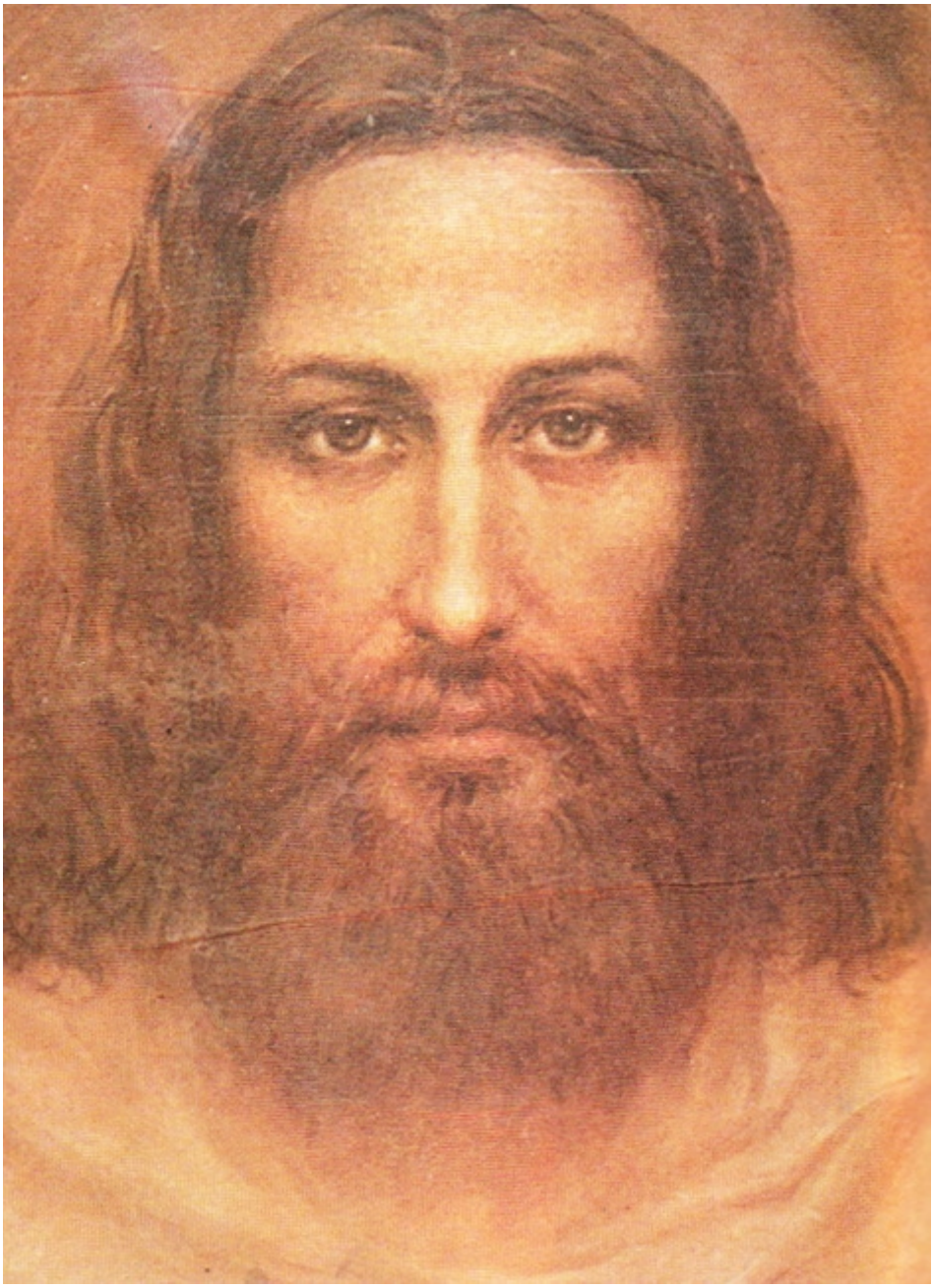

Ermeni ressam Aggeman tarafından 1935'te Kefendeki figür örnek alınarak yapılan bir İsa portresi.

9.

İsa mı?

Kefene sarılmış adam Mesih İsa mı? Bu anahtar soruyu yanıtlamaya çalışacağız.

Bilimsel araştırma Kefenin gerçekliğini ortaya koydu. Bilim adamları Kefenin sahte bir kefen değil de gerçeği olduğu sonucuna vardılar. Bu sonuç Yahudi örf ve adetleri üzerindeki arkeolojik veriler üzerindeki çalışmalar tarafından da doğrulandı.

Uzmanların genel görüşü (consensus) Torino Kefeninin Romalılar tarafından haça gerilmiş ve Yahudi örf ve adetlerine göre gömülmüş bir Yahudinin bedenine sarılmış gerçek bir kefen olduğu yöndedir. Belgede kefenin kayıtlı tarihinin infazın gerçekleştiği olası yer ve tarih olarak Filistin ve I. yüzyıl belirtilmekte.

Önümüzde iki seçim var: Kefendeki adam ya Mesih İsa'ydı ya da haça gerilmiş bir başkasıydı. Bilim bize bu iki seçimden başka bir seçim bırakmıyor.

Biz de Torino Kefeninin İsa'nın kefeni olup olmadığını saptamak için bu iki öneriyi inceleyeceğiz. Her şeyden önce, İsa'nın kimliğine yönelten her şeyi bir gözden geçireceğiz, daha sonra İsa'dan başka bir adam olma olasılığını inceleyeceğiz.

İsa ve Kefen

Kefene sarılmış adama yapılmış yaralarla İncil'de sözü geçen İsa'nın haça gerilme evreleri üzerindeki tanıklığı gerçekten açıklayıcıdır. Karşılıklı bağıntı çok ilginç.

İsa haça gerilmeden önce birçok ceza ve hakarete maruz kaldı. Romalı askerler onu kırbaçladılar (Mt 27, 26; Mk 15, 15; Yu 19, 1). Kefendeki adam adamakıllı dövülmüş. Ricci adamın vücudunda başı, kolları ve ayakları dışında 120 kırbaç izi tespit etti (1). Wilson daha az sayıda tespit ediyor ama bu sayı da adamın şiddetli bir kırbaçlanmaya maruz kaldığını gösteriyor (2). Bu izlerin Romalılar tarafından kullanılan son derece acı veren bir işkence aleti olan ve her darbede et parçaları kopartan *flagrum*'la nasıl oluşturulabileceğini daha önce görmüştük.

Romalılar İsa'yla kendisine Mesih ve Tanrı'nın Oğlu dediği için alay ediyorlardı. Askerler onunla alay etmek amacıyla üzerine lâl rengi bir harmani geçirdiler, eline de bir kamış verdiler, önünde alaylı bir şekilde diz çökerek kralım diyerek güya eğildiler. Onu daha da gülünç hale sokmak için dikenli bir taç örüp başına özenle koydular (Mt 27, 29; Mk 15, 17-20; Yu 19, 2).

Bu da İsa ile Kefendeki adam arasındaki yeni bir paralelliktir. Başın saçlı bölümünde birçok iğne izleri gözleniyor. Dikkatli bir inceleme bu yaraların kırbaç yaralarından farklı olduğunu ve başka bir şekilde oluşturduklarını gösteriyor (3).

İnciller İsa'nın yüzüne de birkaç kez vurulduğunu aktarıyor (Mt 27, 30; Mk 15, 19; Lk 22, 63-64; Yu 19, 3). Bu darbe izlerini Kefendeki şekilde de görmek mümkün. Kefendeki adamın gözleri etrafında, yanaklarında, burnunda ve çenesinde şişlikler ve bereler gözlemleniyor.

Kırbaçlamadan, hakaretlerden, dikenli taçtan ve darbelerden sonra İsa haça gerilmek için götürüldü. Ona haçını taşıttılar (Yu 19, 17) , sendeledi ve düştü ve oradan gecen Kireneli Simun adındaki birini haçı taşımaya zorladılar (Mt 27, 32; Mk 15, 21; Lk 23, 26).

Sırtının üst kısmındaki tam da kürek kemiğindeki ezikler Kefendeki adamın da ağır bir nesne taşıdığını gösteriyor. Bu olayın kırbaçlanmadan *sonra* geçtiğini biliyoruz, çünkü bu ağır nesnenin sürtünme izleri kırbaç darbe izlerini örtüyor. Sol dizi özellikle zedelenmiş.

İnciller İsa'nın haça ayaklarından el ve bilek bölgesinden çivilendiğini aktarıyorlar (Lk 24, 39; Yu 20, 20. 25-27). Kefende de ayaklarından avuç içinin dibinden bileklerinden çivilenmiş bir adamın izi var. Uzman patolojistler Kefendeki adamın haça gerilmiş olduğundan eminler, bu da İsa'yla olan benzerliğinin bir başka hususu.

Alışılmamış bir başka benzerlik daha var; İncillere göre ölüme mahkum olanların daha çabuk ölmeleri için bacaklarının kırıldığı yazıyor (Yu 19, 31-32). Yohanan'ın iskeleti İncil'in bu anlatısını doğruluyor. Bununla birlikte İncil yazarları bize İsa'nın daha önceden ölmüş olduğundan bacaklarının kırılmamış olduğunu söylüyorlar. Romalı bir asker ölmüş olduğundan emin olmak için mızrağıyla onun böğrünü deldi ve böğründeki yaradan su ve kan aktı (33-35 ayetler).

Aynı şekilde, Kefendeki adamın da bacakları kırılmış değil onun da böğrü delinmiş. İnsanı şaşkına çeviren bir ayrıntı, Kefen üzerinde kan ve su karışımı saptanıyor. Kan ve su sağ böğürden dikey bir şekilde boylu boyunca akmış olmalı, akıntı sırta doğru yatay olarak yayılmış.

Haça germe cezası kölelere, savaş tutsaklarına, ve siyasi tutsakların en belalılarına uygulanıyordu. Buna göre, haç üzerinde öldürülenlerin ancak basit bir şekilde gömülme hakları vardı. Buna rağmen, İncillerin aktardığına göre İsa zengin bir adam olan Arimatyalı Yusuf'un kendi için yaptırmış olduğu yeni mezarına konuldu. Yusuf İsa'ya kendi kişisel mezarını ve onu saracak kefen bezlerini ve kokuları verdi (Mt 27, 57-60; Mk 15, 43-46; Lk 23, 50-55; Yu 19, 38-42). Bütün bu itinalara rağmen gömme işlemi Sept gününün başı olduğundan acele yapıldı ve tamamlanamadı (Mk 16, 1; Lk 23, 55 ve 24, 1).

Kefendeki adamın durumu da benzerdir. O da kişisel olarak kumaştan beze sarılmış. Gömme işleminin tamamlanmamış olduğunu gösteren başka belirtiler de var (bakınız bölüm 4).

İncil'deki anlatılarla Kefendeki adamın çektikleri ve mezara konulması arasındaki kıyaslama olasılıktan da öte bu adamın İsa olduğunu gösteriyor. Her şey birbiriyle bağdaşıyor. Kefendeki adam İncillerdeki İsa gibi acı çekti, öldü ve gömüldü.

Bir başka adam mı?

Kefendeki adamın İsa olduğuna karar vermeden önce bu adamın Romalılar tarafından işkence edilen ve haça gerilen ve Yahudi adetlerine göre gömülen bir başka Yahudinin olma olasılığını göz önüne almamız gerekir. Bu soruya sırf bilim cevap veremez, ancak mümkün bir sonuca varabilmek için elimizde yeterince tarihsel veri bulunuyor. İsa'nın haça gerilmesi ve mezara konulması Romalıların canileri haça germe uygulamalarını ve Yahudilerin ölüyü gömme adetlerini farklılaştırdığı için bu sonuca varmak mümkün oldu. İsa'nın olayı alışılmış değildi. Kırbaçlanmış, başına dikenden taç konulmuş, haça çivilenmiş, böğrü delinmiş (bacakları kırılacağı yerde), yürekten çaba ile ama işlemler tamamlanamadan mezara konmuş ve vücudu kefeni çürümeden terk etmiş. Bu durumlardaki Yahudiler ve Romalıların örf ve adetlerini bildiğimiz kadarıyla kadarıyla,

iki adamın da bu şekilde haça gerilmiş ve gömülmüş olduğu ihtimalini çıkarabiliriz. Böylesi bir ihtimalin tersi Torino Kefeninin Mesih İsa'nın kefeni olduğunu çıkartır.

Birçok araştırmacı ve bilim adamı böylesi bir olasılığı hesaplamaya kalktılar. Bu uzmanlardan biri de Şikago Loyola Üniversitesi teoloji profesörlerinden Francis Filas'tır. Peder Filas'a göre Kefene sarılmış adamın İsa'dan başkası olma olasılığı çok azdır. Kefenle İsa'nın infazı arasındaki birbirini tutan ve kuralsız şeyleri belirterek teorik olarak Kefeni İsa'nın Kefeni ile bir tutarak (4) Kefendeki adamın İsa olmadığının olasılığının onda bir olduğu (26) sonucunu çıkardı. Peder Filas soruna şüpheci açıdan ziyade teolojik açıdan yaklaşıyordu. Vincent J. Donovan daha ölçülü bir rakama ulaştı. O da İsa'nın haça gerilmesiyle Kefen arasındaki kuralsızlıkların benzerliğinden, özellikle de dikenli taç, kırılmamış bacaklar, mızrakla açılan yara ve tamamlanmamış gömme işlemi, etkilenmiştir. Buradan çıkardığı olasılık hesabına göre Kefendeki adamın İsa'dan başkası olma olasılığı 282 milyarda 1'dir (5).

Cizvit ve mühendis olan Fransız Paul de Gail de bu olasılığı hesaplamaya çalıştı. Donovan'ın rakamından daha yüksek bir rakam çıkardı. Ancak araştırmalarını, Kefen üzerinde elde edilen şaşırtıcı bulgulardan önce 1972'de yaptı (6).

Buraya kadar en ölçülü olasılık hesabı 1978 tarihinde Torino Üniversitesinde bilimler fakültesinde görev yapan Tino Zeuli ve Bruno Barbaris adındaki profesörler tarafından yapıldı. Bu bilim adamları istatistiklere dayalı kuşkucu bir yaklaşıklığı bir araya getirdiler. Yine de Kefene sarılmış kişinin İsa'dan başkası olma olasılığının 225 milyarda 1 olduğu sonucuna vardılar (7).

Bunlar gibi istatistik analizler bulanık tahminler değil ama saygı duyulacak bilimsel araçlardır. Bilim adamları bunları gözlenen fenomenleri açıklayabilmek için değişik hipotezleri ölçüp biçerek sık sık kullanıyorlar. Kefen üzerindeki bu hesaplar - 225 milyarda 1'den 10'da 1'e kadar giden (26) - mantıklı şüpheciliğin ötesinde, Torino Kefenini teorik olarak İsa'nın kefeni ile özdeşlemektedir. Bizler şimdi kendi hesaplarımızı yapacağız. Bile bile kuşkucu bir yaklaşım benimseyeceğiz ve kendi olasılıklarımızı mümkün olduğunca ölçülü bir biçimde hesap edeceğiz.

Rakamımızı en altta tutabilmek için Kefendeki kişinin haça gerilmiş bir kişi olmadığını öngöreceğiz. Kişinin bir kadın değil de erkek olma (2'de 1) ve kişinin bir haça gerilme sonucunda ölmüş olabileceği olasılığını hesaba katmayacağız. Donovan çok ılımlı bir şekilde o devirde 500'de 1 insanın haça gerilerek öldüğünü kabul ediyor, bu kuşkusuz çok yüksel bir orantı (8). Şu halde, İsa'nın kırbaçlanmasından, haça gerilmesinden ve gömülmesinden önce 1000'de 1 bir olasılığı buluyoruz. Bir kez daha belirtelim, kuşkucu bir yaklaşım için bu yöntemden kaçınacağız.

1. Birinci olgumuz İsa'nın kırbaçlanması ve cellatları tarafından kendisine yapılan başka hakaretler. Kırbaçlanma bazen hükümlülere uygulanıyordu ama böyle zalimce değil. Kefende uzun bir kırbaçlanma betimlenmiş, öylesine ciddi bir kırbaçlanma ki buna tabi olan adamın ölümüne neden olabilirdi (9). Bu şiddetin ender olmasına rağmen, İsa ve Kefendeki adam her ikisi de bu şiddete maruz kalmışlardır. İsa'dan başka birinin bu şekilde dövülmüş olma olasılığını 2'de 1 olarak kabul edeceğiz.

2. Bir cani gibi haça gerilerek öldürülmeye mahkum olmuş bir adamın başına dikenli bir taç koyma hiç de alışılmış bir şey değildir. Romalılar resmi olarak imparatorun kültünü uyguluyorlardı. Nasıl

olur da ölüme mahkum olmuş caniler ve kölelerin başına dikenli taç koyup önünde eğiliyormuş gibi yapsınlar? Taç giydirme haşmetliliği belirtir, dikenli taç ise doğal olarak bu haşmetlilikten alay edildiğini gösterir. İsa kendisine Tanrı'nın Oğlu ve Yahudilerin kralı Mesih dediği için, Onun başına dikenli taç geçirdiler. Kefendeki adamın da başının saçlı kısmı yaralarla delinmiş. Kefendeki adam İsa değilse, büyük olasılıkla bir cani ya da bir köle olan bu adamın başına dikenli taç konulması şansı nedir? Hangi kriteri ele alırsak alalım bu olasılıktan uzak bir olaydır (10). Ölçülü bir değerlendirme 500'de 1'dir. Biz ise 400'de 1 rakamını alacağız.

3. Haça gerilen kurbanların çoğu haça iplerle bağlanırdı. İsa ile Kefendeki adam haça çivilenmişlerdir. Başka bir adamın da haça çivilenmiş olma olasılığını 2'de 1 olarak alacağız.

4. İnciller ve arkeolojik araştırmalar gösteriyor ki, Romalılar ölümlerini çabuklaştırmak amacıyla ölüm cezasına çarptırılanların genel olarak bacaklarını kırıyorlardı. İsa daha önce öldüğü için, bacakları kırılmamıştır. Kefendeki adamın da bacakları kırılmamıştır. Bu olağan bir prosedür olduğu için, bunun yapılmama olasılığını 3'te 1 olarak alacağız.

5. İsa'nın ölmüş olduğundan emin olmak için bir asker onun böğrünü deldi, delinen yaradan kan ve su aktı. Aynı şey Kefendeki adamın da başına geldi. Bu olayın bir başkasının başkasına gelme olasılığını hesap edelim. Asker hiçbir şey yapmayabilirdi, ya da bir kılıç ve mızrak kullanabilirdi (3'te 1). Ölümünden emin olmak için mahkumun başına, karnına ya da bağrına vurabilirdi (3'te 1). Son olarak da yaradan kan ve su aktı (3'te 1). Çok kuşkucu olarak bütün bu olaylara 27'de 1 olasılık rakamını vereceğiz.

6. Haçla gerilerek öldürülmeye mahkum olanların çoğu caniler, köleler ve haydutlardı. Bunların çok azı pahalı kumaştan yeni bir kefene sarılıp şahsi bir mezara konmuştur. İsa keten bezinden bir kefene kokularla sarılmış ve kayalıkta oyulmuş yeni bir mezara konmuştur. Kefendeki adam da keten bir kefene sarılmış ve şahsi bir mezara konmuş. Bizim bu konudaki ölçülü değerlendirmemiz "bir caninin" bu şekilde gömülme olasılığı 8'de 1'dir.

7. İnciller İsa'nın alelacele kefene sarılmış olduğunu yazıyorlar, çünkü Sept gününün başlangıcıydı. Defin işlemi zamanında tamamlanamadığından, kadınlar pazar sabahı defin işlemini bitirmek için mezara geldiler. Kefendeki adam da alelacele gömülmüş ve prosesüs tamamlanmamış. Haça gerilmiş kaç kişi keten bir kefende şahsi bir mezara konmuş ve alelacele defnedilmiştir ? Ölçülü bir şekilde bu olasılığı da 8'de 1 olarak kabul edelim.

8. İncil'in iddiasına göre İsa'nın bedeni çürümemiş (H.İ 2, 22-32) ama ölüler arasından dirilmiştir. Dirilişin gerçekliğini 11. bölümde inceleyeceğiz. Burada, yalnızca Kefenle olan bir paralellik kuracağız. Keten bez üzerinde hiçbir çürüme izine rastlanmamıştır. Üstelik, kan gölekleri anatomik açıdan kusursuzdur, ayrıca bedenin kefenden ayrılmasıyla ne bozulmuş ne de yayılmıştır (11).

Bu parellellik özellikle ilginçtir çünkü birçok kefende çürüme izleri vardır. Haça gerilmiş başka bir cesedin kefenden çürümeden önce alınmış olma olasılığını da ölçülü olarak 10'da 1 olarak alacağız.

İnciller bu sekiz kuralsız durumun İsa'nın ölümü ve mezara konuşu sırasında oluştuğunu söylüyor. Kefen de kefene sarılmış adamın durumunda da aynı şeyin olduğunu açığa vuruyor. Bunun İsa'dan başka birinde gerçekleşme olasılığını da, çok şüpheci davranarak ve çok ölçülü olarak hesapladık.

Her şeye karşın, bu olasılıkları birbiriyle çarparak Kefene sarılmış adamın İsa olmadığının olasılığını 82 944 000'da 1 olduğunu hesapladık.

Bu 83 milyonda 1 oranı içimizden birçokları için aslında bir şey ifade etmez. Birer dolar banknottan oluşan 82 944 000 doları peş peşe koyarsak New York'tan San Francisco'ya üç kezden fazla gider. Bu dolarlardan biri işaretlenmiştir ve gözleri bağlı bir adamın bu doları bulmak için bir tek sansı vardır. Bu olasılıkların başarıya ulaşma sansı 82 944 000'da 1'dir. Kefendeki adamın Mesih İsa'dan başka biri olma şansı da işte budur.

Gözleri bağlı bir adamın işaretli bir dolarlık banknotu bulabilme şansı ne kadarsa Kefendeki adamın İsa'dan başka olma şansı da o kadardır. Ne var ki bu şanslar uygulamada sonsuz-küçüktür. Torino Kefenine Mesih İsa'dan başka birinin sarılmış olma olasılığı pratik olarak hiç yoktur.

İsa'nın ölümünde ve gömülmesindeki kuralsızlıkların sıklığı üzerindeki bu istatistik değerlendirmelerin bazıları bilimsel tartışmalara konu olabilir. Romalıların uyguladıkları haça germelerin bazı görünümleri hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. İşte bu nedenle hesaplarımızı bile bile ölçülü tuttuk. 82 944 000'da 1 olasılık hiç kuşkusuz çok düşük bir olasılıktır. Bu sayıyı Kefendeki şeklin bir adama (bir kadına değil) ait olduğunu ve haça gerilmiş olduğunu (başka şekilde ölmüş olacağı yerde) hesaba katmış olsaydık sayıyı bin ile çarpmamız gerekirdi. Böğürdeki yara, haça gerilen kurbanların mezara hemen konmaları, alelacele iyi kumaştan yapılmış bir kefene sarılmaları ve çürümenin bulunmaması ile ilgili değerlendirmemiz sonucunda tartışmamız çok düşük bir olasılık hesabı çıkartmış olduk. Kefenle İncil'deki anlatılar arasındaki *ortak noktaları* seçip kıyaslayarak da ölçülü davrandık. Kefen ile İnciller arasındaki uygunluğu, daha sıkı bir ilişkinin belirtisini göz önüne almış olsaydık olasılık hesabımız daha da yüksek çıkardı. Başka alanlarda çelişki olmadığına göre, Kefen büyük olasılıkla gerçekten İsa'yı sarmış oldukları kefendir.

Kefenin İsa'yı anımsatan yeni bulunmuş bir kanıt olmadığını aklımızdan çıkarmayalım. Yüzyıllar boyunca gerçek kefen olarak itibar görmesi de Kefene sarılan adamın İsa olma olasılığını arttırıyor. Şüpheci prosedürlere karşın bu iki adam arasında olası bir uygunluk vardır.

Bu olasılıkları ölçülü bir şekilde hesaplamaya çalıştık. Ama yine de, varılan sonuç Kefendeki adamın büyük bir olasılıkla İsa olduğunu belirtiyor. Ricci'nin yazdığına göre "…benzer veriler Kefendeki adamın, Tarihte haça gerilen başka herhangi birini bir kenara iterek İncillerde sözü edilen İsa olduğu sonucuna götürüyor (12) ".

Şu halde, yüksek bir olasılıkla, Kefene sarılmış adamın İsa'dan başkası olamayacağı sonucuna varıyoruz. Torino Kefeni İsa'nın gerçek kefenidir. Bu sonuç sağlam bir şekilde gerçeklerle desteklenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kefenin anlamı

10.

İsa'nın Ölümü:

Yeni Önemli İpuçları

İpuçlarını inceledik ve bir yargıya vardık. Torino Kefeni çok büyük bir olasılıkla İsa'nın mezara konuşu sırasında sarıldığı kefendir. Kumaşa izi çıkan bedenin bir şeklidir.

Bağımsız birçok varılan sonuçlar bu neticeye ulaşmaktadır. Bilimsel araştırma Kefendeki şeklin sahte olmadığını ama gerçek bir cesetten oluştuğunu saptamış oluyor. Sanat tarihinin, Antikite tekstillerin, botaniğin, sikke ve madalya incelemeleri Kefenin Mesih'in kefeni olacak kadar eski olduğunu gösterdi. Romalı haça germe prosedürünün ve Yahudi defin adetlerinin incelenmesi Kefendeki adamın Romalılar tarafından haça gerilmiş bir Yahudi olduğunu gösteriyor. Kefendeki adamın çektiği acılar ve torağa verilmesi İsa'nınkine normal Romalı ve Yahudi prosedürlerinden ayrılan görünümlerine kadar aynen uyuyor.

Bu kitabın son dört bölümünde Torino Kefeni üzerinde bilinen olgulardan yeni sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde Kefenin İsa'nın ölümü ile ilgili verdiği ipuçları üzerinde durulacaktır. Bir sonraki bölümde Kefen İsa'nın dirilişi ile kanıtlar sunmakta mıdır, o araştırılacak. 12. bölüm ise Kefenin doğal-doğaüstü tartışmalardan çıkan nihai sonuçları incelenecektir.

Kefen ve tıbbın görüşü

Kefendeki şeklin anatomik kesinliği, XIX. yüzyıl boyunca birçok tıp uzmanının dikkatini üzerine çekti. Bu hekimler tıbbi çalışmalarının başlarında şeklin kesinliği, yaraların çevre çizgisinin belirginliği, akan kanın doğruluğu, karakteristik kan pıhtılaşması ve serum ile hücre kütlesinin ayrışması karşısında bayağı etkilenmişlerdi. Paris Katolik Enstitüsü biyoloji profesörü Paul Vignon baştaki bu araştırmaların anahtar kişisiydi. 1902'de bu konuda bir kitap yayımladı (1).

Vignon'un arkadaşı ve Sorbon Üniversitesi anatomi profesörü olan Yves Delage, aynı devirde çok önemli araştırmalar yaptı. Bilimler Akademisi üyesi ve bilinemezci (agnostik) biri olan Yves Kefen üzerinde belirmiş olan yaraların anatomik olarak doğru olduğunu ve en ufak sahtecilik izi bulunmadığını ortaya çıkardı. Buradan bu Kefenin büyük bir olasılıkla İsa'nın kefeni olabileceği sonucunu çıkardı (2).

Tıbbi araştırmaların en ayrıntılısı Paris, Saint-Joseph hastanesi cerrahlarından Pierre Barbet'nin yaptığı araştırmalardır. Haça gerilme deneylerine girişmek için cesetlerden yararlandı. Barbet İsa'nın böğründeki mızrak yarasını da inceledi, mızrağın dışyürekzarını deldiğini ve yüreğe değdiği sonucuna vardı (3).

Alman radyologu olan Hermann Moedder, gönüllü öğrencileriyle haça gerilme deneyleri yaptı. Öğrencilerini kollarından tahtalara bağladı ve haça gerilmenin insan vücudundaki ilk etkilerini ölçmeye çalıştı. Böğürdeki yaranın tıbbi bir açıklamasını aradı ve mızrağın hem akciğer zar boşluğunu hem de yüreği deldiği sonucuna vardı. Moedder bunun İncillerde sözü edilen ve Kefen üzerinde açıkça saptanmış olan kan ve su akışını açıklayabileceğini düşündü (4).

Bir başka tıbbi araştırmacı Milan Üniversitesi resmi tıp profesörü Giovanni Judica-Cordiglia kan sızıntılarını inceledi ve kumaşta nasıl taşınmış olabileceğini araştırdı (5).

1960 yıllarında İngiliz hekim David Willis Kefen üzerinde daha önce yapılmış tıbbi çalışmaların hepsini topladı ve değerlendirdi. Yaralar üzerinde derin bir araştırma gerçekleştirdi ve tıbbi açıdan Kefenin gerçek olduğu sonucuna vardı. Barbet, Moedder ve başkaları ile birlikte mızrağın yüreği deldiği düşüncesindeydi (6).

Bir Amerikalı hekim olan Anthony Sava, onlarca yılını Kefen üzerindeki yara izlerini araştırmaya harcadı, bu araştırmalarında özellikle kırbaçlanmanın İsa'nın göğüs kafesinde bir iç kanamaya yol açmış olabileceği üzerinde durdu (7).

Torino Kefeni Araştırma Projesi resmi uzman hekimi ve Los Angeles Eyaleti resmi hekim yardımcısı patolojist Robert Bucklin'dir. 1978'den sonraki araştırmalar sırasında özellikle Kefendeki adamın yaralarının cinsi üzerinde durdu. Başka tıbbi araştırmacılar gibi böğürdeki yaranın hem akciğer zarı boşluğunu hem de yüreği delen bir mızrak tarafından oluşmuş olabileceğini düşünüyor (8).

Bütün bu uzmanlar, hekimler ve anatomiciler, Ricci'nin belirttiği gibi, gerçek yaralar taşıyan ve haça gerilerek ölmüş olan gerçek bir cesetle karşı karşıya olduğumuzdan tamamen eminler. Daha önce de gördüğümüz gibi ölüp gömülen İsa'dır (9).

Kefendeki şekilde saptanan iki olgu İsa'nın gerçekten ölmüş olduğunu gösteriyor. Her şeyden önce, vücut ceset kaskatılığındaydı. Bucklin bu kaskatılığı çok açık bir şekilde belirtiyor. Üstelik, sol bacak haç üzerindeki kaskatı haliyle saptanmış eski pozisyonuna getirilmişti (10). Bir başka örnek de, İsa'nın başı gözle görünür biçimde, *rigor mortis* pozisyon gereği öne doğru eğilmişti. Kefenin üç-boyutlu şeklinin incelenmesi vücudun ölüm anında yığılıp kaldığı bu pozisyonu doğrulamayı sağlamıştır. İsa haçtan öne doğru eğilerek uzaklaşmıştır; ölümünden sonra, vücudu hiç değişmeden bu pozisyonda kalmıştır (11). Yuhanna'ya göre İncil İsa'nın başını öne eğerek canını verdiğini belirtilmektedir (19, 30).

İsa'nın ölmüş olduğunu ayrıca Kefen üzerinde ölümünden sonra oluşan bazı kan akıntılarından biliyoruz. Örneğin başındaki yaralar ölümünden önce oluşmuşlardı, böğründeki yara ise *post-mortem* (ölümden sonra)dir, bu da kanın, bu yaradan fışkırmadığından bellidir. Kan çarpan kalbin bir basıncı olmadan aynen delinen bir torbadan sızan kan gibi yavaşça akmıştır (1).

İsa'nın ölümü üzerindeki şüpheler

Hayret verici sayıda insan İsa'nın gerçekten haç üzerinde ölmediğine ama ölümden kurtulduğuna, açıklanamaz bir biçimde mezarda yeniden kendine gelerek havarilerine katıldığına inanıyor ya da bundan şüphe duyuyor. Havariler İsa'yı yeniden karşılarında görünce bunun bir mucize olduğuna ve

İsa'nın dirildiğine inandılar. Bu görüş özellikle Müslümanlarda ve Hıristiyan olmayanlarda yaygındır. Kutsal Kitaba inanmayan birçok kimse İsa'nın dirilişini bu biçimde açıklamaktadır. Bu "bayılma" hipotezinin ömrü çok kısa oldu, hatta XIX. yüzyıl eleştiri uzmanları arasında bile. Liberal eleştiricilerden David Strauss, bu hipotezi basit bir akıl yürütmeyle ve bazı kesin sorularla bir kenara attı (13).

İsa haça gerilmenin getirdiği olumsuzluklardan kurtulup nasıl hayatta kalmayı başarmış, mezarın önünü kapayan kayayı ciddi bir şekilde güçten düşmüş haldeyken nasıl itmiştir? Havarilerin bulunduğu yere kadar bir gün önce Romalı çivisiyle delinmiş ve bütün ağırlığını haçta çeken ayaklarıyla nasıl yürümüştür? Strauss'un en güçlü kanıtı havarilerin İsa'yı yeniden gördüklerinde gösterecekleri olası reaksiyondur. Fiziksel bakımdan son derece berbat bir durumda, topallayarak, kan içinde, solgun ve tıbbi müdahaleye gereksinim içinde görünmüş olacaktı. Strauss'un da belirttiği gibi bu durumda havarileri İsa'nın dirildiğini ilan edeceklerine hemen bir doktor bulmaya gideceklerdi! Bununla birlikte, tarihin bize öğrettiğine göre havariler İsa'nın dirilmiş olduğunu, yeniden Yaşama dönen Rab olduğunu ilan ettiler. Yüzyılın başında Albert Schweitzer Strauss'un eleştirisini inandırıcı bulduğunu açıkladı (14). Bayılma hipotezi Kutsal Kitap eleştirmenleri tarafından bile artık gerçek olarak kabul edilmiyor (15).

Bizim çalışmamız bayılma hipotezine ölümcül bir darbe indirmektedir. Romalılar tarafından uygulanan Haça gerilme bir ölüm cezasıydı, ölümden önce durdurulan bir işkence değildi. Haça gerilme neredeyse hemen boğulma meydana getirmektedir. Haça gerilme pozisyonunda ciğerleri havayla doldurmak imkansız duruma gelmektedir. Romalılar, 8. bölümde sözü edilen haça gerilmiş Yohanan'ın iskeletinin gösterdiği gibi bunu çok iyi biliyorlardı. Yohanan'ın kırılmış bacakları yalnız İncil'deki haça gerilme ile ilgili anlatıyı doğrulamakla kalmıyor ama aynı zamanda Romalıların bu işkencenin boğulma ile ölüme neden olacağının bilincinde olduklarını gösteriyor. İsa'nın bacakları kırılmamıştır çünkü Romalılar onun daha önce ölmüş olduğunu biliyorlardı. Ölmemiş olsaydı bile mızrak darbesi onu öldürürdü (16).

Kefen İsa'nın haç üzerinde öldüğünü gösteren son kesin bir kanıt sunmaktadır. Vücudunu ceset kaskatılığında göstermektedir. Aynı zamanda böğürdeki yarasından *post-mortem* (ölümden sonra) kan akışını göstermektedir. Kan, mızrak darbesinden sonra sızıntı halinde akmıştır, çarpan bir yürek tarafından pompalanmamıştır. Şu halde, Romalıların haça germesiyle oluşmuş İsa'nın ölümüyle ilgili kesin bir yargıya vardırıcı bilimsel bir kanıta sahibiz.

Haça gerilme sonucunda ölüm

Kefen İsa'nın haça gerilerek öldüğünü gösteriyor. Ölüm nedenini tam olarak tespit etmek oldukça zor olmasına karşın, tıp uzmanları kesin bir sonuca yaklaşmak üzereler. Haça gerilme cezası Antik çağda birçok halk tarafından uygulanan bir ceza biçimiydi, ancak iki bin yıldır artık kullanılmıyor. Tıp araştırmacıları, bu ceza yöntemini anlayabilmek amacıyla bunu özenle incelediler (17).

Bu durumda ölüme neden olan birçok etken bulunuyor. İsa da başka yollarla işkence gördü. Ciddi bir şekilde kırbaçlandı, başına dikenden taç giydirdiler, yüzüne vuruldu, kısa bir mesafede bile olsa ağır haçı taşımak zorunda bırakıldı. Haça bileklerinden ve ayaklarından çivilendi. Ölümünden sonra, bir Romalı tarafından böğrü mızrakla delindi. Bütün bu işkenceler arasından kesin ölüm nedenini ayırmak zordur.

Araştırmacıların çoğu haça gerilmenin, özellikle boğulma ile yavaş bir ölüme neden olduğunu düşünmekte aynı fikirdeler. Haça gerilme kurbanın haçta belirli bir pozisyon almak zorunda bırakarak öldürüyor. Vücut ağırlığı göğüs kaslarında son derece acı verici bir kasılma meydana getirmektedir. Göğüs ve kaburga kasları sonunda felce uğrarlar ve akciğerlere hava iletemezler. Kurban soluk alabilir ama soluk veremez. Böylece, vücut haç üzerinde yığılmış vaziyette kaldığı sürece boğulma olayı gerçekleşir. Vücudun pozisyonu değişmezse ölüm kaçınılmazdır.

Kurban soluk almak için göğüs kaslarında oluşan basınçtan kurtulabilmek amacıyla ayaklarını delen çiviler üzerinde kendini birkaç santimetre geriye atar. Bu hareket soluk vermesini sağlar ama aynı zamanda ayak bileklerinde korkunç acılara neden olur. O halde, kurban yeniden yığılmakta gecikmez ve boğulma prosesüsü yeniden harekete geçer. Bu aşağıdan yukarıya doğru hareketler kurban yaşadığı sürece devam eder, ya da cellatlar ayaklarını kırana dek. Kimi zaman, ölüm günlerce gelmeyebilir. İsa haç üzerindeki sözlerini büyük bir olasılıkla kendini yukarıya kaldırdığı zaman söylemişti.

Alman radyolog Hermann Moedder, öğrencileriyle birlikte haça gerilmiş birinin ne kadar zamanda kendini kaybettiğini saptamak için bir deney yaptı. Gönüllüleri haçtan bir kalasa bağladı ve maksimum on iki dakikada kendilerini kaybettiklerini gözlemledi. Başkaları da kurbanın kendini daha uzun süre kaybetmediği benzer deneylere katıldı (18). Aradaki farklılık gönüllünün çeşitli ağırlıklarda, güce ve fiziksel dayanıklılığa sahip olmasına bağlı olduğu kadar deney yöntemine de bağlıydı. Her şeye karşın sonuç açıktı: Kurban soluk almak için kendini kaldıramadığı zaman, haç üzerindeki ölüm çabucak gerçekleşiyordu.

Böylece, bacakların kırılmasının önemi kesinlik kazanıyordu. Kırık bacaklarla, kurban soluk almak için kendini kaldıramıyordu artık. Kolların tutulan ve düğümlenen kasları vücudu artık kaldıramaz, boğulma da çabucak gerçekleşir (19).

Kefen İsa'nın haç üzerinde her iki pozisyonu da, aşağı ve yukarı aldığını gösteriyor. İki kan sızıntısı, yaklaşık 10 derece uzaklıkta, önkolda, özellikle de sol kolda kolaylıkla fark ediliyor. Bu İsa'nın her iki pozisyonu da aldığını gösteriyor, her biri de değişik bir açıya dönmüş kolla. İsa bunu soluk almak, uzun süre yığılı kalmanın oluşturduğu acıyı dindirmek amacıyla yaptı (20).

Kefendeki şeklin en karmaşık görünümlerinden biri de böğürdeki mızrak darbesinin grafik tanımlamasıdır. İnciller bize İsa'nın askerin onun ölümünden emin olmak amacıyla sapladığı sırada zaten ölmüş olduğunu ve yaradan kan ile su çıktığını söylüyorlar. Bu karışım Kefende gözleniyor. Böğürdeki yaradan geliyordu ve boylu boyunca yatay olarak aktığı sırtı gösteren şekilde görünüyor. Hekimler şu konuda hemfikirler: Kefendeki şekil ile İncillerin sözünü ettiği bir Romalının mızrağının İsa'nın yüreğini deldiğiyle ilgili söyledikleri birbiriyle bağdaşıyor. Bununla birlikte, uzmanlar su ve kanın varlığını değişik biçimlerde yorumluyorlar (21).

Görüşlerden birine göre, göğüs zarı, yüreği kaplayan torba, küçük miktarda sulu sıvı barındırmaktadır. Vücut, haça gerilmenin kaçınılmaz bir biçimde oluşturduğu güçlü bir gerilime tâbiiyken sıvının hacmi artıyor ve torba da genişliyor. Romalı askerin mızrağı ölümden sonra bile kan ile dolu bulunan yüreğin sağ bölümüne girmeden önce dışyürekzarını delmiş olmalı. Mızrak geri çekilirken yürekten kanın ve dışyürekzarından da suyun akmasına neden oldu (22).

Amerikalı bir patolojist olan Antony F. Sava su sızıntısını başka bir biçimde yorumlamaktadır. Şiddetli kırbaçlanma sonucunda İsa'nın göğsünde bir iç kanamanın meydana geldiğini ve akciğer zarının kanla dolduğunu düşünmektedir. Kan boşluğun dibinde birikmiş, yüzeyde de şeffaf bir sıvı bırakmıştır. Sava'ya göre Romalı askerin mızrağı göğsü delmiş, mızrak geri çekilirken de kan ve suyun boşalmasını sağlamıştır (23).

Bu iki görüş de kısmen doğrudur. Mızrak yürekdışzarına ve yüreğe saplanmadan önce akciğer zarı boşluğundan geçmiş olmalı. Kan hem boşluktan hem de yürek sağ bölümünden gelmiş olmalı. Zaten bu kombinezon Alman radyolog Moedder ve İngiliz hekim David Willis'in genel görüşüdür (24).

En olası tez, mızrağın gerek akciğer zarı boşluğunu gerek de yüreğin sağ bölümünü deldiğini savunan Bucklin'in tezidir, bu tez Sava'nın iç kanama hipotezine karşıdır, çünkü göğüsteki yaralar o kadar ciddi değildi. Buna karşın suyun bir akciğer akıntısından, kanın da büyük bir bölümünün kalbin sağ tarafından geldiğini kabul ediyor (25).

Kan ve su akıntısının iki açıklaması da kuşkusuz birbirine bağlıdır. Sorunu inceleyen hekimlerin hepsinin kanısı mızrağın saplandığı sırada İsa'nın zaten ölmüş olduğu yönündedir. Kan ve su büyük bir olasılıkla hem yürekten hem de göğüs boşluğundan akmış olacak.

İsa'nın ölümünün fiziksel nedenleri

Kefeni inceleyen hekimler İsa'nın kefene sarıldığı sırada ölmüş ve İsa'nın ölümünün daha önceki işkence ve haçlanma sırasında gerçekleşmiş olduğu konusunda aynı fikirdeler. İsa böğrüne mızrak saplandığında zaten ölmüştü. Hekimler ölüm nedeni konusunda tam anlaşmış olmasalar da görüşleri tamamen birbirine benziyor.

Uzmanların çoğu, İsa'nın ölümünün nedeninin haça gerilmenin doğal bir sonucu olan boğulma olduğunu düşünüyorlar. Bu görüş açısından, İsa bu tür bir işkenceye tabi olan biri olarak bir dereceye kadar çabuk ölmüş olmalı, çünkü kırbaçlanma ve darbeler onu epey güçsüzleştirmişti. Haç üzerinde soluk alabilmek için dikilecek gücü kalmamıştı, ve yığılı halde iken boğularak ölmüştü. Bu durumda, ciğerlerin çevresindeki kaslar onun soluk vermesine engel oluşturmuştu, bu da doğrudan ölmesine neden olmuştu. Bucklin ölümün kanamalı bir kalbin aniden durmasından da ileri gelebileceğini ekliyor (26).

Sava buna benzer bir fikir ileri sürüyor: Ciddi bir kırbaçlanmanın sonucunda meydana gelen iç kanama ölüme neden olmuştur. Bu sıvılar yavaşça ciğerleri sıkıştırmış bu da akciğer kanamasıyla boğulmaya neden olmuştur (27).

Davis'in de buna benzer bir fikri vardır: Yürek dışzarı acıların gerilimi yüzünden sıvıyla dolmuş, bu da yüreği sıkıştırmış ve son olarak da kalbin durmasına neden olmuştur. İsa'nın ölümünden sonra, mızrak hem yürekdışzarını hem de yüreği delerek kan ve sulu bir sıvının çıkmasına neden olmuştur (28).

Tüm bu görüşlerden bir konsensüs ortaya çıkmaktadır. Uzmanların çoğu İsa'nın ölümüne boğulmanın neden olduğu görüşündeler. İsa haç üzerinde soluk almak için çalışmak çırpınıp durdu. Bazıları kasların soluk almaya yetecek kadar gücü kalmadığından boğulduğu görüşünde, başkaları

ise boğulmanın kan ve sıvının ciğerleri de sıkıştırdığı sırada meydana geldiği görüşündeler. Ama hepsi bir konuda hemfikirler: Kefen İsa'nın gerçekten öldüğü konusunda ve ölümünün değişik görünümlerini açıklayan kesin bir kanıya vardırıcı kanıta sahiptir.

İncillerin belirttiği gibi İsa'nın kendi yaşamını isteyerek vermiş olduğu düşüncesine kapılarak ölümünün fiziksel nedenleri üzerindeki çalışmamızdan caymamamız gerekir (29). İncil diyor ki, İsa belli bir amaç uğruna, insanlığın günahının kefaretini ödemek için öldü (Yu 3, 16). Bu aynı zamanda İsa'nın kendi ve bütün İncil'in açıklamasıdır da (30). Kefen bu özel savlardan hiçbir şey açığa çıkarmıyor, ama 12. bölümde onların geçerliliğini kabul edecek başka nedenler olup olmadığını göreceğiz.

11.

İsa'nın dirilişinin kanıtları mı?

Şimdi Torino Kefeni üzerinde yaptığımız araştırmamızın temel öğesine gelmiş bulunuyoruz. Kefenin asıl olmasını bilmek ve büyük olasılıkla İsa'nın kefeni olduğunu bilmek çok önemli. Bu ketenden bez İsa'nın ölümünün fiziksel nedeni üzerinde de bizlere çok şey öğretiyor. Bununla birlikte Kefenden İsa'nın dirilişi ile ilgili bilimsel verilerin gelmesini bilmek çok önemli bir noktadır. Bu konuda bilim adamlarının araştırmaları son derece ilginç ayrıntılar ortaya koymaktadır, özellikle de bu ayrıntıları tarihsel bağlamda incelenirse. Bu bölümde, bu bilimsel ve tarihi verileri inceleyeceğiz.

Şekli oluşturan sebep

Bilimsel olgulardan en ilginç olanlardan biri de şeklin kumaşa çıkma prosesüs gizidir. Kefenin bu şaşılacak özelliğinin İsa'nın ölümünün ve dirilişinin anlatıldığı İncil tanıklığının gerçekliği ile büyük bir ilgisi olabilir. Yinelemek pahasına, bu şeklin oluşumu ile bildiklerimizi bir daha gözden geçirelim.

Hipotezler üç büyük sınıfa ayrılıyorlar. Sahte olduğunu ileri süren hipotezlere göre yağlı boya, boya sürüp boyama, toz haline getirilmiş boya maddeleri ya da asit kumaşa fırça ile, ya da başka bir uygulama ile ya da doğrudan temasla uygulanmıştır. İkinci sınıf hipotezler doğal bir prosesüsten, gaza tutma ya da püskürtme yöntemi ile ya da cesetle doğrudan temas sonucu oluştuğunu düşünüyor. Üçüncü sınıf hipotezler bunun ise herhangi bir ısı ya da ışık kaynağından oluşmuş olabileceğini ileri sürüyor.

Daha önce de gördüğümüz gibi, sahte olduğunu ileri süren hipotezler açıkça çürütülmüştür (1). Kefen üzerinde şeklin oluşmasına neden olabilecek hiçbir yabancı madde bulunmamaktadır (2). Hiçbir fırça darbe izi ya da başka bir tür uygulama izi bulunmamaktadır. Bir yağlı boya resim şekil üzerinde gözlemlenen özelliklere sahip olamaz. Böylece, her şey Kefenin asıl olduğu yönündedir. Heller Kefenin taklit olma olasılığını 10 milyonda 1 olarak görmektedir (3).

Aynı şekilde, doğrudan temas gibi hiçbir doğal prosesüs şeklin oluşumunu tatmin edici bir şekilde açıklayamaz. Taklit olduğunu ve doğal olarak oluştuğunu iler süren hipotezler Kefendeki seklin ne

üçboyutlu, yüzeysel ve yönsüz özelliğini, ne de liflerin satürasyon noktasının ve platonun yokluğunu hesaba katıyorlar. Bu hipotezler aynı zamanda şeklin yoğunluğu, deformasyon eksikliği, gölgeler, renklerin dağılımı konusunda kendileriyle çelişiyorlar. 1532 yılındaki ateş ve suyun oluşturduğu zararlar şeklin kimyasal yapısını bozmamıştır, yağlıboya bir resim olsaydı mutlaka yapısı bozulurdu. Şekil gaza tutma ya da püskürtme yöntemi ile de oluşmamıştır, çünkü gazlar doğru ya da paralel çizgiler halinde yükselmezler. Başka bir deyişle, bilimsel çalışmalar Kefendeki seklin doğrudan bir temasla, taklitle ya da buharla oluşamayacağını ortaya çıkarmıştır (4).

Bir ısı ya da ışık kaynağından oluşmuş olabileceği konusunda ne söylenebilir? 1978'deki araştırmadan önce bazı bilim adamları bu hipotezin en akla yakın olduğu görüşündeydiler, bugün de hala öyle görülmektedir, sadece diğer öteki hipotezlerin elimine edilmesi değil ama aynı zamanda çok ileri düzeyde yapılmış bilimsel araştırmalar sonucunda böyle bir sonuca varılmaktadır.

John Heller ile Alan Adler adındaki kimyagerler özellikle şeklin kimyasal ve fiziksel karakteristiklerini saptamak için uğraştılar. Bu adamlar şeklin lifçiklerin oksidasyonu, deshidratasyonu ve birleşmesi sonucunda oluştuğunu düşünüyorlar. Laboratuvarda bu oksidasyon ve deshidratasyon prosesüsünü tersine işleterek ileri sürdükleri fikri kanıtlamaya çalıştılar. Daha sonra gerek fiziksel açıdan gerek kimyasal açıdan analizlerini tahkik ettiler ve lifçiklerin kimyasal değişim tepkimesi sanki ısıyla oluşmuş gibi olduğunu gösteren daha önceki neticelerini doğruladılar (5).

Şeklin ısı ve ışık sonucunda oluştuğunu gösterir daha başka bilgiler de var elimizde, özellikle de "yanık" hipotezini güçlüce destekleyen R. Gilbert ile M. Gilbert'in elde ettiği spektrofotometrik bilgiler. Bu deneyler şeklin moleküler özelliklerini incelemesini ve renginin de 1532'deki yangın spektrumuna aşağı yukarı benzer olduğunu ve aynı optik yoğunlukta olduğunu göstermesini sağladı (6). Kısacası şeklin özellikleri aslında ateşin oluşturduğu yanık izleriyle benzeşiyor. Bu da yanma nedeninin (ısı, ışık) büyük bir olasılıkla şekildekiyle aynı olduğunu gösteriyor. Tüm bu deneyler şekli oluşturan nedenin ısı ya da ışıkla oluşmuş olan hafif bir yanma sonucu olduğunu düşündürüyor (bakınız ekler).

Üstelik, şekil yakından bakıldığında hafif bir yanığı andıran birçok özelliğe sahip. Şeklin yüzeyselliği, satürasyon noktasının yokluğu, şeklin su ve sıcaklığa karşı olan değişmezliği, renk vermesinin başka tezlerle açıklanması yalnız zor değil ama bunlar aynı zamanda Kefen üzerinde gözlemlenen lifçiklerin birleşimine, oksidasyonuna, deshidrasyonuna neden olan bir yanığın özellikleridir. Bunlar bir yanığın oluşturduğu aynı tepkimelerdir. Bir kez daha belirtelim, yanık sonucu olgularla desteklenmiştir.

Burada, Rogers ile Jumper'in açıklamalarına göre Kefendeki şekil bütünleşmiş tepkimesiyle yanıklaşma tepkimesine o kadar benzerdir ki , "beden"in şeklin kimyasal açıdan yanıklaşma ile benzer olduğu sonucunu çıkarmak kaçınılmazdır (7).

Şu halde şekil büyük bir olasılıkla bir ısı ya da ışık kaynağından oluşmuş olabilir, çünkü bu akla en yatkın tezdir.

Şu soruyu sormak kaçınılmaz oluyor: Bu yanıklaşmaya ne neden oldu? Kuşkusuz ölmüşse bir bedenin ısı ve ışık yayması tuhaftır, ama geçerli başka hipotezlerin olmadığına göre, bir ısı kaynağı hipotezi bilimsel realite tarafından en fazla destek görmektedir.

Yanıktan oluşma olasılığını daha ayrıntılı bir şekilde incelemeden önce, Mesih İsa'nın dirilişinin kanıtlarını incelememiz gerekir. Tarih bize bu konuda ne diyor?

İsa'nın dirilişinin tarihçesi

İsa'nın dirilişinin Kefen aracılığıyla anlaşılması iki yüzyıldan fazla bir zamandır ortalığı kasıp kavuran tartışmanın yeni bir olayıdır. Bu İsa'nın dirilişinin tarihi karakterinden şüphe eden şüpheciler ile buna inananlar arasındaki çatışmadır. Bu tartışma ilk Hıristiyanlara kadar çıkar. İsa'nın dirilişinden henüz birkaç saat geçmiş olmasına karşın, mezar koruyucuları ile Yahudi rahipler mezarın boş oluşunu açıklayabilmek için bir öykü yarattılar: Havariler İsa'nın vücudunu çalmışlar (Mt 28, 11-15). Kendi açılarından da havariler İsa'nın tüm görkemiyle dirildiğini ve kendilerine göründüğünü açıkladılar.

Havarilerin tanıklığı ilk Hıristiyanların inancının temelini oluşturdu. İncillerin belirttiğine göre, ölüm İsa'nın sonu olmadı ama Tanrı onu ölüler arasından diriltti. Tarih bu inancı doğruluyor.

Burada dirilişin lehindeki tarihsel kanıtları ayrıntısıyla saymamız mümkün değil. Bununla birlikte, dirilişi savunan ayrıntılı tarihi bilgilerin bir özetini vereceğiz, içimizden biri (Habermas) başka yerde bunu daha derinlemesine savunmuştu zaten (8).

Bizim kanıtlamamız üç temel noktaya dayanıyor: 1) Hiç kimse bilinen tarihi olaylara dayanarak İsa'nın dirilişi ile ilgili makul natüralist açıklamalar getirmemiştir; 2) İsa'nın dirilişinin gerçek olduğu belirli sayıdaki tarihi olaylarla doğrulanmıştır; 3) sadece bilinen ve çürütülemez bu olayların bazıları bu olayla ilgili hipotezi desteklemeye yeter.

Ama yine de, İsa'nın dirilişine karşı şüphecilerin saldırıları günümüzde de sürmektedir. Şimdi bu bölümün izi verdiği ölçüde ayrıntılı tarihi bir savunma sunacağız. İsa'nın dirilişi ile ilgili tarih bize ne söylemektedir? Şüpheciler dirilişe nasıl itiraz etmektedirler?

Natüralist açıklamalar

Dirilişe karşı olanların uzun süre diriliş gerçeğine itiraz etmeleri şaşırtıcı değil. Hıristiyan inancının merkezinde bile karşı olanlar vardı (1 Kor 15, 12-20). İsa'nın günümüzde de hâlâ yaşadığı inancı Hıristiyan inancının temelini oluşturur. Ölüm üzerinde kazandığı zaferin sonuçları tartışma götürmez.

Karşı olanlar ve şüpheciler boş mezar için normal, bazen de anormal doğa işlemlerine anıştırmada bulunarak çeşitli doğal açıklamalar önerdiler. XIX. yüzyıldaki aydın eğilimi mucizevi olana karşı düşmanca tavır aldığı o dönemde bu natüralist tezlerin çoğu rağbet gördü. Bu tezlerin bazıları Kudüs'ün sivil ve dini otoritelerinin boş mezarı açıklamak zorunda kaldıkları İsa'nın dönemine kadar çıkar.

Bir önceki bölümde ortaya konan "bayılma" hipotezi tipik bir natüralist tezdir. Kısaca İsa'nın ölümünü inkar ederek dirilişi açıklıyor. Daha başka natüralist tezleri biraz daha ilerde inceleyeceğiz.

Bu tezlerin hepsi en az beş nedenden dolayı geçersizleşmektedir.

Birinci nokta bu hipotezlerin her biri birçok eleştiriye yol açmaktadır. Natüralist önerilere dayanan bu hipotezlerin hepsi, onları büsbütün şüpheli kılan birçok anahtar itirazlar tarafından çürütülmüştür (9).

İkinci olarak, bu hipotezlerin birleşimi, her birinin teker teker yaptığı kadar bilinen tarihi olayları açıklayamamaktadır. Her birinin şüpheli olduğu kanıtlanmıştır; onların birleşimi şüpheliliklerini artırmaktan başka bir işe yaramaz, çünkü önemli olaylar açıklanmadan öylece durmaktadır.

Natüralist hipotezlerin reddedilmesinin üçüncü nedeni David Hume'un bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz *mucizeler* ile ilgili denemesidir. Mucizevi olanı reddetmesi büyük bir etki yarattı, oysa yapıtı hatalarla kaynıyor, mucizeleri çürütme girişiminde dikkat çekecek derecede başarısızlığa uğruyor (10) bağımsız eleştirmenlerin kendilerinin kabul ettikleri gibi (11). Mucizevi olaylar Hume'un ileri sürdüğü nedenlerden dolayı bir kenara itilemez. Bu yazar tarafından etkilenenler aynı hataları kendi kanıtlarında da sergiliyorlar.

Dördüncü olarak, natüralist tezleri reddedişimiz doğrulanmıştır, çünkü XIX. yüzyılın liberal bilim adamları da bunları reddetmiştir. Mucizeleri karalamak amacıyla Hume'un peşinden gidenler bile, mucizelerin en büyüğü olan İsa'nın dirilişi hakkında inandırıcı bir açıklama da anlaşamamışlardır. Ancak karşılıklı olarak kendi hipotezlerini uygulanabilir hiçbir alternatif bırakmadan çürütmüşlerdir (12).

Beşinci olarak, XX. yüzyıl Kutsal Kitap eleştirmenleri diriliş ile ilgili natüralist tezleri uzaklaştırmışlardır. XIX. yüzyılın liberal Kutsal Kitap uzmanları kendi aralarında eleştiride bulunuyorduysalar da, XX. yüzyıl uzmanları bilinen olayları açıklamaktan aciz olduklarını kabul ederek onları bütünüyle reddettiler. Örneğin, bir Katolik yorumcu olan Raymond Brown'ın iddia ettiğine göre natüralist hipotezler XX. yüzyıl Kutsal Kitap eleştirmenleri tarafından bile saygı görmemiştir (13). Çağdaş eleştiri yapıtlarında bu türden reddetmelere sık sık rastlanıyor.

Bununla birlikte, İsa'nın dirilişine karşı saldırı XX. yüzyılda yeniden gözden geçirilip modernize edilmiştir. İsa'nın dirilişinden şüphe eden eleştiriler İncil anlatılarını açıklamak için natüralist tezlere çok ender başvururlar. Kutsal Yazıları yeniden yorumlamayı tercih ederek "tinsel" bir diriliş öneriyorlar. Onların dediklerine göre, önemli olan İsa'nın ölüler arasından tamamiyle dirilmiş olması değil, ama havarilerin buna inanmış olmasıdır. İsa onu izlemiş olanların gözünde "canlı" idi. İsa bugün de ona inanlar için "yaşamaktadır", mevcut bir şekilde günümüz insanlarıyla yüzleşmektedir. Bazı eleştiriler "bir şeylerin olmuş olduğu" ama bu şeyin ne olduğunu bilmemekteyiz konusunu eklemektedirler.

Böylesi bir "yeniden yorumlama" şekli Kutsal Kitaba dayanan bir Hıristiyanlıkla hiç bir şekilde bağdaşmaz. Havari Paulus şöyle yazıyor: "Mesih dirilmemişse, imanınız boştur…Yalnız bu yaşam için Mesih'e umut bağlamışsak, herkesten daha acınacak durumdayız! " (1 Kor 15, 17-19). Mesih'in dirilişinin tarihsel gerçeğini reddeden bu çağdaş girişimler sadece anımsamak amacıyla zikredeceğimiz en az üç eleştiri ile çürütülüyor.

Birincisi, İsa'nın ölüler arasından gerçekten dirildiğini inkar etmek İncillerde anlatılan olaylara doğal bir açıklama getirmek demektir. Oysa, ispat ettiğimiz gibi bunun hiçbir doğal açıklaması

yoktur. Şüpheciler bile bunu kabul etmektedirler. Bu, "tinsel" bir diriliş hipotezi olasılığının ciddi bir sınırlandırmasıdır.

İkinci olarak, bilinen ve şüpheciler tarafından bile kabul edilen,en az sayıdaki tarihsel olay İsa'nın gerçekten dirilmiş olma olasılığına sağlam bir temel oluşturuyor. Basit bir mantık yürütme öteki görüşleri çürütüyor. Bu nedenden dolayı çağdaş yeniden yorumlamalara ciddi bir şekilde inanmamız için hiç bir neden yoktur, oysa yalnız tarihsel olaylar bunu olası kılmaya yeter.

Üçüncü olarak, "tinsel açıdan yeniden yorumlama taraftarları mantıksızlar, çoğu zaman yaptıkları gibi, dirilişe tek bir anlam bulmaya çalışıyorlar. Onların "tinsel" İsa'sı, günümüzde yaşayan adamlar ve kadınlar tarafından hâlâ anılan ölmüş tarihi herhangi bir kişiden daha canlı olmayacaktır. İsa gerçekten ölüler arasından dirilmemişse, o zaman "dirilmek" fiilinin dilbilimsel değerinden şüphe etmek farzdır.

Buradan gördüğümüz kadarıyla bizim natüralist tezler zayıf. Bu şüpheli hipotezlerin birleşimi de bu tezleri güçlendirmiyor. Üstelik, Hume'un mucizelere saldırısı da geçerli değildir, mucizevi olaylara karşı olan sebebi destekleyen benzeri düşüncelerde olduğu gibi bu saldırı da elimine olmaktadır. XIX. yüzyıl liberalleri bir bir her postülayı çürütürken XX. yüzyıl eleştirmenleri hepsini reddettiler. Böylece natüralist hipotezler dirilişle ilgili olayları açıklamak konusunda yetersiz kalmaktadır.

Dirilişin tarihsel kanıtı

Diriliş lehindeki ikinci savunma tarihsel delillerin gücüne dayanıyor. Tarihçiler ve eleştirmenler İncillerde, İncilleri eski doğal belgeler olarak göz önüne alarak diriliş bağlamını oluşturan güvene layık epey sayıda tarihsel olaylar buldular.

Gücül olarak günümüzün tüm aydınları İsa'nın haç üzerinde ölen ve mezara konan tarihi bir kişi olduğu konusunda aynı fikirdedir. Onun ölümü havarilerini üzmüştür; tüm umutlarının uçup gittiğini sanmışlardır.

Tarih bize üç gün sonra, mezarının boş bulunmuş olduğunu, ama bu olayın kendisinin havarilerin inancını oluşturmadığını söylüyor. Yalnızca, bütün uzmanlar havarilerin kısa bir süre sonra dirilmiş İsa'yı görerek ikna olduklarını kabul ediyorlar. Onu hayatta olduğuna o kadar emindiler ki tüm yaşamları değişmişti. İsa'nın haça gerilip gömüldüğü, düşmanlar dolu bir kent olan Kudüs'te vaaz verecek ve tanıklık edecek kadar kendilerinde cesaret buldular.

Tarih Hıristiyan Kilisesinin bu tanıklık nedeniyle doğup geliştiğini ve pazar gününü de bu yeni Kilisenin başlıca tapınma günü olduğunu söylüyor. Uzmanların çoğu Kilisenin ilk liderlerinden biri olan Yakub'un bir şüpheci olduğu ama havarilerden biraz daha sonra İsa'yı dirilmiş olarak gördükten sonra inandığını ekliyor. Daha sonradan Paulus olan Tarsuslu Saul, Kiliseye zulüm eden biriydi, Şam yolunda İsa'nın kendisine göründükten sonra Hıristiyan olduğunu bütün dünya biliyor.

Bunlar hangi düşünce ekolüne mensup olurlarsa olsunlar uzmanların hemen hepsinin minimumda anlaştıkları tarihsel olaylardır. Bu olayları bilinen tarih olarak kabul ediyorlar. Natüralist ya da "yeniden yorumlama" gibi her türlü açıklama onları açıklayabilmeli. Bu olaylar diriliş lehindeki ikinci en büyük çağdaş savunmayı oluştururlar.

Bunları daha dikkatlice inceleyeceğiz. Özetten yola çıkarak dikkatimizi diriliş lehindeki dokuz tarihsel olaya vereceğiz. İkinci bir bunlara eklenecektir. Bu olaylar tarihsel prosedürlere oluştuğuna göre, onların tarihsel temeli herkes tarafından gücül olarak kabul edilir.

İsa'nın dirilişi lehindeki en güçlü kanıt İsa'yı gerçekten gördüklerini sanan havarilerin tanıklıklarıdır. Bu anahtar kanıttır çünkü bu deneyimleri açıklayabilecek natüralist hipotezler mevcut değildir. Üstelik, bu tanıklıkların doğruluğunu kanıtlayacak başka belirtiler de vardır.

İkincisi, havariler değişmişlerdir, İsa'yla birlikte anılmaktan korkan bu pısırık adamlar birden düşmanlarının arasında İsa'ya olan inançlarını bildirmekten çekinmeyen kişiler olmuşlardır. Hatta inançları uğruna ölmeye hazırdılar, bu da dirilmiş İsa'yı gerçekten gördüklerini gösterir. Zaten, İsa'nın dirildiğine tanık olduklarından İsa'ya inandıklarını söylüyorlar.

Boş mezar üçüncü olaydır. Uzmanların çoğu mezarın pazar sabahı gerçekten boş olduğunu, Kutsal Kitap dışındaki tarihsel kaynakların da teyit ettiği gibi kabul ediyorlar.

Dördüncü tarihsel kanıt İsa'nın dirilişi görgü tanıkları tarafından yapılan ilk Hıristiyan vaazlarının temel konusu idi. Tarihsel kritik çalışmaları bile İsa'nın dirilişi ile ilgili eğitimin, tanıkların İsa'yı gördükleri andan itibaren başladığı sonucuna varmıştır. Buna göre, İsa'nın dirilişi Hıristiyan mesajına sonradan eklenmiş bir efsane değildir (14).

Beşinci olarak, Yahudi liderleri her ne kadar ellerinde bunu yapacak güçleri olmasına karşın, İsa'nın dirilmiş olduğunu öne süren havarilerin sözlerini çürütemiyorlardı (15). Bu liderler İsa'yı yeniden gördüklerini ileri süren havariler ile birlikte aynı kentte bulunuyorlardı. Bu söylentilerin doğru olup olmadığını araştırmak ve boş mezarı incelemek imkanları vardı. Bununla birlikte Mesih'in düşmanları olan bu insanlar mesajın yalan olduğunu ispat edemediler. Bu da havarilerin doğru söylediğini gösteren kanıttır.

Altıncı olarak, Hıristiyan Kilisesi aniden doğdu, gelişti ve çok çabuk dört bir yana yayıldı. Hıristiyanlığın temel kültü ve mesajı İsa'nın dirilmiş olduğunu duyurmasıdır.

Yedinci olarak, haftanın ilk günü olan pazar günü Hıristiyan kültünün yapıldığı gün olmuştur (Hİ 20, 7; 1 Kor 16, 1). Bu alışılmamış bir şeydi çünkü ilk Hıristiyanlar tek Tanrı'ya inanan Yahudilerdi ve onlara Rabbin gününün cumartesi olduğu öğretilmişti. Bu değişimin en iyi açıklaması pazar gününün İsa'nın dirildiği gün olmasıdır.

Sekizinci ve dokuzuncu olaylar ise, iki şüphecinin, iki inanmayan kişinin, Yakup ile Paulus'un, dirilmiş İsa'nın görüntülerini gördükten sonra inanıp gayretli olmalarıdır. Fuller İsa'nın Yakub'a görünmesi her ne kadar Paulus tarafından ayrıntılı olarak anlatılmamış olması bile (1 Kor 15, 7), böylesi bir olayın Yakub'un İsa'nın dirilişine inanmasını ve daha sonra yeni Kilisede en üst makamlara çıkmasını açıklamak bakımından öngerçek olarak ortaya atılması gerekir gibi bir sonuca varmaktadır (16). Paulus'un şaşırtıcı bir şekilde Hıristiyan oluşu daha inandırıcı bir kanıttır, çünkü o Hıristiyanlara zulüm eden tanınmış biriydi. Sadece Paulus'un deneyimi dirilişle ilgili her türlü natüralist bir açıklama formüle etme girişimini içinden çıkılmaz duruma getirmektedir (17).

Onuncu olayımız tarihsel özette bulunmayan İsa'nın kendi dirilişini önceden haber vermesidir. Bu önceden haber vermeler genel olarak Kutsal Kitap eleştirmenleri tarafından kabul görmezler ama

birçok tarihsel dikkatli inceleme tarafından desteklenmiştir. Dirilişin tanrı tarafından önceden öngörülen ve gerçekleştirilen bir eylem olduğunu açıklıyorlar.

Natüralist hipotezlerin başarısızlığına eklenen bu minimum on tarihsel olay, dirilişin tarihselliğinin güçlüce lehinde olmaktadır (18) En ikna edicileri de Yakup ile Paulus'un şahsen yasadıkları tanıklıklar ve bununla ilgili kişisel değişimlerdir. Kısacası, İsa'nın tarihsel dirilişi bilinen olaylara en iyi açıklamayı getirmektedir. Tarih eleştirmeni William Wand sonucu çok iyi özetliyor:

"Elimizdeki tam tarihsel verilerin hepsi dirilişin lehinde savaşmaktadır, bunları reddedenler ise şunu kabul etmelidirler ki, bunu bilimsel tarih sebebinin dışında başka sebeplerden dolayı yapmaktadırlar (19)."

O halde, İsa'nın diriliş olayının olası tarihsel bir olay olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Fazladan bir savunma bu davayı daha da güçlendirecektir.

Tarihsel "anahtar" olaylar

Bilinen tarihi temsil eden eleştirmenler tarafından bile böyle kabul edilmiş olan belirli bir sayıda gerçeği sıraladık. İsa'nın dirilişinin tarihselliğini bu kabul edilmiş tarihsel olaylardan dördünü kullanarak ortaya koyabiliriz: 1) İsa'nın haç üzerinde ölmesi; 2) içlerinden bazıları gerçekten dirilmiş İsa'nın görünmelerini görmüş olan havarilerin tanıklıkları; 3) havarilerin değişimi; 4) Dirilmiş İsa'yı gördüğüne inanana Paulus'un Hıristiyan olması. Bu dört olay İsa'nın gerçekten dirildiğinin lehinde mini-savunma oluşturur, çünkü bunlar natüralist tezleri çürüttüğü gibi olayın tarihselliğine en büyük pozitif kanıtları oluştururlar (20). Bazı örnekler bunu daha iyi ortaya çıkartacaktır.

Her şeyden önce, tarihi dört "anahtar" olay tek başlarına diriliş üzerindeki natüralist hipotezleri yanlışlığını kanıtlamaya yeter. Örneğin, bayılma tezi İsa'nın ölüm olayıyla (bakınız 10. bölüm) ve Paulus'un Hıristiyan olmasıyla bir kenara atılmıştır. Havarilerin deneyimleri hallüsinasyonu ve öteki sübjektif tezleri uzaklaştırıyor, çünkü bu fenomenler bir tek kişi tarafından gözlemlendiği , aynı zamanda çok değişik yer ve zamanlarda olduğu için ne kolektiftir ne de bulaşıcı. Paulus, Hıristiyanlara zulüm yapmaya giderken her halde hallüsinasyona uygun bir psikolojik ruh hali içinde değildi. İsa'yı dirilmiş gören Havarilerin ve öteki ilk görgü tanıkların tanıklıkları İsa'nın dirilişinin bir mit ya da bir efsane olması ihtimalini çürütüyor; zira diriliş ile ilgili ilk öğretiler gerçek görgü tanıkların ifadelerine dayanıyor. Bu daha sonradan uydurulmuş bir öykü değildir (1 Kor 15, 3-5'deki ilk credo'nun belirttiği gibi). Aynı şekilde Paulus da besbelli ki bir efsane yüzünden Hıristiyan olmuş değil. Son olarak, İsa'nın cesedinin çalınması ve sahtekarlık yapılmış olma tezleri de havarilerin değişmesi ile çürütülmektedir. Değişmiş olmaları onların İsa'nın ölüler arasından dirildiğine gerçekten inandıklarını gösterir. Yalancılar din şehidi olamazlardı. Aynı şekilde, Paulus da hileli bir olayla ikna edilemezdi (21).

Bu dört "anahtar" olay İsa'nın gerçekten dirilmiş olduğunu gösteren sağlam kanıtlardır (22). İsa öldü; havarileri onu yeniden gördüklerine eminler; onların deneyimleri doğal bir biçimde açıklanamaz; inançları uğruna ölmeye hazır insanlar olmuşlardır; aydın bir adam olan, İsa'nın gönüllü düşmanı olan Paulus da daha sonraları bu deneyimi yaşadı ve değişti. Bu olaylar başka biçimde açıklanamaz: İsa gerçekten ölüler arasından dirildi.

Üstelik, bu anahtar olaylar (şimdiden kabul edilmiş başkalarına eklenerek) tarihi eleştiri prosedürleri tarafından ortaya kondu. Çağdaş uzmanlar Yeni Antlaşmadaki "çelişkileri" ya da genel "bellirsizliği" bahane ederek bunu reddedemezler. Bu eleştiriler, bazılarının burada zikredilmediği birçok kanıt tarafından çürütüldü. Tarihin niteliği ya da Yeni Ahit'in "sisli" ya da "efsanevi" metinleri yüzünden hiçbir şeyini bilemediğimiz "bazı" şeyler oldu demek olmaz, İsa'nın gerçekten değil de tinsel olarak dirildiğini söylemek de olmaz. Tüm bu görüşler ve başkaları bütün tarihçiler tarafından teorikolarak kabul edilen olaylar tarafından çürütüldü.

Kefen ve diriliş

İsa'nın gerçekten dirildiğini tarihsel bakımdan doğrulanmasına Torino Kefeni ne katabilir? Kefen diriliş olayının olma olasılığına en azından fazladan dört neden sunuyor. Nitekim, Kefenin getirmiş olduğu diriliş kanıtı öylesine güçlüdür ki, Kefen İsa'nın Kefeni değilse, o zaman Hıristiyanlar ölüler arasından bir başka kişinin dirilmiş olma olasılığını düşünmeleri gerekir!

Her şeyden önce, İsa'nın vücudu Kefene sarıldığında daha çürümemişti. Kadavra katılığındaydı. Patolojistler ölümünden eminler ama bilimsel analizler hiçbir bozulma izine rastlayamadı. Sonuç açık. Kefende herhangi bir ceset bozulması izinin bulunmaması İsa'nın cesedinin kefenle uzun süre temas halinde kalmadığını gösterir.

İsa'nın zamanındaki Orta-Doğu'daki iklim şartları gözönüne alınırsa, bozulma dört gün içinde oluşur. Deneysel çalışmalar İsa'nın kefenle ne kadar zaman temas halinde kaldığını belirliyemiyorsa da, şundan eminiz ki bedeni ileri seviyede bozulmaya neden olacak kadar Kefende uzun süre kalmadı. Öyleyse, beden bezden çok kısa bir süre sonra ayrılmış olacak (24).

Kefenin dirilişi gösteren ikinci işareti de bedenin kefenden çekilişi ile ilgilidir. Cesedin kefenden bir insan eliyle çekilmesi uzak bir ihtimal olarak görünüyor, çünkü kefendeki kan lekeleri bozulmamış. Daha önce de gördüğümüz gibi, her leke anatomik mükemmelliği ile, kesin çizgileriyle, ve bozulmamış kan pıhtılarıyla karakterize ediliyor. Kumaş dokusu bedenden ayrılmış olsaydı, o zaman kan pıhtıları yayılır ya da bozulurdu.

Burada yapacağımız küçük bir akıl yürütme bize tıbbi düşünce tarzının bir parçasını açıklayacaktır. Kefen bezi İsa'nın vücuduna uzunlamasına sarıldığında, baştaki, bağırda açılmış yaradan, sol bilekten , ayaklardan ve öteki yaralardan akan kanla temas haline geldi. Kefeni cesetten ayırmak için gösterilecek bütün ihtimamlara rağmen kan pıhtıları yırtılacak ve kanlı sızıntıların kenarları bozulacaktı. Ama böyle bir şey olmadığına göre, beden kefenden, kefenin basit bir şekilde sıyrılmasıyla değil de başka bir yöntemle ayrılmış olma sonucunu çıkarmamız gerekir. Temas sonucu oluşan kan lekeleri bedenin yerinden oynamamış, yeniden sarılmamış ya da kaldırılmamış olduğunu gösteriyor (25).

Üçüncü olarak, daha önce de belirtildiği gibi şekil büyük bir olasılıkla hafif bir yanık sonucu oluşmuş. Şeklin doğası ve doğal hipotezlerinin inanılır gibi olmaması nedeniyle, doğal yöntemlerle açıklanamayan olağanüstü bir olayın problemi ile karşı karşıyayız. John Heller'in belirtmiş olduğuna göre, bilimsel olarak konuşacak olursak, şekil bir "gizdir" (26). Kefen İsa'nın dirilmiş olduğunu gösteremez. Bununla birlikte öyle görünüyor ki, cesedi bir sıcaklık ya da hafif bir yanma oluşturdu ve bu olay dirilişin lehinde güçlü tarihsel kanıtlarına eklenerek uygun düşen ek bir olasılık

sağlamaktadır. Robert Bucklin'in belirttiğine göre Kefen İsa'nın dirilişi ile ilgili tezi güçlüce desteklemektedir (27).

Dördüncü elverişli işaret Kefen ile İncillerin ve tarihin sıkı ilişkisidir. Kefen bütün öteki noktalarda İncillerdeki anlatılarla uyum içinde olduğu gibi, dirilişle ilgili anlatılara da uyduğunu inanmamız için her türlü nedenimiz var. Kefenin büyük bir olasılıkla İsa'nın gerçek kefeni ve gerçek arkeolojik bir keşiftir. İncillerde anlatılan haça germe prosedürlerine tamamen cevap vermektedir. Büyük olasılıkla İsa'nınki olduğuna göre ve onun ölümüne o kadar kesinlikle uyuyorsa, neden dirilişine, İsa'nın ölüler arasından dirildiğini belirten tarihsel verilere göre de uymasın? Bir kez daha, tarihsel olaylar dirilişle ilgili olarak İncillerle Kefen arasındaki bağlantıya daha çok inandırıcılık getirmektedir.

O halde, Kefen İsa'nın kuşkusuz dirildiğine dair en az dört iyi işaret getirmektedir. Çürümenin bulunmaması İsa'nın bedeninin Kefenle uzun bir süre temas halinde kalmadığını gösteriyor, bu da bedenin kefene sarıldıktan kısa bir süre sonra ayrıldığı anlamına geliyor. Öte yandan, bozulmamış kan sızıntıları cesedin yer değiştirmediğini, yeniden sarılmadığını ya da çıplaklaşmadığını gösteriyor. İsa'nın vücudunun büyük bir olasılıkla ısı ya da hafif bir yanıklık oluşturduğunu keşfediyoruz. Bu ayrıntılar, buna ek olarak bu ve başka noktalardaki Kefenin İncillerle ve tarihle sıkı tutarlılığı, iyice dirilişin lehinde olduğunu gösteriyor. Tutarlılığın kusursuz olması özellikle şaşırtıcı. İsa'nın dirilmiş olduğunun kanıtı verilmemiş olsa, diriliş olasıdan da öte bir şeydir Robert Bucklin şunu iddia edebiliyor: Kefen sayesinde elde edilen tıbbi bilgiler İsa'nın dirilişini destekliyor. Bu tıbbi enformasyon kimyasal, fiziksel ve tarihsel olaylara eklenince ortaya İsa'nın dirilişini destekleyen çok güçlü veriler çıkmış oluyor. " (28).

İsa'nın dirilişinin kanıtları

Elimizde İsa'nın dirilişi lehinde çok güçlü iki çeşit veri bulunuyor. Birinci olarak, tarih bize olayın çok güçlü bir savunucusunu getirmektedir. Tarihsel veriler bize görgü tanıklarına dayanarak İsa'nın değişmiş bir bedenle ya da tinsel bir bedenle dirildiğini belirtiyor. Kabul edilmiş tarihi olaylardan yola çıkarak elde edilen bu sonuç gerek natüralist tezlerin boşa çıkartılmasına gerekse gerçek görünümlerin pozitif belirtilerine dayanmaktadır. Birleştirildiğinde bu argümanlar İsa'nın görünümlerinin olayların en iyi açıklaması olduğunu gösterir. Bu bilinen tarihi verilerle de doğrulanmıştır özellikle de dirilişin olasılığını doğrulamak için yeterli olan "anahtar" olaylarla. Başka hususlar üzerindeki eleştirilerden çıkan kuşkular bu temel sonucu hiçbir surette değiştirmez. İsa'nın gerçekten dirilişi tarihsel bir olaydır. Bu bütün verilere cevap veren en iyi açıklamadır.

İkinci cinsten veriler bize Torino Kefeni üzerinde yapılan bilimsel araştırmalardan gelmektedir. Bu araştırmalar bize ölü bir bedenin büyük bir olasılıkla kefen bezinin üzerine bir ışık ya da ısı kaynağından kaynaklanan hafif bir yanıkla oluştuğunu gösteriyor. Çürüme izine rastlanmaması (bedenin gitmiş olduğunu gösteriyor), kan lekeleri bedenin kefenden normal bir biçimde çıkmadığını, aynı zamanda genelde cesetler böylesi yanıklaşma izi bırakmazlar, ayrıca İsa'nın Kefeni tarihe ve İncillere öylesine sıkı sıkıya uyuyor ki, bütün bunlar öylesine güçlü belirtiler ki Kefen İsa'nın gerçekten dirilmiş olduğunu göstermektedir.

Birçok kimse İsa'nın dirildiğini açıklamak konusunda tereddüt ediyor ve Kefenin bilimsel verilerini ve tarihi olaylara şüpheli açıklamalar getirmek için ellerinden gelen her şeyi yapmaya devam

ediyorlar. Ancak, şüphecilerin gerçek karşısında eğilmesi gereken ve olayları yan tutmadan incelemeleri için çok önemli bir husus var. Bilim adamlarının çoğu sadece bir mucizeyi desteklediği için bir görüşün doğru olduğunu söylemenin kabul edilemez olduğunu kabul eder. Olası olağanüstü bir olay karşısında kalma riskini göze almamak nedeniyle başka bir görüşü benimsemek, özellikle de şüpheli bir görüşse, kabul edilemez.

"O zaman ben (konuşan Habermas) bir bilinemezci (agnostik) olarak İsa'nın dirilişi konusunda bana büyük bir olasılıkla İsa'nın dirilmiş olduğunu kavratan şey daha önceki tüm tarihi ağırlıktır. Ancak aydın dürüstlüğü beni eğer aynı tarihi ve bilimsel verilerin tümünün bir başka dini kişi için söz konusu olsaydı bende araştırma yapmak için yeterince merak uyandırırdı. Örneğin, Kefen İsa'nın değil de Muhammet'in kefeni olduğu düşünülseydi, tüm bitişikteki kanıtlarıyla, şaşırırdım ama olayların karşısına çıkma zorunda kalırdım. Bununla birlikte, bu kanıtlardan hiçbiri ne Muhammet için ne de İsa'dan başka biri için geçerli. Burada da, yine natüralistlerin ürünlerine inanmış olsaydım, İsa'nın ölümü ve dirilişi ile ilgili tarihi ve bilimsel kanıtlar karşısında son derece afallayacaktım.

Sonuç olarak, bilimsel ve tarihi argümanlar dirilişin çok olası ampirik belirtileridir. Birleştirilmiş halde iken olayın lehinde çift argüman sağlarlar. Birlikte aynı yöne yönelme bir kanıt oluşturmaz ama Nasıralı İsa'nın gerçek ve fiziksel dirilişinin uzaktan kimyasal, fiziksel, tıbbi ve tarihi olgulara en iyi açıklama getirdiğini göstermektedir.

12.

Doğal ve Doğaüstü Tartışması:

Mucizeler Var mıdır?

Günümüzde aydın çevreler mucizelere düşmandırlar. Modern bilim adamları doğayı önceden kestirilebilir davranışları olan hiç değişiklik göstermeyen insanın da, zamanla, tamamen anlayabileceği yasalardan oluşan bir sistem olarak görürler. Bu natüralist görüş açısından doğa kendi öz varlığını ve doğada oluşan tüm olayları açıklamaya yeter. Hıristiyanlar da kendi açılarından doğaüstü bir görüşe sahipler. Doğaüstüne inananlar Tanrı'nın varlığına ve gerektiğinde belli bir plan için mucizeler gerçekleştirebileceğine inanırlar .

Bu doğal ve doğaüstü tartışması geçmişte kalmış bir şey değildir günümüzde de bütün hızıyla devam etmektedir. Natüralist görüş açısı modern toplumda egemen olan bir değerler sistemi olan laik hümanizma ilkesine dayanmaktadır. Laik hümanist insanın realitenin merkezinde olduğunu ve Tanrı'nın bu sorunla hiçbir ilgisi bulunmadığını düşünür. Doğaüstü görüş de elbette ortodoks (doğru) Hıristiyanlığa dayanır. Doğal-doğaüstü tartışması günümüzdeki Hıristiyanları endişelendiren tüm sorunlardan sadece bir tanesidir.

Bu tartışma Torino'daki Kefenle de ilgilidir. Onunla ilgili bilimsel incelememizi bitirmeden önce bu sorunu halletmemiz gerekir. Kısacası, eğer Tanrı mevcut değilse ve bu evren Tanrıcı değilse, o zaman ne kadar olağandışı olursa olsun Tanrı'nın bir mucize gibi eylemi meydana gelemez. Başka bir deyişle Tanrıcı bir bağlam dışında, İsa'nın dirilişi bir mucize değil ama basit bir doğa fenomeni olur. Natüralizm yandaşı o zaman Kefenin eşi benzeri olamayan ve hiçbir şekilde Tanrısal bir müdahale tarafı bulunmayan doğal bir nesne olduğunu söyleyebilir. Ancak diriliş Tanrıcı bir bağlamda vuku bulursa , o zaman bir mucize kanıtı olabilir. Böylece, Tanrı'nın varlığı sorunu ve Onun mucizevi olaylardaki müdahalesi bizim tezimiz için önemli olmaktadır.

Tartışmanın kısa bir özeti

Aydınlanma Çağı olan XVIII. yüzyıldan önce, çok az sayıda aydın ve bilim adamı mucizelere inanmayı reddediyorlardı. Kuşkular yeni akılcılık akımı Avrupa'ya yayılmaya başladığında ortaya çıktı. Devrin aydınları dinin gerçek otoritesinin Kutsal Yazılar ya da Kilise geleneğine değil de akıla dayandığını öğrettiler. O halde, Hıristiyan inancında hiçbir şey aklın söylediği şeyle çatışmaya giremez.

Akılcılar için, doğa yasaları mucizelere karşı baş edilemez engellerdi. İnsan aklı mucizevi olayların bu yasaları çiğnediği için meydana gelmediğini düşünüyordu. Akılcı, belki de insan aklını da aşan tuhaf olayların var olduğunu kabul ediyordu, ama bunların mutlaka doğal bir açıklaması vardı, ve insanoğlu günün birinde bunu bulacaktı. Kısacası, "aydınlanmış" akılcılar mucizeleri realite içinde vuku bulan yersiz ve boş şeyler olarak görüyorlardı.

Mucizevi olanın boynunu kırmak için çağın gösterdiği çabalar David Hume'un *Mucizeler* adlı çalışmasıyla doruk noktasına çıktı (1). Hume çalışmasında mucizeyi doğa yasalarını Tanrı iradesiyle ya da gözle görünmeyen başka bir etkenle bozan bir olay olarak tanımlıyordu. Hume'un en önemli tezi doğa yasalarının tekdüzenli olduğu ve bu nedenle de mucizelere izin vermeyeceği yönündeydi.

Bu yasalar değiştirilemez çünkü insanlığın deneyimi bunu destekliyor. Bu gözlemin mucizevi olayların oluşamayacağını kanıtladığını düşünüyordu. Tek kelimeyle, insanlık deneyimi ile desteklenmiş doğa yasaları mucizelere izin vermez (2).

Hume'un çalışması mucizeleri inkar etmek için aydınlanmış kişilerin yaptıkları çalışmalara temel kaynak oluşturdu. Bu çalışmanın XVIII. yüzyıldan günümüze dek şüpheci ve mucizelere inanamayan din eleştirmenlerine özel bir etkisi oldu (3). XIX. yüzyıl bir liberal Tanrıbilimci olan David Strauss, Hume'un çalışmasının çünkü doğa yasalarını bozan olaylar meydana gelemediği için mucizelerin olamayacağını ispat ettiği sonucuna vardığını söylediğinde meslektaşlarını temsil ediyordu (4).

Hume'un etkisi hâlâ sürmektedir. XX. yüzyıl eleştirmenleri bundan tamamen etkilenmişlerdir (5). Onun tezini günün modasına uydurmuş olsalar bile önemliliği tartışmasız sürmektedir (6).

Bu saldırılara karşı mucizeleri destekleyenler tarafından birçok yazı yayımlandı. Aydınlanma Çağından günümüze dek felsefe, tarihi ve bilimsel alanda bir Tanrısal müdahalenin izini taşıyan bu olayların inanılır olduğunu belirtmek için sayısız yazı yayımlandı. Bu çağdaş savunmaların en tanınmışı C. S. Lewis'in *Mucizeler* adlı kitabıdır, bu kitap mucizevi olanı yermeye çalışan Hume'un ve başka şüphecilerin görüşlerini çürüten bir kitaptır (7).

Lewis ve öteki gerçek Hıristiyanların iddia ettiğine göre en büyük mucize Mesih İsa'nın dirilişidir. Hume'un akıl yürütmelerini izleyen şüpheciler ve natüralistler ise buna karşı bu bir doğal fenomendir diyorlar. Hemen natüralistlerin aynı zamanda Hume'un mucizeyi boşa çıkartan temel düşüncelerine ve mucizelerde Tanrı'nın müdahelesi bulunduğunun savunmasına geleceğiz.

Birbiriyle çatışma halindeki iki görüş

Hıristiyan bir din savunucusu İsa'nın gerçekten dirilişinin Tanrı'nın müdahalesiyle gerçekleşmiş bir mucize olduğundan emin olmak ister. Bizim yaptığımız gibi, bu olağandışı olayın tarih boyunca gerçekten gerçekleşmiş olduğunu, Mesih İsa'nın ölüp ölüler arasından dirildiğini gösteren birçok nedenin var olduğunu göstermek yeterli değildir. İsa'nın dirilmiş olduğunun doğru olduğunu ortaya çıkarmak ile bunun Tanrı'nın müdahalesiyle gerçekleşmiş olduğunu göstermek aynı şey değildir. Tanrıcılar (teistler) örneğin İsa'nın dirilişi öylesine olağandışı bir olaydır ki bunu ancak Tanrı neden olabilir diyebilirler. Kendi açılarından da natüralistler, bu öylesine tuhaf bir olaydır ki, bu ancak anlamadığımız doğal bir fenomen sonucu ortaya çıkmış olabilir sonucu çıkaracaklardır. Başka bir deyişle, dirilişin tek tarihselliği nedenini tam olarak açıklamaya yetmemektedir. Tarihi olaylardan başka kaynakları göz önüne almamız gerekir.

Gizli sorun iki dünya görüşü arasındaki çatışmayı oluşturur. Natüralist ya da teist bir evrende mi yaşıyoruz? Natüralist bir evrende, İsa'nın dirilişi doğal bir açıklama bulacaktır; bu, nesnelerin doğal düzeninin bir çeşit ürünü olacaktır. Tanrıcı bir evrende ise, belirli bir plan gereğince düzenlenmiş projesi yapılmış Tanrı tarafından gerçekleştirilmiş bir olay olacaktır. Kökeni Tanrısal olan bir mucize olacaktır.

Dirilişe neden olan Tanrı mı?

David Hume ve öteki kuşkucular için mucizeler insan deneyimleriyle doğrulanan, gözlemlenen doğa yasalarını ihlal ettiklerinden teorik olarak imkansızdırlar. Tanrı var olsa bile, kendisini aklı küçültecek bir şekilde açınlamak yolunu seçmezdi, kısacası tarihe mucizevi olaylarla müdahale etmezdi.

Hume'un tezi bazı ilginç mantıkî ve Tanrıbilimsel soruları ortaya çıkartmaktadır. Bu şüpheci soruların modern düşünceye çok büyük etkisi oldu, bunları daha yakından incelemek yerinde olacak.

Durumu sayısız problem içeriyor. Başka yerde ayrıntılarıyla dile getirdiğimiz için burada sadece temel eleştiriyi ele almakla yetineceğiz (8). Hume ilke olarak doğa yasalarının bozulamaz olduğunu ileri sürüyor, bunu ileri sürerken de Tanrı'nın varsa tarihte bu yasaları bir an askıya alarak müdahale etmiş olabileceğini ortaya çıkarmak gereğini duymadı. Önemli soruyu sormuyor bile. Daha işin başında bazılarının "yasalar" dediği doğa şemalarıyla engellenmek istemeyebilen bir Tanrı tarafından yönetilen teist bir evrende yaşadığımız olasılığını dikkate bile almadan mucizelerin üzerine bir çizgi çekiyor. Aslında Tanrı'nın bu olası faaliyeti mucizeler üzerindeki tartışmaların en önemli göz önünde bulundurulması gereken konudur, ne var ki Hume Tanrı'yı yok saymak istiyor. Bu yasaları yüce bir güç geçersiz kılmış olamaz mı sorusunu ciddi bir şekilde kendisine sormadan doğa yasalarının kuvvetlerine ve insanın yaptığı deneylere yoğunlaşıyor. İşte bu nedenden dolayı tüm yaklaşımı ciddi bir şekilde yetersiz kalmaktadır. Ne var ki, natüralistlerin doğa yasaları ile ilgili önermeleri üzerine dayanan *hiçbir* kanıtlama ne Tanrı'nın mümkün varlığını, ne de tarihte bu yasalara üstün bir güçle bir mucize gerçekleştirerek doğa yasalarını askıya almış olduğunu yalanlayabilir. Tanrı'nın tarihi bir mucize gerçekleştirdiği ispat edilebilseydi, bu doğa yasalarının *üstünde* bir gücün varlığını gösteren iyi bir kanıt olurdu.

Hume'un eleştirisi başka şüpheciler tarafından gözden geçirildi ve günümüze uyarlandı, ne var ki bu temel eleştiri onların hepsine uygun düşmektedir. Doğa yasaları ya da onların kuvvetleri lehindeki saygı gören bilimsel veriler üzerindeki hiçbir çalışma, üstün bir güç sayesinde tarihte bir mucize gerçekleştirmek amacıyla Tanrı'nın müdahale etme olasılığını hiçbir zaman gözardı etmez. Bu yasaları askıya alabilecek daha güçlü bir Güç var ise, onlar konusunda saygı gören bilimsel verilerden söz etmek boşunadır.

Şu halde, bizi ilgilendiren sorun Tanrı var mı ve Tarihe müdahale etti mi sorusunu bilmekle özetlenebilir. Mucizelerdeki Tanrısal müdahale gerek Onun var olduğunu gerekse Gücünün doğadan üstün olduğunu gösterecektir. Bu meselede bilinen olaylardan *en iyi açıklamayı* çıkarmaya çalışacağız.

Bu bölümün değindiği soruya yeniden dönecek olursak: Tanrı İsa'yı ölüler arasından diriltti mi, yoksa diriliş bilinmeyen ama doğal bir açıklaması olan bir fenomen midir? Bu evren teist (Tanrıcı) bir evren mi ya da evren kendi kendini açıklayabilir mi? Bunlar en azından Tanrı'nın varlığını ve İsa'nın dirilişinin Onun tarafından gerçekleştirilen olağandışı bir mucize olduğunu doğrulayan ve doğaüstü bir evrenin varlık tezini geçerli kılan ve natüralist önerileri çürüten güçlü ve birbirinden bağımsız iki kanıtlamadır.

Gelecekle ilgili argüman

Her şeyden önce geçerli Tanrıcı argümanlar Tanrı'nın var olduğunu açıklıyor. Bu bölüm çerçevesinde bunları tartışamayız ama Tanrı'nın varlığı ile ilgili iki olası belirtiye kısaca değineceğiz: Varoluş nedenselliğinin kozmolojik argümanları ve termodinamiğin ikinci yasası.

Kısacası varoluş nedenselliğinin kozmolojik argümanı sonlu insan varlıklarının varoluşuyla başlar. Doğamız gereği kendi varlığımızı açıklayamadığımız gibi bunu anne babamız ya da atalarımız da açıklayamaz. Ne var ki, bu varoluşa, zamanın karanlık dönemlerine kadar çıksak bile, şimdiki bu varoluş ile ilgili bir sıra sonsuz açıklamalardan sonra bile bir kaynak bulamayız, çünkü bu, varoluşumuzun kaynağını kolayca açıklayamıyor. Nedeni olmayan sonsuz bir nedeni olmalı. Bu argüman reel bir varoluşla başlar ve reel bir nedeni gerektirir. Bunu mantıkî zorunluluğa bağlı kozmolojik argümanın bildik biçimleriyle karıştırmamak gerekir. Varoluşçu argüman sonsuz bir nedenin reel varoluşçu postulatını gerektirir (9).

Termodinamiğin ikinci yasası koşul olarak evrenin enerjisinin tersine çevrilemez bir biçimde çok büyük bir düzensizliğe ya da entropiye doğru yol aldığını ileri sürer. Topluca muhtemel bir zayıflamaya doğru aceleyle gitmektedir. Bu da evrenin sonsuz olmadığını, zayıfladığına göre de bir başlangıcı olduğunu gösterir. Sonlu bir evrenin tek en son başlangıcı sonsuz bir neden olacaktır. Bu noktada, termodinamiğin ikinci yasası Tanrı'nın varlığının bir başka kozmolojik argümanı olmaktadır: Sonlu evren kendi öz varlığını açıklayamaz. Sonsuz bir nedenden kaynaklı olmalıdır (10).

Tanrı'nın varlığının inandırıcı bir başka kanıtı da az ya da çok gelenekçi belirli bir sayıdaki Tanrıcı argümanları birleştirilerek getirilebilir. Tek tek, bu argümanlar kendiliklerinden Tanrı'nın olası varlığını ispat etmeye yetmezler. Birleşmiş halde iken, Tanrı'nın varlığının sonucunu daha geçerli kılmaktadırlar.

Kozmolojik başka çeşitli argümanlardan yeni ortak nedenler sağlayan Tanrı'nın var olduğu sonucuna vardırıcı örneğin teolojik ve etik argümanlardan yararlanılabilir. Kısacası, bu argümanların birleşimi Tanrı'nın varlığının tüm bu olayların en iyi açıklaması olduğunu göstermektedir.

Bilimsel tezlerin de aynı biçimde işlediğini söylemek ilginç olacak. Richard Swinburne'a göre atomik partiküller üzerindeki kuantum teorisinin davranışı bilimsel bir tek sıra gözleme değil de foto-elektrik etkisi, Compton etkisi ve atomların istikrarına gibi verilerin birlikte aynı yöne yönelmesine bağlıdır. Tek başlarına kuantum teorisini tam olarak destekleyemezler. Birleşmiş olarak kuantum teorisini son derece mümkün kılarlar, bu sayede kuantum teorisi atom ve atom-altı parçacıkların davranışlarının en iyi açıklaması olarak gerçekten de hemen hemen tüm fizikçiler tarafından kabul edilmiştir.

Tanrıcı gerçek de benzer bir biçimde ispat edilir. Tanrı'nın varlığı kozmolojik, teolojik ve bildik etik verilerin en iyi açıklamasıdır. Her biri filan bir Varlığı belirtir, birlikte de onun varlığını ispat ederler.

Bununla birlikte, bu Tanrıcı argümanların kullanımı fazladan iki dikkatli incelemeyi gerekli kılar. Birinci olarak, en kesin iki argümanı ihtiva etmek avantajına sahiptir, varoluşçu nedenselliğin kozmolojik argümanları ve termodinamiğin ikinci yasası, bir de ortak Tannrıcı tüm öteki verilerin

değerinin eklenmesi. Böylece hem Tanrı'nın varlığını sağlam bir biçimde belirleyen özel argümanlara, ayrıca birleşmiş haldeyken daha da güçlü olan yöneşen argümanlara sahibiz. Bu son durumda, birçok bilimsel teoride olduğu gibi uygun verilerin birleşimi genel tezi son derece olası kılmaktadır. O halde, iki kesin argüman bir yana ve yönleşen öteki argümanlar Tanrı'nın varlığının büyük bir olasılık olduğunu açıklıyorlar.

İkinci olarak, bu Tanrıcı argümanlar Tanrı'nın sadece varlığından değil aynı zamanda Tanrı üzerinde daha çok şey anlatıyorlar. Çeşitli özel niteliklerini açıklayarak bize onun ne olduğunu öğretiyorlar. Varoluşçu nedenselliğin kozmolojik argümanının açıkladığına göre varoluşun sorumlusu olan Tanrı'nın sonsuz, nedensiz, ebedi, değişmez, gücü ve erki sınırsız, sade ve tek olmalıdır. Ayrıca Tanrı'nın mekana, zamana bağlı olmayan saf bir realite olduğunu belirtiyor (12). Termodinamiğin ikinci yasası Tanrı'nın aşkın olduğunu ve zekaya, bilgeliğe ve sınırsız güce sahip olduğunu gösteriyor. Hatta Tanrı'nın kişilik öğelerine sahip olduğunu bile açıklamaktadır: Estetik bir doğası vardır ve yaratılış gibi doğaüstü eylemler gerçekleştirebilir (13). Yöneşen başka Tanrıcı argümanlar estetik açıdan hoş gelen bir evren yaratmış olması ve etik bir mizaca sahip olması nedeniyle gücü gibi nitelikleri içerir (14).

Sonuç olarak, çok büyük bir olasılıkla Tanrıcı bir evrende yaşadığımızı söylemek için yeterince sebebimiz var. Bu bize İsa'nın dirilişini sağlayan gücün kimliği hakkında önemli bir ipucu vermektedir. Tanrıcı kanıtlamanın geçerliliği, aynı zamanda Tanrı'nın sayısız özel nitelikleri ve evrenin düzeni İsa'nın gerçekten dirilişi büyük olasılıkla Tanrısal güç tarafından tamamen özel niteliklerine uygun, Tanrıcı bir gerçeği doğrulamak amacıyla yapılmış planlı bir olay olduğunu gösterir. Başka deyişle, geçerli Tanrıcı argümanlardan yola çıkarak geleceğe yönelik hareket ederek - Tanrı'nın özel nitelikleri ve evrenin tasarısı- İsa'nın tarihi dirilişi Tanrıcı mesajı doğrulayan bir olay gibi görünüyor. Tanrı İsa'yı bildik özel niteliklerine uygun bir şekilde ölüler arasından diriltti. Bu İsa'nın dirilişinin bilinmeyen doğal bir nedenden olması düşüncesinden daha çok daha yukarda belirtilen dünyanın Tanrıcı görüş açısına uymaktadır (15).

Geçmiş yönelik argüman

Tanrı bir önceki yönün tersine dirilişi gerçekleştirdi gibi sonuca varmamız ikinci en önemli nedendir. Geleceğe yönelik argüman Tanrı'nın özel nitelikleri ve varlığı konusunda bildiklerimizi temel alarak nedeni Tanrısal olan bir dirilişi olabileceğini savunmaktadır. İkincisi geçmişe yönelik olarak ileri gelir. Tanrı'nın daha önceki varlığını ve bu olaydaki etkisini savunmak amacıyla İsa'nın tarih içindeki dirilişi ile Tanrıcı mesajıyla birleştirir. Böylece, İsa'nın dirilişi artı Tanrıcı mesajı evrenimizin Tanrıcı bir evren olduğunu açıklar. Geçmişe yönelik argüman daha ayrıntılıdır, bir kez daha ancak kısaca ve şema halinde sunulabilir. Bu postulatın geçerliliğini ve temelini oluşturacak bilgiler bu yazarın başka bir yapıtında uzun uzadıya söz edilmektedir.

Birincisi, İsa kendinin Tanrı olduğunu söylüyordu. Bu kedisine verdiği lakaplardan belliydi, İnsan Oğlu (17) ve Tanrı'nın Oğlu (18). Bu aynı zamanda davranışlarıyla, günahları bağışlamasıyla (19) Eski Ahit'teki mesihle ilgili kehanetlerinin (20) gerçekleşmesiyle ortaya çıktı. İsa aynı zamanda otorite sahibi olduğunu da ilan etti. Esenliğin yalnız kendisinde bulunduğunu (21) ve otoritesinin Yahudi liderlerinkinden daha üstün olduğunu söylüyordu (22). Tanrı olması ile ilgili başka açıklamalar onu yakından tanıyanların *tepkisiyle* belirtilmiştir. Yahudi liderleri onu en azından

kısmen kendisine İsrail'i Mesihi dediği için reddediyorlardı (23). Havariler ve Kilise'nin ilk liderleri ona Mesih, Rab, Tanrı'nın Oğlu, hatta Tanrı dediler (24). Bu kişisel açıklamalar, özellikle Tanrıcı bir evrene olan inancının önemli işaretleridir.

Sonra, İsa kendisini Tanrı tarafından seçilmiş özel bir mesaj açıklamaya gönderilmiş bir elçi olarak görüyordu (25). Gösterdiği mucizelerinin Tanrı'nın onun görevini onadığını gösterdiğine inanıyordu. Eleştiri yöntembilimi bile İsa'nın görevi, mesajı ve mucizeleri ile ilgili bu doğrulamaları söylediğini açıklıyor (27). Eşi benzeri görülmemiş bir elçinin yine eşi benzeri olmayan bir biçimde özellikle de İsa'nın mucizelerine olan düşüncesi göz önünde bulundurularak ölüler arasından dirilmiş olması,Tanrı'nın onu gerçekten dirilttiğini gösteren önemli bir husustur.

İsa aynı zamanda kendi dirilişini de önceden bildirdi, bunun da incelenip doğruluğu saptanabilir (28). Bu da Tanrı'nın belirli bir plan, belirli bir düzen gereğince diriltmiş olduğunu gösterir, İsa da bunu önceden biliyordu.

İsa'nın ileri sürdüğü iddialar acaba doğru mu? Kendi Tanrılığı ve Tanrı tarafından seçilmiş bir elçi olmasıyla ilgili açıklamaları, mucizeler üzerindeki düşünceleri, önceden haber verdiği dirilişi, tüm bunlar dünya Tanrıcı görüşünü doğruluyor. Öyleyse iddiaları dirilişinin önceden hazırlanmış ve düzenlenmiş bir olay olduğunu gösteriyor. O bu gerçek olayı en iyi şekilde yorumlayacak bir konumdaydı. İsa dirilişinin mesajının ve açıklamalarının kanıtı olacağını öğretiyordu. Üstelik, bilinen tek diriliş de gerek kendisi gerek Tanrı hakkında olağandışı açıklamalar yapmış olan tek insanda gerçekleşmiştir. Buna göre bu eşi benzeri bulunmayan tarihi olayla İsa'nın eşi benzeri bulunmayan mesajının birleşimi büyük bir olasılıkla onun dünya görüşünü doğrulamaktadır.

Başka bir deyişle, herhangi biri ölüler arasından dirilmiş olsaydı, nedeni ayırdetmek zor olurdu. Ama söz konusu İsa'dır, onun Tanrı olduğu ve özel bir elçi olduğu ile ilgili iddialarını ciddiye almak zorundayız, ayrıca onun inancı, mucizeleri ve özellikle yakın bir gelecekteki dirilişi açıklamalarını geçerli kılıyordu.

Kefenin yerindeliği

Torino Kefeninin natüralizm-doğaüstücülük tartışmasında önemli bir yeri olabilir. Bazılarının açıkladıklarına göre Kefen üzerindeki araştırmalar Tanrı'nın insanlık tarihindeki müdahalesi üzerinde çok yoğun bir tartışmayı başlatabilir. Bu durumda, Kefenin analizi batı düşüncesine uzun zamandır egemen olan natüralizmin yeniden değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Öyle görülüyor ki, gerçekte, Kefen natüralist dünya görüşüne meydan okumaktadır. Tam bilimsel açıklamalara sahip değildir. Bilim adamları bize daha fazlasını anlatabilirler, ama onların bilimleri sınırlıdır. Kefendeki şekli özelliklerini betimleyebilirler, ama nasıl oluşmuş olduğunu söyleyemezler. Üstelik, tarih gibi Kefen de bize Mesih İsa'nın dirilişi gibi çok gizemli bir olay hakkında çok güçlü bir ipucu sağlamaktadır. Fizikçilerin kara delikler ve kuarklar hakkında kendi kendilerine sorular sorduğu, psikologların ruhun doğasını ve ölümden sonraki yaşamı inceledikleri bir çağda Torino kefeni en azından ciddiye alınmalıdır.

Ne olursa olsun bu İsa'nın dirilişinin ipuçlarını incelemeye şüphecileri zorlayacaktır. İpuçları birbirlerini tamamlayıcı iki yönden gelmektedir: Tarih ve Kefen üzerinde yapılan bilimsel araştırma. Doğaüstünü uzun süredir inkar eden şüpheciler en azından ampirik başka güçlü verileri de göz

önünde bulundururlar. Bu verilerin ağırlıkları vardır. Bilim adamları doğal bir olay söz konusu olsaydı onları incelemekte hiçbir zorlukla karşılaşmazlardı. Hatta doğal bir olayda böylesi veriler var olmuş olsaydı, uzun zamandır kabul görmüş olurdu bile. Modern bilim uzun süre eleştiri ve özdüzeltme ilkesine dayanmıştır. Tartışmayı doğaüstüne açmanın vakti gelmiştir, her ne kadar bu natüralizmin tüm gerçeği açıklayamayacağı anlamına gelse de. Bu yeniden değerlendirme tarih ve bilim tarafından zorunlu kılınmıştır.

İsa'nın esenliğe çağrısı

Medem ki bizim evrenimiz eşsiz bir mesaj bildirmek amacıyla Oğlunu gönderen Tanrı tarafından yönetilen Tanrıcı bir evrendir, İsa'nın açıklamalarının özelliğinden etkilenmemiz gerekir. Teorik olarak tüm ilahiyatçılar onun mesajının Tanrı'nın Egemenliği ve oraya girmek için nelerin gerektiği ile ilgili olduğunda hemfikirler. Mesajının temel teması ebedi kaderinde kişinin kendi kararını vermesine bir çağrıdır (29).

İsa'nın bu temel mesajına göre, bütün insanlar günahkârdır ve günahlarının bağışlanması ihtiyacı içindedirler (Lk 24, 47; Mk 8, 38). Bunun ilacı İsa'nın günahların bağışlanması uğruna kendini kurban olarak sunması ve döktüğü kendi kanıdır (Mk 10, 45; Mt 26, 28), dirilişi ile tamamalanan bir eylemdir (Lk 24, 46-47; Yu 6, 4). İsa'ya ve öğretisine olan inanç Tanrı'nın Egemenliğine girmeyi ve orada ebediyen yaşamayı sağlar (Mk 1, 15; Yu 3, 15-16). Daha sonra, bizim tepkimiz İsa'yı izlemek için her şeyi terk etmek olmalıdır (Lk 14, 25-35).

İsa'nın temel teması olan Tanrı Egemenliği ile ilgili bu mesaj özellikle Onun dirilişi ile doğrulanmıştır. Başka bir deyişle, bizler Onun Tanrısal mesajının bu şekilde doğrulandığı sonucuna vardık. O halde bu doğrulanma, Onun özellikle Tanrıcı görüş noktasının kendine özgü bu bölümüne uygun gelmektedir, Tanrı özellikle de bunda bu temayı gerçeklemek istedi (30). İsa'nın esenliğe çağrısı, kişisel bir tercih işi olarak ihmal edilmemelidir. Onun sözleri açıktır, ve dirilişi ile teyit edilmiştir . Onun esenlik sunusunu reddedebiliriz, ama bu olayların ışığı altında haksız bir davranış olur. Tanrı'nın Egemenliğindeki ebedi yaşamımız İsa'nın mesajını kabul etmemize bağlıdır.

Özet

Birçok uzman, özellikle Aydınlanma Çağından beri mucizelerin tarihi gerçeğini reddetmeye çalıştılar. Başkaları ise bu eleştiri girişimlerini sakat buldular. Özellikle de, bu mucizevi olanı reddetmeler Tanrı'nın varlığını ve Tanrı'nın tarihte bir mucize gerçekleştirmek amacıyla doğa yasalarının üstünde bir güçle müdahale etmiş olabileceği olasılığını hesaba katmıyorlar.

Bu sorunu inceleyerek İsa'nın dirilişinin Tanrı tarafından gerçekleştirilmiş bir mucize olarak göz önüne alınabileceğini gösteren en azından birbirinden bağımsız iki akıl yürütme çizgisi keşfettik. İki yaklaşımın bu olayın kendisinde bütünleyen verilerle birlikte İsa'yı ölüler arasından gerçekten dirilttiğini açıklayan ortak bir çağrışımı bulunuyor.

Tanrıcı kanıtlamanın geçerliliğinden dirilişe kadar geleceğe yönelik olarak davrandığımızda, bu olayın düzenlenmiş olduğunu, bir tasarıya uyduğunu Tanrı'nın özel niteliklerine ve evrenin doğasına uygun ve Tanrıcı bir mesajı doğrulamaya yaramış olduğunu görüyoruz. Aynı şekilde İsa'nın eşi benzeri bulunmayan dirilişi ile onun eşi benzeri bulunmayan Tanrıcı açıklamalarını birleştiren geçmişe yönelik kanıtlama Tanrıcı bir dünya görüşünün olası geçerliliğini gösterir (31).

Bu iki akıl yürütme hakkındaki incelememiz kısa olsa da, Hıristiyan Tanrıcılığının tamamen lehindedir. Başka argümanlar da bunu desteklemektedir (32) ama bunlar söyleşimizde Tanrı'nın tarihte Oğlu İsa'yı ölüler arasından diriltmek amacıyla müdahale ettiğini göstermeye yeter. Bildiğimiz kadarıyla ve her türlü olasılığa göre, İsa'nın dirilişi Tanrı tarafından Tanrıcı bir evrende gerçekleştirdiği bir mucizeydi.

Natüralizmin yanlış yolda olduğunu söylemek mümkün. Natüralizm, gerçeğin büyük bir bölümünü göz ardı ettiği için yanılgıya düşmektedir. Özellikle de, teolojiyi ve Tanrı'nın suretinde yaratılan insanı incelemediği için. Rağbet görmesine karşın natüralizm çağımızın en büyük batıl itikadıdır (33). İnsanların inanarak kendisine gelmelerini sağlamak amacıyla Oğlu İsa'yı yeniden canlandırmak için müdahale etmiş olan Tanrı'nın bulunduğu Tanrıcı bir evrende yaşadığımızı gördük. Bu düşünce birçok modern düşünür tarafından reddedilmiş olsa da, bu düşünce bildik olaylarla kesin olarak yerleşmiştir. Ebediyetin kendisi bile işin içindedir.

13.

Sonuç İsa'nın kefeni

Meseleyi ayrıntısıyla incelememiş olanlar Torino'daki Kefenin asıl kefen olup olmadığı sorunu karşısında farklı bir şekilde davranırlar. Bazıları bunu çok dindarca bir şekilde yaparlar, dua ederler ya da kefene mucizevi güçler atfederler. Başkaları ise tüm "kilise dini eşyalarına" karşı kuşku duyduklarından kefeni olduğu gibi reddederler. Daha başkaları da kefeni inceleme zahmetine bile girmeden her türlü doğaüstü sonuçları reddederek kendi natüralist önyargılarına ihanet ederler.

Okur için, bu tuhaf düşüncelerin her birinin derin bir incelemesinin yapılması apaçıktır. Bu inceleme Kefeni bir kült nesnesi olarak gören ya da ona mucizevi güçler atfeden fanatik bir dindara en ufak bir destek sağlamaz.

Sadece dini bir eşya olarak düşünülmesi gerekir mi sorusuna gelince, burada önemli ayrım yapmak yerinde olur. Sorun Kefenin bir dini eşya olup olmadığı değil ama olgulara dayanarak asıl olup olmadığının saptanmasıdır. Kefen asıl ise, o zaman ona inanırlık azalmış olmaz çünkü o zaman başka asıl kabul edilen kefenler asıl değildir. O halde, gerçek olduğunu gösteren veriler dürüstçe açıklanmalıdır.

Olgulara dürüstçe yaklaşma

Bu kitapta, yalnızca bildik olayları göstermeye çalışmakla kalmadık onları ihtiyatla değerlendirdik. İşte özellikle bu noktada Kefenin lehindeki ipuçları en etkili durumdadırlar. Doğaüstünü reddedenler önce şeklin kaynağını açıklamalıdırlar ayrıca şekli diriliş tezini destekleyen tüm tarihi verilere göre değerlendirmelidirler. Verilerin tümü şu şekilde özetlenebilir:

Torino Kefenini Araştırma Projesi'nin çalışmalarının gösterdiğine göre Kefenin yağlı boya, boya, toz, asit uygulamaları ya da herhangi doğrudan temas biçimi yöntemleriyle şeklin yaratılmış olması, sahte olma olasılığı çok uzak bir ihtimaldir. En küçük moleküler yapılara kadar gerçekleştirilen inceleme ve araştırmalar şekli oluşturmak amacıyla kefen bezine eklenmiş en ufak bir yabancı maddenin varlığını ortaya çıkaramamıştır. Daha önce de gördüğümüz gibi Heller kefenin sahte olma ihtimalinin 10 milyonda 1 olduğunu kabul ediyor! (1)

Aynı şekilde, doğaüstü bir yönteme dayalı doğrudan temas hipotezleri de olasılıktan uzaktır. Ne taklit ne de doğrudan temas tezleri Kefendeki şeklin üçboyutlu, yüzeysel, yönsüz ve basınçtan bağımsız özelliklerini açıklayamaz. Satürasyon noktasının bulunmayışı, yoğunluk, gölgeler, renk, bozulmanın olmayışı, aynı zamanda şeklin ısı ve eriyikler karşısında değişmeden kalışı da bu hipotezleri çürütüyor.

Başka doğal fenomenler, örneğin gaza tutma ya da püskürtme yöntemi hipotezi gibi, hiçbir şey açıklamıyorlar. Deneyler gösterdi ki, net şekiller bu biçimde oluşturulmadılar, zira buharlar paralel doğrular halinde yükseleceklerine yoğunlukları azalıyor. Üstelik, satürasyon noktasının yokluğu, gazlı buharların difüzyonu ya da kılcallığı bu tezi şeklin renginin ve yoğunluğunun bozulması gibi yalanlamaktadır. Şeklin üçboyutlu görünümü ve yüzeyselliği de bu tezi çürütüyor.

Yapım ya da doğal prosesüs hipotezleri bildik olayları açıklayamamasına karşın Kefenin olağanüstü bir olayın kanıtını getirdiğini ileri sürmedik. Bu sonuca, kendiliğinden yapılan birçok inceleme sonucu varıldı.

Bu incelemelerden biri de Kefenin asıl olmasıdır. Kefeni incelemiş olan ekipteki bilim adamları Kefenin gerçek bir arkeolojik bulgu olduğu konusunda aynı fikirdedirler. Tam anatomik ve patolojik veriler kefen bezinin I. yüzyıla ait olması, her türlü yapımdan uzak olması, Ortaçağın bir sanatçısının bilemeyeceği alanlarındaki başka tarihi ve arkeolojik olaylarla tutarlılığı, her şey kefenin asıl olduğu sonucunu çıkartmak konusunda birleşiyor. Bu noktada, bilim adamları bildik olaylara dayanıyorlar.

Başka bir inceleme de, Kefendeki adamın İncillerin Nasıralı İsa olarak betimlediği kişi olma olasılığının yüksek olduğunu gösterdi. Bu sonuca Kefen ile İsa'nın ölümü arasındaki uygun düşen noktalar, özellikle de normal haçlanma prosedüründeki düzensizlikler kıyaslanarak varıldı. Bu düzensizlikler ağır kırbaçlanmayı, *post mortem* mızrak darbesi, sulu bir sıvı ile kanın varlığı, kişiye özgü gömülme, iyi kalitede kefen bezi, acele ve bitirilmemiş defin işlemi, çürümenin olmaması. Kefen yalnız Kutsal Kitap anlatılarıyla bu düzensizlikler ve başkaları yönünde uyum içinde değil ama aynı zamanda İncilleri de hiçbir özel noktada çelişki halinde değildir. Bu da Nasıralı İsa'nın büyük bir olasılıkla Kefendeki adamla aynı kişi olduğunu gösteriyor. Bu kanı Kefenin yeni keşfedilmiş tesadüfen İsa'ya benzer birinin şeklini taşıyan eski bir nesne olmaması nedeniyle daha da güçlenmektedir. Tersine Kefen her zaman, yüzyıllar boyunca, bilimsel olarak incelenmeden önce İsa'nın gerçek kefeni olarak kabul görmüştür.

Şu halde olaylar iki sonuca götürüyor: Kefen gerçek arkeolojik bir bulgudur ve Kefen İsa'nın kefenidir. Kefen bize İsa'nın ölümünün fiziksel nedenleri hakkında önemli ayrıntılar sunmaktadır. En kesin olanı da, İsa'nın haçlanmanın sertliğinin oluşturmuş olduğu kalp durması sonucu karmaşık bir boğulma ile ölmüş olduğudur. Böğründeki yara büyük bir olasılıkla bir Romalı mızrak tarafından oluşturulmuş, göğsüne ve kalbin sağına kadar giren, ve kan sızıntısına neden olan, o sıra sulu sıvı da üst akciğer boşluğundan ya da belki de dışyürekzarından akıyordu.

Heller ile Adler'in Kefendeki şekil üzerinde gözle görülen tersine çevrilmiş deshidratasyon ve oksidasyon prosesüs deneyleri şekildeki lifçikler aynen ısı etkisindeki gibi tepkidiğini gösterdi. Gilbert'inki gibi başka deneyler de şeklin oluşmasına neden olan en olası sebep bir ısı ya da hafif bir yanıktı. Özenle yapılan birçok gün ışığında ve enfrarujda yapılan flüoresans, spektroskopi ve spektrometri ve yansıma deneylerinden sonra, elde edilen sonuçlar şeklin olası nedeninin hafif bir yanık olabileceğini gösterdi (2). Bu da yanıklaşma özelliklerinin şekildekiyle hemen hemen aynı olduğunu doğruladı. Şeklin yüzeyselliği, satürasyon noktasının bulunmamsı, ısı ve eriyikler karşısında değişmeden kalması, renklenmesi nedenlerinin başka hipotezler tarafından açıklanması çok zordur. Roger ile Jumper "bedenin şeklinin kimyasal olarak hafif bir yanığa benzediği sonucuna vardılar (3).

Böylesi bir sonuç, hiç kuşkusuz, bu şekli kimin oluşturduğu sorusunu gündeme getiriyor. Kumaşı yanıklaştıracak böylesi bir ısı kaynağı, genelde böyle bir şey yayma alışkanlığı olmayan cesetlerle pek bağdaşmıyor! Bununla birlikte bilim bu durumda bize bunu söylüyor.

İşte burada İsa'nın dirilişinin büyük olasılıklı tarihi kanıtı önemli bir rol oynuyor. Tarihi açıdan İsa'nın gerçekten dirilmiş olduğu gösterildi. Eleştirmenlerin de kabul ettiğine göre hiçbir uygulanabilir natüralist hipotez yoktur, tersine bu olayın lehinde çok sayıda bildik tarihi olaylar mevcut. Üstelik, yalnızca tarihi olaylara dayanarak eleştirmenlerin kabul edeceği bu olayın olası argümanını yalnız kendisinin oluşturabileceği dirilişin lehinde sağlam bir savunma hazırlanabilir.

Kefenin gerçekten İsa'nın kefeni olduğu olasılığından yola çıkarak şeklin oluşma nedeninin büyük olasılıkla diriliş üzerindeki tarihi rapora uyduğunu söylemek mümkün. Bu Kefende çürümenin olmadığını (bedenin gitmiş olduğunu belirterek), kefenin bedenden çıkarılmamış olduğunu gösteren ipuçları ve bir cesetten gelen bu yanığın varlığını açıklayacaktır. Kefen İsa'nın ölümünden ve mezara konuşundan söz eden İncil'deki anlatıya öylesine uyuyor ki, bu aynı zamanda dirilişin tarihi anlatılarına da uyduğunu gösterir.

Başka bir deyişle, İsa'nın dirilişi çürümenin olmadığını, bedeni sarmalayan bezlerin elle çıkarılmadığını, kumaşın yanıklaştığını en iyi şekilde açıklamaktadır. Bu, İsa'nın dirilişini doğrulayan tarihin ampirik tanıklığı tarafından da daha büyük bir olasılıkla yansıtılmaktadır. Burada Kefenin dirilişin bilimsel olarak ampirik bir ipucunu getireceğini belirtmek önemli bir noktadır. Bu dinsel inancın I. yüzyıldan beri hep gözden kaçmış görünen bir tür ipucudur (4).

Bu kitabın vardığı sonuç ihtiyatlı bir sonuçtur. Kefen yine de sahte çıkarsa, elimizdeki olgulara dayanmaya karar vermeliyiz. Bu olgular söz konusu olan kefenin büyük olasılıkla İsa'nın kefeni olduğunu, fiziksel ölümü üzerinde toplu bir bakış ve dirilişi hakkında bilimsel ipuçları veren bir nesne olduğunu gösteriyor.

Bu açıdan, Yves Delage'ın, seksen yıl önce yaptığı uyarı yerinde olmaktadır. Bilimler Akademisi üyesi ve teyit edilmiş bilinemezci olan bu Sorbonne'un kıyaslamalı anatomi profesörü Kefenin İsa'nın kefeni olduğu sonucuna varıyordu. Sert bir şekilde eleştirildiğinde, bu muhalefetin adamın kimliğinden ileri geldiğini söylüyordu:

"Aslında, kendinde tamamen bilimsel olan bir soruna boşu boşuna bir dinsel sorun yamanmıştır… İsa yerine bir Sargon, bir Aşil ya da firavunlardan biri söz konusu olsaydı, hiç kimse itiraz etmeyi düşünmeyecekti bile… Mesih İsa'yı tarihi bir kişilik olarak görüyorum, dünyevi yaşantısından hâlâ maddi izler kalmış olması niçin bazılarını kızdırıyor anlamıyorum (5)."

Başka bir deyişle, söz konusu olay, İsa'dan başka herhangi birini ilgilendiren tamamen tarihi bir olay olsaydı, Kefenle ilgili ipuçlarının üst üste yığılması adamın kimliğini tespit etmeye yeterdi. Ancak söz konusu kişi Mesih İsa olduğu için, birçok kimse olası, tarihi ve bilimsel kanıtlara karşı isyan etmektedirler, çünkü onların kaçınılmaz sonucu onların hoşuna gitmemektedir. *National Review*'de yeni çıkmış olan bir başyazısında William F. Buckley Delage'ın görüşüne katılıyor:

"Bize gelince, bazı Hıristiyanların Kefene karşı göstermiş oldukları düşmanlığı anlamakta zorluk çekiyoruz. Xerxes ya da Büyük İskender'in olası ya da mümkün bir portresi karşısında aynı ilgiyi gösterirler miydi yoksa açıkça kayıtsız mı kalırlardı? Kefende gözlemlenen ayrıntılar sadece rahatsız edici olacak kadar somut olduğu için mi böylesi bir açık bir hassasiyet gösteriliyor? Kötü kanıyı uyandıran acaba Hıristiyanların İsa hakkında söylediklerin en sonunda doğru çıkması mı? (6)"

Daha yukarda da saptadığımız gibi, İsa'nın dirilişi dünyanın natüralist görüşünü tehdit etmektedir. Ne var ki kuşkucuların kendileri de realiteyi korkusuzca karşılamalı ve İsa'nın gerçekten dirildiğini gösteren en mümkün tez üzerinde hizaya gelmelidirler. Olayların dürüstçe bir incelemesi Tanrı'nın, Oğlunu ölüler arasından diriltmek için müdahalede bulunduğunu gösteriyor.

Burada da, okurdan ricamız olayları göz önünde bulundurması ve kararını onların üzerine dayandırmasıdır. Akıllı ve iyi bilgilendirilmiş insanlar özel her durumun olasılıkları üzerine dayanarak karar verirler, bu olasılıklar da İsa'nın ölümü ve dirilişinin kanıtı olarak güçlü bir şekilde Kefenin gerçekliği lehindedir.

Tinsel sahtecilik

Geriye sahteciliğin bir alanını dikkatle incelemek kaldı. Kefen üzerinde bu araştırmaya girerken kabul ettiğimiz bir kural da, önyargılı bir düşünceye dayanarak bu kefenin mucizevi ya da doğaüstü herhangi bir açıklamasını reddetmemekti. Şu halde kendi kendimize kötü bir tinsel gücün bu şekli, Tanrı'nın halkı arasında fitne, ayrılık ve yanlış inançlar ekmek için oluşturmuş olamaz mı diye sormalıyız. Hiç kuşku yok ki bu soru inanmayanlardan çok inanmış Hıristiyanlar için büyük önem taşımaktadır. Hıristiyanlar öyle görünüyor ki tinsel bir kaynağın olasılığını kabul ediyorlar, bu kaynak kötü ise çeken Hıristiyan Kilise olmaktadır. Kefenin şeytanın bir dalaveresi olması mümkün müdür?

Birçok kişi Kefen sayesinde inançlarının güçlendiğini hissetmiştir, Kefenin incelenmesi de bazı kişileri iman yoluna sokmuştur. Bununla birlikte Kefeni çevreleyen tinsel atmosferin her zaman teveccühlü olduğunu ileri sürmek gülünç olur. Torino Kefeninin Mesih İsa'nın gerçek kefeni olabilme önerisi çoğu zaman sert bir düşmanlıkla karşılaşmıştır. Agnostik Yves Delage bu çağın başında elde ettiği sonucu ilan edince, Bilimler Akademisindeki aydın meslektaşları ona hakaret ettiler ve onu alaya aldılar. Kefen aynı zamanda Hıristiyanlar arasında duygusal bir konudur. Bazı Protestan ve Katolik çevrelerde düşmanca bir reaksiyon uyandırmaktadır. Bu reaksiyon tamamen duygusaldır ve olayların hiçbir araştırmasına dayanmamaktadır. Yine de haklı olarak Kefenin kullanılmasından endişe edilmektedir. Kilise tarihinde çoğu zaman dinsel kalıntıların istismar edildiği görülmüştür, Torino Kefeni de potansiyeli en büyük dinsel eşyadır. Hıristiyanların çoğu basının kefen hakkında yaptığı sansasyonel haberlerden gocunmuş ve bunun Tanrı'nın mı yoksa Şeytan'ın işi mi diye kendi kendine sormuştur.

Bu konuda iki şey söylenebilir. Duygusal reaksiyonlar Kefenin gerçekliği sorunundan farklı olmalıdırlar. Kefen asıl kefen ise bize İsa hakkında çok şey öğretebilir. Biz önce Kefenin gerçekliğini saptamalıyız. Daha sonra, Tanrı'nın eserinin ve Şeytan'ınkinin iyi anlaşılması ve özelliklerinin açıkça ayırdedilmesi bağlamında Kefenin tinsel kaynaklarını incelememiz gerekir. Kutsal Yazılara göre Şeytan gerçeği bozan ve soysuzlaştıran ve yerine bayağı ve yanlış şey öneren bir ayartıcıdır. Tanrı bizi kendisine çekmek için her fırsatı kollayan seven bir Yaratıcıdır. Bu noktadan hareketle, Kefenden sorumlu olanın Şeytan mı değil mi olduğuna karar verebiliriz belki de.

Robert Wilcox, örneğin reklam yapmasını seven İsviçreli biri olan Hans Naberin öyküsünü anlatmaktadır. Hans Kefenin İsa'nın haç üzerinde ölmediğini gösteren bir kanıt olduğunu ileri sürmüştü. Wilcox Nader'in bu sonuca yedi gün sürmüş İsa'nın çektiklerini gösteren renkli bir film

seyrettikten sonra varmış olduğunu söylüyor. Nader yedinci gün bitkin bir halde *deliliğin* sınırda iken beklenmedik bir olay olmuş ve İsa kendisine görünmüş… *İsa'nın bedeninde hiç bir yara izi yokmuş. "* (7) Naber'in vizyonu hiçbir surette Tanrı'dan gelemez. İncillere karşıdır. İsa düşmanları ve dostları tarafından ve ölü ilan edildi ve post-diriliş durumu görülebilen ve dokunulabilen yaralar taşıyordu. Bu vizyon aynı zamanda bilimsel buluşlarla da çelişiyor (bölüm 10'a bakınız). Aynı zamanda Nader'i bitkinleştiren ve onu deliliğin sınırına getiren bir vizyon ile Kutsal yazılardaki Tanrı tarafından esinlenen ve onları kabul edenleri aydınlatan, kendinden geçiren ve kutsayan vizyonlar arasındaki karşıtlığı belirtmek önemlidir.

Kitabın yazarlarından biri (Stevenson) *The Passover Plot* adlı tartışılan kitabının yazarı Hugh Schonfield ile birçok saat geçirdikten sonra onun da Kefenin gerçekliğine inandığını öğrenince şaşırdı. Ama yine de, tıp uzmanlarının Kefendeki adamın ölmüş olduğunu kabul etmiş consensüsün (görüş birliği) tersine, Schonfield Kefenin, havarilerin geceleyin bedenin yerini değiştirdiğinin ve diriliş tezini desteklemek amacıyla da kefeni muhafaza etmiş olduklarının kanıtını taşımakta olduğunu iddia etmektedir. Bir kez daha olayları alıp onları deforme ederek kefen bezi üzerinde Mesih hakkında kendi düşüncelerini okumak isteyen bir kişi karşısındayız (11 ve 12. bölümlere bakınız.)

Wilcox, İsa'yı, Kefeni ve Hint mistisizmini dinsel bilim ve metafizik bir pot-pourri'de karıştıran Ralph Graeber diye birinin de adını veriyor. "Vaaz hataları"dediği hatalardan gına getiren Graber okültizme dönerek Hıristiyan duası ile Yogi Paramahansa Yogananba çalışmasıyla karıştırmıştır (8). Bunun gibi bir durum kolaylıkla kişisel spekülasyonlar bölümü arasına girer ve bilimsel araştırmaya hiçbir problem ortaya koymaz, ayrıca Hıristiyanlık açısından şeytani ruhların ayırdedilmesi açısından da bir problem ortaya koymaz.

Kefenin kötüye kullanıldığını apaçık gösteren bazı durumlar da vardır. Bir örnek, ABD'de yayımlanan birçok yayım arasından mini-kefenleri ve fotoğrafları satmak amacıyla onları seccade ve mutluluk getiren, her türlü isteğin ya da her türlü sorunun halli için kullanılan nesneler olarak tavsiye eden bir sayfalık ilanı ele alalım. Bu ilan ilk kez yayımlandığında Torino Kefeni üzerinde Araştırmalara Projesi için kaynak bulmak için yardım edeceğini bildiren bir evanjelik grup birden geri çekildi.

Tüm bu örnekler Kefenin bilinen tarihi boyunca kullanılmış (sömürülmüş) olduğunun bir kanıtıdır. Ne var ki bütün bu öyküler yalnız insan doğasının kötü yönünü doğrulamaktadır. İnsanın inanmak istediği şeye inanmak eğilimi vardır.

Bu örneklerin hepsinde ortak öğeleri göz önüne alalım. Birinci olarak, tüm bu insanlar Kefenin asıl kefen olduğuna inanıyorlardı ya da inanıyormuş gibi yapıyorlardı. İkinci olarak, hepsi, gerek kendi kişisel inançlarını doğrulamak, gerek halkın inancını ortaya koymak ya da somut bir tapınma nesnesine sahip olmak için ondan yararlanmaya bakıyordu. Durum her ne olursa olsun, Kefen asıl kefen ise, bu kötüye kullanmalar onun asıl kefen olmasından başlamış ve daha sonra deforme edilmiştir. Bir Hıristiyan için bozulma kesindir, gün gibi açıktır, ama bu, Kefenin sahte olduğunu ispat etmez. Tersi daha doğru olurdu.

İncil'de okuduğumuza göre İsa ve havarileri kötü ruhlarla karşılaştıklarında, bu ruhlar gerçeği dile getiriyor görünüyorlardı (Hİ 16,16; Mk 5, 7 ve 1, 24; Mt 8, 29). Ama yine de, amaçları gerçeği

deforme etmek olduğu için kötü ruhlar susturuluyorlardı. İsa'nın kendisi bile iyi tohumun arasında kötü otların da bulunabileceği konusunda bizleri uyardı (Mt 13, 14-30). Başka bir deyişle, bir taklit daha önce bir aslının varlığını zorunlu kılar. Bir benzetme yapmak gerekirse, üç dolarlık ya da üç franklık bir banknotun sahtesi yoktur- çünkü bu paralar mevcut değildir. Kefen potansiyel olarak gerçek olmasaydı, o zaman ne iyi için ne de kötü için tinsel bir anlamı olmazdı. Kefenin kötüye kullanılması ya da sömürülmesi yanıltmak için sorunun verilerini karıştırmaktan başka bir şey değil midir? Bu tip bozulma Şeytan'ın çalışma şekliyle bağdaştığı kesin ve bu burada sayılan örnekleri kolaylıkla açıklayabilir.

Öte yandan, Kefenin su götürmez bir biçimde pozitif tinsel etkileri olmuştur. Tarihçi Wilcox Kefen üzerinde yaptığı araştırmalar sırasında karşılaştığı kişiler kendisini agnostik kuşkuculuğundan kurtardıklarını ve ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmesini sağlamış olduklarını söylüyor (9).

Aynı şekilde ünlü kuşkucu ve Yeni Ahit uzmanı A. T. Robinson da Kefen ve inanç üzerinde yıllar süren çalışmalarından sonra heyecan verici şeyler yazmıştır. Bu episkopos araştırmasına Kefenin Kutsal Yazılarla hiç bağdaşamayacağı inancıyla başlamış. Kefenin bir dalavere, bir balon olduğunu sanmış ve böyle bir yanlışlığın nasıl yapıldığını kendisine sormuş. Ancak, daha sonra, bu konuda şunları söylemiş:

"Kefen inancımı değiştiremez ama inançsızlığıma etkisi olabilir. Çünkü kefendeki şeklin figürüne, ellerine, ayaklarına ve öteki yaralarına bakıp bunların doğru olduğuna inanarak, zamanında İsa'yı en iyi tanımış olanlar gibi "İşte Rab!" (Yu 21, 7) demek durumuna geliyorsak, o zaman belki de kendimizi "onu görmüş ve inanmış" olanlar sınıfından saymayı öğrenmemiz gerekir. Ama bu, havari Yuhanna'nın dediği gibi insana özel hiçbir hayırdua getirmez (Yu 20, 29) ama daha çok özel bir sorumluluk yükler (Yu 17, 18-21) (10)".

Benim için (burada Stevenson konuşuyor) Kefen Mesih İsa'nın sevgisinin güçlü bir kanıtı oldu. Kefen üzerinde üç yıl boyunca yaptığım araştırmalarım ve verdiğim konferanslarım sırasında şekilden hep "Kefendeki adam" olarak söz ettim. Bu şekilde hitap etmek bana her zaman yetecektir, çünkü İsa'nın aynen Kefendeki adam gibi acı çektiğini biliyorum, başkaların bundan çıkaracakları sonuç hiç önemli değildir. Hatta bazıları Kefenin sahte olduğunu bile söyleseler ve Mikelanj'dan daha büyük bir sanatçı tarafından yapılmış olduğunu bile söyleseler, her şeye karşın Kefen İsa'nın Kafatası Tepesinde çektiklerini en küçük ayrıntısına kadar yansıtıyor. Yüreklilikle şunları söylemekten çekinmiyorum: " Kefendeki adamın çektiği fiziksel acılara bakın ve İsa'nın da bu yoldan geçtiğini görün ve buna sizin için katlandığını söylediğini bilin." Bu dünyanın şimdiye kadar aldığı en büyük sevgi armağanının temelidir. İşte beni kurtarmak ve sizi kurtarmak için Tanrı'ya neye mal olduk.

1979'un baharında, New Jersey'deki Tenafly'de küçük bir kilisede konferans vermeye davet edildim. Her zaman yaptığım gibi, konferansın son beş dakikasını kişisel tanıklığıma ve insanın inancını bir bez parçasına dayamaması gerektiği üzerinde uyarıda bulunarak geçirdim. Daha sonra genç bir adam, kilisenin diyakozu bana yaklaştı. Konferansımdan çok etkilendiğini ve sözünü ettiğim "yeniden doğuş" üzerinde daha çok aydınlatıcı bilgi istediğini belirtti. Kefeni iyi bir perspektif içine koymuş görünüyordu. Bir yıl sonra öğrendiğime göre bu genç Mesih İsa'da yeniden doğuşu

yaşamış. Konferans onu Hıristiyanlığı daha şahsi bir şekilde anlamaya götürmüştü; Kefen yalnız gerçeğin basit bir iletim aracı olmuştu. Sonuçta kefeni değil İncil'deki Sözü incelemeye başlamıştı.

Bu örnekler Kefenin iyi tinsel etkisini açıklamaktadır. Kefen insanları kefenin kendisine değil de Kafatası Tepesi'ndeki sanat başyapıtına yöneltmektedir. Sonuç tinsel açıdan verimlidir: Değişen yaşamlar. Tarihi boyunca Kefen birçok inanan ve inanmayan kişi üzerinde bu etkiyi yapmıştır. Sormamız gereken soru şudur: Şeytan insanın esenliğe gitmesini sağlayacak bir şeyi destekler mi ya da oluşturur mu? Şeytan haç üzerinde yenilgiye uğratıldı, Kutsal Yazılara göre de bunu da çok iyi bilmektedir. "Şeytan zamanının az olduğunu bilerek büyük bir öfkeyle üzerinize indi" (Ap 12,12). Şeytan dikkati kendi bozgununa çeker mi? Bizler burada Şeytan'ın yalnız İsa'nın kanını betimlemekle kalmıyor aynı zamanda dirilişinin ipucunu da verdiğini göz önüne almalıyız. İncil bize bunların Şaytan'ın bozgunun iki etkeni olduğunu doğrulamaktadır. Philip McNair bunu çok iyi ifade ediyor: "Şeytanın ışıktan meleğe dönüşebileceğini biliyoruz, ama acılı anılarından dolayı Torino Kefeninde o sevimi yüzün çıkmasınııster mi ya da bunu gerçekleştirebilir mi? (11) Şeytanın sebebi bilinmeyen yangınların, Kefen üzerindeki tartışmaların ve Kefeni kötüye kullanmaların sorumlusu olma olasılığı daha büyüktür. Bunlar onun işlerinin işaretleridir.

Kefeni kötüye kullandılar, bu inkar edilemez, ama bu onun gerçekliğine gölge düşürmez. Tersi olsaydı, o zaman Kutsal Kitabı spiritizma seanslarında kullandıkları bahanesiyle okumazdık. Daha önce de belirttiğimiz ve yine belirteceğimiz gibi temel sorun gerçekliğiyle ilgilidir.

Bir başka yönden, Kefen İncil'in dünyaya yayılması için kullanılabilir, kullanıldı da. Kefen herkese "her türlü bilgiyi aşan Mesih'in sevgisinin ne denli geniş, uzun, yüksek ve derin olduğunu" (Ef 3, 18-19) gösteriyor. Yalnız bir Hıristiyan perspektifi flu şekilden yansıyan sevgiyi gösterebilir. Bu da ancak konuyu düşünmeden reddetmek yerine gerçekten incelemekle mümkün olabilir.

Sorumluluk sahibi Hıristiyanlar Kefene karşı Rabbe ve realitelere sadık sorumlu bir tutum içinde olmadırlar. Kefen gerçek ise ve biz bunu ihmal ediyorsak, o zaman Tanrı sevgisinin değerli bir tanıklığını yitirmiş oluruz. Kefen gerçek ise, onu reddediyor ya da alay edip gülünç duruma düşürüyorsak o zaman bunun sonuçları daha da ağırdır. O zaman inancı daha zayıf olan Hıristiyanları yarım gerçeği dile getirerek gerçeği soysuzlaştıran ayartıcı kişilerin ellerine terkederek onların inancını yaralamak riskine girmiş oluruz. Hıristiyan toplumu Kefeni ciddi bir biçimde incelemelidir ve bu çalışmanın İsa'nın sevgisine götürdüğünden emin olmalıdır. Bilim ancak yolun bir kısmını katedebilir; Kefendeki adamın Mesih İsa olduğunu çürütülemez bir biçime ispat edemez. Bununla birlikte, içimizde "çivilerle delinmiş" bu eller tarafından hafifçe dokunulmuş kişiler kolaylıkla Kefenin realitelerini ele alarak onları onun sevgisinden söz etmek için kullanabilirler.

Kefenin önemi

Bazı kişiler, bu son günlerde Kefenin Hıristiyanlığın kalan tek gerçek din olduğunu kanıtlayan ilginç yeni bir işaret olduğuna parmak bastılar. Böyle bir durumda, Ölü Denizdeki Elyazmaları belgelerindeki yerini alması gerekir. Başkaları daha da ileri giderek Kefenin Tanrı'nın Egemenliğini gelmesinden hemen önce gelecek kıyametin bir işareti olduğunu iddia ediyorlar. Bu sorun bilimsel araştırmalarla çözülemezse, Kefenin anlamı hakkında daha başka sonuçlara da varabiliriz.

Bu kitapta Kefenin İsa'nın ölümü ve dirilişinin, bu olayın olası tarihi verilerine eklenen olası bir ipucunu verdiği sonucuna vardık. Bizim esenliğimiz için kanını dökmüş olan Tanrı'nın Oğluna olan güveni oluşturmuş olan ve halen oluşturan imanla anlaşmazlığa düşmez. Bu nokta üzerinde yeterince hiçbir zaman ısrar etmeyeceğiz. Hiçbir zaman Kefene tapınmayı desteklemedik. Bu putperestlik olur.

Şunu aklımızdan çıkarmayalım ki Kefen hiçbir şeyi ispat etmiyor. Ancak yine de İsa'nın kendi şahsına ve mesajına olan inanç sayesinde esenliğe ulaşılacağına dair İsa'nın çağrısını kabul etmeliyiz. Bizim yerimize, günahlarımızın bağışlanması için haç üzerinde öldü, esenliğimizi güvence altına almak için de ölüler arasından dirildi. Yalnız Kutsal Ruh'un bizi götürebileceği bu esenlik için ona inanmaya devam etmeliyiz.

Modern insan bu mesaja karşı savaşmaktadır. Ama yine de, olaylar açıktır, ve net bir şekilde İsa'nın sözlerinin gerçek olduğunun lehindedir, çünkü İsa dirildi. Bu bazılarının hoşuna gitmeyebilir; ne hoşlanma ne de hoşlanmama duygusu bunda bir şeyler değiştirecektir. Her şey İsa'nın dirilmiş olduğunu gösteriyor. Bu realiteyi göğüslemek zorundayız. Bazılarının düşündüğünün tersine, Hıristiyanlık boşlukta bir sıçrama değil, tersin e bilinen tarihi olaylara dayanan inanca bağlanmaktır.

Kefen İsa'nın gerçek kefeni ise, o zaman Tanrı'nın bunu günümüze kadar muhafaza etmesinin bir nedeni olmalıdır. Tanrı belki de inananlar arasında bile o kadar soru ve kuşku bulunan bir çağda imanımıza destek olmasını istedi.

Bazı kuşkucu filozoflar uzun zamandır Tanrıcı inanışları destekleyen sağlam bir ampirik veri olgusu var mı diye arıyorlar. Kefen bu soruna yeni bir ilgi uyandırabilir, çünkü Kefen dünyanın Tanrıcı kavramına sağlam güçlendirici bir veri getirmektedir. Tanrı her birimizin ebediyen yaşama olasılığı ve İsa'nın dirilişinin tarihi, ampirik, son derece olası kanıtından daha iyi ne gibi geçerli sayılabilecek kanıt bırakmış olabilir? Zaten, kuşkucular İsa'dan getirdiği mesajı kanıtlamasını kendisinden istediklerinde, o da onlara ölüler arasından dirileceğini anımsattı (Mt 12, 38-40).

SONSÖZ

Torino Kefenin üzerinde 1978 yılında yapılan araştırmadan sonra tüm dünyada Kefene duyulan ilgi oldukça arttı. Bu bilimsel araştırmaya yakında katılan herkese Kefenin gerçekliği konusunda bir yığın soru yöneltildi. Birçok kimse bu soruya verilecek cevabın kendi dini inançlarına bir etkisi olacağını belirtiyorlardı.

Torino Kefeni'ni Araştırma Projesi'nin hiçbir zaman Kefenin İsa'nın gerçek kefeni olacağıyla ilgili kesinlemeleri saptamak gibi iddiası olmadı. Bu konu bilim alanına girmez, daha çok dikkatli bir tarihi araştırmayı gerektirir. Bilim adamlarının bütün yapmaya çalıştıkları mümkün olan en tarafsız ve en tam bir şekilde bu çalışmanın gerektirdiği durumlara göre araştırmalarını yapmaktı. Elde edilen sonuçların raporu önce bu incelemeye izin veren Torino yetkililerine daha sonra da uluslararası basına verilmesi gerekiyordu. Buluşların yorumu da bu konuyla ilgilenenlerin her birine ayrı ayrı bırakılması gerekiyordu.

Habermas ile Stevenson kendi görüşlerini çok dürüstçe ve kesinlilikle belirttiler. Mesih İsa'nın ölümünün tarihi yanlarını, o devirdeki Yahudi cenaze adetlerini üzerindeki bir araştırma da dâhil olmak üzere dikkatle gözden geçirdiler. Kefenin fotoğrafik, kimyasal, fiziksel özellikleri üzerinde gözlemler yapmış olan çeşitli bilim adamlarının raporları, ayrıca ekipte yer almayan çeşitli kişilerin, bilim adamlarının çoğunluğunun buluşlarıyla bağdaşmayan hipotezler içeren görüşleri kitapta yer almaktadır. Şeklin oluşumu ile ilgili tezlerin analizine büyük önem verildi; bu tezlerin bazılarının olumlu yanları bazılarının yetersizlikleri objektif bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

Kefen üzerindeki araştırmanın yanında kaçınılmaz olarak İsa'nın dirilişi sorusu da ortaya çıkmaktadır. Habermas ile Stevenson bu konuya da açık yüreklilikle mümkün olan tüm görüşleri sunarak yaklaştılar. Her ne kadar bilim adamlarının çoğu bu konuda açıkça tavır almaktan kaçındılarsa da, bizler Torino Kefeni üzerinde saptadığımız kadarıyla diriliş tezini destekleyecek şeyler olduğunu açıkça belirttik.

Torino Kefeni denilen dini eşyanın gerçekliği hakkında bir gün herhangi bir dini kuruluşun olumlu bir açıklama yapması olanak dışı değildir. Bu kuşku ve şüphe anlamına gelmemektedir, yalnızca bu tür konularda bu kuruluşların politikalarına bağlı bir şeydir. En iyisi inanan kişilerin kendilerinin olgulara dayanarak karar vermeleridir. Bu olağandışı kitabın gerçeği arayan herkese çok büyük yardımı olacaktır.

Los Angeles bölgesi Resmi Hekim yardımcısı; Torino Kefeni'ni Araştırma Projesi üyesi, patolojist Robert Bucklin, M.D., J.D.

A EKİ

Kefendeki şeklin oluşumu ile ilgili hipotezlerin özet eleştirisi

Torino Kefeni üzerindeki birçok araştırmadan sonra, en olası hipotez, şeklin bez üzerine hafif bir yanık prosesüsü sonucu oluşmuş olmasıdır. Bu şeklin oluşumunu açıklayabilmek amacıyla başka hipotezler de ortaya atıldı ve birçokları da ekipte yer almayan kişiler tarafından yaygınlaştırıldı. Burada bu hipotezlerin bir eleştirisini 1978'de yapılan inceleme ve araştırmalara dayanarak veriyoruz. Bu eleştiri çalışmasının iki temel kaynağı da Proje'nin özeti (Summary Overview: SO) ve Lawrence Schwalbe (SS) tarafından kaleme alınmış rapordur. Öteki kaynaklar parantez içinde belirtilmiştir.

1. Taklit hipotezleri. Bu hipotezler Kefendeki şeklin çeşitli yutturmacalardan birinden kaynaklandığını desteklemektedir.

a. *Genel taklit hipotezleri şeklin yağlı boya, kumaş boyası, toz ya da Kefene yabancı başka maddelerin uygulanmasıyla oluştuğunu ileri sürüyorlar.*

1. Mikrokimyasal analizler Kefen üzerinde en küçük yağlıboya ya da kumaş boyasına, toz boyaya, renklendiriciye, boya maddesine rastlanmadığını gösteriyor. Foto yansıma ve ultraviole flüoresans dâhil olmak üzere birçok deney yapıldı, hepsi de hiçbir hilenin bulunmadığını göstermiştir. Özellikle, bu tür sahteciliği özellikle ortaya çıkarmakta kullanılan X ışınları flüoresansı, bu şeklin oluşumunu açıklayabilecek şeklin bölgesinde hiçbir yabancı maddeyi ortaya çıkarmadı (SS 16-17).

2. Hile Kefenin üçboyutlu özellikleri sayesinde çürütülmüştür (Jackson, vb., Stevenson'da 85-87)

3. Sahtecilik ise şeklin yüzeysel özelliği nedeniyle çürütülmüştür (SS 11, 38).

4. Şekilde hiçbir satürasyon izi yoktur, boya maddesi, ya da boya, vb., uygulanmış olsaydı satürasyon izine rastlanırdı (SS 44).

5. Şekil üzerinde yönlenme bulunmaması, fırça darbeleri ve yabancı bir maddenin yönlü uygulamalarının bulunmadığını göstermektedir (bk. SS 29).

6. Kefen üzerinde hiçbir kılcallığın bulunmaması da, kumaş üzerindeki sıvı hareketini de bir kenara itmektedir (SO 4; Stevenson'da Jemper, 132).

7. 1532 yılındaki yangın organik boya maddelerinde kimyasal değişime neden olurdu, ne var ki Kefen üzerinde böyle bir şey gözükmüyor (SS 28; Stevenson'daki Rogers 133-134)

8. 1532 yılındaki yangın sırasında Kefene atılan su birçok boya maddesinin kimyasal değişimine neden olurdu, ne var ki Kefendeki şekilde böyle bir şey tespit edilmemiştir (bk. SS 41).

9. Bedenin geleneksel olmayan şekli (delinmiş bilekler, dikenli başlık, çıplaklık) hileye karşıdır.

b. Walter McCrone: Kefendeki şekli çizmek ya da şekle rötuş yapmak için demir oksit kullanıldı iddiasına karşı.

1. McCrone kendi hipotezini geçersiz kılan aşağıdaki bilgileri (1a: 1-9) göz önünde bulundurmalıdır.

2. Bilim adamları özellikle McCrone'un tezini ültrahassas mikrokimyasal analizler sayesinde incelediler ve sonuçta Fe2-03'un Kefendeki şekli açıklamadığını saptadılar (Pellicori, *Archeology*, ocak-şubat 1981; SO 5).

3. Mikrondan da küçük boyutlardaki Fe2-03 ancak son iki yüzyıldır bilinmekte, bu da onun Ortaçağda kullanımını imkansız kılmaktadır (SO 7).

4. McCrone'un gözlemleri bağımsız incelemeler sonucunda saptanmamıştır (SS 39).

c. Joe Nickell: Şeklin oluşumunu sağlayacak mürekkep ya da toz boya uygulaması hakkında çeşitli düşünceler (bakınız biyografi).

1. Aşağıdaki bilgiler (1a: 1-9) Nickell'in tezini çürütmektedir.

2. Nickell'in fotoğrafları incelendiler VP-8 üçboyutlu analize dayanamadılar, bu da bu tür yöntemlerin her türlü olasılığa karşın, Kefenin üçboyutlu gerçek şeklini oluşturamayacağını gösterdi.

3. Böylesi bir yöntem büyük bir olasılıkla bir satürasyona yol açacaktır, bu da onun elenmesine neden olacaktır (Stevenson'da Jumper, 187).

4. Nickell'in deneyi Kefenin şeklinin tanımını yeniden oluşturamadı (SS 37).

5. Nickell'in baskı kalıbıyla basma sayesinde iz bırakma yöntemi tarihi açıdan XIX. yüzyıldan önce kullanılan bir teknik olarak doğrulanmadı (SS 37).

d. "Asitle resim yapma": Bir asit ya da bir bir kimyasal karışım şekli oluşturmak amacıyla kumaşa uygulanmış olabilir.

1. Aşağıdaki bilgiler (1a: 1-9) de bu tezi çürütüyor.

2. Deneyler göstermiştir ki, asitle yapılan resim yüzeysel değildir, yani karışım yalnızca kumaşın yüzeyinde kalmamaktadır (SS 34).

3. İncelemeler göstermiştir ki, bu tekniğin yoğunlukları Kefendeki şeklin yoğunluklarından farklıdır (SS 34).

4. Asitle resim yapmak bir başka problemi de ortaya çıkartmaktadır, asit nötralize edilmelidir tersi durumda kumaşa zarar verir (SS 34).

e. Sonuç:

1. "Şekil bir yağlı boya resim olamaz… Bilerek uygulanmış hiçbir boya maddesi orijinal şeklin parçası değildir…" (SO 7).

2. "Şekil bir renklendirici sayesinde de oluşmamıştır… Resimde aracı sıvı maddeler gibi" (SO 8).

3. "Şekil uygulanmış bir boya maddesi sonucu oluşmamıştır" (SS 60).

4. En aşağılarda tutulan bir hesap sonucu bile Kefenin sahte olma olasılığı 10 milyonda 1'dir (Heller'in röportajı, 20/20, ABC-TV, 16/4/81).

1. Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi Kefendeki şeklin üçboyutlu özelliğini açıklayamaz (bk. Stevenson'da Jumper, 184).

2. Şeklin yüzeysel olması Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi hipotezlerini çürütüyor, çünkü bu gazlar kumaşın içine işlerler ve yüzeysel kalamazlar (SS 36, 41, 45; SO 4, 6; Stevenson'da Jumper 182-184).

3. Şekil üzerinde buhar lekelerini oluşturacağı cinsten hiçbir satürasyon izi yoktur (Stevenson'da Jumper, 183; bk. SS 44).

4. Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi Kefendeki gibi net bir şekil vermemektedir. Bu şekiller nisbeten fludur, zira buhar doğru çizgiler ya da paralel olarak dikey olarak yükselmezler ama havada yayılırlar (SS 36, 40, 45; Stevenson'da Jumper, 186).

5. Kefendeki şekil üzerindeki lifçiklerde Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi durumunda olabilecek hiçbir gaz yayılması ya da kılcal bir sızıntı saptanmamıştır (SO 4; Stevenson'da Rogers, 132).

6. Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi ile oluşan şekillerde Kefen üzerinde görülen gölgeler saptanmaz (SS 36).

7. Bir buharografi oluşturmak için bir cesedin yayacağı amonyaktan daha çok amonyak gerekir (SS 41).

8. Kefendeki şekil üzerinde bu tür kimyasal reaksiyondan gelen hiçbir yabancı madde bulunmamıştır (SS 41, 45).

9. Bedenden yayılan kimyasal karışımlardan çok azı Kefendeki şekil gibi termik açıdan istikrarlıdır (SS 41).

10. Bu kimyasal karışımları çoğu suda aktiftir, ne var ki Kefendeki şekil suda istikrarlı kalmaktadır (SS 41)

11. Gaza tutma ya da püskürtme yöntemi hipotezleri madeni para ve saç şekillerinin transferini açıklayamaz (Stevenson'da Jumper, 182).

Sonuç:

1. Şeklin oluşumu prosesüsünde bir gaz difüzyonu imkânsızdır (SO 8).

2. "Vignon'un şeklin oluşumu üzerindeki buharografi hipotezini elemek için kanıtların yeterli olduğu kanısındayız' (SS 45).

3. Temas hipotezleri: Bu hipotezler şeklin gerek bir bedenle doğal teması sonucu gerekse hile amacıyla yapılmış bir temas sonucu oluşmuş olduğunu öne sürüyorlar.

a. Doğal temas ya da hileli temas hipotezlerin hepsine genel itiraz:

1. Temas sonucu oluşmuş şekiller üçboyutlu değildir, bu da tüm bu hipotezlerin geçerliliğini boşa çıkarmaktadır (Jackson ve başkaları Stevenson'da, 83-84; Jackson Stevenson'da, 223).

2. Şeklin yüzeysel özelliği de temas hipotezlerine karşıdır (SS 35, 44).

3. Kefendeki şekilde satürasyonun bulunmaması aynı şekilde temas hipotezine karşıdır (SS 44).

4. Temas sonucu bir seklin oluşması için basınç gerekir. Kefen gerek yüz gerek sırt şekillerinde gerçekte aynı yoğunluğu gösterdiği için "temasla transfer mekanizması her türlü basınçtan bağımsızdır" (SS 465; SO 4-5), bu da bu tezleri çürütüyor.

6. Kefendeki şekil üzerindeki degradeler ola ki teması elimine etmektedir Stevenson'da Rogers, 132-133).

7. 1532 yılındaki yangın Kefendeki şeklin " doğal organik maddeler ya da reaksiyon karışımları ile temas sonucu oluştuğunu yalanlamaktadır …" (Stevenson'da Rogers, 133-134).

8. Birçok kimyasal karışım su altında etkindir, oysa Kefendeki şekil değildir (SS 41).

9. Temas sonucu açıklamanın tanımını yapmak çok zordur.

10. Temas hipotezlerinin saç ve madeni para transferlerini de açıklayabilir mi sorusunu da sormak gerekir (SS 45).

b. Belirtisiz şeklin doğrudan temasla oluşumu hipotezi: Kefendeki şekil kimyasal karışımların çıktığı bir bedenle doğrudan temas sonucu uzunlamasına oluşmuş olması gerekir.

1. Bu hipotez aşağıdaki bu hipotezi çürüten bilgiler ve bazı kesin örnekler yüzünden savunulamaz (3a: 1-10).

2. Doğrudan temas sonucu oluşan belirtisiz şekil üçboyutlu görünümü hiçbir zaman açıklayamaz (Pellicori, "Hypotesis: Body Contact played a major role in the appearance of the image", 11 Mart 1980, 3-4). Örneğin, vücudun çeşitli bölümleri (yüzü) tamamen kefenle temas halinde değildi, ama yine de o bölümleri kefende görüyoruz. Yüzsel eksiklikler saptanmıyor. O halde, temas hipotezi şekli tatmin edici bir şekilde açıklayamaz (SS 44).

3. Yüzeysellik de bu yönteme karşıdır, çünkü Kefendeki şekil genel olarak kumaşın çökmesini izlemiyor (SS 35, 44-45).

4. Şekil satürasyon ya da en yüksek noktaları göstermiyor, bu da bu tezin dayandığı zaman faktörünü ciddi bir biçimde sınırlıyor (SS 44).

5. Kefendeki şekil her türlü basınçtan bağımsızdır, oysa temas hipotezi buna dayanmaktadır, vücudun ağırlığı sırt bölümdeki şekilden, kumaşın ağırlığı da yüz bölümündeki şekilden sorumludur (SS 45, SO 4-5, Jackson ve başkaları Stevenson'da 83; Jumper Stevenson'da, 186-187). Bu da bu teze büyük bir engeldir.

6. Böylesi temas prosedürlerinden oluşan duyarlığı artırıcı hiçbir kimyasal karışım izi yoktur (Bk. SS 35, 46).

7. Öyle görünüyor ki bu hipotez saçların şekil üzerine transferini de açıklayamaz (SS 45).

8. Bazıları hızlandırılmış yaşlanmayı ortaya çıkarmak için kullanılan deneysel yönteme itiraz ederler (SS 42-43)

9. Temas sonucu oluşmuş belirtisi şekil hipotezine çok sert eleştiriden pek seyrek olarak söz edilir. Eğer böyle reaksiyon bir ceset ile kefeni arasında normal bir şekilde oluşabiliyorsa, öyleyse başka kefenlerin neden üzerlerinde bir şekil bulunmuyor? Birçok kefen mevcut, ne var ki Kefendeki şekil tektir. Başka hiçbir kefen en ufak bir şekil bile bulundurmuyor.

c. 'Yanık yontu" ve "yanık kabartma" hipotezleri: Bir adamın yontusu ya da kabartması ısıtılıyor ve bunun üzerine bir kumaş örtülüyor, temas sonucu ya da hemen hemen temas sonucu hafif bir yanık oluşuyor.

1. Yukarda belirtilen birçok itiraz (3a: 1-10) bu hipotezlere de uygulanabilir ve onları savunulamaz kılar.

2. 1532 yılındaki yangın burada çok yararlı olacaktır, çünkü bu yangın Kefende çeşitli yoğunlukta yanıklar oluşturdu. Bununla birlikte, ültraviyole flüoresans fotoğrafları bu yanık bölgelerin flüoresan olduğunu gösteriyor oysa şeklin kendi flüoresan değildir, bu da birbirlerinden farklı olduklarını gösteriyor. İki lifçik tipi arasında da bir renk farklılığı vardır (Pellicori, Archeology'de, ocak-şubat 1981).

3. Deneyler göstermiştir ki, yontuyla ya da kabartma (bas-reliyef) ile oluşturulan yanıklar yüzeysel değildir, bu da bu yöntemleri geçersiz kılmaktadır (Jumper Stevenson'da, 187).

4. Isıtılmış yontu hipotezinde en büyük problemlerden biri de şeklin deformasyona uğramasıdır, Oysa Kefendeki şekilde hiçbir deformasyon gözlenmiyor (SS 33, 60; Jackson Stevenson'da, 223, 233).

5. Deneyler yakıcı bir yontuyla oluşturulan hafif bir yanığın Kefende gözlenen gölgeleri ya da degradeleri oluşturamazdı (SS 33; Stevenson'da Jackson, 223-233).

6. Isıtılmış bir yontu ya da bir (bas-reliyef) kabartma aracılığıyla kumaşı yakmadan ve bozulmadan sahte şeklin oluşturulması son derece zordur.

7. Kefendeki şeklin tanımı bu hipoteze bir engeldir (SS 33, 60; Stevenson'da Jackson, 223-233).

d. Sonuç:

1. Temas hipotezleri, belirtisiz şekil hipotezi dahil, genelde aynı problemleri içerirler ve Kefendeki şekli tatmin edici bir biçimde açıklayamazlar (SS 45-46).

2. Belirtisiz şekil hipotezi konusunda Eric Jumper şunları belirtiyor: "Bu hipotez incelemiş olduğum tüm öteki yöntemlerin hepsinde var olan kusurları içeriyor…" Torino Kefenini Araştırma Projesi Momerandum'u, 12 Aralık 1979).

3. Kefendeki şeklin üçboyutlu görünümü gibi deneysel sonuçlar " şeklin oluşumunun geçerli açıklaması olarak doğrudan temas mekanizmasını elimine eder" (Jackson ve başkaları Stevenson'da, 83).

4. Doğrudan temas kefendeki şeklin oluşumunu oluşturmuş olamaz…" Stevenson'da Jackson, 223).

Ek B

Hafifçe yanık hipotezini destekleyen belirtiler

6. bölümde belirtilmiş olduğu gibi, hafifçe yanık hipotezi şeklin degrade ve tanım sorunlarını yine de çözmüyor. Bu konuda söylenecek dört önemli nokta bulunuyor. Her şeyden önce, şeklin oluşumu ile ilgili tüm öteki hipotezlerin hepsi bu aynı problemleri getirmektedir. Sonra, tüm öteki tercihler, çok önemli birçok alanlarda başka sayısız problemler sergilemektedir. Yanıklaşma hipotezi verilerin çoğunu açıklamakta ve en az problemi olan hipotezdir aynı zamanda. Üçüncü olarak, problemlerin hepsinin çözülmesini beklememeliyiz. Şeklin büyük bir olasılıkla doğal bir fenomenle oluşmamış olduğuna ilişkin çok kuvvetli nedenlerimiz olduğunu düşünsek bile, şeklin oluşumunu açıklayabilmek için tamamen doğal bir prosesüsü tanımlayabileceğimizi de beklemememiz gerekir. Dördüncü olarak, bu belki de en önemlisi, bilimsel inceleme şeklin olasılıkla hafif bir yanık olduğunu gösteriyor. Yanıklaşma hipotezi verileri açıklamak için hazırlanmış sadece teorik bir model değildir. Lehindeki argümanları gözden geçireceğiz:

1. Birçok uzmanca yapılmış bilimsel analizler Kefendeki şeklin bir yanık olduğunu doğruluyor:

a. Heller ile Adler şeklin oluşumunu bulmak için oluşum prosesüsünü tersine çevirdiler. Şeklin lifçiklerinin ısı tarafından değişikliğe uğruyorlarmış gibi tepkime gösterdiklerini aktardılar.

b. Gilbert'in Spektrofotometrik analizleri ve Gilbert'in kendisi şeklin hemen hemen kesin bir şekilde bir yanık olduğunu gösterdi (SS 31).

c. Genel Özet Rapor (s.5) şekil ile Kefenin yanmış bölgeleri arasındaki benzerlikleri çıkartan başka analizlerin bir listesini vermektedir:

1. Enfraruj tayfları.

2. Gözle görünür ışık tayfları.

3. X ışınları flüoresans tayfları.

4. Ultraviyoleli flüoresans tayfları.

2. Kefendeki şekil belirli bir sayıda hafif bir yanıklaşmanın ortak özelliklerini taşımaktadır, şöyle ki:

a. Şeklin lifçiklerinin oksidasyonu, deshidratasyonu ve birleşmesi;

b. yüzeysellik;

c. satürasyonun bulunmaması;

d. termik istikrar;

e. suya karşı gösterdiği istikrar;

f. renklenme.

3. Oluşturma ya da doğal prosesüse dayalı öteki tezler bilimsel verileri açıklamaya yetersiz kalmaktadırlar, bu da onların şüpheli olduklarını gösterir (SS, SO, Stevenson, Heller ile Adler, rapport en cours).

Ek C

Kutsal Kitap sorunları

Torino Kefeninin incelenmesinde sorulan temel sorulardan biri de Kefendeki seklin İncil'de anlatılan İsa'nın mezara konuşu ile ilgili bölümler arasındaki ilişkidir. Bu ek bölümü bu soruların bazılarına karşılık cevapların bir özetidir. (Konu ayrıntısıyla 4. bölümde anlatılmıştır.)

a. I. Yüzyılda Yahudiler ölülerine boylamasına olarak mı kefene sarıyorlardı?

1. Kumran'ın bir cemaat mezarında, Kefendeki adamın pozisyonunda, dirsekler ayrılmış vaziyetinde gömülmüş kişiler bulundu.

2. İbrani Yasa Kodu, matem Yasası, hükümet tarafından ölüme gönderilen insanın tek bir çarşafla kefene sarılmasını özellikle belirtmektedir (Böl. 364).

3. İncil'de yer alan hiçbir metin mumya gibi kefenlemeyi betimlememektedir. Tersine, Lazarus mezardan tedirgin olmasına karşın kendi başına çıkıyor (alttaki b sorusuna bakınız). Bu Mısırlıların adetleriyle değil de Kefendekiyle uyuşuyor.

4. Hatta 1-3 şıkları olmasa bile, Kefende betimlenen defin Septin yaklaşması nedeniyle sadece geçici idi. Kadınlar pazar sabahı defin işlemini bitirmek için mezara geri dönüyorlardı (Lk 23, 54; 24, 1; Mk 16, 1-3).

b. İnciller fazladan kullanılan bir bezden söz ediyorlar (Lk 24, 12; Yu 19, 40; 20, 5-7) , oysa Kefen tek bir kumaş parçasıdır.

1. Kefendeki adam görünüşe göre başından, bileklerinden ve ayaklarından sargı ile sarılmış (aşağıdaki c sorusuna bakınız), bu da Yuhanna 11-44'deki betimlemeye uyuyor. Bu sargılar Kefen denilen asıl kefene ekleniyordu. Şu halde defin işleminde birden fazla bez kullanılmıştır.

2. Luka (ya da Hıristiyan geleneği) bez ya da bezleri betimlemek için sıra ile tekil ve çoğul kullanıyor (bk. 23, 53 ve 24, 12). Markos (15, 46) ve Matta (27, 59) görünüşte bir tek esas çarşafı, örneğin Kefeni ima etmek için tekil kullanıyor. Çoğulun kullanılması kuşkusuz sargıları belirtmek içindir.

c. İsa'nın yüzüne bir bez konulmuş mudur ya da katlanıp başının etrafına mı yerleştirilmiştir?

1. Yuhanna (20, 5-7) katlanmış ve İsa'nın kafası etrafına sıkılmış bir bezden söz ediyor. 11, 44 ayette de Lazarus'un yüzünde de bir bez bağlanmış olduğunu söylüyor. Bu da küçük bir bezin katlanıp başın etrafına bağlanmış olduğunu gösteriyor.

2. Mişnah (Sept 23, 5) Yahudilere ölüyü gömmeden önce ölünün çenesini kapatacak şekilde bağlamalarını buyurur.

3. "Matem Yasaları" da Yahudilere ölülerin çenelerini bağlamalarını buyurur (böl. 351-352).

4. Olgular Kefendeki adamın da başının çevresinden bir bezle bağlandığı göstermektedir.

d. Yahudi defin adetleri cesedin yıkanmasını öngörüyor mu? Bunun istisnaları var mı?

1. "Matem Yasaları" devlet tarafından ölüme mahkûm edilenler ya da işkence görerek öldürenler yıkanmamalıdır diyor. Yahudi adetleri İsa'nın bedeninin yıkanmasını engellemiştir (bo¬um 364).

2. Önceki özel koşul olmasa bile, İsa'nın acele olarak gömüldüğünden bedeninin yıkanmamış olduğu iddia edilebilir. Kadınlar bedeni yağlarla meshetmek için mezara gidiyorlardı [Lk 24, 14 ve Mk 16, 1] bu güzel kokuların bir amacı da yıkamaktı.) Mişnah'a göre Sept günü cesetlerin yıkanması yasaklanmıştır (Sept 23, 5).

3. İnciller de İsa'nın bedenin yıkanmış olduğu kesin belirtilmemiştir.

e. İsa'nın defni sırasında kullanılan hoş kokular hakkında ne söylenebilir?

Ne İnciller ne de Kefen hoş kokuların ne şekilde kullanıldığı ne de bu kokuların nelerden oluştuğu hakkında ayrıntılara girmiyor, burada hiçbir çelişki yoktur. Ancak İsa'nın bedeninin bulunduğu yerin her iki yanına yerleştirildikleri düşünülebilir.

f. İsa bileklerinden değil de avuç içlerinden haça çivilenmedi mi?

1. Kefenin ortaya koyduğu gerçek olmasaydı bile bilim adamları çoktandır İsa'nın bileklerinden çivilenmiş olacağını düşünüyorlar. Avuç içinden çivilenmek bedenin ağırlığı nedeniyle yırtılırdı.

2. Yunanca "el" sözcüğü bileği de içermektedir, bu da avuç içinden başka bir bölge de çelişkiye düşülmeden belirtilmiş olabilir.

g. Sonuç:

Kefenle İncil'de İsa'nın mezara konuşu konusunda anlatılanlar arasında hiçbir çelişki olmadığı gibi, Kutsal Yazılar ve eski Yahudi adetleri Kefende göze çarpan defin türünü doğruluyorlar. Ne olursa olsun, Kefeni Kutsal yazılarla uyum sağlamıyor bahanesiyle elimine edemeyiz.

Ek D

Tablo 1 : Spektrometrik kıyaslama beden sekli ile "yanıklaşma"nın birbiriyle bağdaştığını gösteriyor.

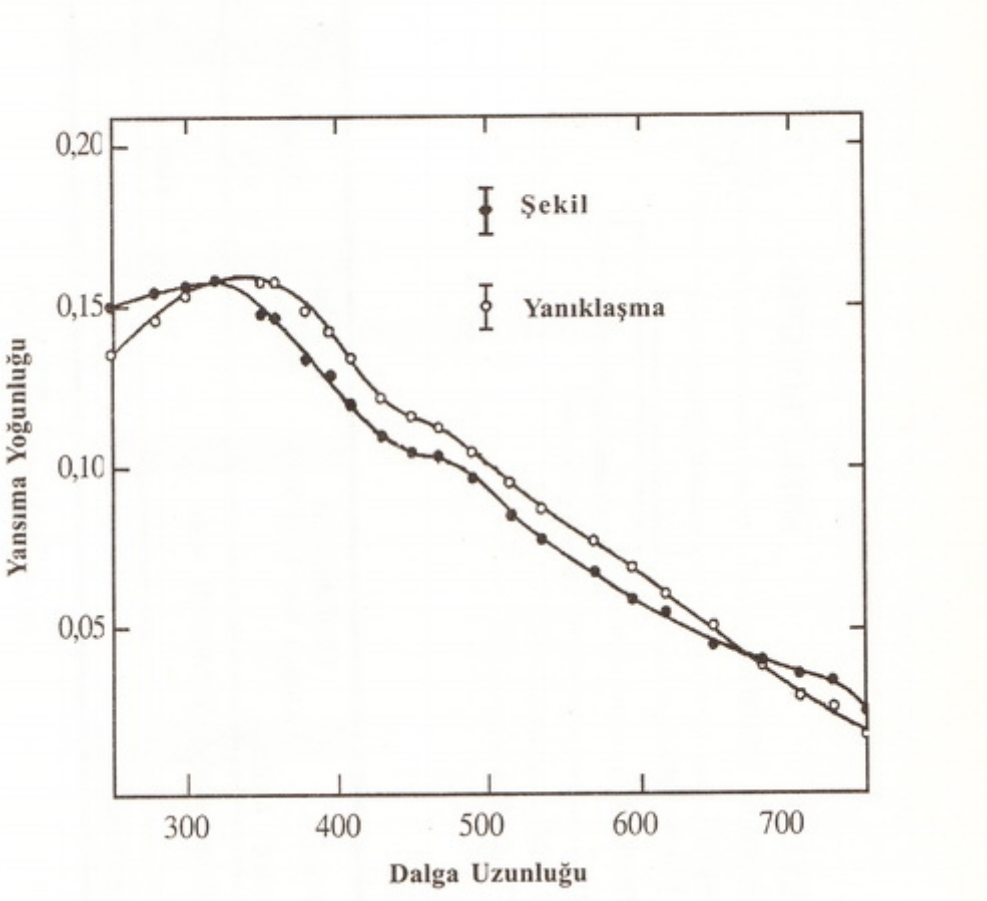

Tablo 2. Bu diyagram Kefen üzerinde yapılan çeşitli deneylerin elektromanyetik enerji tayfının neresinde olduğunu göstermektedir.

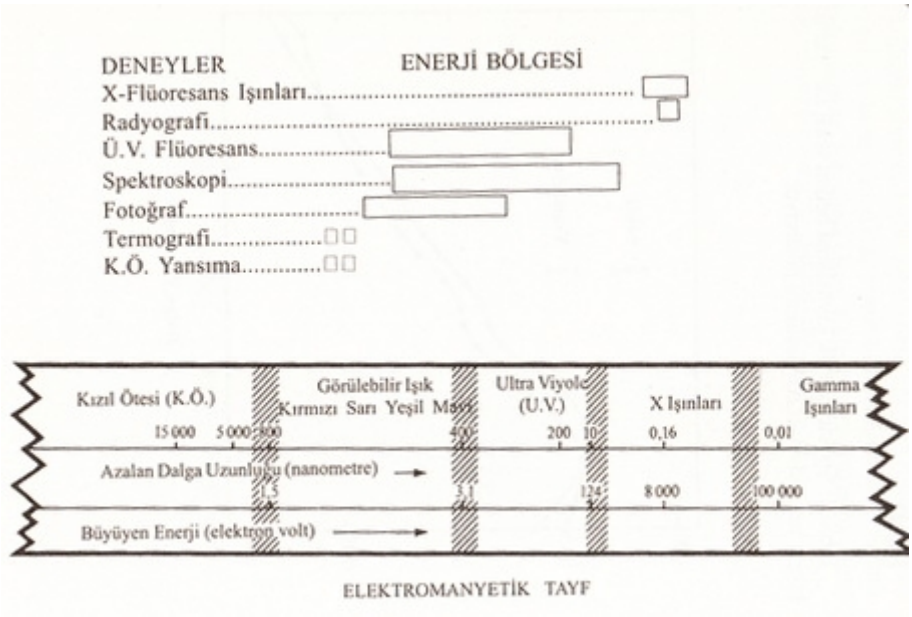

ELEKTROMANYETİK TAYF

2. Bölüm

Kefen ve Kayıtlı Tarihi

1. Edward A. Wuenschel, *Self-Portrait of Christ: The Holy Shroud of Turin,* Esopus, New York, 1954. lan Wilson, *The Shroud of Turin,* New York:Doubleday, 1979.

2. Wilson, *The Shroud of Turin,* s. 104-105. Fransızcaya R. Albeck tarafından *Le Suaire de Turin, linceul du Christ?,* adıyla çevrildi. Paris 1978, Albin Michel.

3. lan Wilson, « The Shroud's History before the 14th Century », dans *Proceedings of the 1977 United States Conference on the Shroud of Turin,* Kenneth E. Stevenson, ed., s. 31-49.

4. Bu yarı tarihsel anlatı için, Bkz.« L'Histoire de l'Image d'Edesse», dans l'histoire de Constantin Porphyrogenete. Cf. *Eusebe, Histoire ecclesiastiaue,* Böl. XIII.

5. Maurus Green, « Enshrouded in Silence », *Ampleforth Journal,* 1969, s. 319-45.

6. Steven Runciman, « Some Reflections on the Image of Edessa », *CambridgeHistorical Journal,* 1931, s. 238-252.

7. Wilson, s. 172-191.

8. Wilson,Age.,s. 187.

9. Edward A. Wuenschel, « The Holy Shroud of Turin. Eloquent Record of the Passion », *American Ecclesiastical Review,* 1935, s. 441-472.

10. Wilson,Age., s. 166-170.

11. John Jackson,« Color Analysis of the Turin Shroud A Preliminary Study», Stevenson'da, s. 190-195.

12. «The Story of the Image of Edessa», , Wilson "un Ek C'sinde, paragraf 2, *The Shroud of Turin.*

13. Bir tartışma için, Bkz. Wilson,Age, s. 106-112.

14. Frei'ın buluşları Wilson'un E Ek'inde özetlenmiş, s. 293-298.

15. Gilbert Raes, « Examination of the "Sindone" », *Report of the Turin Commission on the Holy Shroud,* Londra, Screenpro Films, s. 79-83.

16. Silvio Curto, «The Turin Shroud: Archeological Observations concerning the material and the image», *Report of the Turin Commission on the Holy Shroud,* s. 59-73.

17. John Jackson ve başkaları, «The Three-Dimensional Image on Jesus' Burial Cloth», Stevenson'da, s. 90.

18. Francis L. Filas, «The Dating of the Shroud of Turin from coins of Pontius Pilate», kişisel monografi, 1980.

19. Rachel Hachlili,« Ancient Burial customs preserved in Jericho Hills »,*Biblical Archeology Review,* temmuz-ağustos 1979, s. 28-35.

3. Bölüm.

Kefene Sarılı adam

1. Geoffrey Ashe,« What şort of Picture ? », *Sindon,* 1966, s. 15-19.

2. Delage davasının bir bölümü için, Bkz. John E. VValsh, *The Shroud,* New York 1963, et Thomas Humber, The *Sacred Shroud,* New York,

1977. Trad. h. *L 'enigme du Saint Suaire, image du Christ,* Paris

1978, ps. 92-101.

3. Walsh, The Shroud.

4. Nicu Haas, « Observations anthropologiques des vestiges de squelettes de Giv'at ha-Mivtar », *Israel Exploration Journal,* Cilt. 20, No 1-2.

5. Stewart ve Coon Robert Wilcox'da zikrediliyorlar, *Shroud,* New York,BantamBooks, 1978, s. 130-133.

6. Wilson, s. 47.

7. Daniel-Rops, *La Vıe guotidienne au temps de Jesus,* Paris, Hachette, *et Jesus en son temps,* Fayard (1979). Bkz. aussi VVilson, s. 47.

8. Pierre Barbet, Dr, *Les cinqplaies du Christ(Paris,* 1937, genişletilmiş yeni basım 1948), La *Passion corporelle de Jesus* (Paris, 1940) et Gerard Cordonnier, *Le Christ dans sa passion revelepar le Saint Suaire de Turin* (Paris, 1935), repris d'ensemble dans *Ia Passion de N.-S. J. -C. selon les chirurgiens* (Issoudun, 1950).

9. David VVillis, cite dans Wilson, s. 38-39. Barbet'ye de Bkz.

10. Anthony Sava, « The Holy Shroud of Turin », Stevenson'da, s. 50-56.

11. Willis, dans VVilson, s. 43-44.

12. James Strong, *The Exhaustive concordance of the Bible.*

13. Barbet.

14. Barbet, *Age.*

15. Barbet.

16. Giulio Ricci,« Historical, Medical and Physical Study Holy Shroud », Stevenson'da, s. 67.

17. Paul *Vignon,Le linceuldu Christ, Paris, Masson 1902 (Paris 1902, 2e edition 1939), The Shroud of Christ, New Hyde Park, New York, 1970.*

4.Bölüm

İncil ve Kefen

1. Edmund Wilson, *The Scrolls of the Dead Sea,* Londra, Fontana, 1955, s. 50-51.

2. *Code de la Loi hebraique,* « Lois du Deuil », bölüm 364 Rabbi Revkir'in ingilizce çevirisi.

3. Bkz. le *Code de la Loi hebraique, Age.* Bkz. Giulio Ricci'ye de,« Historical, Medical and Physical Study of the Holy Shroud », Stevenson'da, s. 60.

4. Değişik sözcüklerin karşılaştırılması için, Bkz. William F. Arndt et E Wilbur Gingrich, A *Greek-English Lexicon of the New Testament and Other early Christian literature,* Chicago, University of Chicago Press, 1979, s. 177,264,270. Cf. John A.T. Robinson, « The Shroud of Turin and the Grave-Clothes of the Gospels », Stevenson'da, s. 24.

5. John McDowell et Don Stewart, *Ansvvers to Tough Questions skeptics askabout the Christian Faieh,* San Bernardino, Californie, Here's Life, 1980, s. 165-166.

6. Edward A. Wuenschel, « The Shroud of Turin and the Burial of Christ», *CatholicBiblical Quarterly 7,* 1945, ve 8, 1946.

7. Üstünlük sağlayan bir tartışma için, Stevenson'da John A.T. Robinson'a Bkz., s. 23-30.

8. *Code de la Loi hebraique,* « Lois du Deuil», böl. 351-352.

9. Arndt et Gingrich, s. 270,646.

10. John Jackson et d'autres, « The Three-Dimensional Image on Jesus' Burial Cloth », Stevenson'da, s. 91.

11. Robinson Stevenson'da, s. 25.

12. *Code de la Loi hebraique,* « Lois du Deuil», böl. 364.

13. Robinson Stevenson'da, s. 23.

5. *Bölüm*

Bilim ve Kefen: 1978"den önce

1. Bkz. John Walsh, The Shroud, et Ian Wilson, *The Shroud of Turin.*

2. Paul Vignon, *Le Linceul du Christ,* 1902 ve değişik bir yapıt, *Le Saint Suaire de Turin devant la Science,* (edition, 1938); et Paul Vignon et Edvvard Wuenschel,« The Problem of the Holy Shroud», *Scientific American, 156(3),* 162(1937).

3. 1969 et de 1976"daki komisyonların raporları Ricerche e studi della Commissione di Experti nominata deli Arcivescovo di Torino, Card. Michele Pellegrino, nel 1969, Torino, 1976 Screenpro Films tarafından İngilizca bir çevirisi yayımlandı. Londra 1976. Belgenin başlığı Report of the Turin Commission on the Holy Shroud'dur.

4. Ray Rogers,« Chemical Considerations concerning the Shroud of Turin» Stevenson'da, s. 131-135.

5. Wilson'da zikredilmiş, s. 76.

6. Wilson, s. 69-72.

7. Max Frei, « Plant Species of pollen samples from the Shroud », dans Wilson, s. 293-296.

8. John Jackson et autres,« The Three-Dimensional Image on Jesus' Burial Cloth», Stevenson'da, s. 74-95.

9. RachelHachlili,s.26-35.

10. Francis L. Filas, *op. cit.*

11. Jean J. Lorre et Donald J. Lynn,« Digital Enhancement of Images of the Shroud of Turin », Stevenson'da, s. 154-180.

12. Eric Jumper,« Considerations of Molecular Diffusion and Radiation as an Image formation process on the Shroud », Stevenson'da, s. 182-188.

13. Geoffrey Ashe,« What sort of Picture? »;*Sindon,l966,* s. 15-19.

14. John Jackson,« Color Analysis of the Turin Shroud: A Preliminary study », Stevenson'da, s. 190-195.

15. Jumper, s. 187.

16. John Jackson, « A Problem of resolution posed by the existence of a three-dimensional image on the Shroud » Stevenson'da, s. 223-233.

6. Bölüm

Bilim ve Kefen: 1978"den sonra

1. R.D. LaRue Jr.,« Tonal Distortions in Shroud image photographs », Stevenson'da, s. 219-221.

2. F. Ratcliff, Scientifıc American, 226(6), 90 (1972).

3. G. Frache, E. Mari Rizzatti et E. Man,« A Definitive Report on the haematological investigations », dans le *Report of the Turin Commission on the Holy Shroud*, s. 49-54.

4. J.H. Heller et A.D. Adler,*Applied Optics, 19,* 2742(1980).

5. L.A. Schwalbe et R.N. Rogers, « Physics and Chemistry of the Shroud of Turin: Summary of the 1978 Investigation », s. 53.

6. J.H. Heller et A.D. Adler, hazırlanmakta olan manüskri, Schwalbe et Rogers'de belirtilmiş.

7. W.C. *McCxone,Microscope 28(3/4),* 105,115 (1980).

8. Heller et Adler, hazırlanmakta olan manüskri, Schwalbe et Rogers'de belirtilmiş.

9. R.A. Morris, L.A. Schvvalbe et J.R. *London,X-Ray Spectrometry,9,40(1980)*

10. Schvvalbe et Rogers, s. 39.

11. Morris, Schwalbe et London,Age.

12. R.W. Mottern, J.R. London, R.A. Morris, *Materials Evaluation,38,39,(1980)*

13. R.Gilbert et M. Gilbert, *Applied Optics, 19,*1930 (1980); S.F. Pellicori, *Applied Optics, 19,*1913(1980).

14. R. Gilbert et M. Gilbert, *Age.*

15. R.N. Rogers, « Chemical Considerations concerning the Shroud of Turin», Stevenson'da, s. 131-135.

16. Schwalbe et Rogers, s. 36.

17. Schwalbe et Rogers,s.34.

18. S.F Pellicori

19. Schwalbe et Rogers, s. 35-36.

20. Schvvalbe et Rogers, s. 43-45.

21. John Jackson, « A Problem of resolution » Stevenson'da, s. 223.

22. Paul Vignon, *Le Linceul du Christ,* Paris, Masson 1902.

23. E.J. Jumper et R.N. Rogers, «Summary Overview of Research»,s.8

24. E.J. Jumper,« Considerations of Molecular Diffusion and Radiation as an image formation process on the Shroud » Stevenson'da, s. 182-189.

25. R. Gilbert et M. Gilbert, *os. cit.*

26. R. Gilbert et M. Gilbert, *Age.*

27. S.F. Pellicori et M.S. *Evans,Archeology 34(l),* 35 (1981).

28. Schwalbe et Rogers, s. 32.

29. Schwalbe et Rogers, s. 61.

30. Schwalbe et Rogers, s. 32-33.

31. Rogers,« Chemical Considerations », Stevenson'da s. 131-135.

32. J.S. Jackson,« A Problem of Resolution posed by th"e existence of a Three-Dimensional Image on the Shroud », Stevenson'da, s. 223-233.

33. Jackson, *Age.*, s. 232.

34. Heller et Adler, hazırlanmakta olan manüskri.

7. Bölüm

Sahtekarlık ve Kefen

1. Herbert Thurston, « The Holy Shroud and the Verdict of History », *The Month* CI(1903), s. 19. Cite dans Wilson, s.S3.

2. Herbert Thurston, « The Holy Shroud », *Catholic Encyclopedia,* Vol. 13,editionde 1912, s. 762-763.

4. Ian Wilson a ecrit dans *The Shroud o Turin* 'de Kefenin kayıtlı tarihinin başlangıcı ile güvenilir bir rapor yazdı.

5. « Memorandum de Pierre d'Arcis », Herbert Thurston tarafından Latinceden İngilizceye çevrildi ve Wilson'da tekrarlandı, Ek B

5. Humber,s. 100.

6. Joe Nickell,« The Turin Shroud Fake? Fact? Photograph », *Popular Photography,* ekim. 1979, s. 99,147. Bkz. *The Humanist,* ocak ve Haziran 1978.

7. Wilcox, s. 131-132.

8. Bölüm

Kefenin gerçekliği

1. Nelson Glueck, *Rivers in the Desert,* New York, Farrar, Straus et Cudahy, 1959, s. 31.

2. Millar Burrows, *What mean these stones?'New* Haven, American Schools of Oriental Rewearch, 1941, s. 1.

3. William Foxwell Albright, *Archeology and the Religion of lsrael,* Baltimore, The Johns Hopkins Press, 1953, s. 176.

4. Sir Frederick Kenyon, *The Bible and Archeology,* New York, Harper and Brothers Publishers, 1940, s. 279.

5. Bkz. Burrows, s. 276-277. Burrows Balthazar ile ilgili kritik durumun değiştiğini yazıyor, şimdi onun Nabonide'in oğlu olarak babası ile birlikte krallık yaptığı kabul edilmiş durumda.

7. Keith Schoville, *Biblical Archeology in Focus,* Grand Rapids, Baker BookHouse, 1978, s. 198-200.

8. FF. Bruce, The New Testament Documents: Are they reliable?, Grand Rapids, Eerdmans; 1960.

9. Bruce, s. 90.

10. Bruce, *Age., Bkz.* aussi A.N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament,* Oxford, Clarendon Press, 1963.

11. Vasilius Tzaferis,« Jewish Tombs at and near Giv'at ha-Mivtar », *Israel Exploration Journal,* 1970.
12.Nicu Haas, "Anthropological Observations on the Skeletal Remains from Giv'at ha-Mivtar *»İsrael Exploration Journal,* 1970. Bkz. Paul Maier, *First Easter,* New York, Harper and Row, 1973.

13. Tacite,*Annales,* 15-44.

14. Wilcox, s. 129-136, cf. Wilson, s. 22.

15. Daniel-Rops, La Vie quotidienne au temps de Jesus, os. cit

16. Wilson, s. 48.

17. Tacite, 15-44.

18. Wilson, s. 33-34. Yuhanna'ya göre İncil'in yazdığına göre bir Romalı askerin İsa'nın böğrünü aynı mızrakla deldiğinin belirtilmesi (yuananca *lonche) (Jean* 19-34). Bu özellikle gelecek bölümün konusu ama paralellik burada uygundur.

19. Rachel Hachilili, s. 28-35. 20.Ibid.,s.34-35.

9. Bölüm

Kefendeki İsa mı?

1. Ricci, s. 60.

2. Wilson,s.38.

3. Bkz. citation du Dr David Willis dans Wilson, s. 36-37.

4. CBN'nin üniversite programında Francis Filas'm intervıevv, «Inquiry into the Shroud of Turin», le 4 avril 1980.

5. Vincent J. Donovan, « The Shroud and the Laws of Probability », *The Catholic Digest,* Avril 1980, s. 49-52.

6. S. de Gai!,Le *visage de Jesus-Christ,* Paris France-Empire 1971. P. de Gai Donovan'mkinden aşağı olan 225 milyar rakamını veriyor, Amerikanca yazılı metinde bir hata var.

7. Donovan, *Age.*

8. Donovan, *Age.*

9. Anthony Sava, «The Holy Shroud on Trial», Stevenson'da, s. 50-57.

10. Ricci, s. 67.

11. Bu konudaki ayrıntılı tartışma için Bkz on birinci bölüm.

12. Ricci, s. 73.

10. Bölüm

İsa'nın Ölümü: Yeni Açınlamalar

1. Paul Vignon, *Le Linceul du Christ,* Paris, *os. cit.* Her türlü anlaşılmazlığı kaldırmak için: *Le Saint Suaire de Turin devant la Science...* Paris, Masson 1938 adlı yapıtı 1902 baskısının yeni baskısı değil ama tamamen yeni bir kitaptır.

2. Bkz. la lettre de Delage â Charles Richet dans Wilson, s. 33-34. ve P. de Gai'de, *Le visage du Christ et son linceul,* s. 308-312.

3. Pierre Barbet, *os. cit.*

4. Bkz. Wilcox, s. 23-24, Moedder'in yöntemleri üstüne.

5. Report of the Turin Commission on the Holy Shroud, s. 10-11.

6. Bkz. Wilson, s. 36-44, Willis'in duyulmamış buluşları için.

7. Sava, Stevenson'da, s. 50-57.

8. Robert Bucklin ile kişisel konuşmalar, 30 Avril et 5 Mai 1981.

9. Ricci, Stevenson'da, s. 73.

10. Robert Bucklin ile kişisel konuşmalar, 5 Mai 1981.

11. Jackson et autres, Stevenson'da, s. 92.

12. Conversation personnelle avec Robert Bucklin, 30 nisan ve 5 mayıs 1981.

13. David Strauss, *Das Leben Jesu,* 2e ed. 1837 Fransızcaya E. Littretarafindan çevrildi: *Vie de Jesus,* Paris, Ladrange 1839.

14. Albert Schweitzer, *Geschichte der Leben Jesu Forschung,* 1906 ;2eed. 1913.

15 Bkz Edward Riggenbach, *The Resurrection of Jesus,* New York, Eaton and Mains, 1907, s. 48-49; et James Orr, *The Resurrection of Jesus,* Grand Rapids, Zondervan, 1965 (1908 baskısına göre), s. 92.

16. Bkz. par exemple « The Resurrection and Biblical Criticism », *Commonweal,* 24 Nov. 1967, s. 223.

17. Bu konuyu inceleyen doktorlara örnek olarak, Bkz. Dr Barbet, *La Passion deJ.-C,* Truman Davis, « The Crucifixion of Jesus: The Passion of Christ from a medical point of view », dans *Arizona Medecine,mars* 1965,s. 183-187; Robert Wassenar,« A Physician looks at the suffering of Christ», dansMoody *Monthly,* vol. 79, n° 7, mars 1979, s. 41 -42; James H. Jewell Jr. et Patricia A. Didden,« A Surgeon looks at the Cross », dans *Voice,* vol. 58, n°2, Mars-Avril 1979, s. 3-5Daha yaygın bir plan için, Bkz. Jim Bishop, *The Day Christ died, New* York Harper, 1957, s. 312-314,318.Bucklin de haç üzerinde boğulma konusunda aynı fikirde (5 Mai 1981).

18. Wilcox, *Shroud,* s. 161. A. Legrand, *Le Linceul de Turin,* Paris, DDB 1980, s. 157-163.

19. Davis, s. 187; cf. Wilson, s. 28.

20. Robert Bucklin ile kişisel konuşmalar, le 5 Mai 1981. Bkz. aussi Wilson, s. 25-26, et Ricci Stevenson'da, s. 58-73.

21.Wilson,s.44-45.

22. Wassenar, s. 42; Jewell, s. 5; cf. Davis, s. 187. Bkz. aussi Barbet,*op. cit.*

23. Sava, Stevenson'da, s. 51-54.

24. Bkz. Wilcox, s. 72-73 ; Wilson, s. 44-45.

25. Conversation personnelle avec Robert Bucklin, 30 nisan ve 5 mayıs 1981.

26. Conversation personnelle avec Robert Bucklin, 5 mayıs 1981.

27. Sava, Stevenson'da, s. 53-54.

28. Davis, *op. cit.*

29. Bkz. Özellikle Luka 23,46; cf. aussi Matta 27,50, Markos 15,37 ve Yuhanna l9,30.

30. Bkz. Örneğin *Markos 10, 45 et Matta26,* 27.

31. Örnekler için Bkz. *Romalılar* 5, 6-9; I *Korintoslular* 15, 3-4; I *Petrus* 1,18-19; I *Yuhanna* 1,7-10.

11. Bölüm

İsa'nın dirilişi: Yeni kanıtlar

1. Sahteciliğe çağrışım yapan bu natüralist tezlerin çürürtüldüğü 5.Bölüme özellikle de Ek A'ya Bkz.

2. Larry Schwalbe et Ray Rogers, «Physics and Chemistry of the Shroud of Turin: Summary of the 1978 Investigation », 27 mars 1981; Ray Rogers et Eric Jumper,« Summary Overview and Near Term Direction of Research », 4 Octobre 1979; Ek A, 1 John Heller ile kişisel konuşmalar, 19 Mayıs 1980, Ray Rogers ile, 21 Mayıs 1980 ve Eric Jumper, 6 Eylül 1978.

3. Heller, 19 Mayıs 1980.

4. Heller, *Age.;* Rogers, 21 mayıs 1980; Eric Jumper, 2 ocak 1980. Cf. Ray Rogers,« Chemical Considerations concerning the Shroud of Turin » Stevenson'da, s. 131-135; John Jackson, « A Problem of resolution posed by the existence of a three-dimensional image on the Shroud », Stevenson'da, s. 223-233.

5. John Heller ile kişisel konuşmalar, 19 Mayıs 1980 ve 26 Nisan 1981. Heller et Adler, hazırlanmakta olan manüscrit

6. Schwalbe et Rogers, s. 31.

7. Ray Rogers et Eric Jumper, s. 8

8. Gary Habermas, *The Resurrection ofJesus: A Rational inquiry,* Arın Arbor, University Microfilms, 1976.

9. Daha ayrıntılı boşa çıkartan bilgiler için, Bkz. *Age.*, s. 114-171.

10. Hume'un denemesi ile ilgili tam bir boşa çıkarma çalışması bu bölümün sınırlarını aşar. Daha ayrıntılı bilgi için, Bkz. Gary Habermas « Skepticisme: Hume », dans *Biblical Errancy: An Analysis of its philosophical roots,*compilation de Norman L. Geisler, Grand Rapids, Zonder-van, 1981.

11. William Hordern, *A Layman 's Guide to Protestant Theology,* New York, Macmillan, 1955, s. 3

12. Başka hipotezlerin bu liberal reddiyeleri ile ilgili birkaç örnek için, Bkz. Habermas, s. 292-293

13. Raymond Brown,« The Resurrection and Biblical criticism », dans *Commonweal,* 24 nov. 1967, surtout s. 233.

14. Bkz. Reginald Fuller, *The Formation of the Resurrection Narratives,* New York, Macmillan, 1971, s. 9ff.

15. Nasıra kararnamesinin arkeolojik keşfi Yahudi liderlerinin örneğin mezarları talan etmekle suçlanan her bir kişiyi ölüme mahkum etme yetkileri vardı. Bu mermerden kapak taşının üzerinde Sezar'ın özellikle bu ölüm cezasına izin veren bir yazısı bulunuyor. Bkz. Maier, s. 119-120.

16. Fuller, s. 37.

17. Bkz. Fuller, s. 37,46-47.

18. Bu. sağlam tarihsel verilere dayanan üçüncü ve onuncu bulguların dışında., Bu argümanın daha ayrıntılı savunmasını, bilinen bulgu ve indisleri destekleyen bilgiler için, Bkz. Gary Habermas, *The Resurrection of Jesus: An Apologetic,* Grand Rapids, Baker Book House, 1980, bölüm I.

19. William Wand, *Christianity: A Historical Religion ?* Valley Forge, Judson Press, 1972, s. 93-94.

20. Bkz. Gary Habermas, *The Resurrection of Jesus: An Apologetic,* bölüm I, bu ilave savunmanın daha ayrıntılı bilgiler için.

21. *Age.* Yer darlığı nedeniyle bu ve buna benzer hipotezlerle ilgili kabul görmüş tarihsel bulgulara göre bir araya getirilmiş bu ve başka eleştirilerin gelişmelerini veremiyoruz. Daha geniş bir çalışma için bkz. Bkz. Habermas, *The Resurrection ofJesus A Rational inguiry,* s. 114-171.

22. Daha yukarda sıraladığımız kabul görmüş ilave bulgular aynı şekilde yukarıda sıraladığımız altı gösterge bu olayla ilgili başka önemli argümanlar sunuyorlar.

23. Bkz. Habermas, *The Resurrection ofJesus An Apologetic,* chapitrel.

24. Robert Bucklin ile kişisel konuşma, le 30 Nisan 1981.

25. Bucklin, *Age.* Burada aynı zamanda şunu ekleyebiliriz ki, İsa'nın vücudunun çalınmış olduğu ile ilgili hipotezi başka tarihsel bulgularla çürütülmüştür, hatta Kutsal Kitap eleştirmenleri tarafından artık sözü bile edilmemektedir. Bkz. Gary Habermas, *The Resurrection of Jesus A Rational inquiry,* s. 159, 161.

26. John Heller ile kişisel konuşma, 19 Mayıs 1980; John Heller ile yapılan röportaj,« 20/20», ABC-TV, 16 Nisan 1981.

27. Robert Bucklinile kişisel konuşmalar, 30Nisan 1981.

28. Bucklin, Age.Doğal temas ya da püskürtme ile meydana gelme olasılık hipotezi ispat edilebilmiş olsaydı bile Kefenin İsa'nın dirilişine güçlüce tanıklık edeceğini göz önüne almak yerinde olur. Çürüme izine raslanılmaması vücudun varlığını, kan izlerinin bozulmadan kalmış olması Kefenin cesetten sıyrılmamaş olduğunu gösterdiği bilinen öyküyle ve İsa'nın ölüler arasından dirilmiş olduğunu açıklayan İncillerle bağdaşıyor. Kefendeki figür şimdiden dirilişin olası tarihsel gerçeğine ilave sağlam bir tanıklık getirmeye devam edecektir.

12. Bölüm

Doğal-Doğaüstü tartışması

1. L'essai de Hume est la Section X, *Enquiry concerning human understanding,* 1748.

2.*Age.,* özellikle 1. bölüm.

3. John Herman Randall Jr., *The Making ofthe Modem Mmd,* Edition revue et corrigee, Boston, Houghton Mifflin,1940, s. 293,553-554.

4. David F. Strauss, *A New Life ofJesus,* seconde edition, Londres, Williams and Norgate, 1879, vol. l,s. 199-201.

5. Lawrence Burkholder, Harvey Cox et Wolfhart Pannenberg, « A Dialog on Christ's Resurrection », *Christianity Today,* vol. XII, n° 14,12 avril 1968, s. 5-9. Bkz. Harvey Cox'un yorumlarına.

6. Bkz., par exemple, Anthony Flew,« Miracles » dans / *'Encydopedia ofPhilosophy,* editee sous la direction de Paul Edwards, New York, Macmillan and the Free Press, 1967, vol. 5, s. 346-353.

7. C.S. Lewis,*Miracles: A Preliminary study,* New York, Macmillan, 1947,1960.

8. Bkz. Habermas,« Skepticism: Hume ».

9. Pour de solides defenses de cet argument, Bkz. Norman Geisler, *Christian Apologetics,* Grand Rapids, Baker Book House, s. 237-259; Bruce Reichenbach, *The Cosmological Argument,* Springfield, Charles C. Thomas, 1972 ; et William Rowe, *The Cosmological Argument,* Princeton, Princeton University Press, 1975.

10. Örnekler için, Bkz. R.E.D. Clark, The *Universe: Plan orAccident?,* Londres, The Paternoster Press, 1961, reimprime par Zondervan, 1972; Elton Trueblood, *Philosophy of Religion,* New York, Harper, 1957, s. 102-105.

11. Richard Swinburne, *The Existence of God,* Oxford, The Clarendon Press, 1980. Richard Swinburne, *The Concept of Miracle,* New York, Macmillan and St.Martin's Press, 1970, s. 66-69.

12. Bu güçlü tezler Geisler"de geçerli kılınmıştır, özellikle s. 240-241 et 247-250.

13. Clark, özellikle s. 196-199.

14. Akıl yürütmeyi yinelemeyeceğiz, çünkü bunlar yukarda belirtilen kaynaklarda ayrıntısıyla yapılmıştır.

15. Bu argüman Geisler tarafından uzun uzadıya savunulmuştur; özellikle s. 237-252.

16. Gary Habermas, *The Resurrection of Jesus: An Apologetic,* özellikle 1-3. bölümler.

17.Mk l0,45;Lk l9,10.

18.Mk 13,32;Mt 11,27.

19.Mk 2,l-12.

20.İşaya 53;Daniel 9,24-27;Mika 5,2.

21. *Mt* 19,28-30; Lk 24,47 ; *Yu* 6,47.

22. Özellikle Mt 5,21-48; *cf.Mk 3,*1-6. 23.Mk 14,61-64;Yu 5,18; 10,33.

24. *Yu* 1,1; 20,*28 ;Roma* 1,3-4; Fil 2, l Tit 2,13; II*Petrus* 1,1.

*25.Mk 2,*17; 10,45;Lk 19,10; 22,29; *Yu* 12,49-50.

*26.Mk 2,*1-12 *;Mt* 11,1-6; 12,22-28,38-40; *Yu* 5,36-37; 10,36-38.

27. Birkaç örnek için, Bkz. Reginald Fuller, *Foundations of New Testament Christianity,* New York, Charles Scribner's Sons, 1965, s. 105-107; Rudolf Bultmann, *Theology ofthe New Testament,* traduit par Kendrick Grobel, iki cilt, New York, Charles Scribner's Sons, 1951,1955, vol.l, s. 4-11.

28.Mk 8,31; 9,31; 10,33-34, vs. Bu kehanette bulunmaların tarihsel savunması için, Bkz. Habermas, *The Resurrection of Jesus : An Apologetic,* özellikle II. bölüm.

29. Bkz. Habermas, *Age.* Bölümler 4-5.

30. Bu noktanın geçerliliği için, Bkz. Habermas, *Age.*, bölümler 3-5.

31. Bu argümanların daha derin savunması için, Bkz. Habermas, *Age* özellikle II. bölümde

32.İlave sağlam bir argüman örneği diriliş olayının doğasından gelmektedir. Diriliş tekrar edilmeyen (bilindiği kadarıyla) ve doğanın bilinen yasalarına aykırıdır. Bu olay yasalar için tek istisna teşkil etmektedir ve bu yasaların değiştirilmiş ya a değişikliğe uğramış olduğunu gösteren bir çare de mevcut değildir. Bu olayı açıklayabilmek için, görgü tanıkların ifadesine göre İsa görkemli bir bedenle dirilmiştir. Bütün bunlar bu olayın doğal olmadığını ve İsa'nın ölüler arasından gerçekten dirilmiş olduğunu gösterir önemli belirtilerdir. İşin tuhafı, Hume'un kendisi bile bir ölünün dirilişinin ancak doğaüstü bir güç tarafından gerçekleştirilmiş bir mucize olabileceğini kabul etmektedir (Hume, Bölüm X, 1. Kısım). Kehanetin gerçekleşmesi gibi başka argümanlar da Hıristiyan teizminin geçerliliğine başka onaylamalar getirmektedir.

33. Bu ilginç öneriyi Edward M. Yoder Jr.« The Mysterious Shroud of Turin », Detroit News, 29 nov. 1979, s. 22 A'da buluyoruz. Yoder *Washington Star'da* redaktördü.

13. Bölüm **Sonuç:**

İsa'nın Kefeni

1. Interview de John Heller,« 20/20 », ABC-TV, 16 nisan 1981; John Heller ile konuşma, le 19 mayıs 1980.

2. Bkz. Ekler A ve B.

3. Rogers et Jumper, s. 5,8.

4. Bu kitapta desteklenen tüm tezler olasılık sınırları içinde sunulmuştur. İleri sürdüğümüz şeylerin kanıtlarını elimizde bulundurduğumuzu ileri sürmüyoruz. Ama bulgular bunların büyük bir olasılıkla doğru olduğunu söylüyor.

5. Wilson, s. 33-34.

6. « Notes and Asides », *National Review 'de,* 7 temmuz 1978, s. 821.

7. Wilcox, s. 60-61,70-71.

8. Wilcox, s. 120-121.

9. Wilson,s. 7.

10. John A.T. Robinson, « The Shroud and the New Testament », Jennings'de, s. 80.

11.McNair,s.33.